

ΑΝΤΙ

Περίοδος Β'
Τεύχος 742
Παρασκευή
13 Ιουλίου 2001
Δρχ. 1000/ευρώ 2,93

Λοι στη Γένοβα!

- Η Λ. Δ. Κίνας σήμερα. Γράφουν: Θ. Καρζής, Ντομινίκ Κέλυ, Κιάρα Μπέτα, Πλάμεν Τόντσεφ
- Κ. Τσαλόγλου: Η ασθματική οικονομία
- Λ. Λουλούδης: Το διατροφικό πρόβλημα
- Άγγ. Τσέκερης: Ο τζάμπα εκσυγχρονισμός
- Ξενοδοχειακές δραστηριότητες της Εκκλησίας
- Τάκης Διαμαντής: Ο UCK και οι γείτονες
- Γρ. Σηφάκης: Ο Εμμ. Κριαράς και το Λεξικό του
- Δημ. Νόλλας: Όταν γράφεις σε μια μικρή γλώσσα...

ΠΑΣΟΚ είναι
καμπτο,
ενωτικό

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ
«ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ»

Κ Υ Κ Λ Ο Φ Ο Ρ Ο Υ Ν 5 3 0 Τ Ο Μ Ο Ι

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ

45 τόμοι

«ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ»

ΠΛΑΤΩΝ

33 τόμοι

«ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ»

ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΣ

53 τόμοι

«ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ»

ΠΠΟΚΡΑΤΗΣ

17 τόμοι

«ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ»

ΟΜΗΡΟΣ

12 τόμοι

«ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ»

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΚΤΟΣ

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ:

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ 46, 106 78 ΑΘΗΝΑ, ΤΗΛ.: 38.44.458-38.40.524, FAX: 33.03.098

e-mail: kaktos@otenet.gr <http://www.kaktos.com>

Περίοδος Β' • Έτος 28ο • Τεύχος 742

Παρασκευή 13 Ιουλίου 2001

Τιμή τεύχους: 1.000 δρχ./2,93 ευρώ

**ΑΝΤΙ - ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ
ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ**

Δημοχάρους 60, 115 21 Αθήνα

Τηλ. 72.32.713-72.32.819, Fax: 72.26.107

ANTI ON-LINE: <http://www.anti.gr>

e-mail: chrparou@otenet.gr

ΕΚΔΟΤΗΣ: Χρήστος Γ. Παπουτσάκης

ΑΡΧΙΣΥΝΤΑΚΤΗΣ: Κωνσταντίνος Νούλας

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: Παναγιώτης Τσάρας

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΥΛΗΣ: Νεφέλη Παπουτσάκη

ΕΚΤΥΠΩΣΗ: ΛΙΘΟΤΥΠ Α.Ε. Ιασιού 5, Περιστερί

Τηλ. 57.22.201

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ:

Ετήσια συνδρομή: 26 τεύχη, Εξάμηνη: 13 τεύχη

ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ: Εξαμ. 9.000 δρχ./26,41 ευρώ, Ετήσια
18.000 δρχ./52,82 ευρώ, Οργανισμών, Τραπεζών, κ.λπ.:
70.000 δρχ. Φοιτητική ετήσια: 15.000 δρχ./44,02 ευρώ

ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ: ΕΥΡΩΠΗ - ΜΕΣΟΓ. ΧΩΡΕΣ:

Εξαμ.: 56 ευρώ, Ετήσια: 112 ευρώ,

ΗΠΑ - ΚΑΝΑΔΑΣ - ΑΣΙΑ - ΑΥΣΤΡΑΛΙΑ:

Εξαμ. 50 δολ. ΗΠΑ, ετήσια 100 δολ. ΗΠΑ

ΕΜΒΑΣΜΑΤΑ - ΕΠΙΤΑΓΕΣ: Χρήστος Παπουτσάκης

Δημοχάρους 60, 115 21 Αθήνα

ΠΑΛΙΑ ΤΕΥΧΗ: 2.000 δρχ./5,86 ευρώ

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: Για τα βιβλιοπωλεία

της Αθήνας: Περιοδικό ANTI,

για τα βιβλιοπωλεία της Β. Ελλάδας:

Κέντρο του βιβλίου - Α. Πουλουκτσή και Σία Ε.Ε.

Λασσάνη 3, Θεσσαλονίκη, τηλ. (031) 237.463

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ .....

• ΚΥΡΙΟ ΑΡΘΡΟ: Ας περιμένουμε μετά την Γένοβα	4
• Κώστας Κουφογιώργος: Γελοιογραφία	5
• ΑΝΤΗΝΩΡ: ΠΑΣΟΚ: Υποταγή της διαφωνίας;	6
• ΑΝΤΙ-ΘΕΣΕΙΣ	8
• Παπά Τακ: Χριστόδουλος-Λαμπράκης-Ψυχάρης και οι μπίζνες της Εκκλησίας	11
• ΜΕΣΑ ΣΤΗΝ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ	12
• -: Αυτός ο Θαυμαστός Κόσμος και ο άλλος...	14
• Λ. Λουλούδης: Υπουργείο Γεωργίας: η πολιτική «της τρελής» (αγελάδας)	16
• Κ. Τσαλόγλου: Η ασθματική λειτουργία της οικονομίας	18
• Α. Τσέκερης: Η τραγωδία της Σοφοκλέους και ο τζάμπα εκσυγχρονισμός	20
• Μάνος Στεφανίδης: Σοσσ! Η πολιτεία καθεύδει	22
• Τάσος Αναστασίου: Ο κύριος Οβίδιος (Γελοιογραφία)	23
• Ελένη Βερυκίου: Προσομοίωση (ελληνιστί: προς τάλε κουάλε)	24
• Πλάμεν Τόντσεφ: Η νέα πολιτική υπερδύναμη;	26
• Πλάμεν Τόντσεφ: Κίνα: Το νέο παγκόσμιο εργαστήριο;	28
• Dominic Kelly: Η Κίνα στη νέα παγκόσμια τάξη	30
• Πλάμεν Τόντσεφ: Η Μειζων Κίνα	33
• Chiara Betta: Οι Μουσουλμάνοι στο εθνικό μωσαϊκό του «Μεσαίου Βασιλείου»	34
• Θόδωρος Καρζής: Ο πολιτισμός της Κίνας όπλο για το πολιτικό μέλλον της	36
• ΔΙΕΘΝΗΣ ΣΚΗΝΗ: Προτεραιότητα η συμμετοχή των πολιτών	40
• Σωτήρης Ντάλης: Μια ακόμη εκχειρίδα	41
• Τάκης Διαμαντής: Ο UCK και οι γείτονες	42
• Α. Θεοφάνους: Η αναμενόμενη ένταξη της Κύπρου στην ΕΕ και οι τουρκικές αντιδράσεις	44
• ΕΠΙΣΗΜΑΙΝΟΥΜΕ	46
• Γ. Μ. Σηφάκης: Εμμανουήλ Κριαράς	48
• Δημήτρης Νόλλας: Οι συνέπειες του να γράφεις σε μια μικρή γλώσσα	52
• Γρηγόρης Ιωαννίδης: Το θεώρημα «Ορέστεια»	54
• Ειρήνη Μουντράκη: ΕΠΙΔΑΥΡΙΑ και φέτος...	55
• Ειρήνη Μουντράκη: Ο Μικρός Ήρωας σε περιπέτειες...	56
• Βασίλης Μαζωμένος: Η κρίση ταυτότητας του εθνικού κινηματογράφου	57
• Άννα Χατζηγιαννάκη: Οι ουρανοί είναι δικοί μας. Σ.σ.: με τη γη τι θα γίνει;	58
• Φαίη Τζανετουλάκου: Bill Viola: Ηλεκτρονικός Υπαρξισμός	59
• Δ. Φιλιππίδης: Η παρουσία της αρχιτεκτονικής στον τόπο ως μη-κριτική	60
• ΒΙΒΛΙΟ	62
• ΝΕΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ	65

ΑΣ ΠΕΡΙΜΕΝΟΥΜΕ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΓΕΝΟΒΑ

Ο ΘΕΡΜΟΣ ΜΗΝΑΣ Ιούλιος είναι στο μέσον του. Οι διακοπές έχουν αρχίσει. Εγκαινιάστηκαν άλλωστε επισήμως με το πάρτυ του κυρίου Πανταγιά στον Ναυτικό Όμιλο Πειραιώς. Μερικές ημέρες πριν, η ανταλλαγή –επιτέλους!– χειραψιών μεταξύ της κυρίας Μιμής Λιάνη-Παπανδρέου και των κυριών Μαργαρίτας και Σοφούλας Παπανδρέου ηρέμησαν κάπως τα πνεύματα ενώ οι ανατολίτικοι λικνισμοί του Γιωργάκη Παπανδρέου στις έναντι ακτές στερέωσαν το αίσθημα γαλήνης στις ψυχές των Νεοελλήνων.

ΤΩΡΑ ΠΙΑ μπορούμε να φύγουμε για τις καλοκαιρινές μας διακοπές. Τίποτε δεν σκιάζει τον κατακάθαρο ουρανό και οι σποραδικές μπόρες απλώς μας δροσίζουν. Ός κι αυτές ανακουφίζουν τις ώρες της θερινής ραστώνης. Αχ Θεέ μου! Όλα είναι τόσο όμορφα, τόσο γαλήνια, τόσο ηρεμιστικά!

ΜΕΧΡΙ ΤΟΝ ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟ, τότε που θα παρακολουθήσουμε στις τηλεοράσεις μας τις άκρως ενδιαφέρουσες φάσεις του νέου συνεδρίου του ΠΑΣΟΚ, αυτού του συνεδρίου που όλοι αναμένουμε με πολύ ενδιαφέρον αφού θα σημάνει την επαναδραστηριοποίηση των στελεχών του Κινήματος επ' αγαθώ του έθνους, όλα θα κυλίσουν ομαλά. Για μας τώρα υπάρχει μόνον η θάλασσα. Αυτή η μοναδική ελληνική θάλασσα μας ξεκουράζει και μας προσφέρει το χταποδάκι, συνοδευτικό της ουζοποσίας...

ΑΛΛΑ όμως:

ΜΗΝ ΞΕΧΑΣΤΟΥΜΕ άλλο με τέτοιες ονειρώξεις. Και πυρκαγιές θα έχουμε· αυτό είναι πια ένα από τα στάνταρτς του καλοκαιριού. Και όσα άλλα μύρια μας περιμένουν και τα αγνοούμε τώρα. Δίπλα μας είναι άλλωστε η ΠΓΔΜ, το Κοσσυφοπέδιο, η Βουλγαρία, η Τουρκία, η..., η...

ΟΜΩΣ κάποια γεγονότα έρχονται και είναι βέβαιο ότι θα ταράξουν το «ήρεμο καλοκαίρι» μας. Όχι το καλοκαίρι όλων, βεβαίως. Πιστεύουμε –το ελπίζουμε– ότι την ερχόμενη εβδομάδα στην Γένοβα της Ιταλίας θα γίνει μια νέα αναμέτρηση. Εκεί θα μαζευτούν οι «Οκτώ Μεγάλοι» προκειμένου να συσχεφθούν για τις τύχες του πλανήτη. Δηλαδή για την πορεία της ελεύθερης αγοράς στις συνθήκες της ρυθμισμένης Νέας Τάξης πραγμάτων.

ΣΤΗΝ ΓΕΝΟΒΑ όμως θα συρρεύσουν και πολίτες από όλη την Ευρώπη –και από τις ΗΠΑ και τον Καναδά και από αλλού– για να διαμαρτυρηθούν για όσα μαγειρεύουν και συμφωνούν οι «Οκτώ Μεγάλοι». Υποστηρίζουμε και σε άλλες σελίδες ότι ο θαυμαστός νέος κόσμος μας, ο χωρισμένος στα δύο, γίνεται καθημερινά πιο αποκρουστικός και πάει σε δρόμους αδιέξοδους. Και οι απλοί πολίτες, οι νέοι πολίτες που έχουν ξαμολυθεί σε μια παραγωγική διαδικασία που δεν τους αφορά και δεν τους απορροφά, βλέπουν το άμεσο μέλλον, το δικό τους μέλλον, αδιέξοδο.

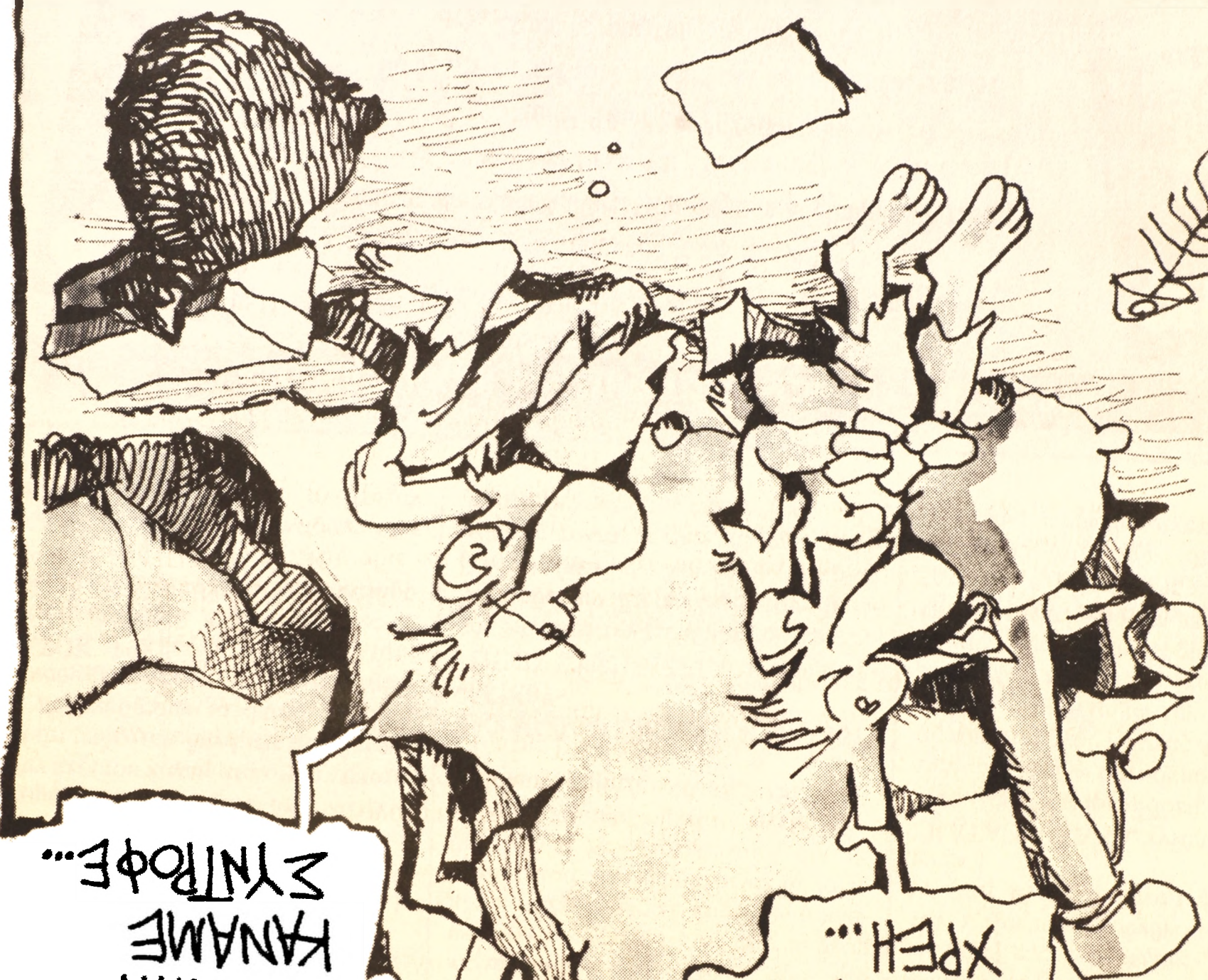
ΔΕΝ ΘΑ ΠΕΡΙΜΕΝΟΥΜΕ τον Σεπτέμβριο να ξανασάνουμε αμέσως μετά το Συνέδριο του ΠΑΣΟΚ! Οι πολίτες αυτής της ηπείρου –αλλά και όλου του πλανήτη– βλέπουν ότι τα ψέματα τελείωσαν. Ας μην αραδιάσουμε τον κατάλογο με τις καταστροφολογίες. Το ειδυλλιακό τοπίο, με την περιγραφή του οποίου ξεκίνησε αυτό το σημείωμα, σκοπό είχε να υπενθυμίσει ότι τα πράγματα είναι ακριβώς αντίστροφα.

ΑΣ ΠΕΡΙΜΕΝΟΥΜΕ λοιπόν την Γένοβα. Ίσως η αναμέτρηση εκεί, παρά τα όσα προετοιμάζει ο Μπερλουσκόνι, να αποδειχθεί απελευθερωτική για τα μυαλά που εφησυχάζουν και ηρεμούν σήμερα στις αιγαιοπελαγίτικες ακτές. Μόνο που σ' αυτή τη νέα ιστορική πρόκληση η μαζικότητα είναι αυτή που κάνει τη διαφορά απέναντι στην τσιμεντωμένη ομοιομορφία της παγκοσμιοποίησης κι εδώ οι ευθύνες καθενός χωριστά είναι πολύ κρίσιμες.

αντί

ΚΑΡΟΤΕ

ΑΥΤΗ
ΤΗΝ ΣΥΝΑΜΑΛΗ
ΟΛΟΙ ΤΗΝ
ΚΑΝΑΜΕ
ΣΥΝΤΡΟΦΕ...

ΚΑΡΟΤΕ
ΕΙΧΑ ΟΝΕΙΡΑ,
ΤΟΡΑ ΕΧΩ
ΧΡΕΗ...

ΧΡΗΜΑΤΙΣΤΗΡΙΟ
ΜΑΞΙΜΟΝ
ΑΘΗΝΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΧΩΡΩΝ

Ο: ΖΚΟΥΧΡΟΝΟΤΑ!

ΠΑΣΟΚ: Υποταγή της διαφωνίας;

«ΙΟΥΛΙΟΣ ΤΗΣ ΣΥΜΦΟΡΑΣ» χαρακτηρίστηκε ο φετινός Ιούλιος, ως προς το πρώτο, τουλάχιστο δεκαπενθήμερό του... Γιατί, όμως; Διότι, πρώτον, «τρελές» αγελάδες άρχισαν να εντοπίζονται και στη χώρα μας... Διότι, δεύτερο, είχαμε -έχουμε- «εισβολή» αερίων μαζών από την Αφρική, με αποτέλεσμα ο υδράργυρος να φθάσει τους 39 βαθμούς... Διότι, τρίτο, τα πράγματα στη Σοφοκλέους πάνε από το κακό στο χειρότερο. (Την περασμένη Δευτέρα, λόγου χάρη, είχαμε πτώση 4%...) Διότι, τέταρτο, ο πληθωρισμός (τον Ιούνιο) βρέθηκε στο 3,9% από 3,6% τον περασμένο μήνα...

ΟΣΟ ΓΙΑ το κυβερνών ΠΑΣΟΚ, πρόβλημα σχεδόν ουδέν! Ο πρωθυπουργός μιλώντας στην Κεντρική Επιτροπή του κόμματος, διαβεβαίωσε ότι όλα βαίνουν περίπου καλώς και ότι, αν υποθεθεί ότι υπάρχουν δυνάμεις που θέλουν να ποδηγετήσουν το όποιο ΠΑΣΟΚ («εκσυγχρονιστικό» ή «πατριωτικό» ΠΑΣΟΚ...) θα βρουν τον μαστορά τους μετά το συνέδριο. Αλλά τι ακριβώς θα γίνει «μετά το συνέδριο» του Οκτωβρίου;

ΚΑΛΩΣ ΕΧΟΝΤΩΝ των πραγμάτων και βάσει των θέσεων που ανέπτυξαν

οι πρωτοκλασάτοι του κόμματος στην Κεντρική Επιτροπή, μάλλον δεν θα υπάρξει αμφισβήτηση του Κ. Σημίτη, ως αρχηγού και πρωθυπουργού... Φυσικά, στην Κεντρική Επιτροπή, υπήρξε κριτική για ένιους χειρισμούς του (ασφαλιστικό, κ.λπ.), αλλά και για τον «ισχυρισμό» του ότι υπάρχουν υπουργοί οι οποίοι «δεν στηρίζουν τις προσπάθειες της κυβέρνησης». Αλλά η κριτική, η «βαβούρα» ατόνησε, ως ένα βαθμό, από τη στιγμή που ο πρωθυπουργός διαβεβαίωσε τα μέλη της Κ.Ε. ότι, στο συνέδριο, «δεν θα υπάρξει ξεκαθάρισμα λογαριασμών», άρα δεν υπάρχει λόγος ανησυχίας (για τη θέση που κατέχει σήμερα ο κάθε πρωτοκλασάτος), άρα το συνέδριο δεν θ' ασχοληθεί τόσο με τα εσωκομματικά, όσο με τα επίμαχα προβλήματα - υγεία, παιδεία, κοινωνική ασφάλιση, κ.λπ.

ΟΛΟΙ ΜΑΖΙ ΚΑΙ ΧΩΡΙΑ Ή Η ΑΓΩΝΙΑ ΤΟΥ «ΛΕΥΚΟΥ»...

ΟΠΩΣ ΣΥΝΗΘΙΖΕΙ, ο πρωθυπουργός διάνθισε την εισήγησή του με υψηλές κορώνες: Το συνέδριο του Οκτωβρίου -είπε- θα είναι «αφετηρία μιας μεγάλης πολιτικής αντεπίθεσης απέναντι στις δυνάμεις της συντήρησης»... Το

συνέδριο πρέπει ν' ανοίξει «μια νέα σελίδα, να γίνει πράξη πολιτικής έμπνευσης και συμμετοχής, να έχει ξεκάθαρα ιδεολογικά και πολιτικά χαρακτηριστικά, να... να...». Οι υψηλοί τόνοι, όμως, δεν απέτρεψαν ούτε την αγωνία ένιων κυβερνητικών στελεχών για το ενδεχόμενο «λευκής ψήφου» (κατά την ψηφοφορία για την εκλογή του προέδρου στο συνέδριο...), ούτε τον σκεπτικισμό άλλων στελεχών ως προς την αντιστοιχία μεταξύ διακηρύξεων και έργων. Κατά τον Γ. Παναγωτακόπουλο, λόγου χάρη, ο πρωθυπουργός έκανε το παν «για να «εξορίσει» το ΠΑΣΟΚ από την πολιτική της κυβέρνησης», ενώ, κατά τον Α. Κοτσακά, «σύνθεση» δεν σημαίνει, κατ' ανάγκη, «υποταγή της διαφωνίας».

ΚΑΤΑ ΤΑ ΑΛΛΑ, εντύπωση προκάλεσε (από τις παρεμβάσεις των λεγομένων «βαρύνων» του κόμματος) η δήλωση του υπουργού Άμυνας Α. Τσοχατζόπουλου ότι «θέλουμε την ενότητα στη βάση νέων πολιτικών» (χωρίς αυτό να σημαίνει ότι στο συνέδριο θα επιλέξει την ευθεία σύγκρουση με τον Κ. Σημίτη...) και η δήλωση της κ. Βάσως Παπανδρέου ότι, «όπως δεν υπάρχουν αναλώσιμοι πρωθυπουργοί, άλλο τόσο

ΕΤΟΙΜΑΣΤΗΚΑΝ ΑΚΟΜΗ ΔΥΟ ΤΟΜΟΙ ΤΟΥ ANTI (1999)

Α' εξάμηνο 1999

Είναι έτοιμοι και διατίθενται από τα γραφεία του περιοδικού
(Δημοχάρους 60, Αθήνα)

δύο ακόμα τόμοι του ANTI που συμπεριλαμβάνουν τα τεύχη
677 έως και 689 (ο 50ος)
και 690 έως και 702 (ο 51ος).

Θα βρείτε επίσης τους τόμους των προηγούμενων ετών
Στους τόμους του περιοδικού ANTI
αποτυπώνεται η σύγχρονη ιστορία μας.

Β' εξάμηνο 1999

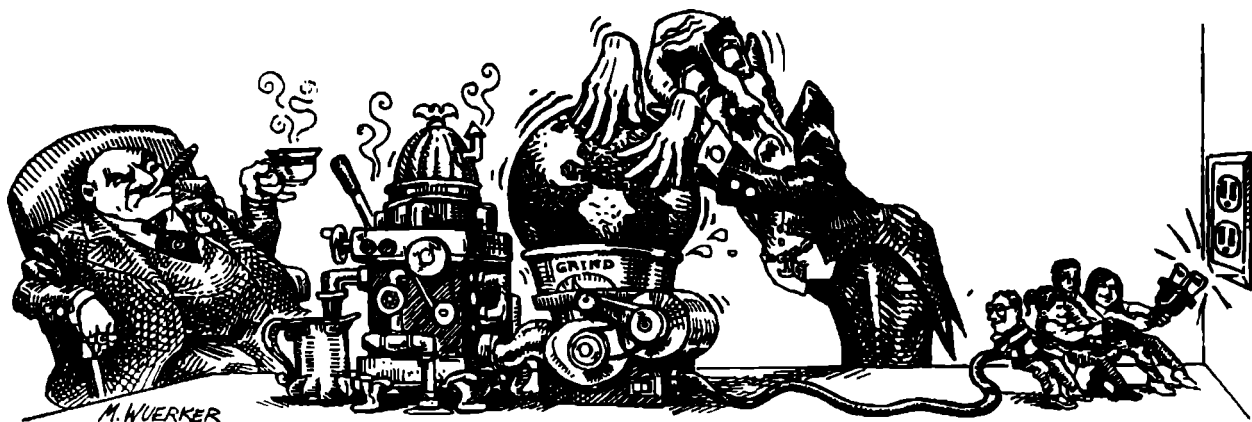
δεν υπάρχουν και απαξιωμένοι υπουργοί». Και κατ' επέκταση: «Τα συλλογικά όργανα υπάρχουν για ν' αποφασίζουν και όχι για να επικυρώνουν». (Και ο νοών, νοεΐτω!)

ΠΓΔΜ: ΟΙ ΑΛΒΑΝΟΙ ΑΠΟΡΡΙΠΤΟΥΝ ΤΟ «ΓΚΟΡΝΟΜΑΚΕΝΤΟΝΙΑ»...

ΚΑΙ ΕΝΩ αυτά συμβαίνουν στην ενδοχώρα του ΠΑΣΟΚ, στη γειτονική μας ΠΓΔΜ, η «μόνιμη εκχειρία» μεταξύ των εκεί σλαβομακεδονικών και αλβανικών κομμάτων (του UCK περιλαμβανομένου) καλά κρατεί! (Ως την ώρα, τουλάχιστον, που σύρονται οι γραμμές αυτές...) Όπως είναι γνωστό, η σχετική συμφωνία επιτεύχθηκε ύστερα από παρέμβαση των ΗΠΑ, του ΝΑΤΟ και της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αφού ατύχησε, στο μεταξύ, μια αντίστοιχη ελληνική πρωτοβουλία, λόγω εσφαλμένης εκκίνησης, αλλά και εσφαλμένης αξιολόγησης μηνυμάτων...

ΤΟ ΣΧΕΤΙΚΟ κουβεντολόι συνεχίζεται – πλην «μετ' εμποδίων», καθώς η αλβανική πλευρά ολοένα ζητεί περισσότερα. Το κοινό σχέδιο ΗΠΑ-ΕΕ προβλέπει, λόγου χάρη, την υποχρεωτική συναίνεση της αλβανικής μειονότητας, σε εθνικά θέματα. Αλλά ο Αρμπέν Τζαφέρι, πρόεδρος του αλβανικού Δημοκρατικού Κόμματος (DPA) ζητεί δικαίωμα βέτο της αλβανικής μειονότητας «επί όλων των νομοσχεδίων» που θα καταθέτει η κυβέρνηση της ΠΓΔΜ. Διότι μόνον έτσι –τονίζει– «θα εξασφαλισθεί η ισότητα» μεταξύ των δυο σύνοικων στοιχείων... Από την άλλη, ο Αλί Αχμέτι, ο πολιτικός εκπρόσωπος των ανταρτών, επιμένει ότι αυτός και οι άνδρες του δεν επιδιώκουν τη διαίρεση της ΠΓΔΜ, αλλά την ομοσπονδοποίησή της, κατά τα αποκεντρωτικά συστήματα της Ελβετίας ή του Βελγίου... Στην πράξη, όμως, οι συνταγματικές μεταρρυθμίσεις που ζητούν οι Αλβανοί, προσιδιάζουν, σε ένα βαθμό, στις απόψεις Ντενκτάς, στην ύπαρξη, δηλαδή, δυο χωριστών κρατικών οντοτήτων, που θα συνδέονται, χαλαρά, σε επίπεδο συνομοσπονδίας.

ΤΟ «ΑΝΑΠΑΝΤΕΧΟ», πάντως, της όλης εκχειρίας, είναι η απόρριψη, από αλβανικής πλευράς, οποιουδήποτε σύνθετου ονόματος, σε ό,τι αφορά την τελική ονομασία της ΠΓΔΜ. Η αλβανική πλευρά αρνιέται, λόγου χάρη, το

«Γκορνομακεντόνια» (Άνω Μακεδονία, στη σλαβομακεδονική γλώσσα), το οποίο, μέχρι πρόσφατα, συζητούσαμε, ως πιθανή λύση, με την κυβέρνηση των Σκοπίων, και αξιώνει την κατοχύρωση του «συνταγματικού ονόματος της χώρας» – διάβαζε «Δημοκρατία της Μακεδονίας», και πέραν ου! Και, όμως, κάποιοι επαγγελματίες «υπερπατριώτες» επέμεναν, μέχρι προχθές ακόμα, ότι τυχόν αποδοχή οποιουδήποτε σύνθετου ονόματος θα ήταν «εσχάτη προδοσία»! Ο κ. Α. Σαμαράς, μάλιστα, χωρίς αίσθημα ντροπής, χωρίς να σέβεται καν τη σημασία των λέξεων, είχε βγει πρόσφατα στο μείντάνι, για να πει ότι η πολιτική του... δικαιώθηκε! Τώρα, τι λέει; Και μαζί του τι λένε κάποιοι ομοειδείς, τύπου Χριστόδουλου, Παπαθεμελή και λοιποί; Θα ζητήσουν συγγνώμη από τον ελληνικό λαό;

ΓΕΝΟΒΑ: ΟΙ «ΟΚΤΩ» ΣΥΣΚΕΠΤΟΝΤΑΙ ΔΕΚΑΔΕΣ ΧΙΛΙΑΔΕΣ ΔΙΑΔΗΛΩΝΟΥΝ...

ΣΤΟ ΜΕΤΑΞΥ, η αντίστροφη μέτρηση για το «μεγάλο ραντεβού» της Γένοβας (19-22 Ιουλίου) κατά της νεοφιλελεύθερης παγκοσμιοποίησης –μιας Laissez faire παγκοσμιοποίησης, όπως την αποκαλεί ο Χόμπσμπουμ...– προχωρεί! Αφορμή: Η σύνοδος των επτά πλουσιότερων χωρών του πλανήτη μας, συν Ρωσία, ίσον οκτώ.

ΦΥΣΙΚΑ, άλλη είναι η ατζέντα των «Οκτώ», και άλλη η ατζέντα των δεκάδων χιλιάδων πολιτών που θα συρρεύσουν στη Γένοβα, για να διαδηλώσουν την αντίθεσή τους σε μια λογική που ταυτίζει την έννοια της αγοράς με την έννοια της δημοκρατίας, την αντίστασή τους σε έναν «ορθολογισμό» που επικαλείται την αγορά με τον ίδιο τρόπο που οι φονταμενταλιστές επικαλούνται κάποιες υπερφυσικές δυνάμεις... Κατ' ακολουθία: Η αγορά θεωρείται –για να θυμηθούμε τον Σαμίρ Αμίν– ως έκδηλη προϋπόθεση της δημοκρατίας, ενώ η

δημοκρατία οφείλει να συσχετίζεται με την αγορά, χωρίς τον παραμικρό ενδοιασμό...

ΤΑ ΠΑΡΑΠΑΝΩ μπορεί να ηχούν, ίσως, κατά τι θεωρητικά. Αλλά για τις δεκάδες χιλιάδες διαδηλωτών, που θα συγκροτήσουν την «αντισύνοδο» της Γένοβας, τα προβλήματα που τους απασχολούν είναι ο αγώνας κατά της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού, το περιβαλλοντικό και το κοινωνικό έλλειμμα του Βορρά, τα πολιτικά και ανθρώπινα δικαιώματα, παγκοσμιοποίηση και εργασία, οι μεταλλασμένες τροφές και η διατροφική ασφάλεια, κ.λπ. Στόχος (μεταξύ πολλών άλλων): η πολιτική διακυβέρνηση της παγκοσμιοποίησης.

ΣΤΗ ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ της Γένοβας αναμένεται πλούσια η ελληνική συμμετοχή, ενώ εντυπωσιακή θα είναι και η συμμετοχή του ΣΥΝ, με επικεφαλής τον πρόεδρό του Νίκο Κωνσταντόπουλο, πλαισιούμενο από τον ευρωβουλευτή Μιχ. Παπαγιαννάκη, τους βουλευτές Φ. Κουβέλη, Παν. Λαφαζάνη, Ασημίνα Ξηροτύρη και αρκετά μέλη της Πολιτικής Γραμματείας. Όσο για τον πρωθυπουργό της Ιταλίας Μπερλουσκόνι, που θα φιλοξενήσει τόσο τους «Οκτώ», όσο και τους... δεκάκις δεκακισχιλίους διαδηλωτές, η έγνοια του είναι πώς να κρύψει από τους υψηλούς φιλοξενούμενους του κάποιες λαϊκές συνοικίες της Γένοβας, όπου οι κάτοικοι έχουν την κακή συνήθεια όχι μόνο να μένουν σε κάποια ξεφλουδισμένα από το σοβά τους παλιά σπίτια, αλλά και ν' απλώνουν την μπουγάδα τους σε κάτι μικρά και άθλια μπαλκόνια... Θυμάσθε την Αικατερίνη τη Μεγάλη της τσαρικής Ρωσίας, που της απέκρουσαν ολόκληρα χωριά, με ζωγραφιές και μεγάλα τελάρα, για να μην τα δει και χάσει την ευεξία της;

ΑΝΤΗΝΩΡ

ΞΕΧΑΣΑΝΕ;

Ο Μιλόσεβιτς ήταν ένας αυταρχικός, άπληστος «σοσιαλιστής» – αλλά ούτε αυτό μας αφορά. Αφορά τους δικούς μας «σοσιαλιστές», οι οποίοι ανέκαθεν υποστήριζαν αυτού του είδους τους πολιτικούς. Μέχρι και τον Τσαουσέσκου είχαν αποθεώσει κάποτε οι σημερινοί διώκτες του Μιλόσεβιτς, οι διάφοροι Μπίστηδες.

ΒΡΗΚΕ ΛΥΣΗ

Ο οποίος Μπίστης αντί να ζητάει συγγνώμη που κάποτε υποστήριζε την εισβολή των Ρώσων στην Τσεχοσλοβακία, έρχεται σήμερα και παριστάνει τον φιλελεύθερο. Και η πολιτική ανηθικότητα έχει όρια. Αλλά θα μου πείτε εφόσον δεν υπάρχουν Ρώσοι σήμερα να εισβάλλουν, με ποιον να πάει ο άνθρωπος; Θα πάει με το ΝΑΤΟ που μπορεί και το κάνει.

Απόστολος Διαμαντής

«ΤΑΞΙΔΙ ΣΤΗ ΣΚΕΨΗ ΤΟΥ ΑΝΔΡΕΑ»

Αχάριστοι πάντως δεν είναι. Μπορεί να τους χαρακτηρίσει κάποιος ασυνεπείς, οπορτουνιστές, ψεύτες, διαψευστές, μομφή όμως αχαριστίας επ' ουδενί κανείς μα κανείς δεν μπορεί να τους προσάψει, ούτε την παραμικρή. Το δείχνανε κατά το «ταξίδι στη σκέψη του Ανδρέα». Ο γιος περίσσια έδειξε την πολιτική αλλά και τη γονική του ευγνωμοσύνη. Φάνηκε μάλιστα σ' αυτό το «ταξίδι» ότι και οι άλλοι γιοι ενδιαφέρονται τώρα για την ανάδειξη του μεγαλείου του πατέρα τους. Περίσσιοι ήταν οι εγκωμιασμοί και των άλλων ωφελημένων από τη «χαρισματικότητα» του ηγέτη.

Πρόκειται για κλασική μέθοδο αυτοδιάσωσης: Σε δύσκολους κομματικούς καιρούς κάθε απόπειρα πνευματικής νεκρανάστασης του ιδρυτή του κόμματος κάνει πάντα καλό, είτε πιστεύεις είτε δεν πιστεύεις σ' αυτή, αρκεί να μη δείχνεις την «απιστία» σου. Η έκδηλη όμως αμηχανία του πρωθυπουργού να βρει και να πει δυο έστω εγκωμιαστικά λόγια για το μέγα «οραματιστή» του σοσιαλιστικού ιδεώδους πήγε να χαλάσει την εικόνα ψευδαίσθησης που επιδιώχθηκε με τόσο κόπο να δημιουργηθεί. Γιατί ο κ. Σημίτης έδειξε περισσότερο την «απιστία» του και την αδυναμία να την αποκρύψει παρά την πίστη του. Ψέλλισε βέβαια κάτι για πολυσχιδή προσωπικότητα, για επιστήμονα και για καλλιεργημένο μουσικά άνθρωπο, αλλά τα ψελλίσματά του δείχναν αυτό ακριβώς που ήθελε να κρύψει. Ήταν φαίνεται τόσο

έντονο το αίσθημα του κενού σε αντίκρουσμα που ένιωθε να έχουν τα λόγια του. Ίσως εκείνη τη στιγμή να του ήρθε στο μυαλό και η λατρεία που έτρεφε αυτός ο καλλιεργημένος μουσικά άνθρωπος προς τον Βοσκόπουλο όπως και τα συνακόλουθα «κουμπαριάσματά» τους που επακολούθησαν.

Ωστόσο σ' αυτή την αμήχανη για το κόμμα στιγμή να κι ο από μηχανής Θεός: Εμφανίζεται στο γυαλί ο Γραμματέας του κόμματος, που ξέρει να δείχνει ότι πιστεύει αυτά που δεν πιστεύει. Αυτός λοιπόν γέμισε το μεγάλο κενό με λέξεις και σαρκώθηκε ξανά το σοσιαλιστικό ιδεώδες του ΠΑΣΟΚ στην αυθεντική του ουσία. Με τις ίδιες λέξεις αυτός ο λογοκόπος της πρώτης σειράς μάς έπεισε ακόμα για τη μαγεία του σοσιαλισμού: Πώς να βαδίζεις δεξιά μέσω της Αριστεράς ή αριστερά μέσω της Δεξιάς.

Παρατηρήθηκε κι ένα άλλο αξιοσημείωτο στο μνημόσυνο για τα πέντε χρόνια από την απώλεια του σοσιαλιστή ηγέτη. Χήρα και ζω-ντοχήρα δώσαν τα χέρια. Δεν πρόκειται επομένως να επαναληφθεί το φαινόμενο των ξεχωριστών μνημοσύνων. Το σόι ενωμένο πια θα πορεύεται στα πεπρωμένα του, όπως και οι Έλληνες γενικά, γαλουχημένοι με τα σοσιαλιστικά νάματα του χαρισματικού ηγέτη, πορεύονται πλέον ενωμένοι για την επίτευξη του κοινού τους στόχου: Ο καθένας να ζει για τον εαυτό του.

Αλέκος Τζιόλας

MISTER MILOSEVIC!

Όπου ξαφνικά το ποντίκι μετατρέπεται σε γάτα και ο κυνηγός πιάνεται στη φάκα απειλούμενος από το ίδιο το θήραμά του. Οι εικόνες του σιδηροδέσμιου Μιλόσεβιτς έκαναν τον γύρο του κόσμου και ασφαλώς εντυπώσισαν το ούτως ή άλλως ευάλωτο και ευμετάστροπτο τηλεοπτικό κοινό, το στήριγμα της παγκόσμιας, ηλεκτρονικής δημοκρατίας και του μανιακού καπιταλισμού: ένα κοινό εθισμένο να καταναλώνει την επιφάνεια των πραγμάτων και να προτιμά την εικόνα του κόσμου απ' τον κόσμο τον ίδιο. Η στάση όμως του τέως προέδρου της τέως Γιουγκοσλαβίας, περιφρονητική και ασυμβίβαστη, ταρακούνησε τους θεατές τσαλακώνοντας το κύρος των δικαστών. Ο εξευτελισμένος Μιλόσεβιτς έπαιρνε μια κατ' αρχήν γρήγορη εκδίκηση. Αυτός, ο «χασάπης» της Βαλκανικής και το «τέρας» των δυτικών ΜΜΕ, παρουσιαζόταν ευπρεπέστερος από τους διορισμένους –όσο και

απρεπείς– δικαστές του. Οι οποίοι συν τοις άλλοις δεν τον προσφωνούσαν Mr. President αλλά Mister Milosevic, με σαφώς μειωτική διάθεση.

Ανεξάρτητα πάντως όλων αυτών η δημοσιότητα της δίκης είναι μοιραίο να επαναφέρει στο προσκήνιο τις αμερικάνικες και ευρωπαϊκές ευθύνες σχετικά με τον εμφύλιο στην Σερβία και την Κροατία και τον κατακερματισμό της Βαλκανικής. Ο Μιλόσεβιτς πάλι, έχει τεράστιες ευθύνες ενώπιον της ιστορίας του τόπου του αλλά αυτή η δίκη μόνο την ιστορία δεν θα θεραπεύσει. Τέλος ο Μιλόσεβιτς είναι πια, μετά από κατάπυστη αγοραπωλησία, στα χέρια των δικτών του, δηλαδή στα χέρια της ανεξάρτητης διεθνούς δικαιοσύνης. Όμως δικαιούται βάσιμα κανείς ν' αναρωτιέται πόσο «ανεξάρτητη», πόσο «διεθνής» και πόσο «δίκαιη» είναι η δικαιοσύνη αυτή.

Μάνος Στεφανίδης

Simitris, Konstantinos

Γriechischer Politiker, *23.6.1926 Piräus, Ministerpräsident (seit 1996)

Als Nachfolger von Andreas Papandreu steht der Sozialist S. in Griechenland für einen Neuanfang. 1998 bildete er seine Regierung um: Kabinettsmitglieder, die seinen rigorosen Sparkurs kritisierten, wurden entlassen. S. will mit seiner Politik dazu beitragen, dass Griechenland die strengen Kriterien für die Teilnahme am Europäischen Währungssystem erfüllt (u.a. Begrenzung des Haushaltsdefizits auf 3% des BIP).

□ 1974 Mitglied der Parlamentarischen Sozialistischen Bewegung (PASOK) □ 1981-84 Landwirtschaftsminister □ 1985-88 Wirtschafts- und Finanzminister □ 1993-95 Industrieminister □ seit 1996 Vorsitzender der PASOK und Premier.

Solana, Javier

Spanischer Politiker, *14.7.1942 Madrid, NATO-Generalsekretär (1995-99), EU-Außenminister (ab 2000)

S. war im Frühjahr 1999 entschiedener Befürworter des NATO-Luftkriegs gegen Jugoslawien. Das politische Ziel der NATO (Rückzug der serbischen Truppen aus der Provinz Kosovo) wurde aber erst nach zehnwöchigen massiven Bombardements erreicht. Ab 2000 wird S. als Hoher Repräsentant der im Amsterdamer Vertrag (1997) festgeschriebenen gemeinsamen Außen- und Sicherheitspolitik (Gasp) der EU auf internationalem Parkett Stimme verleihen.

□ 1963 als Gegner des Franco-Regimes Emigra-

SIMITRIS

Του Solana, Javier

προηγείται ο κ. Simitris, Konstantin σε κάποιο γερμανικό λεξικό προσωπικότητας. Μάλλον για τον δικό μας τον Σημίτη πρόκειται... Το σχετικό λήμμα μάς έστειλε ο φίλος Τάσος Γούλας.

ΑΝΟΙΞΤΕ ΣΑΜΠΑΝΙΕΣ!

Ο Δημήτρης Ν. Μαρωνίτης μάς το κοσκίνιζε από καιρό. Νά, το ξεφούρνισε κιόλας στο Κυριακάτικό του Βήμα της 1/7/2001. Επειδή λοιπόν «ο χώρος της ανανεωτικής αριστεράς άρχισε πια να [τον] δαμονίζει με τη σαμπανιζέ του υπεροψία» μάς αποκάλυψε ότι ψήφισε Σημίτη στις τελευταίες εκλογές.

(Προσοχή, Σημίτη κι όχι Γιαννοπουλοπασόκ). Όλοι το γνωρίζουμε ότι ο Δημήτρης δεν ήταν ποτέ υπερόπτης· γι' αυτό τώρα που το εκσυγχρονιστικό φως έλαμψε, είχε την ταπεινοσύνη να αναγνωρίσει και να παινέσει με λόγους που τώρα δεν μπορώ να σας μεταφέρω τον «γενναίο πολιτικό άνδρα». Και, ω του θαύματος! Επειδή τα αισθήματα αυτά ήταν φαίνεται αμοιβαία, ο κ. Μαρωνίτης ανταμείφθηκε και τώρα θα μας διδάσκει Αρχαία από τηλεοράσεως· ή κάτι τέτοιο...

Ας ανοίξουμε λοιπόν σαμπάνιες!

Χ.Γ.Π.

ΙΚΑ: Η ΑΔΙΑΛΛΑΚΤΗ ΑΝΤΙΠΑΡΑΘΕΣΗ ΦΕΡΝΕΙ «ΥΠΕΡΤΑΣΗ»

Προσωρινή ανακωχή επικρατεί στο μέτωπο της Υγείας μετά την απόφαση της Πανελλήνιας Ομοσπονδίας Συλλόγων Επιστημονικού Υγειονομικού Προσωπικού ΙΚΑ ν' αναστείλει την απεργία και να ζητήσει την έναρξη διαλόγου με τα υπουργεία Υγείας και Εργασίας. Ωστόσο το κλίμα συνεχίζει να παραμένει τεταμένο καθώς οι γιατροί του ΙΚΑ απειλούν με νέες απεργιακές κινητοποιήσεις, εάν η κυβέρνηση συνεχίσει ν' αρνείται την ικανοποίηση βασικών αιτημάτων των γιατρών του Ιδρύματος. Απ' την πλευρά των γιατρών επισημαίνεται με έμφαση ότι αυτοί που πλήττονται περισσότερο είναι οι συμβασιούχοι, οι οποίοι αποτελούν την πλειονότητα του ιατρικού προσωπικού. Κύριο αίτημά τους η διασφάλιση της εργασίας της μεγάλης πλειοψηφίας, που σήμερα είναι μετέωρη και εργάζεται με συμβάσεις. Για το συγκεκριμένο αίτημα ο διοικητής του ΙΚΑ Μιλτιάδης Νεκτάριος τόνισε ότι κάτι τέτοιο απαγορεύεται από το Σύνταγμα, ενώ απ' την πλευρά του συλλόγου συμβασιούχων ιατρών το επιχείρημα αντικρούεται ως εξής: το ΙΚΑ θα μπορούσε να προκηρύξει τις οργανικές θέσεις και να μοριοδοτήσει την προ-υπηρεσία στο Ίδρυμα. Καθώς επίσης και οι συμβασιούχοι έργου να γίνουν συμβασιούχοι αορίστου χρόνου. Και γι' αυτό απαιτείται μόνο μια υπογραφή του διοικητή. Οι υπερασπιστές

της πολιτικής που εφαρμόζει το υπουργείο Υγείας σημειώνουν ότι με τις απαιτούμενες αλλαγές προωθείται η ανάπτυξη της πρωτοβάθμιας φροντίδας υγείας που θα οδηγήσει στην αποσυμφόρηση και καλύτερη λειτουργία των νοσοκομείων. Με την αναδιάρθρωση που θα επιχειρηθεί το ΙΚΑ θα περιορισθεί στο ρόλο του ως ασφαλιστικό ταμείο, τα πολυϊατρεία του θα ενταχθούν στο θεσμό της πρωτοβάθμιας φροντίδας υγείας και οι μικρές του μονάδες στο ΕΣΥ.

Η αναδιάρθρωση αυτή θα επηρεάσει ασφαλώς τις εργασιακές σχέσεις των γιατρών και γι' αυτό θα πρέπει να βρεθεί λύση ικανοποιητική. Η υφυπουργός Υγείας κ. Χριστίνα Σπυράκη (Αυγή, 10/7) πρότεινε η αξιολόγηση των γιατρών του ΙΚΑ να γίνεται από το υπουργείο Εργασίας ως λύση στο αίτημα για μονιμοποίηση των συμβασιούχων γιατρών του Ιδρύματος. Η εικόνα της εκτόνωσης που παρατηρείται τα τελευταία 24ωρα ίσως να μην διατηρηθεί, αφού μαζί με τους γιατρούς σε απεργιακές κινητοποιήσεις αναμένεται να κατέλθουν και οι διοικητικοί υπάλληλοι του ΙΚΑ, ενώ οι μόνιμα ταλαιπωρούμενοι θα είναι για άλλη μια φορά οι χιλιάδες ασφαλισμένοι.

Σ. Λέτσιος

6ο ANTI-RATΣΙΣΤΙΚΟ ΦΕΣΤΙΒΑΛ

«Τρεις μέρες αλληλεγγύης για έναν κόσμο χωρίς διακρίσεις». Με αυτό το σύνθημα και τη συμμετοχή 38 κοινοτήτων μεταναστών και 110 αντιρατσιστικών οργανώσεων έγινε το 6ο Αντιρατσιστικό Φεστιβάλ στο Πάρκο Ιλισίων. Ένα τριήμερο, από τις 6 έως τις 8 Ιουλίου, γεμάτο εκδηλώσεις, πολιτικές συζητήσεις σχετικά με το κίνημα κατά της παγκοσμιοποίησης ή τον νέο μεταναστευτικό νόμο, θεατρικά δρώμενα για μικρούς και μεγάλους, μουσική και χορό απ' όλο τον κόσμο και καλλιτεχνικές εκθέσεις.

ΚΟΤΕΡΟΛΟΓΙΑ

Τώρα το λένε Therapy. Παλιά το έλεγαν Ισμήνη II. Τότε, την δεκαετία του '80. Όταν συνταξίδευε με τον Πέτρο Λ. ο Κώστας Λαλιώτης. Τότε δεν ήταν κολλητός ο Ρουβάς. Ο Κώστας ήταν τότε ο κολλητός. Αλλά για κότερα θα μιλάμε τώρα κ. Λαλιώτη;

Χ.Ν.

ΠΡΩΤΗ ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΤΩΝ ΠΡΩΤΩΝ ΠΡΟΤΙΜΗΣΕΩΝ ΣΤΑ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑ

Ο πίνακας των πρώτων προτιμήσεων των υποψηφίων φοιτητών (στοιχεία για το 2000) οδηγεί εύκολα σε πολλά μελαγχολικά συμπεράσματα. Έτσι βλέπουμε κατ' αρχάς ότι ακόμα θέλουν πάμπολλα Ελληνόπουλα να γίνουν δικηγόροι, 3125 στην Αθήνα, και γιατροί, 2246 στην Αθήνα, παρά τον κορεσμό που έχουν υποστεί αυτά τα επαγγέλματα. Οι αριθμοί αυτοί είναι δύο από τους τέσσερις μεγαλύτερους μέσα σ' όλον τον κατάλογο. Ο πρώτος, 3475, ανήκει στους ηλεκτρολόγους μηχανικούς και μηχανικούς Η/Υ του ΕΜΠ, που εκπροσωπεί κατά κάποιο τρόπο τις νέες τεχνολογίες των υπολογιστών. Ο τρίτος, 2785, στην επιχειρησιακή έρευνα και μάρκετινγκ του Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών, εκπροσωπεί τις νέες οργανωτικές εφαρμογές. Βεβαίως και οι δύο ειδικότητες υπόσχονται ταχεία και οικονομικά ικανοποιητική επαγγελματική αποκατάσταση, αναγκαία σημεία των καιρών.

Οι αριθμοί πέφτουν κατακόρυφα στις σχολές των άλλων περιοχών, με την Θεσσαλονίκη να είναι πάντα δεύτερη και με σταθερό ποσοστό στα μισά της Αθήνας, όσο περίπου είναι η γενική αναλογία πληθυσμών των ευρύτερων γεωγραφικών διαμερισμάτων που βρίσκονται υπό την επιρροή των δύο πολεοδομικών συγκροτημάτων. Στα περιφερειακά πανεπιστήμια οι πρώτες προτιμήσεις, πέραν του απολύτως τοπικού πληθυσμού, είναι στην ουσία ανύπαρκτες.

Η έλλειψη ισχυρής προτίμησης για τα περιφερειακά πανεπιστήμια δείχνει ότι ατυχώς δεν έχουν κύρος, ή έστω, ενδιαφέρον τέτοιο που να δημιουργεί ελκτικές δυνάμεις για φοιτητές άλλων περιοχών. Ή, μια άλλη εξήγηση, ανεξάρτητη ή και συμπληρωματική της πρώτης, μπορεί να είναι ότι οι υποψήφιοι φοιτητές δεν έχουν και τόση προέγερση να χάσουν την βολή τους αποκεντρονόμενοι έστω και σε εξέχον τμήμα. Το τελικό συμπέρασμα είναι ότι οι αποτυχημένοι των δημοφιλών σχολών πυκνώνουν τις τάξεις των πανεπιστημίων αυτών.

Τα πανεπιστήμια βεβαίως χαρακτηρίζονται κατά κύριο λόγο από το επίπεδο των φοιτητών.

Αυτά τα λυπηρά μάλλον δεν τα υπολόγιζαν οι ιδρυτές του πρώτου περιφερειακού (τρίτου) πανεπιστημίου, των Πατρών, και

υποθέτω κανείς δεν θα διατύπωνε ανάλογες επιφυλάξεις στο επταήμερο συνέδριο 29/8-6/9/1964 στην Πάντειο που οργανώθηκε από τον Ανδρέα Παπανδρέου για το σκοπό αυτό (το οποίο, παρεμπιπτόντως, είχε ως επίσημη γλώσσα τα αγγλικά).

Το ενδιαφέρον δίδαγμα από την εξέλιξη είναι ότι οι καλές προθέσεις, η ανανέωση της δομής των ΑΕΙ, η δημιουργία ενός προωθημένου και προοδευτικού πανεπιστημίου αντιτιθεμένου στο Αθήνησι, η πολιτιστική και οικονομική ακτινοβολία στην περιφέρεια, η ενίσχυση της αποκεντρώσης δεν φτάνουν για να δικαιώσουν την ίδρυση περιφερειακών πανεπιστημίων. Χρειάζονται και κάποιες άλλες ιδιότητες, επιστημονική επάρκεια, ήθος, αξιοκρατία, αλλά κυρίως θάρρος και εμμονή στις εκπαιδευτικές επιλογές.

Σ. Καφαντάρης

ΚΑΛΗΜΕΡΑ ΒΕΝΖΟΛΙΟ, ΚΑΛΗΝΥΧΤΑ ΖΩΗ!

Είμαστε από αυτούς που από την αρχή υποστηρίξαμε ότι η υπόθεση με τα καταλυτικά αυτοκίνητα εκτός από το μεγάλο φαγοπότι των εταιρειών αυτοκινήτων και των εγχώριων (πολιτικών) ντήλερ τους κρύβει τεράστιους κινδύνους για το περιβάλλον. Δυο παράγοντες που είχαμε θίξει ήταν οι απορρυθμισμένοι καταλύτες και η τεράστια ρύπανση που προξενούν (σ.σ σήμερα υπολογίζονται περίπου σε 400.000) και η πυκνή κυκλοφορία στην πρωτεύουσα και γενικά τις μεγαλουπόλεις. Το δεύτερο στοιχείο έχει να κάνει με τις συχνές στάσεις και εκκινήσεις των αυτοκινήτων που έχει σαν αποτέλεσμα την εκπομπή ρύπων. Φυσικά τότε η πασοκονεοδημοκρατική προπαγάνδα δεν στάθηκε καθόλου στην ανησυχία αυτή που προερχόταν από σοβαρούς επιστήμονες και αρκούσαν σε διακηρύξεις, ότι σε λίγα χρόνια θα εξαφανιστεί το νέφος. Το νέφος όμως παραμένει εδώ, και μάλιστα πολύ πιο επικίνδυνο όπως απέδειξαν πρόσφατες έρευνες. Ο νέος εφιάλτης έχει ονοματεπώνυμο. Βενζόλιο. Μια επικίνδυνη ουσία που σχετίζεται με τη λευχαιμία. Και η μικρότερη συγκέντρωση είναι επιβλαβής. Και ναι μεν περιορίστηκε ο μόλυβος (σ.σ. δεν εξαφανίστηκε), αλλά τη θέση του πήρε ένα

ακόμα πιο επικίνδυνο αέριο. Οι μετρήσεις στην Αθήνα έδειξαν ότι οι συγκεντρώσεις του είναι τρεις φορές πάνω από τα όρια της ΕΕ. Η ηγεσία του ΥΠΕΧΩΔΕ ενασχολούμενη αποκλειστικά με την παρουσίαση μακετών ξεκίνησε τις μετρήσεις πριν από ένα χρόνο αρκούμενη στη ρήση «κάλλιο αργά παρά ποτέ» αιφνιδιαζόμενη(;) και εκτιθέμενη για άλλη μια φορά σ' ένα τόσο πολύ σοβαρό ζήτημα. Κι όταν γίνονται συζητήσεις για την ουσιαστική αναβάθμιση των μέσων μαζικής μεταφοράς και της απαγόρευσης των Ι.Χ. στο κέντρο της Αθήνας σφυρίζει κλέφτικα ή μάλλον ροκάδικα (τρομάρα της) μιας κι αυτή είναι η νέα της γραμμή.

Ν. Μολ.

ΟΙ ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΕΣ ΠΕΤΥΧΑΝ ΤΟ ΣΤΟΧΟ ΤΟΥΣ

Το κυβερνών Σοσιαλιστικό Κόμμα είναι ο μεγάλος νικητής και του δεύτερου γύρου των βουλευτικών εκλογών στην Αλβανία. Κέρδισε τις 37 από τις 43 μονοεδρικές περιφέρειες που κρίθηκαν στο δεύτερο γύρο, ενώ ο συνασπισμός της αντιπολίτευσης «Ένωση για τη Νίκη», του οποίου ηγείται το Δημοκρατικό Κόμμα, απέσπασε μόλις 5 έδρες.

Ωστόσο ο ηγέτης της αντιπολίτευσης Σαλί Μπερίσα ανακοίνωσε ότι θα προσφύγει στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων κατηγορώντας τους Σοσιαλιστές για εκλογικές παρατυπίες. Αντίθετη άποψη όμως από αυτή του Σαλί Μπερίσα είχαν οι παρατηρητές. Οι διεθνείς παρατηρητές του ΟΑΣΕ, του Γραφείου για τους Δημοκρατικούς Θεσμούς και τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και του Συμβουλίου της Ευρώπης χαρακτήρισαν τον δεύτερο γύρο των εκλογών ως ένα «θετικό βήμα» προς τον εκδημοκρατισμό της χώρας. «Η εκλογική διαδικασία διεξήχθη ομαλά και χωρίς σημαντικά προβλήματα, αν και υπάρχουν πολλά πράγματα που θα πρέπει να βελτιωθούν στο μέλλον», δήλωσε ο επικεφαλής της ομάδας των οκτώ παρατηρητών της Γενικής Συνέλευσης του Συμβουλίου της Ευρώπης.

Σωτήρης Ντάλης

Χριστόδουλος - Λαμπράκης - Ψυχάρης και οι μπίζνες της Εκκλησίας

του Παπά Τακ

Χριστόδουλος - Λαμπράκης - Ψυχάρης: ένα τρίγωνο με πολλές προεκτάσεις που βρίσκει τώρα εφαρμογή και στο τελευταίο μεγαλεπήβολο σχέδιο της Εκκλησίας μας: Εκκλησία-ξενοδόχος, Εκκλησία-επιχειρηματίας.

Στην οδό Δεινοκράτους, ένα δρόμο που ήδη σηκώνει δυσανάλογη για τις προδιαγραφές του κίνηση, η Ιερά Σύνοδος αποφάσισε και προχωρεί στην ανέγερση... ολυμπιακού ξενοδοχείου (και ως προς το σκοπό αλλά και τις προδιαγραφές). 750 κλινών, σωστό μεγαθήριο δηλαδή, εκεί όπου σήμερα βρίσκεται εκκλησιαστικό λύκειο. Η πρώτη είδηση γι' αυτό δημοσιεύτηκε στην *Αυγή της Κυριακής* 8/7/2001.

Για την Εκκλησία η φύση θεωρείται ιερή, όχι όμως και για τον Χριστόδουλο, που θα ξεριζώσει το υφιστάμενο άλσος έκτασης 11 στρεμμάτων, όπως και τα ιστορικά κτίρια των αρχών του 20ού αιώνα, του 1ου Συντάγματος Πεζικού. Όλα βορά στην μπουλντόζα, της Εκκλησίας αυτή τη φορά. Πολλά ήταν άλλωστε τα σχετικά παραδείγματα στην περιοχή τα τελευταία χρόνια: Αμερικάνικη Πρεσβεία, Ναυτικό Νοσοκομείο και φυσικά Μέγαρο Μουσικής. Να όμως, που ο αρχιεπίσκοπός μας αποφάσισε να αξιοποιήσει την τεχνογνωσία του Χρήστου Λαμπράκη και τις διασυνδέσεις του! Θέλοντας να προχωρήσει στα σίγουρα, ο Χριστόδουλος πήρε στη δούλεψή του εκείνους τους ανθρώπους-κλειδιά που εί-

χε και έχει και ο Χρήστος Λαμπράκης: Νίκος Δεσύλλας, Κώστας Λιάσκας κ.ά.

Γούρλωσαν τα μάτια, κόντεψαν να φύγουν από τις καρέκλες τους πριν από λίγες μέρες οι ιεράρχες-μέλη της Συνόδου, όταν άκουσαν τον αρχιεπίσκοπο να τους συστήνει τον Κώστα Λιάσκα ως «τεχνικό σύμβουλο της Εκκλησίας». Ποιος, πού, πότε τον διόρισε, αναρωτήθηκαν κάποιοι από αυτούς – όχι φωναχτά πάντως. Ο Λιάσκας όμως ήθελε και τον συνεταίρο του, τον Νίκο Δεσύλλα και έτσι οι δυο τους, μαζί και ένας υπάλληλος της Εκκλησίας ο κ. Γκατζιώτης, παρατρεχάμενος του Πυλαρινού, θα αποφασίσουν για το ποιο γραφείο θα αναλάβει την διεξαγωγή του διεθνούς διαγωνισμού για την ανέγερση του ξενοδοχείου.

Οι δυο τους μπήκαν «καπέλο» στους παπάδες, ανατρέποντας έτσι προηγούμενη απόφασή τους – κάτι που δεν τους άρεσε, ας μπορούσαν όμως να κάνουν και διαφορετικά.

Πώς όμως ο Χριστόδουλος άλλαξε έτσι μυαλά; Φήμη ή αλήθεια, ο πλησιέστερος συνεργάτης του είναι ο Κώστας Πυλαρινός. Παλιός γ.γ. του ΕΟΤ –και με διασυνδέσεις με ξενοδόχους συνεπώς–, γνωστός και από το πέρασμά του στα οικονομικά της Ν.Δ., ο κ. Πυλαρινός σήμερα πρόεδρος του Συλλόγου «Φίλοι της Μουσικής Θεσσαλονίκης» και μέλος του Δ.Σ. του Μεγάλου Θεσσαλονίκης, φίλος του μεγαλοεκδότη, έχει ανακαλύψει τώρα νέα «ενδιαφέροντα»: διευθυντής του κεντρικού ταμείου της Εκκλησίας, με τακτικές επαφές με μικρό κύκλο δημοσιογράφων περί τον Χριστόδουλο, λύνει και δένει στη Μονή Πετράκη και την Αρχιεπισκοπή. Σε τέτοιο βαθμό ώστε έχει προκαλέσει την ενόχληση και αυτής της πλέον φιλοχριστοδοδικής εφημερί-

δας, του *Ελεύθερου Τύπου*, και του διευθυντή της, Γιώργου Κύρτσου.

Στην προσέγγιση Χριστόδουλου και Λαμπράκη συμβάλλει τα μάλα ο Σταύρος Ψυχάρης με το *Βήμα*. Σταθερά ευνοούμενός του ο –και παλαιός αρθρογράφος της εφημερίδας– κ. Χριστόδουλος Παρασκευαΐδης διατηρεί καλές σχέσεις με τον Ψυχάρη, στον οποίο άλλωστε ανταπέδωσε τα οφέλη με τη συνέντευξη στο *BHMAgazino* και τον Θανάση Λάλα. (Η άλλη εφημερίδα του Συγκροτήματος, *Τα Νέα* του Λέοντος Καραπαναγιώτη, επιμένουν αντιθέτως... αντιχριστοδοδικά, είτε λόγω πεποίθησης του διευθυντή του είτε λόγω της ανάγκης να διατηρηθούν και στο θέμα αυτό οι εναλλαγές του σκοτσέζικου ντους).

Το ξενοδοχείο αμέσως σχεδόν πήρε την αναγκαία έγκριση από τον «εκσυγχρονιστή» υπουργό Ανάπτυξης Νίκο Χριστοδουλάκη, ο οποίος έχει επισκεφθεί την Αρχιεπισκοπή και για έναν ακόμη λόγο: τη συνεργασία για την ανάπτυξη του θρησκευτικού τουρισμού. (Και στον τομέα αυτό, το «Travel Plan» του Χρ. Λαμπράκη θα μπορούσε να κάνει... θαύματα). Και περιμένει η Εκκλησία την έγκριση και για τις άλλες δύο προτάσεις που έχει υποβάλει, για (μικρότερα) ξενοδοχεία στο Καβούρι και τη Βουλιαγμένη, αν κι εκεί τα πράγματα είναι δυσκολότερα, καθώς είναι σε χαρακτηρισμένο χώρο πρασίνου.

Το σχέδιο των επιχειρηματιών παπάδων προκρίνει τη μέθοδο της αυτοχρηματοδότησης: με άλλα λόγια κρατά η Εκκλησία την ιδιοκτησία του οικοπέδου με τον κατασκευαστή-ξενοδόχο να εκμεταλλεύεται τη χρήση του, δίνοντας ένα σοβαρότατο μίσθωμα στην Εκκλησία. «Για το φιλανθρωπικό μας έργο», όπως λέει και ο Αρχιεπίσκοπος...

Τις σελίδες επιμελείται ο Γιάννης Γιαχανατζής

• Με εκκρεμότητες στο χώρο του Τύπου μπήκε το καλοκαίρι. Όχι μόνο στις εφημερίδες, αλλά και στα ραδιοηλεκτρονικά μέσα. Κυρίως εκεί. Οι εκκρεμότητες θα παραμείνουν προς το παρόν στα “υπ’ όψιν”. Τώρα προέχουν τα μπάνια του λαού. Τα μαχαίρια θα ξαναβγούν από τα θηκάρια το Σεπτέμβριο και βλέπουμε. Η κινούμενη άμμος στο χώρο των ραδιοφώνων συνεχίζει τον “χορό” της μεταξύ των υπουργείων Τύπου-Μεταφορών, του ΕΣΡ και των μη αδειοδοτημένων σταθμών, με τα υπουργεία να τα έχουν ελαφρώς χαμένα μετά και το πόρισμα των καθηγητών του ΕΜΠ που απεφάνθη ότι στη μπάνα των FM χωράνε 39 συχνότητες και όχι 20 ή 28, όπως έως τώρα επέμεναν πεισματικά οι κρατικοί... ειδήμονες.

• Πολλοί σταθμοί πανηγυρίζουν, προεξοφλώντας ότι θα μετέχουν στη νέα λίστα που οδηγεί στον παράδεισο των ερτζιανών, ενώ μερικοί απ’ αυτούς ξεχνούν τα όσα υποστήριζαν μέχρι χθες και μιλάνε πλέον για την αποκατάσταση του κράτους δικαίου (διάβαζε “το δικό μας βόλεμα”). Γράφονται επιπλέον και πράγματα που δεν αντέχουν σε κριτική. Φερ’ ειπείν ο **Μαστοράκης**, μετά από τον καλό αγώνα που έδωσε κατά των ραδιοφωνικών αδικιών εδώ και 2 μήνες, άρχισε να γράφει στο site του σταθμού του περί “καλών” (sic) σταθμών που πρέπει να πάρουν άδεια, χωρίς να εξηγήσει τι σημαίνει “καλός σταθμός”, με ποια κριτήρια ένας σταθμός αναγορεύεται σε τοιούτον, αλλά και ποιος είναι εκείνος που θέτει τέτοιου

είδους... κριτήρια.

• Ανεξάρτητα από την τροπή που θα πάρουν τα πράγματα, εκείνο που ξενίζει είναι το ότι κανένας έως τώρα δεν επισήμανε πως το πόρισμα των καθηγητών του ΕΜΠ, που μιλάει για τη δυνατότητα ύπαρξης 39 σταθμών, βασίστηκε στα δεδομένα που τους έδωσε εκ των προτέρων το υπουργείο Μεταφορών, ώστε να προχωρήσουν στη μελέτη τους. Και επειδή τα δεδομένα των ειδικών του ΥΜΕΤ θεωρούνται a priori έωλα (βλ. εμμονή στις ανυπόστατες αιτιάσεις περί παρεμβολών στις αεροπορικές πτήσεις κ.λπ.), εύκολα φτάνουμε στο συμπέρασμα ότι η μπάνα των FM χωράει άλλους τόσους σταθμούς και ότι σύντομα θα δουν το φως της δημοσιότητας νέες μελέτες για του λόγου το αληθές. Δεν επιχαιρούμε για την ταχεία επαλήθευση των όσων είχαμε υποστηρίξει από τις στήλες του *Αντί* (ότι δηλαδή θα βγαίνουν κάθε τόσο οι αρμόδιοι και θα “ανακαλύπτουν” ότι υπάρχουν ακόμη περιθώρια για μερικές συχνότητες), αλλά να μας επιτραπεί να επιμείνουμε ότι στο τέλος οι συχνότητες θα διαμορφωθούν σε πάνω από 80. Αυτό το διαμηνύει η διεθνής εμπειρία. Κουτοί είναι οι Ιταλοί που επιτρέπουν σε 100 σταθμούς να εκπέμπουν στη Ρώμη; Ή μήπως εκεί η μπάνα των FM είναι πιο... φαρδιά;

• Μέσα λοιπόν σ’ αυτό το κλίμα, διανθισμένο με μελέτες, πορίσματα, απόψεις, συνεδριάσεις του ΕΣΡ και “πολιορκητικές” ντρίμπλες στον υπουργό Τύπου από σφόδρα ενδιαφερομένους υπουρ-

γούς αλλά και από υποψήφιους αδειοκατόχους (βλέπε τα “υποδεικτικά” δημοσιεύματα της *Χώρας*, μέσω των οποίων ο **Τράγκας** απαιτεί και δεύτερη συχνότητα για τον σταθμό *Χρώμα*, ώστε να... μπει τάξη στο χάος, όπως λέει), οι αιθέρες γέμισαν από πειρατικές εκπομπές, πανταχόθεν προερχόμενες. Οι πειρατές (και άλλοι...) εκπέμπουν κατά βούλησιν. Και επειδή τα πάντα τώρα βρίθουν... νομιμότητας και τάξης, οι πολιτικά ισχυροί ραδιοσταθμοί συνεχίζουν να εκπέμπουν από δύο συχνότητες. Ενας μάλιστα κάνει και χιούμορ με το θέμα. Βάζει τον πρωινό του συννεργάτη να διακηρύσσει *ut bi et orbi* ότι «...*τώρα είμαστε νόμιμοι, άρα ξεχάστε τις δύο συχνότητες που ξέρατε*», ενώ ταυτόχρονα ο σταθμός εκπέμπει και από τη δεύτερη συχνότητα. Δεν είναι ο μόνος. Το κάνουν και άλλοι. Είναι έξι ή επτά σταθμοί που δουλεύουν αυτή τη μηχανή. Τέτοια κοροϊδία.

• Το θέμα πάντως δεν φαίνεται ότι θα κλείσει αναίμακτα. Οι μυρωδιές από το ΣτΕ δεν αφήνουν περιθώρια αισιοδοξίας για τους υπουργούς Τύπου και Μεταφορών. Τυχόν δικαίωση των προσφυγόντων σταθμών θα ξαναφέρει τα πράγματα στην κατάσταση που βρίσκονταν το 1997 και κάτι τέτοιο θα είναι πλήγμα για το κύρος του κράτους. Και το ΕΣΡ τι θα κάνει; Εκεί, η ηθελημένη απουσία του προέδρου **Β. Λαμπρίδη** από τις συνήθειες δραστηριότητες του οργάνου είναι παραπάνω από εύγλωττη. Ξέρει κάτι περισσότερο ο Λαμπρίδης; Μέσα σε λί-

γες μερες θα γνωρίζουμε.

• Και μετά την *Εκτροπή*, τι; Ο **Ανδρουλιδάκης** δείχνει αποφασισμένος να εκδόσει το φθινόπωρο νέο φύλλο. Ο ίδιος διαμηνύει σε πολλούς συντάκτες της εφημερίδας να πάνε για διακοπές και να είναι παρόντες στην Αθήνα στις 20 Αυγούστου. Κανείς δεν αποζημιώθηκε βεβαίως έως τώρα, και αυτό δημιουργεί τριβές με την ΕΣΗΕΑ. Τα περί προετοιμασίας νέου φύλλου –που επίμονα ακούγονται στην πιάτσα– απευθύνονται σε επιλεγμένους συντάκτες, και μάλιστα υπό τύπον εκμυστηρεύσεων και κρυφών εντολών, αλλά είναι τόσο πολλοί αυτοί που πήραν αυτή την εντολή, ώστε το μυστικό το ξέρουν 15 άνθρωποι και... όλο το προσωπικό της *Εκτροπής*, του *Επενδυτή*, του *Sportime*, του *Planet* και του *Tempo*, με αποτέλεσμα κάποιοι να νιώθουν άβολα, αλλά και το γενικότερο κλίμα να μην είναι ευχάριστο. Μια και αναφέραμε το *Tempo*, να υπογραμμιστεί εδώ η διακοπή μερικών καθημερινών εκπομπών του, όπως αυτή του *Χρηματιστηρίου*, για το λόγο ότι δεν απέφερε τη διαφήμιση που αναμενόταν. Το φθινόπωρο βλέπουμε, λέει ο Ανδρουλιδάκης, ο οποίος προσπάθησε να πουλήσει το κανάλι, αλλά δεν του “κάθησε” η περίπτωση. Τώρα υποστηρίζει ότι βρήκε χρηματοδότη και ετοιμάζεται για φθινοπωρινή εκστρατεία. Είναι κρίμα πάντως να χαθεί το κανάλι. Δίνει έως τώρα ένα από τα καλύτερα βραδινά δελτία ειδήσεων.

• Πολλοί ψίθυροι ακούγονται στην αγορά για δυσφορία των Ολλανδών αναφορικά με τα συνδρομητικά *Filmnet* και *Nova*. Φαίνεται πως η πρωτοβουλία για τη μεταφορά μερικών αθλητι-

κών εκδηλώσεων από το *Supersport* στο *Nova*, χωρίς προηγούμενη ενημέρωση των συνδρομητών, δεν ήταν πολύ επιτυχημένη...

• Φανερή πλέον η αποστασιοποίηση του ομίλου **Κόκκαλη** από τη ρότα **Σημίτη**. Κάθε μέρα γίνεται ορατή δια γυμνού οφθαλμού. Αλλά φανερό και επιδεικνυόμενο το παντρολόγημα με την Αραβαντινού. Στις 4 Ιουλίου, ημέρα Τετάρτη, ο **Π. Τσίμας** συνεντευξιάζεται στον *Flash* με τον **Μητσοτάκη**. Η συνέντευξη ξαναβγαίνει στον αέρα την ίδια ημέρα, στο μεσημεριανό δελτίο ειδήσεων του σταθμού, σε τρία κομμάτια. Αυτό δεν ξανάγινε από τον *Flash*. Να βγάλει τρεις φορές στις ειδήσεις τον **Μητσοτάκη**!..

Κάτι γίνεται. Κάτι που έχει σχέση και με τη Νέα Δημοκρατία. Κυρίως όμως που έχει σχέση με τις ΗΠΑ... Παίζονται πολλά εδώ, και κάποιοι επείγονται για αποκατάσταση επαφών και ισορροπιών...

• Και μια και μιλάμε για τον

όμιλο **Κόκκαλη**. Το *Καρφί*, έως πρότινος, ξεμπρόστιαζε τον **Γιάννο** για την κακή πορεία της οικονομίας και του Χρηματιστηρίου. Την Πέμπτη 5 Ιουλίου η εφημερίδα ξέχασε την αντιπαλότητα με τον υπουργό Εθν. Οικονομίας. Βγαίνει αναφανδόν υπέρ αυτού με τίτλο αβανταδόρικο «Σε καλό δρόμο η οικονομία», φωνάζει, και για να το εμπεδώσουμε καλά βάζει και μεσότιτλους «Τα έσοδα πάνε καλά» και «Θα μειωθεί η ανεργία». Είναι να τα χάνεις με το **Κοκκαλαίκο**...

• Στα φουλ του το *Βήμα* με την πρωτοβουλία **Ευθυμίου** να αλλάξει τα σχολικά βιβλία. Συνεχίζει να προβάλλει το θέμα και μετά την αρχική εξαγγελία. Έτσι, για να καταλάβουμε οι αδαείς αναγνώστες ότι τα παλιά βιβλία φεύγουν και τώρα έρχονται τα καλά, τα σούπερ. Ποιος τα γράφει; Ποιος τα εκδίδει; Και ποιος τα μανατζάρει; Και πώς ήλθε αυτή η εθνωφελής πρωτοβουλία εν μέσω του θέρους;

• Η στατιστική μας ομάδα είχε την υπομονή να μετρήσει την προβολή της υφυπουργού Ανάπτυξης **Μιλένας Αποστολάκη** από το *Έθνος*. Η εφημερίδα λοιπόν από την αρχή του έτους έως το τέλος Ιουνίου, δηλαδή επί ένα ολόκληρο εξάμηνο, εκτός από τα ρεπορτάζ, τα σχόλια, τις φωτογραφίες, τα άρθρα και τα παραπολιτικά, δημοσίευσε δέκα (10) φορές σε πλαίσιο την φωτογραφία της κας υφυπουργού με τη λεζάντα «Πάνω η μετοχή της». Δηλαδή επί 180 ημέρες η μετοχή της κας Αποστολάκη ανέβηκε –κατά το *Έθνος*– 10 φορές, τουτέστιν μία φορά κάθε 18 ημέρες.

Προφανώς, η καλή εφημερίδα θεωρεί την κα Μιλένα επιτυχημένη. Δικαίωμά της. Συμπωματικά, το ίδιο πιστεύουν και οι διαφημιστικές εταιρίες, που σερβίρουν ανενόχλητες ορυμαγδό παραπλανητικών διαφημίσεων, τσαλακώνοντας τους σχετικούς νόμους. Ή μήπως δεν το αντιλήφθηκε ακόμη η αρμόδια υφυπουργός;

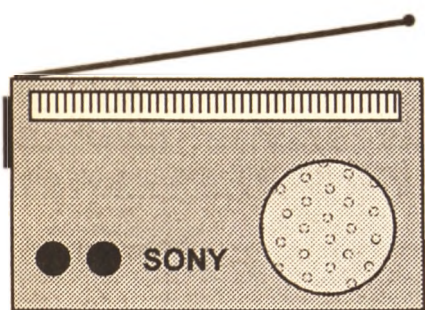
• Πρέπει κάποιος να πει στους υπεύθυνους της *Βραδυνής* ότι ο δήμαρχος Αθηναίων δεν είναι ο μόνος επιζών έλληνας πολιτικός. Υπάρχουν κι άλλοι, εξίσου κακοί με τον **Αβραμόπουλο**.

Το λέμε γιατί η εφημερίδα έχει γεμίσει με Αβραμόπουλο. Αβραμόπουλος στα ρεπορτάζ, Αβραμόπουλος στα παραπολιτικά σχόλια, Αβραμόπουλος στα αρθρίδια. Νισάφι, ρε παιδιά!...

• Η δήλωση του 15ημέρου από τον υπουργό Μακεδονίας-Θράκης **Γ. Πασχαλίδη** (εφημερίδες της 30ης Ιουνίου). Είπε:

Ο **Σημίτης** είναι **Σημίτης**...

Χρειάζεται να φοιτήσει κάποιος στο **ΠΑΣΟΚ** επί 25 χρόνια για να φτάσει σε τέτοια τρομερή ανακάλυψη; Αλλά και μια άλλη ανακάλυψη. Από το *Ποντίκι* αυτή. Στη στήλη του Τύπου, την περασμένη εβδομάδα, διαπίστωσε ότι η *Αυριανή* υποστηρίζει τον Αβραμόπουλο και η *Νίκη* τον *Άκη*. Μπράβο, μεγάλοι! Πόσο καιρό χρειάστηκε για να το πιάσετε;

Σε θρίλερ εκτυλίσσεται η υπόθεση με τις ραδιοφωνικές άδειες. Τα αρμόδια υπουργεία μπερδεύτηκαν, οι ιδιοκτήτες εξοργίστηκαν και η Ευρώπη μάς κλείνει πονηρά το μάτι... Το πράσινο φως για την προκήρυξη των 19 ραδιοφωνικών αδειών έδωσε την περασμένη εβδομάδα η κοινή υπουργική απόφαση του υπουργού Τύπου **Δ. Ρέππα** και του υφυπουργού Μεταφορών & Επικοινωνιών **Λ. Βούλγαρη** για την διάθεση 39 συνολικά ραδιοφωνικών συχνοτήτων στο νομό Αττικής (33 από την Πάρνηθα και 6 από τον Υμηττό).

Τα αποτελέσματα της διαδικασίας, δηλαδή η έκδοση σύμφωνης γνώμης για τη χορήγηση άδειας λειτουργίας ραδιοφωνικών σταθμών για το νομό Αττικής από το ΕΣΡ και ο έλεγχος νομιμότητας από τον υπουργό Τύπου **Δ. Ρέππα**, μετά την –πρώτα ο Θεός και τα αρμόδια Υπουργεία– υποβολή όλων των απαραίτητων δικαιολογητικών από τους ενδιαφερόμενους, αναμένονται στα μέσα Οκτωβρίου.

Τα ερωτηματικά φυσικά άπειρα... που προκύπτουν αβίαστα από τις «κρίσιμες» αλλαγές που σημειώθηκαν στην ανεπίσημη «λίστα» του ΕΣΡ των 8 συν 11 ραδιοφωνικών σταθμών. Μέσα στην πρώτη θάδα της λίστας του ΕΣΡ για παράδειγμα φέρεται να έχει περάσει ο *Alpha Πόλις*, καταλαμβάνοντας μάλιστα την 6η θέση. Ένας σταθμός όμως που δεν εκπέμπει, αφού είχε διακόψει τη λειτουργία του στις 27

Μαρτίου του 2001, μαζί με άλλους 65 ρ/σ, με απόφαση του υπουργού Τύπου & ΜΜΕ. Το ίδιο συμβαίνει και με τον *Business Radio*, ο οποίος από την 15η θέση εκτοξεύτηκε στην πρώτη θάδα, δηλαδή σε ομάδα ρ/σ που βρίσκεται υπό καθεστώς μεταβατικής λειτουργίας.

Τι μέλλει γενέσθαι με αυτούς τους δύο σταθμούς; Θα επαναλειτούργησουν πριν ολοκληρωθεί η διαγωνιστική διαδικασία τον Οκτώβριο, ώστε να απολαμβάνουν τα προνόμια των άλλων έξι εν λειτουργία; Ή θα πρέπει να ανοίξουν και οι 19 σταθμοί προκειμένου να αποφευχθούν διαμαρτυρίες για τις διακρίσεις σε βάρος των άλλων 11, επειδή ακριβώς δεν θα έχει ολοκληρωθεί τυπικά η ενοποιημένη διαγωνιστική διαδικασία; Και, αντίστοιχα, θα πρέπει να διακόψουν τη λειτουργία τους ο *Love* και ο *Σπορ FM*, οι οποίοι βρέθηκαν

εκτός της τυχερής θάδας;

Τα υπουργεία Τύπου και Μεταφορών θα πρέπει επίσης να αποφασίσουν βάσει ποίων κριτηρίων θα επιλεγούν οι έξι τυχεροί ραδιοφωνικοί σταθμοί που θα εκπέμψουν από τον Υμηττό, ένα κέντρο εκπομπής που ομολογουμένως απαιτεί λιγότερη ενέργεια εκπομπής και επομένως μειωμένο λειτουργικό κόστος. Θα είναι οι έξι πρώτοι στη λίστα του ΕΣΡ; Θα είναι οι μεγαλύτεροι ειδησεογραφικοί σταθμοί; Θα επιλεγούν με κλήρωση;

Σύμφωνα με τα τελευταία «προγνωστικά» του ΕΣΡ, από την θάδα έχουν φύγει ο *Athens Radio* και ο *Alpha Σπορ* που μεταφέρθηκαν στην επόμενη 11άδα. Από την ομάδα αυτή αποκλείστηκαν ο *Χριστιανισμός* και ο *Παρέα FM*, τη θέση των οποίων κατέλαβαν ο *Radio Gold* και ο *EVA* στις τελευταίες θέσεις.

Αυτός ο Θαυμαστός Κόσμος και ο άλλος...

Συχνά πυκνά αναρωτιώμαστε τι πάει στραβά σ' αυτόν τον κόσμο. Η διαπίστωση πως πολλά θα μπορούσαν να είναι διαφορετικά προς το καλύτερο, και δεν είναι, μοιάζει κοινότοπη, αλλά είναι απαραίτητο να την επαναλάβουμε. Κανείς δεν αρνείται τις εκπληκτικές προόδους της επιστήμης και της τεχνολογίας. Οφείλουμε ωστόσο να επιμείνουμε στις ποιοτικές αποκλίσεις των επιδράσεων τους στη ζωή του παγκόσμιου πληθυσμού. Τις τεράστιες διαφορές που χωρίζουν τους πλούσιους από τους φτωχούς αυτού του κόσμου.

Γιατί είναι διαιρεμένος με στεγανά ο κόσμος, σε δύο ή και περισσότερα επίπεδα. Σε εκείνον όπου οι πολίτες διατηρούν ένα υποφερτό επίπεδο ζωής –που κι αυτό κλιμακώνεται σε διάφορες βαθμίδες ευημερίας– και σε εκείνον όπου οι άνθρωποι έχουν στριμωχθεί στο περιθώριο.

Μπορούμε να διατυπώσουμε και διαφορετικά αυτές τις κατηγοριοποιήσεις: Μπορούμε να μιλήσουμε για περιοχές ή χώρες όπου οι πληθυσμοί εφησυχάζουν και αδρανούν ζώντας σε μια σχετική ευημερία και σε περιοχές και χώρες που οι πληθυσμοί βρίσκονται σε μια συνεχή αναταραχή εξαιτίας της ανέχειας, της αβεβαιότητας, του μεγάλου ρίσκου.

Η Ελλάδα συμπεριλαμβάνεται σίγουρα στις περιοχές όπου κυριαρχεί –γενικά– η ευημερία και ο γενικός εφησυχασμός. Η χώρα είναι τμήμα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, οι συνθήκες ζωής –πάντα με γενικότητες μιλάμε– είναι σχετικά ανεκτές ακόμη και για τους δυστυχέστερους. Υπάρχει μια σειρά αγαθών, η δυστυχία δεν περιφέρεται ντάλα μεση-

μέρι στους δρόμους. Ξέρω, θα υπάρχουν αντιρρήσεις στις περιγραφές αυτές. Θα μου παρουσιάσετε δεκάδες περιπτώσεων, εικόνες, φωτογραφίες που θα μαρτυρούν το ακριβώς αντίθετο. Τις ξέρω, τις συναντούμε όλοι καθημερινά. Αλλά θα πρέπει να συμφωνήσουμε ότι υπάρχουν και τα χειρότερα ή τελοσπάντων τα διαφορετικά.

Ας φέρουμε μόνον στο μυαλό ότι στη γειτονιά μας ακριβώς υπάρχουν οι χώρες όπου η ηρεμία και ο εφησυχασμός δεν υπάρχουν και όπου ο κόσμος ζει με αγωνία καθημερινά. Όχι όλοι. Αλλά πάντως οι περισσότεροι και οι χώρες τους ταράσσονται, κινδυνεύουν με διάλυση και ζουν σε συνθήκες στέρησης και εκπεσμού. Συνεχίζουν με αβεβαιότητα, ζουν με καθημερινό ρίσκο.

Υπάρχουν λοιπόν δύο κόσμοι: υπάρχουν, τουλάχιστον, δύο κόσμοι. (Γιατί υπάρχουν και περιπτώσεις ομάδων πληθυσμού ή χωρών όπου η ένδεια και ο θάνατος από λιμούς είναι η χαρακτηριστική, η κυρίαρχη εικόνα). Υπάρχει ο κόσμος που ευημερεί, υπάρχει ο κόσμος που πένεται και υποφέρει. Τόσο απλά και τόσο τετριμμένα πράγματα.

Αυτό που μας μπερδεύει ίσως είναι ότι κι εμείς ανήκουμε σε κείνο το κομμάτι του κόσμου που ευημερεί. Οι πιο πολλοί δεν το δεχόμαστε εύκολα γιατί αναθυμόμαστε τις δικές μας δυσκολίες. Και γιατί θα θέλαμε ακόμη περισσότερα.

ΠΑΓΕΡΗ ΑΔΙΑΦΟΡΙΑ

Στον «δικό μας» κόσμο, στον «αναπτυγμένο» κόσμο, έχει στομώσει κάθε φωνή διαμαρτυρίας και έχει κυριαρχήσει η αδράνεια για όσα συμβαίνουν έξω από αυτόν. Πού είναι οι διαμαρτυρίες, πού είναι η αλληλεγγύη, πού είναι η έγνοια για τους Άλλους, για τους γείτονες; Το σχήμα φαντάζει ρητορικό. Κάτι χειρότερο: ακούγεται χριστιανικό με όσο φόρτο υποκρισίας κουβαλά αυτός ο επιθετικός προσδιορισμός.

Όμως να το παραδεχτούμε: Το αίσθημα ασφάλειας, η έλλειψη ρίσκου, το σαφές περιχαράκωμα στο οποίο έχουμε εγκλωβιστεί δεν μας επιτρέπει να ενδιαφερθούμε για τα αλλότρια πά-

θη και για τις ξένες έγνοιες. Οι πολίτες της Αθήνας, του Παρισιού ή του Βερολίνου –για να περιοριστούμε μόνον στην δική μας, την ευρωπαϊκή ήπειρο– βολτάρουν στους δρόμους, κινούνται στο μετρό, χουζουρεύουν στα καφέ αδιαφορώντας πλήρως για όσα συμβαίνουν έξω από τα όρια της δικής τους περιοχής. Ψηφίζουν Σημίτη, Σιράκ ή Σρέντερ ή όποιον άλλο πολιτικό ηγέτη, ο οποίος φροντίζει, όπως φροντίζει, για την συνέχιση της ασφαλούς και ήρεμης ζωής του καθενός από εμάς. «Εφόσον μου εξασφαλίζουν αυτό το ελάχιστο όριο ευζωίας ή έστω της μη αγχωμένης ζωής, γιατί εγώ δηλαδή θα πρέπει να ανατρέψω τον κόσμο Μου;»

Ξέρω, θα πείτε: Μα υπάρχουν στις χώρες του «πρώτου κόσμου», χιλιάδες μη κυβερνητικές οργανώσεις, δίκτυα δράσης, γιατροί και οικολόγοι που δίνουν συνδρομές, που ταξιδεύουν στις περίεργες εκείνες γωνιές της γης και περιθάλλουν δυστυχείς και ενδεείς. Σωστά. Και όλοι αυτοί έχουν όμως τις δικές τους πολύ προσωπικές γωνιές, τις δικές τους χώρες όπου επιστρέφουν μετά τα αγωνιώδη και κοπιαστικά ταξίδια που τους έφεραν δίπλα στον πόνο και τη δυστυχία. Μόνον αυτό. Μας έφεραν δίπλα. Όχι μέσα στον στρόβιλο. Τον οποίο εξάλλου γνωρίζουμε μέσα από τα τηλεοπτικά κανάλια με τις ενημερωτικές εκπομπές. Αυτό το τρεχαλητό για την αναζήτηση των ενδεών και των άμοιρων ίσως είναι η πιο σίγουρη ασφαλιστική δικλείδα του «πρώτου κόσμου».

Στην πραγματικότητα ο κόσμος μας είναι ασφαλής, έτσι όπως είναι περιχαράκωμένος: είναι ευχάριστος και πολύχρωμος. Προσφέρει τη σιγουριά και αποτρέπει τα μεγάλα ρίσκα.

Γιατί θα έπρεπε ο πολίτης του Βερολίνου, του Παρισιού ή της Αθήνας να ανησυχεί; Τί είναι εκείνο που διακινδυνεύεται στη ζωή του; Μπορεί άφοβα να ψηφίζει τους ίδιους ή τους παρόμοιους πολιτικούς, να παρακολουθεί με κάποιο ενδιαφέρον –σχετικό ενδιαφέρον– όσα τρέχουν βιαστικά στις οθόνες, να οικτρίζει, να ειρωνεύεται, αλλά

πάντως έχει μια σίγουρη και εξασφαλισμένη ζωή. Μην περιμένετε λοιπόν πολλά όσοι νομίζετε ότι αύριο μεθαύριο η ζωή θα αλλάξει. Η ζωή είναι «κατοχυρωμένη».

Υπάρχει και η απάθεια. Γνωρίζοντας πολύ καλά ότι το πολιτικό παιχνίδι είναι προαποφασισμένο, ότι πολύπλοκοι μηχανισμοί αποκρύπτουν στεγανά όσα μαγειρεύονται στα πολιτικά μαγειρεία, οι πολίτες έχουν αποσυρθεί στα ίδια, στα προσωπικά. Έχει εξανεμιστεί κάθε ενδιαφέρον συμμετοχής αφού αυτή η «συμμετοχή» είναι απλώς μία φενάκη.

Η εξασφάλιση μιας ελάχιστης σιγουριάς και η γνώση της αδυναμίας στα τεκταινόμενα έχει καταστήσει τους πολίτες αδιάφορους και απαθείς. Είναι εξάλλου όλοι, σε κάποιο βαθμό, βολεμένοι.

ΥΠΑΡΧΕΙ ΔΙΕΞΟΔΟΣ;

Ας αφήσουμε προς στιγμήν την επίκληση του αισθήματος της αλληλεγγύης που, αν λειτουργούσε, θα διαμόρφωνε τη διαφορετική στάση του καθενός από μας. Γιατί σε άλλους χρόνους, πρέπει να το θυμόμαστε, ξεκίνησαν, για παράδειγμα, αντιφασίστες από κάθε γωνιά της Ευρώπης και της Αμερικής, πήγαν στην Ισπανία, πολέμησαν, ταλαιπωρήθηκαν και σκοτώθηκαν στα πεδία των μαχών του εμφυλίου. Τότε υπήρχε ζω-

ντανό το όραμα ενός διαφορετικού κόσμου· αδιάφορο πόσο αληθινό ήταν εκείνο το όραμα. Ήταν πάντως αληθινό για όσους οι ιδέες τους παρακίνησαν και έτρεξαν στις ισπανικές πεδιάδες. Ας μην αναφερθούμε περισσότερο στο συγκλονιστικό κίνημα που αναπτύχθηκε εκείνα τα χρόνια. Αλλά και τα επόμενα. Υπήρχε μια περίοδος όπου η αλληλεγγύη ήταν υπαρκτή και ζώσα.

Υπάρχει μήπως στον ορίζοντα κάποια αναλαμπή ελπίδας για αντιστροφή των συμπεριφορών στον «πρώτο κόσμο»; Ένα πλήθος ανθρώπων σήμερα, στις ΗΠΑ, στην Ευρώπη, στην Ασία, χωρίς καμιά προσυνεννόηση, έχουν αρχίσει να κινούνται, να ενεργούν, να συντροφεύουν τις μοίρες τους προσπαθώντας να αποκαλύψουν το πρόσωπο της «παγκοσμιοποίησης» και να ανατρέψουν την τάξη που επιβάλλουν οι κανόνες της «ελεύθερης αγοράς». Δεν φαίνεται ακόμα πόσο ευρύ είναι το κίνημα αυτό· αν μετά το Σηάτλ, το Πόρτο Αλέγκρε, την Πράγα, το Γκέτεμποργκ και σε λίγες ημέρες τη Γένοβα το καινούριο αυτό κίνημα θα προχωρήσει. Αν η αλληλεγγύη των πολιτών και των νέων παιδιών θα υπερνικήσει τις συγκροτημένες δυνάμεις των κυβερνητικών ηγεσιών της Ευρώπης και των ΗΠΑ. Γιατί οι δυνάμεις αυτές είναι αρκετά σοφές· ελέγχουν τα συστήματα πληροφόρησης

και παραπληροφόρησης. Και διαθέτουν καλά συγκροτημένο σύστημα καταστολής.

Η αντίσταση στο σύστημα μεταφράζεται σε αντίσταση κατά της απάθειας και της αδράνειας που έχει βυθιστεί ο σύγχρονος κόσμος.

Στις χώρες του ανεπτυγμένου κόσμου, η ανεργία των νέων, τα αδιέξοδα που συναντούν όσοι θέλουν μίαν άλλη ζωή, μια ζωή που δεν θα κυριαρχείται από τον ανταγωνισμό και το αδηφάγο κυνήγι του κέρδους, έχουν αρχίσει να ξεσηκώνονται. Οι πολιτικές ηγεσίες έχουν το Σχέδιό τους για τον κόσμο. Αλλά το σχέδιο αυτό φαντάζει αποτρόπαιο: οικολογική καταστροφή του πλανήτη, αδιαφορία για την ποικιλότητα των πολιτισμών, αδιαφορία για τον καθένα ξεχωριστά άνθρωπο.

Για να υπερασπίσουν ένα διαφορετικό όραμα του κόσμου, μαζεύονται σε λίγες μέρες οι νέοι στην Γένοβα. Καμιά προπαγάνδα δεν μπορεί να αμαυρώσει την εικόνα αυτής της ποικιλόμορφης σύναξης. Ποιά είναι λοιπόν τα επιχειρήματα των Μπερλουσκόνι και των συν αυτώ εναντίον του ξεσπάσματος των νέων; Μήπως ότι ζητούν πολλά; Διαδηλώνουν και ζητούν πολύ απλά το δικαίωμα για μίαν ανθρώπινη ζωή που δεν θα ορίζεται από τους νόμους μιας άγριας Δύσης.

Υπουργείο Γεωργίας: η πολιτική «της τρελής» (αγελάδας)

του Λεωνίδα Λουλούδη

Όταν το Νοέμβριο του 2000 το Συμβούλιο Υπουργών Γεωργίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης συζητούσε στις Βρυξέλλες την λήψη μέτρων κατά της τρίτης κατά σειρά κρίσης (οι δύο προηγούμενες το 1989 και το 1996 είχαν συμβεί στη Μεγάλη Βρετανία) της σπογγόμορφης εγκεφαλοπάθειας των βοοειδών, της επονομαζόμενης και «Νόσου των Τρελών Αγελάδων» (NTA), ο δικός μας υπουργός κ. Γ. Ανωμερίτης υποστήριξε την εξής αξιοπερίεργη άποψη. Αν και ως γνωστόν τα νέα κρούσματα της NTA είχαν σημειωθεί στη Γαλλία, όπως διαβάζαμε στον τύπο, «ο υπουργός απέκλεισε κάθε περίπτωση επιβολής εμπάργκο στο γαλλικό βοδινό, παρά το ότι η Ελλάδα είναι από τις κυριότερες ευρωπαϊκές αγορές γαλλικού κρέατος. Ετάχθη επίσης κατά μιας γενίκευσης της γαλλικής θέσης περί πλήρους καταργήσεως των κρεαταλεύρων και οστεαλεύρων, που θεωρούνται η πηγή της NTA... Το παράδοξο είναι ότι ο υπουργός ετάχθη υπερ της συνέχισης της χρήσης των ζωικής προελεύσεως ζωοτροφών, παρά το ότι, όπως επεσήμανε ο ίδιος, η ελληνική παραγωγή και κατανάλωση τέτοιων υλικών είναι εξαιρετικά περιορισμένη: μόλις 47.000 τόνοι από τους συνολικά 780.000 τόνους ζωοτροφών, που καταναλώνονται ετησίως στην Ελλάδα» (εφημ. *Η Καθημερινή*, 21/11/2000).

Αν δούμε λίγο προσεκτικότερα αυτές τις θέσεις ίσως καταλάβουμε λίγο καλύτερα τι συνέβη πριν μια βδομάδα στο Κιλκίς, όταν σε μονάδα εκτροφής γαλακτοπαραγωγών αγελάδων εντοπίστηκε, κατά τους ελέγχους ρουτίνας, το πρώτο κρούσμα NTA. Και το κυριότερο, ποιος ευθύνεται γι' αυτή τη δραματική εξέλιξη της τρέχουσας διατροφικής κρίσης στα καθ' ημάς.

Να σημειώσω, φρεσκάροντας ίσως τη μνήμη των αναγνωστών, ότι όταν διατυπώνονται αυτές οι απόψεις του κ. Γ. Ανωμερίτη έχει ήδη παρέλθει ένας μήνας από την αποκάλυψη ότι τρία μεγάλα γαλλικά σουπερμάρκετ διέθεταν βοδινό κρέας από μολυσμένα ζώα, προκαλώντας νέα κρίση στην Ευρωπαϊκή Ένωση, όπου ήδη 81 άτομα στη Βρετανία, 2 στη Γαλλία και 1 στην Ιρλανδία πιθανολογείται ότι έχουν πεθάνει από την παραλλαγή της Ασθένειας Κρόιτςφελντ Γιάκομπς. Στο ελληνι-

κό υπουργείο Γεωργίας, το οποίο επί ένα μήνα δεν λαμβάνει κανένα, κατά τον ισχυρισμό του, «μονομερές μέτρο», μήπως θιγεί άλλο κράτος-μέλος (εν προκειμένω η Γαλλία), είναι επίσης γνωστό ότι το ποσοστό του βοείου κρέατος εγχωρίας παραγωγής δύσκολα αγγίζει το 25% του συνόλου της κατανάλωσης ενώ το 75% καλύπτεται από εισαγωγές, κυρίως από τη Γαλλία (περίπου 73.000 τόνοι τον τελευταίο χρόνο) και, σε μικρότερο ποσοστό από την Ολλανδία, Γερμανία, Δανία, Βέλγιο. Όταν το Συμβούλιο Υπουργών του Νοεμβρίου 2000 αποφασίζει τελικά την απαγόρευση διάθεσης και εμπορίας από τη Γαλλία ζωντανών βοοειδών άνω των 20 μηνών και διάθεσης και εμπορίας κρεαταλεύρων και οστεαλεύρων θηλαστικών, η Ελλάδα ναι μεν εναρμονίζεται με την απόφαση, αλλά στη σχετική αγορανομική διάταξη εφαρμογής της, κατά τις δημοσιογραφικές εκτιμήσεις της εποχής, την «χαλαρώνει».

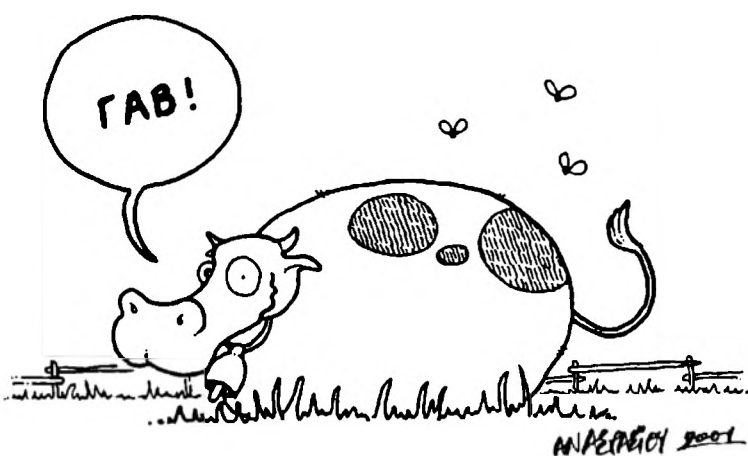
Πρώτον, δεν απαγορεύει την εισαγωγή βοδινών κρεάτων από τη Γαλλία και δεν προβλέπει απόσυρση και δέσμευση των ποσοτήτων που υπάρχουν ήδη στα ράφια. Δεύτερον, δεν απαγορεύει την εισαγωγή ζωοτροφών και τη χρήση τους στους άλλους κλάδους, όπως την πτηνοτροφία και τις ιχθυοκαλλιέργειες, όπως και την παραγωγή και εξαγωγή τους σε τρίτες χώρες (εφημ. *Η Αυγή της Κυριακής*, 26/11/2000).

Η μικρή αυτή ιστορική αναδρομή δείχνει νομίζω ανάγλυφα την πολιτική του υπουργείου Γεωργίας και, κατ' επέκταση, της ελληνικής κυβέρνησης στο κρίσιμο θέμα της προστασίας της υγείας του καταναλωτή. Ήδη από το 1996, όταν γενικεύεται σε ευρωπαϊκό επίπεδο η διατροφική κρίση με τον δεύτερο κύκλο επεισοδίων της NTA, η ελληνική κυβέρνηση στέκεται σιωπηρά αλλά σταθερά στο πλευρό των συμφερόντων της αγροτοδιατροφικής βιομηχανίας κρέατος (πρώτη του κλάδου των τροφίμων και στην Ελλάδα, με κύκλο εργασιών περί το 1 τρισ. δραχμών) και των συμμάχων της στις Βρυξέλλες, οι οποίες επιδιώκουν την υποτίμηση του προβλήματος της NTA και την παραπλάνηση της κοινής γνώμης ως προς τη βαρύτητα των μέτρων τα οποία πρέπει να ληφθούν άμεσα. Μετά τις αποκαλύψεις της έκθεσης Ορτέγκα προς το Ευρωπαϊκό κοινοβούλιο βάσει της οποίας διατυπώνεται μομφή εναντίον της Επιτροπής (1997) και της έκθεσης Φίλιπς στη Βρετανία (1999) είναι πια αδύνατο να αποκρυφθούν οι σκανδαλώδεις ευθύνες της βρετανικής κυβέρνησης, της γραφειοκρατίας των Βρυξελλών και της βιομηχανίας κρέατος για τη συγκάλυψη της υπόθεσης. Θα ακολουθήσει η προαναφερθείσα κρίση του Οκτωβρίου 2000, αυτή τη φορά με την εμφάνιση της ασθένειας και στη Γαλλία. Το δικό μας υπουργείο αναγκάζεται να πάρει θέση. Είδαμε ενδεικτικά, παραπάνω, με πόση αργοπορία, διστακτικότητα και χαλαρή ερμηνεία των αποφάσεων της Ένωσης ακολουθεί τις εντολές σχετικών απαγορεύσεων, ελέγχων και προειδοποιήσεων. Η νομιμοποίηση αυτής της «χαλαρότητας» θα στηριχθεί σε ένα σύνθετο παραπλανητικό πλέγμα μισών αληθειών και μισών ψεμάτων αντάξιο κάθε προπαγανδιστικού κέντρου που σέβεται τον εαυτό του. Θα

έλεγα, με επιτυχία. Μέχρι όλα να τιναχθούν στον αέρα, όταν αυτό που ορισμένοι από εμάς –ας μου επιτραπεί η αυτοαναφορικότητα– είχαμε δημόσια προβλέψει μήνες πριν (στην εκπομπή της 17ης Δεκεμβρίου 2000 «Ο Πολίτης 2000» της ΕΡΤ με συντονιστή τον Π. Βασιλόπουλο και ενώπιον της αιδημόνως σιωπούσης κ. Προέδρου του Ενιαίου Φορέα Ελέγχου Τροφίμων) επιβεβαιώνεται με το κρούσμα του Κιλκίς εννιά μήνες αργότερα. Και τι δεν μας έλεγαν, μέχρι σήμερα, οι φωστήρες του υπουργείου Γεωργίας, υπερθεματιζόντων δυστυχώς και αρκετών συναδέλφων καθηγητών της Ζωοτεχνίας και της Κτηνιατρικής. Ότι δήθεν η εκτροφή των ελληνικών ζώων είναι «παραδοσιακή» και συνεπώς (... βακτηρία εις την γωνία άρα βρέχει) δεν χρησιμοποιούν τα ενοχοποιημένα κρεατάλευρα και οστεάλευρα. Οι πλέον προχωρημένοι, ενδεχομένως με ακατανίκητες τάσεις μεταφυσικής ή εθνολατρείας ή και τα δύο, έφθαναν στο απόφθεγμα ότι τα «ελληνικά κρέατα είναι ασφαλή». Ότι οι έλεγχοι είναι συστηματικοί και επαρκείς, δεν έχει κανένα κρούσμα διαπιστωθεί στην Ελλάδα, άρα τρώτε ελεύθερα βοδινό. Ματαίως ορισμένες νηφάλιες αλλά τολμηρές φωνές διατύπωναν τις αντιρρήσεις τους. Η «χαρούμενη ηγεσία» του υπουργείου αισιοδοξούσε ιδιοτελώς. Αν δεν έδειχνε τόση παχυλή αναισθησία για την προστασία του καταναλωτή, θα είχε προσέξει τις έγκαιρες επισημάνσεις του συναδέλφου κ. Α. Ράντσιου. Σε σχετικό άρθρο του (εφημ. *Η Καθημερινή*, 26/11/2000) αναφερόταν σε έκθεση της Επιστημονικής Καθοδηγητικής Επιτροπής της Ευρωπαϊκής Ένωσης με αντικείμενο τον γεωγραφικό κίνδυνο για τη νόσο. Στο ειδικό κεφάλαιο για την Ελλάδα σημειωνόταν τα εξής εξόχως αποκαλυπτικά: «Η Καθοδηγητική Επιστημονική Επιτροπή δεν έλαβε στοιχεία από την Ελλάδα και επομένως δεν είναι σε θέση να παράσχει σχετική, επιστημονικά τεκμηριωμένη γνώμη. Θα πρέπει να θεωρηθεί όμως ότι η Ελλάδα έχει εκτεθεί στον παράγοντα που προκαλεί τη σπογγόμορφη εγκεφαλοπάθεια των βοοειδών. Κάτω από αυτές τις συνθήκες η Επιστημονική Καθοδηγητική Επιτροπή θα θεωρούσε φρόνιμο, με όρους αξιολόγη-

σης του κινδύνου, να υποθέσει ότι ο γεωγραφικός κίνδυνος για τη σπογγόμορφη εγκεφαλοπάθεια των βοοειδών στην Ελλάδα είναι σε υψηλό επίπεδο». Ο κ. Ράνσιος επανήλθε σαφέστατος από την ίδια εφημερίδα δύο μήνες αργότερα (4/2/2001) γράφοντας: «Σύμφωνα με το υπουργείο Γεωργίας, μέχρι σήμερα δεν έχει καταγραφεί κρούσμα της νόσου στην Ελλάδα. Με τον όγκο των εισαγωγών όμως από χώρες που υπάρχουν κρούσματα είναι βέβαιο ότι η χώρα μας έχει εκτεθεί στον παθογόνο παράγοντα και οι ενέργειές μας πρέπει να είναι ίδιες με εκείνες που θα ήταν, αν είχαμε διαπιστωμένες περιπτώσεις της νόσου». Θα έλεγε κανείς ότι οι αρμόδιοι φορείς της πολιτείας, γνωρίζοντας καλύτερα από κάθε άλλον την κατάσταση των ελληνικών υπηρεσιών ελέγχου, όφειλαν να αποθαρρύνουν με κά-

θε μέσο την κατανάλωση βοδινού κρέατος μέχρι να διαπιστωθεί η έκταση της νόσου στη χώρα. Έκαναν ακριβώς το αντίθετο υποστηρίζοντας τη θεωρία της «καθαρής» (BSE-free) χώρας. Έτσι ο κόσμος, όσοι τέλος πάντων εξακολουθούν να πιστεύουν στην υπευθυνότητα αυτής της κυβέρνησης ή άλλοι από άγνοια και έλλειψη σχετικής παιδείας, συνέχισαν να τρώνε «άφοβα» το επικίνδυνο κρέας.

Και ήρθε η «βίαια» αφύπνιση του Κιλκίς. Τότε καταρρακώθηκε κάθε έννοια αξιοπιστίας του υπουργείου Γεωργίας. Το πρόβλημα δεν ήταν μόνο ότι στη μονάδα ιδιοκτησίας Γεωργιάδη-Χαρτοματζίδη στην Ποντοηράκλεια Κιλκίς εντοπίστηκε το πρώτο κρούσμα αγέλαδας με ΝΤΑ αλλά ότι επί ημέρες οι αρχές, δίνοντας το μέτρο της «ετοιμότητας» και της «επαγρύπνησης» των υπηρεσιών του υπουργείου, για τις οποίες επαίρετο επί μήνες ο κ. Ανωμερίτης, δεν θα ήταν σε θέση να απαντήσουν

στο ερώτημα περί του τρόπου μόλυνσής του ζώου. Βρισκόμαστε ήδη στην έβδομη μέρα μετά τον εντοπισμό του κρούσματος και η Επιστημονική Συμβουλευτική Επιτροπή για τις Μεταδοτικές Σπογγώδεις Εγκεφαλοπάθειες και οι κτηνιατρικές υπηρεσίες του υπουργείου Γεωργίας δεν γνωρίζουν την προέλευση του ζώου. Εισήχθη από την Ολλανδία μολυσμένο; Γεννήθηκε εδώ και διατρέφονταν με απαγορευμένα κρεατάλευρα; Εισήχθη παράνομα από βαλκανική χώρα; Είναι προφανές ότι και στα τρία ενδεχόμενα, ιδιαίτερα στα δύο τελευταία, αν επαληθευθούν, υπάρχουν σοβαρές ευθύνες των αρμοδίων κρατικών υπηρεσιών ελέγχου. Όμως η μεγαλύτερη ευθύνη, κατά τη γνώμη μου, είναι αυτή που αναλογεί στην πολιτική ηγεσία του υπουργείου Γεωργίας για τη συστηματική ενορχή-

στρωση παραπλάνησης της κοινής γνώμης και των καταναλωτών υπέρ των συμφερόντων της αγροτοβιομηχανικής αλυσίδας κρέατος. Το σύστημα παραγωγής, διάθεσης και ελέγχου του βοείου κρέατος, όσον αφορά στην προστασία από την ΝΤΑ, αποδείχθηκε διάτρητο. Το γνώριζαν οι φορείς της πολιτείας και οι παροικούντες την Ιερουσαλήμ συνάδελφοι. Ελάχιστοι μίλησαν δημόσια γι' αυτό. Όσοι δεν μίλησαν ή μί-

λησαν ενισχύοντας μια εξωπραγματική βεβαιότητα περί των συστημάτων ελέγχου και προστασίας της δημόσιας υγείας, με προεξάρχοντα τον καθ' ύλην αρμόδιο κ. Ανωμερίτη, έχουν τεράστιες ευθύνες. Αν οι λέξεις δεν είχαν χάσει το νόημα τους και η αξιοπρέπεια του πολιτικού κόσμου δεν βρισκόταν εκεί που βρίσκεται, θα αποκαλούσα τη στάση του υπουργού «εγκληματική» και θα ανέμενα να παραιτηθεί. Όπως φαίνεται αναμένω ματαίως...

Στο μεταξύ, καθώς γράφονται οι τελευταίες γραμμές, ακούω στις ειδήσεις για δεύτερο κρούσμα...

ΣΗΜΕΙΩΣΗ:

Ο υπογράφων είναι ένας από τους συγγραφείς (μαζί με την Β. Γεωργιάδου και τον Γ. Σταυρακάκη) του βιβλίου *Φύση, Κοινωνία, Επιστήμη στην εποχή των «τρελών αγελάδων»*. Διακινδύνευση και αβεβαιότητα, εκδ. Νεφέλη, Αθήνα 1999.

Η ασθματική λειτουργία της οικονομίας

του Κ. Τσαλόγλου

Οι έντονα αρνητικές εξελίξεις στο κυβερνητικό έργο και στην κυβερνητική συμπεριφορά δεν έχουν την πηγή τους στα ενδοκομματικά προβλήματα, όπως προσπαθεί να πείσει την κοινή γνώμη ο κ. Σημίτης. Αποκλειστική αιτία όσων καταγράφονται στο πολιτικό πεδίο είναι η στρεβλή πορεία της οικονομίας σε όλα της τα επίπεδα, και η σχεδόν ολοκληρωτική αδυναμία της κυβερνητικής παρέμβασης για διόρθωση αυτής της πορείας. Η διενέργεια, επομένως, εκλογών προς αντικατάσταση απλώς του κυβερνώντος κόμματος δεν αποτελεί εγγύηση αποφασιστικής αλλαγής. Εκτός αν η προσφυγή στη λαϊκή ετυμηγορία έχει την έννοια της υποχρεωτικής ανάμειξης ολόκληρης της κοινωνίας σε όσα συμβαίνουν, με την έντιμη και εις βάθος ενημέρωση των πολιτών για το πού ακριβώς βρισκόμαστε.

Τώρα, δικαίως ή αδίκως, η κοινωνία ως τελικός υπεύθυνος για την διακυβέρνηση της χώρας δεν πολυενδιαφέρεται για την άσκηση των κυριαρχικών της δικαιωμάτων. Με αποσπασματικές, συντεχνιακού χαρακτήρα κινητοποιήσεις επιχειρείται μόνον η διατήρηση «κεκτημένων» ή η βελτίωση κακών συνθηκών ζωής. Και είναι αυτό η πιο τραυματική συνέπεια του πολιτικο-οικονομικού τυχοδιωκτισμού που άνθησε και στη χώρα μας την τελευταία εικοσαετία, μετά την καταπάτηση των ύστατων αρχών δημοκρατικής ευθύνης από τη χούντα των συνταγματαρχών. Όσοι δε αυτή την περίοδο συμφετορολογικά ή από επιπολαιότητα σχολίαζαν τα κυβερνητικά μέτρα για δήθεν αποκατάσταση ικανοποιητικών συνθηκών ζωής των εργαζομένων ή για ονομαστική σύγκλιση με την περιώνυμη ΟΝΕ, με την ηλίθια επωδό ότι «τα μέτρα κινούνται προς την ορθή κατεύθυνση», ως προσμετρήσουν τη δική τους ευθύνη για την απειλητική ρυτίδωση των εθνικών μας χαρακτηριστικών! Εκτός από την οικονομία απαξιώθηκε πλέον και το πολιτικό μας κύρος στις διεθνείς σχέσεις.

Η προσφυγή στο συνέδριο του κόμματος, την οποία επέλεξε ο αιωρούμενος

πρωθυπουργός ως προϋπόθεση ανάκτησης της κοινωνικής εμπιστοσύνης προς το κυβερνών κομματικό σχήμα, ήταν πρωτοβουλία ευθυγραμμισμένη πλήρως με την κυρίαρχη πασοκική άποψη ότι ο ελληνικός λαός είναι τόσο ανόητος και εύπιστος ώστε οι θυμώδεις μεγαλοστομίες και τα φιλοτεχνημένα από τους επικοινωνιολόγους επιχειρήματα υπεραρκούν για τα χειροκροτήματα της πλειοψηφίας.

ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΔΙΑΦΥΓΗΣ

Οι εσωκομματικές αντιρρήσεις όμως δεν είναι αυτές που εμποδίζουν την άσκηση αποδοτικής κυβερνητικής πολιτικής σε όλους τους τομείς. Αντίθετα, οι καταστροφικές για τις κυβερνητικές φιλοδοξίες του κόμματος συνέπειες της ασκούμενης οικονομικής και κοινωνικής πολιτικής υποδεικνύουν την αντικατάσταση των σημερινών υπευθύνων από άλλα «άφθαρτα» στελέχη, ώστε να επιβεβαιωθεί η ανεξάντλητη μοναδικότητα του ΠΑΣΟΚ στη διαχείριση του Έθνους! Από τους επίδοξους διαδόχους όμως διαφεύγει, όπως φαίνεται, η «λεπτομέρεια» ότι όποιοι και αν διαδεχθούν τον κ. Σημίτη και τους συνεργάτες του είναι αδύνατο να εφαρμόσουν άλλη οικονομική, κοινωνική και πολιτική εξωτερικών σχέσεων, πέραν εκεί-

νης που υποχρεώθηκαν, λόγω ιστορικών εξελίξεων, να εγκαταλείψουν, αλλά και πέραν αυτής που οφείλουν να σεβαστούν λόγω συμβατικών δεσμεύσεων με την Ευρωπαϊκή Ένωση. Πολιτική ωστόσο για την άσκηση της οποίας δεν διαθέτουν την παραμικρή πρακτική ή θεωρητική προετοιμασία και γνώση. Τι νόημα λοιπόν μπορεί να έχει η επανεκλογή του κ. Σημίτη στην προεδρία του κόμματος –και στην πρωθυπουργία– ή η αντικατάστασή του από όσους του καταλογίζουν εγκατάλειψη των παραδοσιακών «αρχών» του ΠΑΣΟΚ; Αυτή είναι στην πραγματικότητα και η «μοναδικότητα» του ΠΑΣΟΚ!

Το ζαχαρώδες περιτύλιγμα στη βοήθεια του οποίου προσέτρεξε κατά κανόνα ο υπουργός Εθνικής Οικονομίας για να καταποθεί η μονοσήμαντη και αντίθετη προς την ορθή ιεράρχηση των αναπτυξιακών προτεραιοτήτων διαχείριση της σύγκλισης δεν άντεξε, όπως ήταν φυσικό, στις διαλυτικές αντιδράσεις της ίδιας της οικονομίας. Με πειστικότερο «εκφωνητή» της οικονομικής αλήθειας το Χρηματιστήριο Αξιών Αθηνών, το οποίο, από «μαιευτήριο» του εκσυγχρονισμού και του «λαϊκού καπιταλισμού» που το προπαγάνδιζαν οι εκπρόσωποι των συνεργαζόμενων πολιτικο-οικονομικών κερδοσκοπών, κατέληξε σε «Κοιμητήριο» των ακριβοπληρωμένων προσδοκιών γρήγορου πλουτισμού όσων πίστεψαν σε «ορθές κατευθύνσεις» των προθέσεων του ΠΑΣΟΚ. Παράγωγο μιας εικονικής για την προοδευτικότητά της οικονομίας, το ΧΑΑ υπέκυψε στην λειτουργική του υποχρέωση να ευθυγραμμιστεί με την φθίνουσα εθνικο-οικονομική δραστηριότητα, η οποία απαγορεύει τις αδικαιολόγητες ανατιμήσεις των μετοχών. Ό,τι του απέμεινε είναι η βεβαιότητα των επενδυτών για ασήμαντα έως μηδενικά μερίσματα των εισηγμένων εταιρειών λόγω του θολού παραγωγικού μέλλοντός τους. Αυτό εξηγεί το σημερινό –ακόμα αρκετά υψηλό ίσως– επίπεδο κεφαλαιοποίησης του συνόλου των αξιών του. Επίπεδο αποθαρρυντικό για αγορά μετοχών και των ελληνικών τραπεζών ή των μεγάλων επιχειρήσεων από εγχώριους ή αλλοδαπούς επενδυτές.

Όσοι διέσωσαν αρκετά κεφάλαια

στρέφονται τώρα σε άλλες επενδύσεις, όπως είναι τα REPOS. Για να υπογραμμιστεί και με αυτή την εξέλιξη ο εκσυγχρονιστικός και κοινωνικός -κατά Σημίτη- χαρακτήρας της πασοκικής οικονομίας, η οποία θέλει συνεχή την μετακίνηση κεφαλαίων από τις ασθενέστερες στις πλουσιότερες κατηγορίες πολιτών. Τα επιτόκια των REPOS, αισθητά υψηλότερα του τρέχοντος πληθωρισμού, προσφέρουν αφορολόγητο εισόδημα, ενώ τα επιτόκια των καταθέσεων ταμειευτηρίου, μικροαποταμιευτών στο σύνολό τους, είναι αρνητικά, χαμηλότερα δηλαδή του πληθωρισμού, και οι τόκοι φορολογούνται. Αν μάλιστα συνυπολογιστεί και η παρακράτηση φόρου εισοδήματος από τα άκαμπτα φορολογικά κλιμάκια, προβάλλει τότε ανατριχιαστικό το προνόμιο των «εχόντων» να αφαιρούν συνεχώς αγοραστική ικανότητα από τους «μη έχοντες»!

ΤΟ ΠΡΟΣΧΗΜΑ ΤΗΣ ONE

Με την κυριαρχική παρουσία στα δημοσιονομικά πράγματα του τεράστιου δημόσιου χρέους -υπερβαίνει τα πενήντα τρισεκατομμύρια δραχμές- η δημοσιονομική διαχείριση προκαλεί μη αναστρέψιμες για το ορατό μέλλον κοινωνικές αναστατώσεις. Τα φορολογικά έσοδα από κάθε πηγή δεν επαληθεύουν στο επιθυμητό ύψος τις εισπράξεις του προϋπολογισμού. Ο εκτελούμενος προϋπολογισμός, όπως και οι προηγούμενοί του άλλωστε, εμφανίζει σημαντικό έλλειμμα, ενώ έπρεπε να υπάρχει επαρκές πλεόνασμα ώστε να μειώνεται κάθε χρόνο το δημόσιο χρέος ως τα επίπεδα που επιβάλλει το «σύμφωνο σταθερότητας» στην ONE. Με αυτούς τους όρους είναι συνεπώς πρακτικά αδύνατη η άσκηση αναπτυξιακής και κοινωνικής πολιτικής για να μειωθεί η ανεργία, αλλά και για να ανακοπεί η συνεχής επιδείνωση της ποιότητας των υπηρεσιών και των συνθηκών ζωής που προσφέρονται από το κράτος στις ασθενέστερες εισοδηματικά κατηγορίες του πληθυσμού. Για να γίνει καλύτερα κατανοητή η έκταση των στερητικών συνεπειών από την ετήσια αδυναμία του κράτους προσφοράς αναπτυξιακών και κοινωνικών υπηρεσιών λόγω χρέους, ας θεωρηθεί ότι κάθε έλληνας πολίτης, από τα νεογνά έως τους υπέργηρους, στερείται εισοδήματος πέντε εκατομ-

μυρίων δραχμών. Ποσού επαρκέσταιν για να ικανοποιούνται οι οικογενειακές ανάγκες, με τις σημερινές απαιτήσεις της ζωής, αλλά και για να αποδίδονται φόροι ικανοί να καλύπτουν τα αναπτυξιακά και κοινωνικά ελλείμματα της δημοσιονομικής διαχείρισης.

Την ασθματική αυτή λειτουργία της οικονομίας, ευθέως αντίθετη προς κάθε προσπάθεια πλουτοπαραγωγικού εκσυγχρονισμού και ανταγωνιστικότητας, επιχειρεί να αντισταθμίσει η προεξόφληση μελλοντικών εισοδημάτων -με βαρείς φυσικά όρους- μέσω των καταναλωτικών δανείων, των πιστωτικών καρτών, και ποικίλων άλλων «προϊόντων» που εφευρίσκει το χρηματοπιστωτικό κεφάλαιο. Μάταιη προσπάθεια. Με συντριπτική επιβεβαίωση αυτής της αλήθειας την ματαίωση των αποκρατικοποιήσεων μέσω Χρηματιστηρίου, λόγω της... αμπώτιδος στις χρηματιστηριακές τοποθετήσεις. Και με παράλληλη την αδυναμία του βιομηχανικού τομέα να διευρύνει και ισχυροποιήσει τις παραγωγικές του επιδόσεις, ώστε να περιοριστεί η εξάρτηση της ελληνικής αγοράς από τις εισαγωγές και να αυξηθούν οι εξαγωγές.

Προσφεύγοντας για μια ακόμη φορά στη βοήθεια του «ζαχαρώδους περιβλήματος», προκειμένου να αποκρύψει

την δημοσιονομική πραγματικότητα, το αξιοθρήνητο δηλαδή παρακολούθημα της πασοκικής οικονομικής πολιτικής, ο υπουργός Εθνικής Οικονομίας ισχυρίστηκε ότι δεν υπάρχει περίπτωση μεγάλου ελλείμματος στον τρέχοντα προϋπολογισμό. Για να στηρίξει μάλιστα τον ισχυρισμό του ανέφερε έκτακτα έσοδα οκτακοσίων πενήντα δισεκατομμυρίων δραχμών από διάφορες πηγές. Πώς συμβαίνει όμως τα έσοδα αυτά να ήταν αφανή κατά την κατάρτιση του προϋπολογισμού και να αποκαλύφθηκαν τώρα, ωσάν να επρόκειτο για... κτερίσματα στους τάφους της Βεργίνας, που δεν είχαν καταγραφεί;!

Από όσα σε συντομία αναφέρθηκαν γίνεται φανερό ότι η φιλολογία περί επιχειρηματικής στασιμότητας λόγω αμφιβολιών για τις συνέπειες του συνεδρίου του ΠΑΣΟΚ στο κυβερνητικό σχήμα είναι μια ακόμα πομφόλυγα των επικοινωνιολόγων του κ. Σημίτη, ώστε να συνδέσουν την αναβλητικότητα των φημολογούμενων επενδυτικών σχεδίων της βιομηχανίας με την ανησυχία των επιχειρηματιών για το ενδεχόμενο της μη επανεκλογής του σημερινού προέδρου του κόμματος και πρωθυπουργού. Ουδέποτε οι επιχειρηματίες εξάρτησαν τα σχέδιά τους από τις κομματικές ή τις προσωπικές παρουσίες στην εξουσία. Το μόνο που προσπαθούν είναι να μη δημιουργούν αντιπαράθεσεις. Με εξαίρεση λοιπόν όσους έχουν λόγο να ανησυχούν για απώλεια της κυβερνητικής προτίμησης στην ανάθεση προμηθειών ή εκτέλεσης δημόσιων έργων, τα φαινόμενα της επιχειρηματικής αμηχανίας αποτελούν αποκλειστική συνέπεια της αρνητικής εξέλιξης των οικονομικών και πολιτικών μας πραγμάτων.

Πλήθος άλλων στοιχείων θα μπορούσαν να παρατεθούν για να εδραιωθεί στη συνείδηση των πολιτών το είδος και η έκταση του εθνικού προβλήματος, που απαιτεί εθνική κινητοποίηση πλέον για να αντιμετωπιστεί. Τα περισσότερα αυτά στοιχεία οφείλουν να αναδείξουν ως κύριο περιεχόμενο των προεκλογικών τους ομιλιών οι υποψήφιοι όλων των κομμάτων. Αν πρόκειται να γίνουν εκλογές. Και εφόσον γίνουν, αν πρόκειται επιτέλους να προσφέρουν θετική υπηρεσία στο μέλλον αυτού του τόπου!

Η τραγωδία της Σοφοκλέους και ο τζάμπα εκσυγχρονισμός

του Άγγελου Τσέκερη

Όταν το χρηματιστήριο ανεβαίνει, οι μικροεπενδυτές θεωρούν ότι ο κόσμος αποτελείται από ηλίθιους και έξυπνους και συγκαταλέγουν τον εαυτό τους στους έξυπνους. Όταν το χρηματιστήριο καταρρέει, θεωρούν ότι ο κόσμος αποτελείται από κερδοσκόπους και θύματα κερδοσκόπων και συγκαταλέγουν τον εαυτό τους στα θύματα. Αναντίρρητα η δεύτερη ψυχολογική κατάσταση πλησιάζει πολύ περισσότερο την πραγματικότητα, αλλά πρέπει να θυμόμαστε ότι στην διαμόρφωση της ανθρώπινης ψυχολογίας σπανίως παίζει ρόλο η επαφή με την πραγματικότητα. Αλλιώς το ανθρώπινο είδος θα είχε αποφύγει αρκετές περιπέτειες από την νεολιθική εποχή μέχρι σήμερα.

Η διαφορά ανάμεσα στις δύο καταστάσεις επηρεάζει βαθύτατα την συμπεριφορά του εκλογικού σώματος. Διότι όταν το χρηματιστήριο περνάει τις εξίμισι χιλιάδες μονάδες και ο υπουργός Εθνικής Οικονομίας οραματίζεται δημόσια τις δέκα, ο κόσμος είναι χορτάτος από προσδοκίες. Ούτε το ασφαλιστικό του τον απασχολεί, ούτε το συνταξιοδοτικό του, ούτε βεβαίως το ασφαλιστικό και το συνταξιοδοτικό όλων των υπολοίπων. Απεναντίας όσο πιο φρενήρης είναι ο ρυθμός ανόδου τόσο ενδυναμώνεται η αίσθηση ότι η χώρα πάει καλά. Ορδές ευτυχισμένων επενδυτών περιφέρονται με την «Αδίστακτη κερδοσκοπία» υπό μάλης, απαιτώντας περισσότερες ιδιωτικοποιήσεις, λιγότερες κρατικές δαπάνες, λιγότερα κρατικά έσοδα και περισσότερη παραοικονομία. Υπό την εκτυφλωτική λάμψη του γενικού δείκτη, η κυβέρνηση και η δημοτικότητα του πρωθυπουργού επεβίωσαν ενός πολέμου, ενός Οτσαλάν, μιας απολύτως εύλογης και δίκαιης μαθητικής εξέγερσης και

σωρείας άλλων κακοτυχιών. Υπό την ίδια λάμψη, την οποία συντήρησε προεκλογικώς με τα λεφτά του δημοσίου, το ΠΑΣΟΚ κέρδισε τις εκλογές, έστω και οριακά, στέλνοντας στην κοινωνία ένα ξεκάθαρο μήνυμα. Όσο είναι στα πράγματα ο Σημίτης, το χρηματιστήριο θα έχει ψωμί και όσο το χρηματιστήριο θα έχει ψωμί, ο Σημίτης δεν πέφτει.

Υπό ένα τέτοιο καθεστώς, η ηγεμονία των εκσυγχρονιστικών αντιλήψεων στα πλατιά κοινωνικά στρώματα είναι εξαιρετικά εύκολη υπόθεση. Δεν είναι μακριά ο καιρός, που σε κάθε παρέα, σε κάθε φιλική συνάθροιση, σε κάθε μπάρ, σε κάθε καφενείο υπήρχε και ένας τουλάχιστον μουτζαχεντίν του εκσυγχρονισμού, προερχόμενος συνήθως από την αριστερά, που έδινε το πολιτικό στίγμα της βραδιάς υποστηρίζοντας ότι η αδιαφάνεια και τα υπερκέρδη του τραπεζικού συστήματος ωφελούν το κοινωνικό σύνολο και ότι όποιος διαφωνεί είναι νοσταλγός του Πολ Ποτ. Κατ' αντιστοιχίαν, οι σκεπτικιστές και οι αμετανόητοι παρέμεναν αναγκαστικά κουμπωμένοι. Πώς να υπερασπι-

στείς την ενίσχυση του κοινωνικού κράτους και την δικαιότερη ανακατανομή του πλούτου απέναντι σε έναν άνθρωπο που έπαιξε χτες δύο εκατομμύρια και σήμερα έχει εξήντα; Ίσα ίσα που αναρωτιέσαι μήπως είσαι ηλίθιος, που έχεις τα λεφτά σου στην Εθνική και δεν πας να τα επενδύσεις σε φούσκες.

Πάνω σ' αυτή τη διαμορφωμένη κατάσταση βασίστηκε ένα ολοκληρωμένο πολιτικό σχέδιο. Το χρηματιστήριο θα εξακολουθούσε να ανεβαίνει ανεξέλεγκτα, οι επενδυτές θα εξακολουθούσαν να αγοράζουν διάφορες εντελώς ανυπόληπτες μετοχές, κάποια στιγμή με την αναβάθμιση θα εισέρρεαν αθρόως οι ξένοι θεσμικοί, θα σταθεροποιείτο η κατάσταση και θα ζούσαμε μονίμως εις βάρος τους. Και όμως, η επιστημονική αυτή ανάλυση που θα έκανε οποιονδήποτε απόφοιτο γυμνασίου να βάλει τα κλάματα, ελέχθη και υποστηρίχθηκε δημόσια πλειστάκις, από κυβερνητικά στελέχη, διευθυντές τραπεζών και ποικιλώνυμους φλώρους του χρηματοπιστωτικού συστήματος, η αλήθεια είναι με κάπως πιο τεχνοκρα-

τικές διατυπώσεις. Μέχρι να αρχίσει η κατρακύλα, οπότε για κάποιο ανεξήγητο λόγο η επικοινωνιακή διεισδυτικότητα αυτών των ανοησιών εκμηδενίστηκε αποτόμως. Ίσως φταίει και το γεγονός ότι κάτι τύποι που μπαίνανε εξώφυλλα σε περιοδικά και υπόσχονταν με το βλέμμα να μας κυβερνήσουν, παραπέμπονται με ρυθμό πέντε τη βδομάδα για σύσταση συμμορίας.

Με την απώλεια μερικών τρισεκατομμυρίων δραχμών από πλευράς μικροεπενδυτών, συνετελέσθη αυτό που λέμε μεταστροφή του πολιτικού κλίματος. Ο κόσμος άρχισε να στραβώνει και να τους κοιτάει με μισό μάτι. Θα ήταν λάθος να υποτιμηθεί ο ρόλος που έπαιξε η κατάσταση της Σοφοκλέους στην πανωλεθρία που υπέστη η κυβέρνηση με το ασφαλιστικό. Αν είχαμε το χρηματιστήριο να τσιμπάει οκτώ τα εκατό την ημέρα, κάθε άνθρωπος θα αντιμετώπιζε το ατομικό του μέλλον σαφώς πιο αισιόδοξα απ' ότι το μέλλον του ασφαλιστικού του ταμείου, οπότε η εμβέλεια και η αποτελεσματικότητα των αντιδράσεων θα ήταν σημαντικά μειωμένη. Η προώθηση αντιλαϊκών μέτρων υπό το καθεστώς χρηματοπιστωτικής ευφορίας, είναι αυτό που επιστημονικά ονομάζεται «τζάμπα εκσυγχρονισμός» και συνήθως είναι περιορισμένης διάρκειας. Ο υπαρκτός εκσυγχρονισμός συνήθως κοστίζει. Γι' αυτό άλλωστε και διάφορα είδη και στυλ εκσυγχρονισμού, καθορίζονται ανάλογα με το ποιος καταβάλλει το συγκεκριμένο κόστος.

Διάφοροι «κύκλοι» προσπαθούν εσχάτως να καλλιεργήσουν την εντύπωση ότι η Σοφοκλέους θα ανακάμψει μόλις ο Σημίτης απελευθερωθεί από τα δεσμά της εσωκομματικής αντιπολίτευσης και η χώρα από το κλίμα πολιτικής αστάθειας. Βρισκόμαστε μπροστά στο παγκοσμίως πρωτοφανές, μια κυβέρνηση να διαπιστώνει κλίμα πολιτικής αστάθειας στη χώρα που κυβερνά και να προτείνει τον εαυτό της ως λύση για την αντιμετώπισή της. Ο αρχικός συλλογισμός ωστόσο είναι μετέωρος. Για να ανακάμψει η Σοφοκλέους, δεν αρκεί να μπει στη γωνία ο κ. Παναγιωτακόπουλος και η κα Νόρα Κατσέλη. Πρέπει επίσης μετοχές του τύπου «Αποθήκες της Συμφοράς ΑΕ» να ξαναβρεθούν στα δεκαπέντε χιλιάρικά από τις τριακόσιες πενήντα που είναι

σήμερα και κάποιος να τις ξαναγοράσει από τους αγρότες του θεσσαλικού κάμπου που μαζικά τις κατέχουν. Γίνονται αυτά τα πράγματα; Επιστημονικώς τίποτα δεν αποκλείεται, η πείρα όμως μέχρι σήμερα έχει δείξει ότι η Σοφοκλέους ανεβαίνει και κατεβαίνει όποτε της καπνίσει, χωρίς να σκάει ιδιαίτερα για το τι γίνεται παραέξω. Τουλάχιστον μέχρι να ενταχθεί στις ώριμες αγορές, οπότε και χαντακώθηκε οριστικά. Και όπως διδάσκει ο μέγας θεωρητικός του εκσυγχρονισμού Νικόλας Μακιαβέλλι, πιο εύκολα ξεχνούν οι άνθρωποι ότι τους σκότωσε τον πατέρα παρά ότι τους πείραξε την περιουσία.

Εντάξει, δεν φταίει η κυβέρνηση αν ο κόσμος τρελάθηκε και μαζικά μετέτρεψε τα λεφτά του σε φούσκες. Από την άλλη όμως δεν την υποχρέωσε και κανείς να συνδέσει το προφίλ της με το σύγχρονο όραμα του κέρδους στα όρια της αχαλίνωτης κονόμας. Όταν έβγαζαν αφίσες πανηγυρίζοντας για την πορεία του χρηματιστηρίου και μάλιστα συγκρίνοντάς το κατά παιδαριώδη τρόπο με τα επίπεδα του 1993 επί ΝΔ, όλοι κατά βάθος ήξεραν για τι είδους χρηματιστήριο πρόκειται. Τώρα επιχειρούν να πείσουν με τις εκλήσεις για ψυχραιμία και αποφυγή πολιτικής εκμετάλλευσης;

Η κατακρήμνιση της Σοφοκλέους έχει πολλαπλή κοινωνική χρησιμότητα. Μας μαθαίνει ότι δεν πρέπει να είμαστε άπληστοι, λαίμαργοι και αλαζονικοί. Μας μαθαίνει ότι το χρήμα, σε αντίθεση με τις προσδοκίες, δεν αποκτάται απίως, γιατί όλοι τότε θα ήμασταν πλούσιοι. Μας μαθαίνει ότι δεν πρέπει να κάνουμε τους μάγκες, διότι σ' αυτά τα πεδία δραστηριοποιούνται απείρως πιο μάγκες από εμάς, τους οξυδερκείς μικροεπενδυτές. Μας μαθαίνει τέλος ότι τα συμφέροντα ανθρώπων και επιχειρήσεων δεν ταυτίζονται και ότι σε κάθε περίπτωση η φυσική μας θέση θα έπρεπε να είναι στο πλευρό των ανθρώπων και όχι στο πλευρό των επιχειρήσεων. Ακριβώς δηλαδή τα αντίθετα από αυτά που επιχειρήσε να μας διδάξει ο εκσυγχρονισμός τις εποχές των παχέων αγελάδων με δική του πρωτοβουλία και για δικό του όφελος. Και τώρα πληρώνει την ατυχή πολιτική επένδυση σε μια τρανταχτή υπόθεση απάτης, στη «μητέρα όλων των φουσκών».

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ

ANDREW DALBY
SALLY GRAINGER

Η ΜΑΓΕΙΡΙΚΗ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑΣ

Η ΜΑΓΕΙΡΙΚΗ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑΣ

Andrew Dalby και Sally Grainger

Μια συναρπαστική ιστορία
της αρχαίας ελληνικής και ρωμαϊκής
διατροφής και μαγειρικής

*

Με 50 αυθεντικές συνταγές
προσαρμοσμένες
για το σύγχρονο μάγειρα

*

156 σελίδες με 88 εικόνες

Μετάφραση
Νίκη Ζωγράφου

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΠΑΔΗΜΑ
Προσφορά στον Πολιτισμό
Ιπποκράτους 8 Αθήνα
Τηλ.: 36.27.318

Σσςσ! Η πολιτεία καθεύδει

του Μάνου Στεφανίδη

Περιττεύουν, νομίζω, οι πολιτικές αναλύσεις, περιττεύουν οι ερμηνευτικοί λόγοι, αφού εδώ και καιρό έχουμε μπει σε μια μακρά περίοδο θερινής νάρκης και καλοκαιρινής ραστώνης. Το σύνθημα το έδωσε ο πρωθυπουργός μ' εκείνο το έμφορτο συμπαραδηλώσεων μήνυμα του «Ραντεβού τον Οκτώβρη». Μέχρι τότε δηλαδή χαλαρώστε, χαμηλώστε τους τόνους, μη θίγετε τα κακώς κείμενα, αφήστε τα προβλήματα να ωριμάσουν σαπίζοντας και εμπιστευθείτε –ξανά– τη χώρα στον αυτόματο πιλότο. Ποτέ άλλοτε λοιπόν δεν απαξιώθηκε στην πρόσφατη ιστορία μας τόσο πολύ η πολιτική πράξη.

Οι άνθρωποι αυτοί είναι επικίνδυνοι εκτός των άλλων και γιατί αρνούνται –καλύτερα φοβούνται– να κυβερνήσουν. Ανεπαισθήτως η Ελλάς του εκσυγχρονισμού και του ευρωπαϊκού προσανατολισμού απεμπολεί μια-μια τις δυνατότητές της και για εκσυγχρονισμό και για ευρωπαϊκή ολοκλήρωση. Όλο και λιγότερο μετέχουμε πια στη διαμόρφωση της κοινής ευρωπαϊκής πολιτικής, μη εμπλεκόμενοι ούτε καν στα θέματα που μας αφορούν: π.χ. τα Βαλκάνια. Αλήθεια τι πολιτική ακολουθούμε στην ΠΓΔΜ, την Αλβανία, τη Βουλγαρία, την Τουρκία; Μα την πολιτική της υποστήριξης της πολιτικής των ΗΠΑ και του ΝΑΤΟ. Χωρίς πολιτικοϊστορικές αναλύσεις, χωρίς γνώση των ιδιαιτεροτήτων του παρελθόντος και των κινδύνων του μέλλοντος. Χωρίς πρωτοβουλίες. Η πολιτική ηγεσία καθεύδει εμπιστευόμενη τις τύχες μας άλλοτε στην κυρία Ολμπράιτ κι άλλοτε στον κύριο Πάουελ. Κι ο λαός όμως επίσης. Νατοϊκές πολεμικές αποστολές πάνε κι έρχονται στο Αιγαίο και την Β. Ελλάδα, αλλά οι πολίτες αυτού του τόπου τρομοκρατούνται όχι από τις κυοφορούμενες εξελίξεις αλλά από την τηλεοπτική κινδυνολογία περί επερχόμενου καύσωνα. Στην Τουρκία πεθαίνουν απεργοί πείνας, στο Κοσσυφοπέδιο εδραιώνεται η αμερικανική επικυριαρχία, αλλά στο ΥΠΕΞ βρίσκονται σ' έναν

κόσμο χωρίς σύνορα, εθνικισμούς και αντιπαλότητες. Μοιάζει το ΥΠΕΞ να βλέπει το ρόλο του σαν ενός ινστιτούτου ανθρωπιστικών μελετών και όχι ως ενός μαχόμενου πολιτικού οργανισμού. Διερωτώμαι αν ο πρωθυπουργός ελέγχει τον υπουργό του επί των Εξωτερικών ή αν δεν τολμά να ελέγξει τις επιλογές του λόγω διεθνών εξαρτήσεων και ισορροπιών. Όπως εξάλλου δεν τολμά ν' αλλάξει –έστω– τα πρόσωπα αυτής της πολλαπλώς αποτυχη-

μένης κυβέρνησης προαναγγέλλοντας (!) τον ανασχηματισμό μετά το συνέδριο του Οκτωβρίου. Ένα συνέδριο που πονηρά έχει βάλει τα κομματικά στελέχη να τρέχουν κι έχει δώσει στον πρωθυπουργό (και την κυβέρνησή του) μικρή περίοδο χάριτος, τόση όση χρειάζεται και ο ίδιος και οι συνεργάτες του για τα καλοκαιρινά μπάνια. Τα μπάνια του ΠΑΣΟΚ, η άμεση πολιτική προτεραιότητα για τον τόπο! Κι ενώ υπνηλία έχει καταλάβει τα ηγετικά στελέχη του κόμματος –είναι ο ύπνος που μας πιάνει συνήθως κατά την πέψη– κι ενώ η κόπωση και η αδιαφορία τους είναι παραπάνω από προφανής, στην κυριολεξία, γύρω μας αλλάζει ο κόσμος! Στην Ευρώπη, στην Ασία, στην Αφρική οι εξελίξεις είναι κοσμογονικές. Τα αδιέξοδα του τρίτου κόσμου δημιουργούν αλυσιδωτές αντιδράσεις προς τις κοινωνίες των ευημερούντων και των χορτασμένων. Ποια είναι άραγε η θέση της Ελλάδας σ' αυτόν τον νέο κόσμο; Σίγουρα όχι αυτή του παθητικού θεατή ή –ακόμη χειρότερα– του ενεργούμενου. Όμως χωρίς πολιτικές επιλογές και στρατηγικές επιδιώξεις το μέλλον διαγράφεται δυσοίωνα. Η αποχαύνωση της ηγεσίας μετακυλιέται στο λαό, ο οποίος έχει αποφασίσει να μην παράγει, να υπομένει άνευρα και να κοιτά παθητικά τον δείκτη του χρηματιστηρίου που κατρακυλάει.

Η πολιτεία λοιπόν καθεύδει και οι πολίτες της έχουν βυθιστεί στον ομφαλοσκοπικό, εθνικιστικό τους λήθαργο. Είμαστε οι καλύτεροι, οι περιούσιοι, οι εκλεκτοί. Ο ύπνος του δικαίου! Από το Σιάτλ στη Γένοβα ή την Πράγα όλο και περισσότεροι συνειδητοποιούνται και αντιδρούν απέναντι στις ομογενοποιημένες και ισοπεδωτικές λύσεις. Μας αξίζει, αλήθεια, μια τέτοια τύχη; Μας ταιριάζει να καταντήσουμε οι υπνοβάτες της ιστορίας (μας) μέσα σ' έναν κόσμο συμβολικά και ουσιαστικά άγρυπνο για το μέλλον του;

Ο ΚΥΡΙΟΣ ΟΒΙΔΙΟΣ Ο ΑΝΤΙΧΑΓΙΚΟΣ...

ΑΝΑΒΛΕΨΗ 2001

Η ΔΙΚΗ ΜΙΛΟΣΕΒΙΤΣ ΑΠΟΤΕΛΕΙ ΜΙΑ ΧΟΝΤΡΟΚΟΜΜΕΝΗ ΦΑΡΣΑ ΑΠΟΝΟΜΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ! ΤΟ ΤΣΙΡΚΟ ΤΗΣ ΧΑΓΗΣ Μ' ΑΥΤΗΝ ΤΗΝ ΕΛΒΕΤΙΔΑ ΚΩΛΟΓΡΙΑ ΠΡΟΣΦΕΡΟΥΝ ΑΛΛΟΘΙ ΓΙΑ ΤΑ ΕΓΚΛΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΑΜΕΡΙΚΑΝΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΚΟΛΑΟΥΣΩΝ ΤΟΥΣ ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ!..

ΕΙΝΑΙ ΘΛΙΒΕΡΟ ΟΤΙ ΟΡΙΣΜΕΝΟΙ ΣΕΡΒΟΙ ΣΥΝΕΡΓΑΣΤΗΚΑΝ ΤΟΣΟ ΑΠΡΟΚΑΛΥΠΤΑ ΜΕ ΤΟΥΣ ΔΗΜΙΟΥΣ ΤΟΥ ΕΘΝΟΥΣ ΤΟΥΣ ΚΑΙ ΛΕΠΤΟΥΡΓΗΣΑΝ ΩΣ ΔΟΣΙΛΟΓΟΙ ΞΕΠΟΥΛΩΝΤΑΣ -ΓΙΑ ΜΙΑ ΧΟΥΦΤΑ ΔΟΛΑΡΙΑ- ΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΤΟΥΣ ΑΝΤΙΠΑΛΟ!..

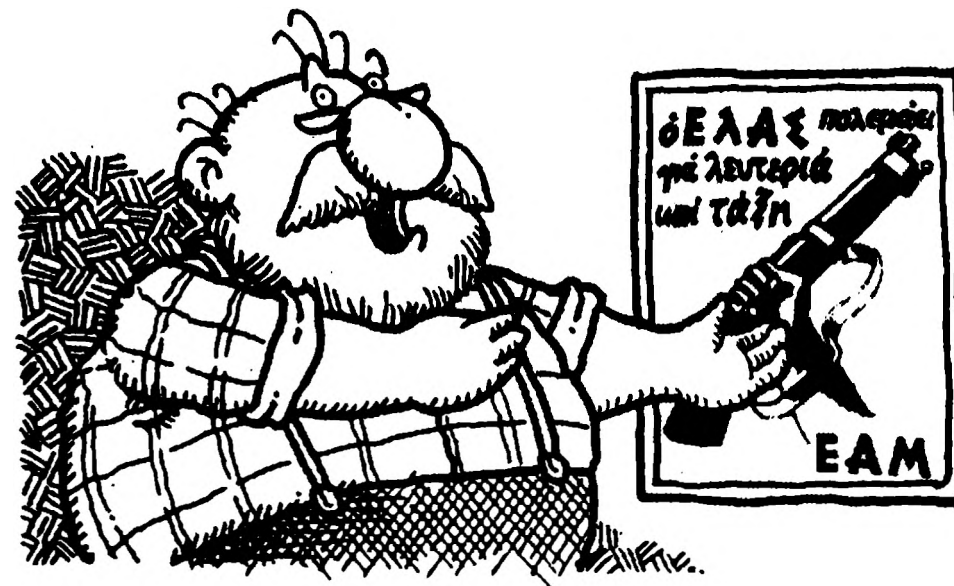
ΒΕΒΑΙΑ ΔΕΝ ΜΠΟΡΟΥΣΑΝ ΝΑ ΚΑΝΟΥΝ ΑΛΛΙΩΣ... Η ΣΥΝΑΛΛΑΓΗ ΜΕ ΤΗ ΔΥΣΗ ΗΤΑΝ ΔΥΣΤΥΧΩΣ ΜΟΝΟΔΡΟΜΟΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΔΙΕΘΝΗ ΝΟΜΙΜΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ ΜΕΤΑ ΤΙΣ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΕΣ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΝ ΟΛΕΘΡΙΑ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΤΟΥ ΜΙΛΟΣΕΒΙΤΣ!..

...ΔΙΟΤΙ ΤΙ ΝΑ ΤΟΝ ΚΑΝΕΙΣ ΤΟΝ ΠΑΤΡΙΣΤΙΣΜΟ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΘΝΙΚΗ ΑΞΙΟΠΡΕΠΕΙΑ ΧΩΡΙΣ ΤΑ ΔΟΛΑΡΙΑ; ΚΑΘΟΤΙ "ΧΕΡΙ ΠΟΥ ΔΕΝ ΜΠΟΡΕΙΣ ΝΑ ΤΟ ΔΑΓΚΩΣΕΙΣ, ΤΟ ΦΙΛΑΣ": ΑΥΤΟ ΕΠΙΤΑΣΣΕΙ Ο ΡΕΑΛΙΣΜΟΣ ΚΑΙ Η ΕΞΥΠΗΡΕΤΗΣΗ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΟΣ!..

ΕΞΑΛΟΥ, ΔΕΝ ΕΙΧΑΝ ΝΑ ΠΟΥΛΗΣΟΥΝ ΣΤΟΥΣ ΑΜΕΡΙΚΑΝΟΥΣ ΚΑΙ ΚΑΤΙ ΑΛΛΟ ΟΙ ΔΥΣΜΟΙΡΟΙ... ΤΙ ΝΑ ΤΟΝ ΚΑΝΟΥΝ ΑΛΛΩΣΤΕ ΤΟΝ ΜΙΛΟΣΕΒΙΤΣ ΣΤΙΣ ΦΥΛΑΚΕΣ ΤΟΥ ΒΕΛΙ-ΓΡΑΔΙΟΥ; ΘΑ ΤΟΥΣ ΨΟΦΑΓΕ ΚΑΙ ΔΕΝ ΘΑ ΕΠΙΑΝΕ ΦΡΑΓΚΟ!..

ΚΑΛΑ ΘΑ ΚΑΝΟΥΜΕ ΛΟΙΠΟΝ, ΑΝΤΙ ΝΑ ΕΠΕΜΒΑΙΝΟΥΜΕ ΣΤΑ ΕΣΩΤΕΡΙΚΑ ΤΩΝ ΣΕΡΒΩΝ, ΝΑ ΔΟΥΜΕ ΤΗΝ ΔΙΚΗ ΜΑΣ ΣΤΡΑΒΩΜΑΡΑ! ΑΣ ΨΑΣΟΥΜΕ ΚΙ ΕΔΩ... ΟΛΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΙΟΥΣ ΘΑ ΒΡΟΥΜΕ ΠΟΥ ΠΙΑΝΟΥΝ ΚΑΛΗ ΤΙΜΗ ΣΤΙΣ ΞΕΝΕΣ ΑΓΟΡΕΣ!..

Προσομοίωση

(ελληνιστί: προς τάλε κουάλε)

Η λέξη προσομοίωση έβγαζε το ψωμί της σαν σταθερός τεχνικός όρος σε στρατιωτικές ασκήσεις, αεροπλάνα, πίστες και αεροδιαδρόμους ώσπου μια ημέρα των ημερών, συνασπισμένα φροντιστήρια την έφεραν στου Διγενή τ' αλώνια. Ήτοι σε πανελλαδικές εξετάσεις μαϊμούδες που γίνονται πριν από τις επίσημες πανελλαδικές εξετάσεις της χειμερίας νάρκης κατά το τυπικό της οποίας ο αρμόδιος υπουργός παίρνει πολιτικές αποφάσεις ανακούρκουδα: η πανελλαδική αρκούδα μίλησε.

Μίλησε πάλι και είπε: προσομοίωση. Οι λέξεις είναι όπως ο φτερωτός και ίσως γαλάζιος φοίνικας. Γεννημένες, ξαναγεννημένες αρκετές φορές από τις στάχτες τους, από κάποια δηλαδή περιορισμένη τεχνική χρήση τους ή από μια ταπεινωτική θέση στη κουζίνα των εννοιών, κατεβαίνουν στα πνευματικά μας κέντρα, παλιά πολιτιστικά κέντρα με απειράριθμα φεστιβάλ σημασιών και ομιλούν και λένε. Γιατί το άφατο, το ανεκλάλητο άπειρο, άοσμο κι ανολοκλήρωτο που στόμα έχει και λαλιά δεν έχει, αυτό μόνο λίγο μπορεί να δίνει και λίγο μπορεί να παίρνει από τη ζωή εφ' όσον είχε από αμνημονεύτων χρόνων αποφασιστεί ότι «εν αρχή ήν ο Λόγος».

Τον Ευάγγελο Βενιζέλο, για παράδειγμα, την εθνική μας γλωσσοκοπάνα, δεν τον έστερξε σε τίποτα η σιωπή. Επιμένει στην αυταρέσκεια των γλωσσικών παιγνίων για να μεγαλώνει τη φιλοκερδή, κομματική φλυαρία. Γιατί υπάρχουν και γλωσσικά κέντρα σαν τα δικά του πολυσχιδή, πολυεπίπεδα, λαχταριστά μιλφείγ σημασιών που φτιάχνουν την σκανταλιά του γλωσσοπλάστη. Η οποία μπορεί άλλοτε να φέρνει μία ανωμαλία στις πατέντες κλειστών συμφερόντων που είναι η ψυχή μας, άλλοτε, όπως εδώ, να κυριολεκτεί. Να κυριολεκτεί επί του πτώματος που άφησε πίσω η εκπαιδευτική φαντασία των υπουργείων.

Προσομοίωση η φροντιστηριακή: τρέχω ολοταχώς προς το ομοίωμα, που τρέχει κι αυτό προς κάτι, αλλά δεν το φτάνει, προς τη μούμια που αναπαράγει μια βαθιά εκπαιδευτική πληγή: Τ' είχες Γιάννη; Τ' είχα πάντα; Κατεστραμμένες δυνατότητες μάθησης, φαλιρισμένες οικογενειακές τσέπες, εφηβείες στον πανικό της δεκάρας, ενηλικιώσεις από «βατά» όνειρα, η κλασική ελληνική δίαιτα της Παιδείας.

Γιατί όμως καλοκαιριάτικα σαν θέμα ο φαύλος σχολικός κύκλος με την κιμωλία; Τα καρπούζια και φέτος, όπως πάντα, ομολογούν σε κάθε μαχαιριά το πορφυρό πάθος τους και τον καθηγητή Μέσης Εκπαιδεύσεως τον καταργούσαν ανέκαθεν τα μπάνια, τον εκμηδένιζε η Πεντηκοστή. Γιατί η προσομοίωση εδώ σημαίνει ακόμη ζωή εφ' όσον επιπλέον άρπαξε από το ελληνικό καλοκαίρι άλλο ένα νεόδημο νεοελληνικό μπαρόκ: το πρώτο φροντιστήριο επαρχιακής μεγαλούπολης με πισίνα, κήπους αγγλικού τύπου, γκόλφ, εκδρομές και άλλες κολεγιακές παιδιές, αναψυκτήρια και τυροπιτάκια, υπάρχει και ομιλεί την ελληνική. Το φροντιστηριακό Ίτον με γεύσεις Γρηγόρη και η Ελλάς ένα κλουβί για να χαζεύει η ανθρωπότητα.

Το ελληνικό δαιμόνιο πιο παλιά έφτιαχνε λέξεις με ηγετική φυσιογνωμία, που υποχρέωναν στην εκμάθηση των ελληνικών ακόμα και τις βάρβαρες κατασπίδες και μέχρι πρόσφατα είχε, τουλάχιστον, παραδουνάβιες επιτυχίες. Τώρα αναγκάζεται να τα βγάξει πέρα με γραφικές ευρεσιτεχνίες που οι κάτισχνοι μαυριδεροί απόγονοί του, όπως οι φτωχοί συγγενείς της παραπαιδείας εφαρμόζουν κατά διαβολική σύμπτωση, ακριβώς εκεί που αναπαράγεται ζεστή και αφράτη η νεοελληνική εφηβική ζωή.

Μάρτυράς μου γι' αυτό ο Θεός, μάρτυράς μου η *Ελευθεροτυπία* στον γλωσσικό πυθμένα της οποίας –άπατα, άπατα φωνάζει ο χλωμός λουόμενος– κατρακύλησε η περί ής ο λόγος προσομοίωση, και έγινε πρωτοσέλιδος τίτλος. Αυτό σημαίνει ότι από δω και μπρος θα βγαίνει πλέον εποχικά στην ώρα της, σε κατάμεστες από δεκαεξάχρονες αφασίες αίθουσες, μαζί με τις πρώτες φράουλες, με τα ατέρμονα σπυράκια στα μάγουλα της εφηβείας, που τα αναζωογονούν οι πατροπαράδοτοι, αεράτοι προϋπολογισμοί για τη Παιδεία.

Η παθολογία του ελληνικού ονείρου για το πτυχίο εκτός από πέτρες στα νεφρά και οικογενειακές υστερίες παρέδωσε τον υπερπροστατευόμενο νεοσσό –Γιωργάκη, βγες έξω από το νερό, κάνει κρύο– σε μια υπαρξιακή πατέντα που φάνταζε ασήμαντη και σαθρή όταν προσφέρονταν γλυκό του κουταλιού και βυσσινάδα στον κάθιδρο προγυμναστή. Τώρα, αναλαμβάνει να μπει στο άδυτο των ψυχών, στο άβατο των νοικοκυριών, να συντονίσει το άπειρο, να ανακυκλώσει τα τάπερ. Να διαρρήξει τέλος πάντων τα ιμάτιά της και το σπουδαιότερο, να δέσει το Είναι με τον Χρόνο με συνεχείς εκδρομές και μπάνια. Ούτε ο Ιούλιος ούτε ο Αύγουστος μένουν ήσυχoi πλέον από την φροντιστηριακή αδρεναλίνη. Πούλμαν και βαπόρια αναλαμβάνουν να κάνουν κρουαζιέρες τους μαθητές τους δύο φορές την εβδομάδα.

Η μεταφυσική των μεταρρυθμίσεων, οι βίοι παράλληλοι από οντολογικούς αριστούχους, οι περίφημες «βάσεις» του θανάτου που πέφτουν ή ανεβαίνουν κάθε χρόνο με ουράνια κελεύσματα, δεν βρίσκουν γλωσσικό ή άλλο προηγούμενο στον πλανήτη Γη που τα ποτάμια της και τα πανελλαδικά θέματα πασχίζουν να γίνουν «βατά» από γενιές ακάματων Ελλήνων.

«Παίζεις το μπασκετάκι σου, τρως το σαντουϊτσάκι σου, κάνεις μια βουτιά στη πισίνα» σύμφωνα με την διαφήμιση των φροντιστηρίων και προσομοιώνεται... Το εκπαιδευτικό γκαζόν εξαπλώθηκε εκεί ακριβώς που το σπείρανε η κρατική τσαχπινιά και η μανιώδης θέλησή μας για παρωδία αντί για ζωή. Έγινε της προσομοίωσης κάτω στην Ελλάδα. Και η γλώσσα που, ως γνωστό, κόκαλα δεν έχει, τσακίζει την κυριολεξία και κυρίως θυμάται: γι' αυτό αυτή τη φορά, επιτέλους όχι δια στόματος Ευάγγελου Βενιζέλου –το ομοίωμα πριν από την γλωσσική μήτρα–, μονολογεί και λέει (στην προσομοίωση): μη σε ματιάσω, φτυστή το Έθνος σου.

ΕΛΕΝΗ ΒΕΡΥΚΙΟΥ

ΡΟΝΑΝ ΜΠΕΝΕΤ

Ουδέτερος παρατηρητής

μυθιστόρημα

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ: ΧΙΛΝΤΑ ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

Η Ινές, Ιταλίδα δημοσιογράφος, ιδεαλίστρια και αισιόδοξη, φεύγει για το Κονγκό για να υποστηρίξει τον Πατρίς Λουμούμπα, τον ηγέτη του απελευθερωτικού κινήματος της αφρικανικής χώρας εναντίον της βελγικής αποικιοκρατίας. Ο Τζέιμς Γκιλέσπι, μεγαλύτερός της, συγγραφέας και δημοσιογράφος, σκεπτικιστής και λιγότερο αισιόδοξος έχει επιφυλάξεις για τις απόψεις της και για το δρόμο που εκείνη ακολουθεί. Εν τούτοις, η αγάπη του γι' αυτήν θα τον φέρει στην ίδια χώρα. Η Ινές αφιερώνεται ολόψυχα στον αντιαποικιακό αγώνα ενώ ο Γκιλέσπι, που καλύπτει τα γεγονότα ως ανταποκριτής μιας μεγάλης εφημερίδας, και συνδέεται τόσο με τον επικεφαλής της CIA στην περιοχή όσο και με τους συνεργάτες του Λουμούμπα, κρατά για τον εαυτό του το ρόλο του ουδέτερου παρατηρητή και προσπαθεί να την πάρει μακριά. Τελικά όμως, εμπλέκεται και ο ίδιος και καλείται να πάρει θέση και να επιλέξει στρατόπεδο. Η πάλη του λαού του Κονγκό για ελευθερία, η ένταση μεταξύ ιδεαλισμού και κυνισμού, ο έρωτας και η πολιτική είναι οι βασικοί άξονες στο μυθιστόρημα του Μπένετ, τους οποίους χειρίζεται με συναισθηματισμό αλλά και νηφαλιότητα.

Η νέα πολιτική υπερδύναμη;

του Πλάμεν Τόντσεφ plamengo@hol.gr

Την ημέρα που θα κυκλοφορήσει το τεύχος του *Αντί*, θα επιλεγεί και η πόλη που θα φιλοξενήσει τους Ολυμπιακούς Αγώνες του 2008. Σύμφωνα με όλα τα προγνωστικά η πόλη αυτή θα είναι το Πεκίνο. Ας μην κάνουμε τους μάντεις. Είναι σαφές πάντως ότι η κινεζική υποψηφιότητα εξετάζεται όχι μόνο βάσει της τεχνικής αρτιότητάς της, αλλά και με γενικότερα γεωπολιτικά κριτήρια. Η ανάθεση της επόμενης Ολυμπιάδας στο Πεκίνο θα αποτελεί εν πολλοίς επίσημη αναγνώριση της Κίνας ως ανερχόμενης υπερδύναμης στη διεθνή πολιτική σκηνή.

Η πολυπληθέστερη χώρα του κόσμου, μέλος του Συμβουλίου Ασφαλείας, πυρηνική δύναμη, μια από τις μεγαλύτερες οικονομίες στον πλανήτη, κοιτίδα πανάρχαιου πολιτισμού – αυτά είναι μερικά μόνο από τα διαπιστευτήρια της Κίνας, που διεκδικεί να συμπεριληφθεί στη λίσχη των υπερδυνάμεων. Φιλοδοξία απόλυτα δικαιολογημένη. Παρουσιάζει, όμως, ενδιαφέρον η εξέλιξη αυτής της φιλοδοξίας, όπως και το ερώτημα: *μέχρι πού φτάνουν οι επιδιώξεις της Κίνας στον 21ο αιώνα;*

ΑΠΟ ΤΟΝ «ΑΙΩΝΑ ΤΗΣ ΝΤΡΟΠΗΣ» ΣΤΟΝ «ΑΙΩΝΑ ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΩΣΗΣ»;

Το διάστημα από τα μέσα του 19ου αιώνα έως το 1949, όταν ιδρύθηκε η Λαϊκή Δημοκρατία της Κίνας, χαρακτηρίζεται από τους Κινέζους ως ο «αιώνας της ντροπής». Ήταν μια περίοδος παρακμής της κινεζικής αυτοκρατορίας, εδαφικής συρρικνώσης και εμφυλίου σπαραγμού, αλλά πρωτίστως περίοδος εθνικής ταπείνωσης. Ήταν η περίοδος,

κατά την οποία η Κίνα «παραχώρησε» την Ταϊβάν στην Ιαπωνία και «εκμίσθωσε» το Χονγκ Κονγκ και το Μακάο στη Βρετανία και την Πορτογαλία, αντίστοιχα. Μια περίοδος ανυποληψίας και απαξίωσης, στην οποία είχε περιέλθει η κοιτίδα ενός από τους αρχαιότερους και πιο ένδοξους πολιτισμούς του πλανήτη.

Στο κατώφλι του 21ου αιώνα τα πράγματα είναι τελείως διαφορετικά. Η σημερινή Κίνα έχει ξαναβρεί τη χαμένη αυτοπεποίθησή της και βαδίζει ολότως προς την ιστορική της δικαίωση. Σαν να θέλει να αποδείξει στους άλλους και στον εαυτό της ότι αδίκως υπέστη όσα υπέστη τον «αιώνα της ντροπής». Αποδεικνύει ήδη τις τεράστιες οικονομικές της δυνατότητες και καθορίζει σε μεγάλο βαθμό τις παγκόσμιες οικονομικές εξελίξεις, αλλά αυτό δεν της αρκεί. Θέλει να κατάλαβει τη θέση που θεωρεί ότι της ανήκει και στο πολιτικό στερέωμα της υφελίου.

Πρόκειται για επιδίωξη θεμητή, αλλά κάθε άλλο παρά εύκολη. Η οικονομική ισχύς είναι σαφέστατα απαραίτητη προϋπόθεση, αλλά οικονομικός γίγαντας είναι και η Ευρωπαϊκή Ένωση, χωρίς να χαιρεί του αντίστοιχου πολιτικού εκτοπίσματος στη διεθνή σκηνή. Δεύτερον, όπως συμβαίνει και στην

Ευρώπη, η Κίνα καλείται να διευθετήσει πάρα πολλές εκκρεμότητες στον άμεσο περίγυρό της, την ανατολική και νότια Ασία στην προκειμένη περίπτωση.

ΤΟ «ΝΑΡΚΟΠΕΙΔΙΟ» ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΑΣΙΑΣ

Το υπ' αριθμόν ένα ζήτημα στην ατζέντα του Πεκίνου είναι χωρίς αμφιβολία η αντιπαράθεση με την Ταϊβάν, την οποία η Κίνα επιδιώκει να ενσωματώσει στην επικράτειά της, όπως συνέβη ήδη με το Χονγκ Κονγκ (1997) και το Μακάο (1999). Πλην όμως η περίπτωση της Ταϊβάν είναι πολύ πιο δύσκολη υπόθεση. Πρώτον, γιατί καθ' όλη τη διάρκεια της ιστορίας της η πρώην Φορμόζα είχε αρκετά χαλαρή σχέση με την ηπειρωτική Κίνα και οι κάτοικοι του νησιού έχουν αναπτύξει τη συνείδηση ενός αυτόνομου έθνους. Δεύτερον, γιατί η Ταϊβάν έχει πολύ ανεπτυγμένη οικονομία και άρτια εξοπλισμένες στρατιωτικές δυνάμεις (κυρίως με τη βοήθεια των ΗΠΑ). Παρότι δεν απουσιάζουν οι εντάσεις και οι υψηλοί τόνοι μεταξύ των δύο μερών, προς το παρόν τουλάχιστον η Κίνα και η Ταϊβάν δείχνουν να επιλέγουν διάφορες μορφές «χαμηλής πολιτικής» – όπως είναι οι οικονομικές σχέσεις – και να αναβάλλουν την επίλυση του πολιτικού προβλήματος για προσφορότερη χρονική στιγμή.

Σοβαρές εκκρεμότητες παραμένουν και βορείως της Κίνας. Η Ρωσία διανύει περίοδο ύφεσης και εμφανούς αδυναμίας, αλλά δεν παύει να είναι ένας παραδοσιακός και πανίσχυρος αντίπαλος που ασφαλώς δεν αισθάνεται άνετα με την αυξανόμενη οικονομική και στρατιωτική δύναμη του Πεκίνου. Στην παρούσα φάση πάντως οι δύο χώρες δείχνουν να συμπλέουν σε μια κοινή – ως επί το πλείστον αντιαμερικανική – στρατηγική, χωρίς αυτό να αίρει τις σοβαρότατες μεταξύ τους διαφορές. Το πιθανότερο είναι στο ορατό μέλλον να

Ο Πλάμεν Τόντσεφ είναι συντονιστής του Προγράμματος «Ασία-21» στο Ινστιτούτο Διεθνών Οικονομικών Σχέσεων.

διατηρηθεί ένα μίνιμουμ συνεργασίας Πεκίνου-Μόσχας, στη βάση του αμοιβαίου οφέλους αλλά όχι με ιδιαίτερα στέρεα θεμέλια.

Ένας άλλος «κίνδυνος από Βορρά» προέρχεται από τη χερσόνησο της Κορέας. Η παρουσία 37.000 αμερικανικών στρατευμάτων, αλλά και ο κίνδυνος αποσταθεροποίησης που πάντα σοβεί στην περιοχή, αναγκάζουν το Πεκίνο να παρακολουθεί τις εξελίξεις με μεγάλη προσοχή. Η κινεζική ηγεσία εκτιμά ότι μια ενιαία Κορέα πιθανότατα θα αποτελέσει πεδίο ανταγωνισμού μεταξύ της Κίνας, της Ιαπωνίας, της Ρωσίας και των ΗΠΑ. Από την άλλη όμως η απομάκρυνση της επανένωσης ως άμεσης προοπτικής –εξαιτίας της απροθυμίας του προέδρου Τζωρτζ Μπους του νεότερου– επίσης προμηνύει αύξηση της έντασης στην περιοχή. Μπρος γκρεμός και πίσω ρέμα στο θέμα της Κορέας.

Οι σχέσεις της Κίνας και της Ιαπωνίας έχουν σημαδευθεί ανεξίτηλα από το μιλιταριστικό παρελθόν της Ιαπωνίας και η στάση του Πεκίνου εμπεριέχει μεγάλη δόση καχυποψίας έναντι του Τόκιο. Σ' αυτήν προστίθεται και η αντιπαράθεση για την κυριαρχία επί των ακατοίκητων νησιών που το Πεκίνο αποκαλεί Diaoyu (Tiaoyutai) και το Τόκιο Senkakus. Παρόλα αυτά σήμερα η Ιαπωνία αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους οικονομικούς εταίρους της Κίνας και συν-εγγυητή της οικονομικής και πολιτικής σταθερότητας στην ανατολική Ασία. Μένει, λοιπόν, να δούμε πώς οι δύο χώρες θα διαμορφώσουν την ατζέντα των σχέσεών τους, ώστε να συνυπάρξουν δίπλα-δίπλα σε μια από τις πιο εύφλεκτες περιοχές του πλανήτη.

Η Κίνα έχει κάθε λόγο να διατηρήσει στα βόρεια και ανατολικά της ένα μίνιμουμ σταθερότητας, διότι αντιμετωπίζει πλήθος προκλήσεων και στα άλλα σύνορά της. Δυτικά γειτνιάζει με την εν πολλοίς απρόβλεπτη Κεντρική Ασία, από την οποία επηρεάζεται έντονα ο μουσουλμανικός πληθυσμός της περιφέρειας Xinjiang. Νοτιότερα βρίσκεται η Ινδία, με την οποία η Κίνα εनेπλάκη σε εχθροπραξίες τρεις φορές στο διάστημα 1955-1963, και οι δύο χώρες εξακολουθούν να τηρούν στάση που χαρακτηρίζεται από αμοιβαία καχυποψία στην

Στην αυγή του 21ου αιώνα η Κίνα εμφανίζεται έπειτα από ένα μεγάλο διάστημα περιθωριοποίησης περισσότερο δυνατή από ποτέ. Ενδεικτικές είναι οι προβλέψεις για την ανάληψη της Ολυμπιάδας του 2008 από τον πρώτο μάλιστα γύρο των διαδικασιών.

καλύτερη περίπτωση. Την ίδια στιγμή όμως και με την Ινδία το Πεκίνο δείχνει να βρίσκει ορισμένους κοινούς παρονομαστές, όπως είναι η προσπάθεια των δύο χωρών να επαναδιαπραγματευθούν κάποιες ρυθμίσεις του ΠΟΕ προς όφελος των αναπτυσσόμενων χωρών.

Αστάθεια χαρακτηρίζει την περιοχή και νοτιώς της Κίνας, με το μακρύ κατάλογο πολέμων και αιματοχυσίας τις τελευταίες δεκαετίες – πόλεμος Βιετνάμ-ΗΠΑ, γενοκτονία στην Καμπότζη και εισβολή Βιετνάμ στη χώρα, σύρραξη Κίνας-Βιετνάμ το 1979, κ.ά. Ταυτόχρονα, αυξάνεται όλο και περισσότερο η ένταση στη θάλασσα την νότιας Κίνας, όπου διακυβεύονται σημαντικά οικονομικά και γεωπολιτικά συμφέροντα. Η αντιπαράθεση των έξι (!) εμπλεκόμενων χωρών έχει προ πολλού ξεπεράσει το φραστικό επίπεδο και το 1988 οδήγησε την Κίνα και το Βιετνάμ σε ναυμαχία, με αποτέλεσμα να βυθιστούν τρία πλοία του Βιετνάμ και να σκοτωθούν τουλάχιστον 70 στρατιώτες του. Επιπλέον, το 1995 στρατιωτικές δυνάμεις της Κίνας και των Φιλιππίνων συγκρούστηκαν σε μια μικρή βραχονησίδα του αρχιπελάγους Σπράτλυ.

Η ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΤΟΥ ΠΕΚΙΝΟΥ

Είναι φανερό ότι το μέγεθος των περιφερειακών προκλήσεων που αντιμετωπίζει η Κίνα ελάχιστα περιθώρια αφήνει στο Πεκίνο να αφοσιωθεί σε μια στρατηγική ανάδειξής του σε παγκόσμια πολιτική υπερδύναμη. Η κινεζική ηγεσία καλείται να βρίσκει πάντα την ενδεδειγμένη δοσολογία οικονομικής ανάπτυξης, στρατιωτικής ισχύος και διπλωματικών μέσων, ώστε και τα εσωτερικά προβλήματα της χώρας να επιλύει, αλλά και τον διεθνή της ρόλο να αναβαθμίζει.

Η πλησιέστερη απάντηση σε αυτό το ζητούμενο μείγμα πολιτικών φαίνεται να είναι η αντίληψη της κινεζικής ηγεσίας περί γεωοικονομίας και του ρόλου της Κίνας στο παγκόσμιο γεωπολιτικό περιβάλλον. Η αντίληψη που επικρατεί στους κύκλους λήψης αποφάσεων στο Πεκίνο είναι πως η ΕΣΣΔ και οι ΗΠΑ υπέστησαν «υπερεξάπλωση» κατά τον Ψυχρό Πόλεμο, με αποτέλεσμα να διαταραχθεί η λογική ισορροπία μεταξύ των στρατιωτικών δαπανών τους και των ρυθμών οικονομικής ανάπτυξής τους. Συνεπώς, συμπεραίνουν οι διαμορφωτές της εξω-

τερικής πολιτικής της Κίνας, η χώρα οφείλει να συμβιβάσει την απόλυτη προτεραιότητα της οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης με τη δημιουργία ικανής αποτρεπτικής στρατιωτικής ισχύος, παράλληλα με την αξιοποίηση άλλων –οικονομικών και διπλωματικών– μοχλών πίεσης.

Σ' αυτήν την πραγματιστική στρατη-

γική του Πεκίνου φαίνεται να εντάσσονται και οι πολυτάραχες σινο-αμερικανικές σχέσεις. Ένα «σκοτσέζικο ντους» εντάσεων και συμβιβασμών, μέσω του οποίου η Κίνα επιδιώκει να διαπραγματευθεί με τις ΗΠΑ την αναγνώρισή της ως ανερχόμενη υπερδύναμη, χωρίς ωστόσο άμεσα να απειλεί την αμερικανική πρωτοκαθεδρία

στην παρούσα φάση. Απλά εμπλουτίζει τη φαρέτρα της, περιμένει την ώρα της και εν τω μεταξύ βρυχάται κάθε φορά που οι επιλογές του Λευκού Οίκου θίγουν τα συμφέροντά της. Διότι ο «αιώνας της ντροπής» έχει περάσει ανεπιστρεπτί για την Κίνα και καλά θα κάνουν να το συνειδητοποιήσουν αυτό όλοι.

Κίνα: Το νέο παγκόσμιο εργαστήριο;

Με 1,3 δισ. κατοίκους –συνεπώς εργάτες, αλλά και καταναλωτές– η Κίνα έχει τεράστιες δυνατότητες παραγωγής και συνάμα κατανάλωσης. Τα μεγέθη της αγοράς της είναι ασύλληπτα όχι μόνο σε σύγκριση με την Ελλάδα, αλλά με οποιαδήποτε άλλη χώρα.

Οι μεγάλες φιλοδοξίες της κινεζικής οικονομίας αποτυπώνονται στις πρωτόγνωρες για τη χώρα αλλαγές που συντελούνται καθημερινά, όπως οι γιγάντιοι ουρανοξύστες που πληθαίνουν σταθερά.

ΤΑ ΜΕΓΕΘΗ ΤΗΣ ΚΙΝΕΖΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

Σήμερα η Κίνα είναι η έβδομη μεγαλύτερη οικονομία παγκοσμίως, με Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν που ξεπερνά το 1 τρισ. δολάρια και συναλλαγματικά αποθέματα περίπου 150 δισ. δολαρίων. Σύμφωνα όμως με πρόσφατες εκτιμήσεις της Παγκόσμιας Τράπεζας και της

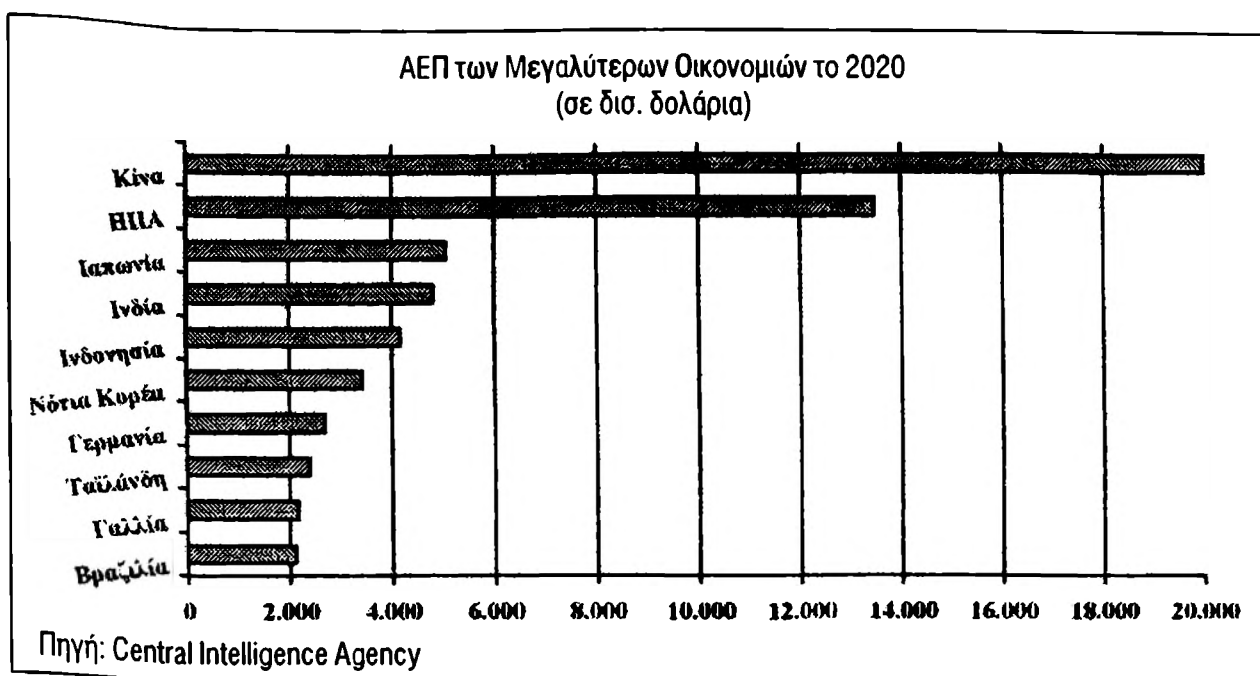
Central Intelligence Agency (CIA), το έτος 2020 η Κίνα θα είναι η μεγαλύτερη οικονομία στον κόσμο σε απόλυτα μεγέθη, με ΑΕΠ περί τα 20 τρισ. δολάρια, ακολουθούμενη από τις ΗΠΑ και την Ιαπωνία (βλ. σχετικό γράφημα).

Πού βασίζονται αυτές οι αισιόδοξες εκτιμήσεις; Βασίζονται καταρχήν

στους υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης της χώρας – της τάξεως του 10% τις δεκαετίες '80 και '90 και περί το 8% τα τελευταία τρία χρόνια. Δεύτερον, η τεράστια αγορά της Κίνας αποτελεί πραγματικό μαγνήτη και δεν πρέπει να προκαλεί έκπληξη ο αριθμός των χωρών που αναπτύσσουν επαφές με το «δράκο». Με 180 πρεσβείες στο Πεκίνο (η δεύτερη μεγαλύτερη διπλωματική πρωτεύουσα στον κόσμο μετά την Ουάσινγκτον), επίσημες εμπορικές επαφές με 230 χώρες και εξωτερικό εμπόριο που μεγεθύνεται κατά 15% ετησίως την τελευταία δεκαετία, η Κίνα έχει κάθε λόγο να αισιοδοξεί για τις προοπτικές της οικονομίας της, αλλά και για το πολιτικό της βάρος στον αιώνα που ανατέλλει. Η προοπτική αυτή δεν ισχύει μόνο για τα αγροτικά, αλλά και για τα βιομηχανικά προϊόντα, καθώς η Κίνα έχει σε μεγάλο βαθμό εξελιχθεί σε «παγκόσμιο εργαστήριο» (world workshop). Αποτελεί ίσως παίγνιο της ιστορίας το γεγονός ότι ο ορισμός που είχε δοθεί στην Αγγλία την περίοδο της Βιομηχανικής Επανάστασης φαίνεται σήμερα να ξαναβρίσκει τον αποδέκτη του στο πρόσωπο της Κίνας.

Βεβαίως η ακρίβεια ή όχι αυτών των εκτιμήσεων μένει να αποδειχθεί, αλλά είναι σαφές ότι στο ορατό μέλλον η οικονομία της Κίνας θα καταστεί μία από τις μεγαλύτερες στον κόσμο σε απόλυτους αριθμούς. Πρέπει να σημειωθεί ωστόσο ότι η Κίνα θα εξακολουθήσει να κατατάσσεται ανάμεσα στις φτωχές χώρες ως προς το κατά κεφαλήν εισόδημα των κατοίκων της. Είναι εξαιρετικά αμφίβολο κατά πόσον τα

οφέλη της οικονομικής ανάπτυξης θα ισοκαταμεληθούν προκειμένου να βελτιωθεί αισθητά το βιοτικό επίπεδο όλων των κινέζων πολιτών. Να σημειωθεί ότι, ενώ η οικονομία της Κίνας αναπτύσσεται με αξιοζήλευτους ρυθμούς για τα δεδομένα του βιομηχανικού Βορρά, παραμένει μια από τις 40 φτωχότερες χώρες του κόσμου ως προς το κατά κεφαλήν εισόδημα. Π.χ. η αναδυόμενη μεσαία τάξη της Κίνας αποτελείται από 200 εκατ. καταναλωτές περίπου, οι οποίοι σε απόλυτους αριθμούς έχουν μέσο ετήσιο εισόδημα της τάξεως των 600 δολαρίων (περί τις 240.000 δρχ. με σημερινές τιμές). Αλλά ακόμη και με αναγωγή αυτών των σχετικών αριθμών σε πραγματική αγοραστική δύναμη (purchasing power parity), το μέσο ετήσιο εισόδημα των Κινέζων δεν ξεπερνά τα 2.000 δολάρια (800.000 δρχ). Είναι φανερό λοιπόν ότι τα θεαματικά απόλυτα μεγέθη της κινεζικής οικονομίας δεν μεταφράζονται απαραίτητα σε ευημερία σε ατομικό επίπεδο.

Η ΚΙΝΑ ΣΤΟΝ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟ ΕΜΠΟΡΙΟΥ

Μετά από 14 χρόνια επίπονων διαπραγματεύσεων η Κίνα βρίσκεται με το ένα πόδι στον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου (ΠΟΕ), έχοντας αποσπάσει τη σύμφωνη γνώμη τόσο της ΕΕ όσο και των ΗΠΑ. Οι επιπτώσεις αυτής της εξέλιξης στη διεθνή οικονομία θα είναι χωρίς υπερβολή κολοσσιαίες, καθώς θα σημειωθεί ριζική αναδιάρθρωση του παγκόσμιου εμπορίου, αλλά και της ροής επενδυτικών κεφα-

λαίων ανά τον κόσμο.

Το πρώτο ορατό αποτέλεσμα είναι ότι η Κίνα θα έχει τη δυνατότητα να προωθήσει τα προϊόντα της διεθνώς με πολύ λιγότερα εμπόδια και να αυξήσει κι άλλο τη σημασία της ως «παγκόσμιου εργαστηρίου» και πολλές ανταγωνιστικές οικονομίες ήδη αισθάνονται έντονες πιέσεις εξαιτίας αυτής της προοπτικής. Την ίδια στιγμή όμως η αγορά της Κίνας θα καταστεί ακόμη πιο ελκυστική και προσιτή για ξένα προϊόντα. Αναμένεται πολύ σύντομα το Πεκίνο να μειώ-

σει το γενικό επίπεδο των κινεζικών δασμών σε 17% από 22% που ισχύει σήμερα, ενώ για ορισμένα αγροτικά προϊόντα ο «πήχυς» θα πέσει έως και στο 14%. Γι' αυτό ακριβώς είναι λογικό οι υποχρεώσεις που απορρέουν από την εισδοχή της χώρας στον ΠΟΕ να μην γίνονται αποδεκτές με ενθουσιασμό από την κινεζική ηγεσία και σε πολλές περιπτώσεις το Πεκίνο επιδιώκει να καθυστερήσει την εφαρμογή των διατάξεων που συνεπάγεται το status μέλους του ΠΟΕ.

Τέλος, δεν χωράει αμφιβολία ότι τα προσεχή χρόνια η κινεζική αγορά θα σημαδεύει από έναν πρωτόγνωρο ανταγωνισμό, με όλα τα θετικά και αρνητικά που μπορεί να έχει αυτός. Ανταγωνισμός που είναι πιθανό να ωφελήσει τους κινέζους καταναλωτές (χαμηλότερες τιμές, υψηλότερη ποιότητα, ευρεία γκάμα αγαθών και υπηρεσιών), αλλά είναι εξίσου πιθανό να οδηγήσει και σε «παράπλευρες ζημιές» (καταπληκτικός όρος!) ως προς το ήδη επιβαρυνμένο περιβάλλον της χώρας, τις τεράστιες περιφερειακές ανισότητες και πλήθος άλλων προβλημάτων που το Πεκίνο φροντίζει επιμελώς να κρύβει κάτω από το χαλί.

Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ Ο ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΚΙΝΑΣ

του
ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΚΑΡΖΗ

•

Ένας μεγάλος
πολιτισμός
Μια μεγάλη χώρα
Ένας πολυτελής
δύγλωσσος τόμος

•

κυκλοφορεί από τις
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΛΙΒΑΝΗ

Η Κίνα στη νέα παγκόσμια τάξη

του Dominic Kelly

Όταν ο πρόεδρος Τζωρτζ Μπους διακήρυττε την επικείμενη γένεση της Νέας Παγκόσμιας Τάξης το 1991, δε θα μπορούσε να έχει την παραμικρή ιδέα ότι επρόκειτο για μια τόσο επίπονη και χρονοβόρα διεργασία ώστε δέκα χρόνια αργότερα ο γιος του, Τζωρτζ Μπους (ο νεότερος) ακόμα θα πάλευε να βγάλει το νεογέννητο.

Αυτό στην ουσία είναι το καθήκον το οποίο ο νέος πρόεδρος έθεσε στον εαυτό του για την επόμενη τετραετία, τόσο για λόγους υλικούς και ιδεολογικούς με ιδιαίτερη σημασία, όσο και για να πραγματώσει τα όνειρα του πατέρα του που έμειναν ανεκπλήρωτα. Ένας πρωταγωνιστικός συντελεστής μέσα σ' αυτό το δράμα είναι η Λαϊκή Δημοκρατία της Κίνας (ΛΔΚ), μια χώρα περήφανη, που είχε δυστυχώς την ατυχία –με όρους αυθεντικά ψυχροπολεμικούς– να θεωρηθεί από τη νέα κυβέρνηση του Μπους ως «στρατηγικός ανταγωνιστής» των Ηνωμένων Πολιτειών.

Ο ανταγωνισμός ανάμεσα στη ΛΔΚ και στις ΗΠΑ μπορεί να χαρακτηριστεί, εννοιολογικά, ως ένας αγώνας για ανεξαρτησία, έλεγχο και ασφάλεια τόσο στο πεδίο της οικονομίας, όσο και των στρατηγικών σχέσεων και των ιδεών. Εξετάζοντας την καθεμιά από τις δύο ετούτες χώρες, βεβαίως είναι ανάγκη να λαμβάνουμε υπόψιν τα εξής: Πρώτον, πως μέσα στον πραγματικό κόσμο που βρίσκεται έξω από τις σελίδες τούτες, τα τρία αυτά πεδία είναι αδιαχώριστα αλληλένδετα και, δεύτερον, πως ο τύπος των σχέσεων τους μέσα σε καθένα από αυτά διέπεται εξίσου από σχέσεις αμοιβαίας συνεργασίας και συναίνεσης,

όσο και από σχέσεις αντιπαλότητας και ανταγωνισμού.

Η ΚΙΝΑ ΚΑΙ Η ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ

Πουθενά ίσως η σχέση ανάμεσα στις ΗΠΑ και στην Κίνα δεν εκδηλώνεται με τρόπο πιο πολύπλοκο όσο στο οικονομικό πεδίο. Αφενός η Κίνα έχει δείξει την ενθουσιώδη πρόθεση να ενστερνιστεί με ανοικτές αγκάλες τις ευκαιρίες που προσφέρονται από τη διεθνοποίηση των οικονομικών δραστηριοτήτων σε όποιο τομέα κάτι τέτοιο θα διευκόλυνε τις προσπάθειές της να εκσυγχρονίσει την οικονομία της που τρίζει. Αφετέρου η κινεζική ηγεσία γνωρίζει άριστα πως ενόσω ανοίγει διάπλατα τις πόρτες στους φρέσκους ανέμους του παγκόσμιου ανταγωνισμού για να φυσήξουν πάνω στους σκονισμένους αραχνοϊστούς του σοσιαλισμού, αρχίζει να υφίσταται επιπλέον το ενδεχόμενο να καταρρεύσει από τη δίνη τους κι ολόκληρο το ίδιο το οικοδόμημα. Η ανησυχία αυτή είναι εμφανής στον επι-

λεκτικό και μερικό τρόπο με τον οποίο επιχειρείται το άνοιγμα της οικονομίας καθώς και στην αξιοσημείωτη αύξηση των περιπτώσεων εκδίκασης κυβερνητικών αξιωματούχων σε όλα τα επίπεδα για υποθέσεις διαφθοράς. Μαζί με τη φιλελευθεροποίηση έρχεται βεβαίως και ο ανταγωνισμός, όμως εξίσου σημαντικά είναι τα αιτήματα για διαφάνεια και σταθερότητα στα οποία επιμένουν οι επιχειρηματίες για να πραγματοποιήσουν μακροχρόνιες επενδύσεις. Πρόκειται για επιταγές οι οποίες ωθούν τα τελευταία χρόνια το ρεύμα της αντι-διαφθοράς στην Κίνα καθώς και τη μεγάλη δημοσιότητα που του έχει αποδοθεί.

Μεγαλύτερης σημασίας όμως είναι ο τρόπος με τον οποίο η Κίνα αναμειγνύεται στην παγκόσμια οικονομία και τον οποίο η ηγεσία της έχει προσεγγίσει μέσα από μια τρίπτυχη στρατηγική. Πρώτον, υποστηρίζοντας τις εγχώριες βιομηχανίες εξαγωγών και ενθαρρύνοντας τις ξένες επιχειρήσεις που γυρεύουν νέα εξαγωγική βάση να επενδύσουν στην Κίνα. Δεύτερον, αναζητώντας ξένα συμφέροντα που διαθέτουν τεχνολογία, τεχνογνωσία, προϊόντα και υπηρεσίες που λείπουν από την κινεζική οικονομία. Τρίτον, προστατεύοντας επιχειρήσεις και βιομηχανίες που παραμένουν ανήμπορες να μπουν στο ανταγωνισμό σε συνθήκες αγοράς.¹ Εκ πρώτης όψεως η στρατηγική αυτή μοιάζει να έχει υπάρξει απόλυτα επιτυχής, παρέχοντας στη χώρα διψήφιους ετήσιους ρυθμούς ανάπτυξης για πάνω από μια δεκαετία, ένα γοργά αυξανόμενο εμπόριο, ισοζυγισμένο άριστα υπέρ της Κίνας, καθώς και πλούτο σε πολλά μέρη της χώρας – αν και στο μεγαλύτερο μέρος του παραμένει συγκεντρωμένος στα παραλιακά αστικά κέντρα. Για τούτους ακριβώς τους λόγους είναι που η Κίνα έχει λεοντοποιηθεί τελευταία σ' ολόκληρο τον κόσμο ως η ανερχόμενη οικονομική υπερδύναμη, παρόλο που η ίδια αυτή στρατηγική ίσως, ειρωνικά, αποδειχτεί να εί-

Ο Dominic Kelly διδάσκει Διεθνείς Σχέσεις στο Πανεπιστήμιο του Warwick της Βρετανίας. Πρόσφατα εκδόθηκε το βιβλίο του *Japan and the Restructuring of East Asia* (Λονδίνο: Palgrave, 2001).

να η κινεζική Αχίλλειος πτέρνα.

Η αδυναμία αυτή έχει τις ρίζες της τόσο σε εσωτερικούς όσο και σε εξωτερικούς παράγοντες. Στο εσωτερικό υφίσταται ο αγώνας για τη διατήρηση της κοινωνικής σταθερότητας σ' έναν ξένο κόσμο όπου η συλλογικότητα έχει κατακλυστεί από την πρωταρχικότητα του ατόμου: εκεί όπου προσφέρονταν κοινωνικές ανάγκες όπως η παιδεία, η στέγαση και η υγειονομική περίθαλψη – η οποία συχνά παρέχεται από κρατικές επιχειρήσεις τις οποίες έχουν γονατίσει οι δυνάμεις της αγοράς – τώρα αυτά χρειάζεται να εξαγοράζονται από το άτομο στο πλαίσιο της αγοράς, όπου η ζήτηση είναι τεράστια και η προσφορά αβάσταχτα ανεπαρκής. Σε έναν τέτοιο κόσμο, όπου οι ανάγκες δεν αντιμετωπίζονται, η αγανάκτηση και η ταραχή αποτελούν τις αναπόφευκτες συνέπειες.

Στο εξωτερικό, το κινεζικό θωρηκτό βρίσκεται ωστόσο σε τροχιά πρόσκρουσης με αμετακίνητο αντικείμενο, το Αμερικανικό Κονγκρέσο. Στις αίθουσες και τους διαδρόμους του μεγαλειώδους αυτού θεσμού η έκφραση γνήσιων ανησυχιών για τις παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων από την κινεζική κυβέρνηση έχουν απίθανα μπλεχτεί σ' έναν ευρύτερο διάλογο περί ανταγωνιστικότητας και, κατά συνέπεια, υποταγεί στα προστατευτικά αισθήματα που ποτέ δεν έπαψαν να βρίσκονται κοντά στην επιφάνεια της αμερικανικής πολιτικής. Δεδομένου ότι το εμπόριο παίζει σημαντικό ρόλο στη διατήρηση μιας οικονομίας που διανύει περίοδο χαμηλής εγχώριας ζήτησης, το διαρκές εμπορικό πλεόνασμα της Κίνας στις συναλλαγές με τους μεγαλύτερους εμπορικούς της εταίρους (τις ΗΠΑ, την Ιαπωνία και την ΕΕ) σε συνδυασμό με υψηλά επίπεδα προστατευτισμού σε ορισμένους κλάδους, από τη βιομηχανία σιδήρου μέχρι και το χρηματιστήριο, αναπόφευκτα οδηγεί σε πιέσεις για μεταρρύθμιση. Τούτες οι πιέσεις έχουν ασκηθεί μονομερώς, διμερώς και σε πολυμερή φόρα όπως ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου (ΠΟΕ) – η ένταξη στον οποίο παραμένει ζωτικής σημασίας για την περαιτέρω οικονομική επιτυχία της Κίνας. Περισσότερο όμως, η πίεση αυτή έχει ασκηθεί εντονότερα από τη Ουάσιν-

Τα ανοίγματα της κινεζικής οικονομίας προς τη Δύση δημιουργούν εκτός των άλλων και ένα νέο τύπο κινέζων εργαζομένων που αποκαλούνται «λευκά κολάρα» – στελέχη συνήθως ταχύτατα αναπτυσσόμενων επιχειρήσεων. Στη φωτογραφία διαφήμιση κινητού τηλεφώνου.

γκτον ως μέρος μιας ευρύτερης στρατηγικής για την εξασφάλιση της συνεχούς αμερικανικής επικυριαρχίας, όχι μόνο στην παγκόσμια οικονομία αλλά και στη στρατηγική αρένα επίσης.

Η ΚΙΝΑ ΚΑΙ Η ΕΘΝΙΚΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑ

Όταν μιλούμε για την εθνική ασφάλεια, είναι πάντα καλό να μην ξεχνάμε ότι αυτή περιλαμβάνει περισσότερα από την απλή άμυνα ενάντια σε επιθέσεις από εξωτερικούς εχθρούς. Ιδιαίτε-

ρα για τους Κινέζους, η εθνική ασφάλεια αφορά στην επιθυμία επανάκτησης μιας κεντρικής και σημαντικής θέσης μέσα στον κόσμο: το σπάσιμο των αλυσίδων του ιμπεριαλισμού και της επιστροφής του «Μεσαίου Βασιλείου» σε αξιότιμη υπόληψη. Ο εκσυγχρονισμός της οικονομίας είναι ένας από τους δρόμους για την επίτευξη του στόχου αυτού. Ο εκσυγχρονισμός των κινεζικών ενόπλων δυνάμεων είναι ένας άλλος. Τούτο το πρόγραμμα ήδη προχωρεί

ταχύρρυθμα μέσα από την αδιάκοπη μείωση του μεγέθους του Λαϊκού Απελευθερωτικού Στρατού, σύμφωνα με την μετατόπιση από μια πολιτική εδαφικής αμύνης προς μια στρατηγική κινητικότητας και ταχείας ανάσχεσης. Η Κίνα παραμένει μια ελάσσων πυρηνική δύναμη με περίπου 25 διηπειρωτικούς βαλλιστικούς πυραύλους διαθέσιμους ανά πάσα στιγμή και μόνο ένα υποβρύχιο με δυνατότητα εκτόξευσης πυρηνικών πυραύλων.² Αυτή η σχετική υστέρηση, σε συνδυασμό με την περιορισμένη δυνατότητα προβολής ισχύος από το πεζικό, το ναυτικό και την αεροπορία της, σημαίνουν ότι η Κίνα παραμένει μια κατεξοχήν περιφερειακή δύναμη – έστω κι αν αυτό δεν αποτελεί παρηγοριά για την Ταϊβάν και τους γειτόνους της, δεδομένων των κυριαρχικών διεκδικήσεων του Πεκίνου πάνω στο νησί.

Αυτός ο περιφερειακός ρόλος φέρνει και πάλι την Κίνα σε σύγκρουση με τις Ηνωμένες Πολιτείες. Πρώτον, σχετικά με τη συνεχιζόμενη στήριξη της Ουάσινγκτον για την ανεξαρτησία της Ταϊβάν (και τη στήριξη του Κονγκρέσου για ένα ανεξάρτητο Θιβέτ) και δεύτερον, σε σχέση με τους ευρύτερους στόχους των ΗΠΑ σε ολόκληρη την περιοχή, συμπεριλαμβανομένης της διατήρησης στενών σχέσεων ασφαλείας με τη Νότιο Κορέα και την Ιαπωνία. Συμβαίνει όπως ο «εκ παραδρομής» βομβαρδισμός από αμερικανικά μαχητικά αεροπλάνα της κινεζικής πρεσβείας στο Βελιγράδι τον Μάιο του 1999 και η σύγκρουση του αμερικανικού EP-3 κατασκοπευτικού αεροπλάνου μ' ένα κινεζικό μαχητικό τη φετινή πρωταπριλιά, δεν εξυπηρετούν ιδιαίτερα την αμερικανική στάση, έστω κι αν δεχόμασταν ότι το τελευταίο επεισόδιο συνέβη μέσα στο διεθνές εναέριο χώρο.³ Πράγματι, η αυξανόμενη χρήση αυτόματων και μακρού βεληνεκούς όπλων εκ μέρους των Αμερικανών φαίνεται προορισμένη να εντείνει τις προοπτικές συγκρούσεων στο μέλλον, δεδομένης της ανάπτυξης της στρατηγικής της Εθνικής Πυραυλικής Άμυνας και της υποσχόμενης υιοθέτησης στην ανατολική Ασία της τοπικής εκδοχής της, του Θεάτρου Πυραυλικής Άμυνας (TMD). Αν και ο δεδηλωμένος σκοπός της είναι η αναχαίτιση κινδύνου από κράτη-παρίες όπως είναι η Βόρειος Κορέα, η κινεζι-

κή ηγεσία μπορεί να δικαιολογηθεί που πιστεύει ότι το TMD μπορεί τελικά να χρησιμοποιηθεί για να μηδενίσει τη δική της στρατηγική δύναμη σε μια σύγκρουση γύρω από τα στενά της Ταϊβάν.

Η ΚΙΝΑ ΚΑΙ Ο ΑΓΩΝΑΣ ΓΙΑ ΤΑ ΙΔΕΩΔΗ

Κάτω από τους αγώνες για τη γεωοικονομία και την πολιτική υποβόσκει ανταγωνισμός και στο πεδίο των ιδεών. Ακόμα και η ίδια η Κίνα, έστω και σιωπηλά, έχει εγκαταλείψει οποιεσδήποτε φρούδες ελπίδες για την πραγμάτωση του κομμουνισμού και ενστερνίζεται πλέον τα θαύματα της οικονομικής παγκοσμιοποίησης. Εντούτοις ανησυχεί για τις πολιτιστικές και λοιπές μολύνσεις που φέρει ο καθαρόαιμος καπιταλισμός, κάνοντας τα πάντα για να αντισταθεί ενάντια στην προέλασή τους. Τούτη η αντίσταση παίρνει διάφορες μορφές, μα είναι περισσότερο εμφανής στην αποφασιστικότητα της Κίνας να προασπίσει την προσήλωσή της σ' έναν «σοσιαλισμό με κινεζικά χαρακτηριστικά» ή, με άλλα λόγια, στην κυριαρχία του μονοκομματικού κράτους. Ός ποιο βαθμό μπορεί να είναι κάτι τέτοιο εφικτό, παραμένει ένα ανοικτό ερώτημα. Εκείνο όμως που επιδέχεται ελάχιστη αμφισβήτηση είναι το γεγονός ότι το κόμμα υπόκειται σε πανίσχυρες πιέσεις, τόσο εκ των έσω όσο και από το εξωτερικό.

Στην εγχώρια αρένα όλο και περισσότερη οικονομική και πολιτική ελευθερία παίρνεται και δίνεται ταυτοχρόνως, καθώς οι εντάσεις στο εσωτερικό οξύνουν το αυξανόμενο αίσθημα απόστασης που χωρίζει τη συντριπτική πλειοψηφία των φτωχών της υπαίθρου από τη μικρή μειοψηφία των νεόπλουτων που παροικούν τα παράλια και τα περίχωρά τους. Αυτό αποτελεί ένα υπολογισμένο ρίσκο κάποιας μη ευκαταφρόνητης εμβέλειας για την ηγεσία, καθώς πασχίζει να εκσυγχρονίσει την κινεζική οικονομία εν καιρώ για τη διανομή επαρκούς πλούτου, προτού το ρεύμα διαμαρτυρίας ξεσπάσει και κατακλύσει ολόκληρο το πολιτικό σύστημα.⁴ Αυτός ο στόχος όμως είναι αδύνατο να επιτευχθεί, αν δεν επιτευχθεί η πρόσβαση στην αμερικανική οικονομία. Για τούτο η Ουάσινγκτον κρατά την κινεζική ηγεσία σε ομηρία σε σχέση

με την ένταξη στον ΠΟΕ και έτσι μπορεί να χρησιμοποιεί τούτο το μοχλό για την απόκτηση παραχωρήσεων πάνω σε ζητήματα που αρχίζουν από τα ανθρώπινα δικαιώματα και φτάνουν μέχρι τη μεταφορά στρατιωτικής τεχνολογίας. Από την άλλη, όπως αποδεικνύεται από την άρνηση της κινεζικής ηγεσίας να συμβιβαστεί πάνω στο επεισόδιο του κατασκοπευτικού αεροπλάνου, το Πεκίνο διαθέτει σε ορισμένες περιπτώσεις τη δυνατότητα ανάφλεξης της εθνικιστικής φλόγας για την αντιμετώπιση πιέσεων από τις ΗΠΑ, δρέποντας μάλιστα και τη βοήθεια των αμερικανικών επιχειρηματικών συμφερόντων που απεγνωσμένα γυρεύουν πάτημα στη θρυλική κινεζική αγορά.

Στήριξη από τις αμερικανικές επιχειρήσεις σημαίνει πως η ένταξη της Κίνας στον ΠΟΕ είναι αναπόφευκτη. Τούτο δημιουργεί το ενδεχόμενο ανοίγματος εκ μέρους της Κίνας ενός νέου μετώπου ανταγωνισμού με τις ΗΠΑ στο πολυμερές πεδίο – διαμορφώνοντας το διάλογο γύρω από τη δομή του διεθνούς εμπορίου και συνεπώς ενισχύοντας τα αιτήματά της (ήδη διατυπωμένα στον ΟΗΕ) για την ηγετική εκπροσώπηση των αναπτυσσόμενων χωρών. Η Κίνα δεν μπορεί ούτε να προσεγγίσει τη στρατιωτική ισχύ των ΗΠΑ, ούτε τα οικονομικά επιτεύγματά τους. Όμως μπορεί να παράσχει μια εναλλακτική φωνή στο διάλογο γύρω από μια Νέα Παγκόσμια Τάξη, την οποία άλλοι είναι όλο και περισσότερο πρόθυμοι ν' ακούσουν.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. S. Breslin, «China: Geopolitics and the Political Economy of Hesitant Integration», στο R. Stubbs, G.R.D. Underhill (επιμ.), *Political Economy and the Changing World Order*, Oxford University Press, Οξφόρδη 2000, σ. 392-405.
2. Βλ. www.iiss.org.
3. Εφόσον η ΛΔΚ έχει μονομερώς κηρύξει την κυριαρχία της πάνω στη Νότια Θάλασσα της Κίνας, σύμφωνα με την κινεζική ηγεσία το συμβάν συνέβη μέσα στον κινεζικό εναέριο χώρο.
4. Ως προς αυτό, έχουν διδαχθεί ένα σοβαρό μάθημα από το καταστροφικό πείραμα του Γκορπατσώφ για ταυτόχρονη πολιτική και οικονομική ανασυγκρότηση.

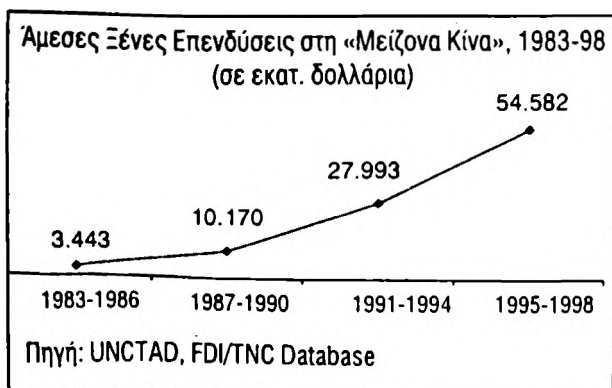

Η Μείζων Κίνα

του Πλάμεν Τόντσεφ plamengo@hol.gr

Τα τελευταία χρόνια έχει επικρατήσει η τάση η οικονομία της Λαϊκής Δημοκρατίας της Κίνας (ΛΔΚ) να εξετάζεται σε συνδυασμό με εκείνες του Χονγκ Κονγκ, της Ταϊβάν και της Σιγκαπούρης, στο πλαίσιο μιας «Μείζονος Κίνας» (Greater China). Το Χονγκ Κονγκ ανήκει διοικητικά στην Κίνα από το 1997, η Ταϊβάν αποσπάστηκε σχετικά πρόσφατα από τον κορμό της Κίνας (1949) και στη Σιγκαπούρη το 77% των κατοίκων είναι κινεζικής καταγωγής. Στην ουσία, εξετάζεται συχνά το σύνολο μιας ευρύτερης οικονομικής ζώνης, με την Κίνα ως επίκεντρο των παραγωγικών δραστηριοτήτων, ενώ τα άλλα μέρη αυτής της άτυπης οντότητας αποτελούν «πύλες» κεφαλαίων και τεχνολογιών.

Δεδομένης της σημασίας που αποδίδει η κινεζική ηγεσία στην οικονομική ανάπτυξη της χώρας, η προσέλκυση άμεσων ξένων επενδύσεων θεωρείται από το Πεκίνο ύψιστη προτεραιότητα. Μετά την υιοθέτηση της «πολιτικής των ανοικτών θυρών» από τον Deng Xiaoping το 1978, η Κίνα έχει κατορθώσει να προσελκύσει ιλιγγιώδη ποσά, τα οποία –μαζί με τις άμεσες ξένες επενδύσεις στο Χονγκ Κονγκ, τη Σιγκαπούρη και την Ταϊβάν– αποτελούν σημαντικό μέρος των παγκόσμιων επενδυτικών κεφαλαίων. Στο γράφημα που ακολουθεί αποτυπώνεται η τάση οι

άμεσες ξένες επενδύσεις στη «Μείζονα Κίνα» την περίοδο 1983-1998 να (υπερ)διπλασιάζονται ανά τετραετία, κατά γεωμετρική προόδο.

Ωστόσο, εκτός από την αμιγώς οικονομική της διάσταση, η έννοια της «Μείζονος Κίνας» συχνά εξετάζεται και με όρους εθνολογικούς, πολιτισμικούς, κ.ά. Σ' αυτή την περίπτωση η «Μείζων Κίνα» εκτείνεται και σε άλλες χώρες, κύριως της νοτιοανατολικής Ασίας. Η παρουσία πολλών και συμπαγών κοινοτήτων Κινέζων στη Μαλαισία, την Ινδονησία, την Ταϊλάνδη και τις Φιλιππίνες έχει επισημανθεί από πολλούς αναλυτές ως μέρος μιας ευρύτερης δομής, που συχνά αποκαλείται «δίκτυο μπαμπού» (bamboo network). Ανεξαρτήτως της ορθότητας ή μη αυτού του χαρακτηρισμού, είναι γεγονός ότι οι κινεζικές κοινότητες στις προαναφερόμενες χώρες είναι σημαντικοί παράγοντες χάρις στην επιχειρηματική τους δεινότητα. Λόγου χάριν, οι Ταϊλανδοί κινεζικής καταγωγής αποτελούν μετά βίας το 10% του συνολικού πληθυσμού, αλλά 9 στις 10 μεγαλύτερες επιχειρήσεις της χώρας ελέγχονται από εκπροσώπους αυτής ακριβώς της κοινότητας, ενώ πολλά παρόμοια παραδείγματα αναφέρονται και στην υπόλοιπη νοτιοανατολική Ασία.

Οι ρίζες αυτής της εντυπωσιακής πα-

ρουσίας των Κινέζων στην ευρύτερη περιοχή βρίσκονται στη μεγάλη έξοδο των Χαν νοτίως της Κίνας από τον 13ο ως τον 20ό αιώνα. Ωστόσο η μαζικότερη μετακίνηση Κινέζων προς τη νοτιοανατολική Ασία φαίνεται να σημειώθηκε τον 17ο και 18ο αιώνα προς το γειτονικό Βιετνάμ και τις Φιλιππίνες, όπου βαθμηδόν ενσωματώθηκαν στις τοπικές κοινωνίες και συχνά στην οικονομική ελίτ. Στη συνέχεια οι Κινέζοι που εγκαταστάθηκαν στην Ινδονησία άρχισαν να συσσωρεύουν τις προσωπικές τους περιουσίες εισπράττοντας τέλη από το εμπόριο οπίου για λογαριασμό των ολλανδικών αποικιοκρατικών αρχών. Στη Μαλαισία και τη Σιγκαπούρη οι πρώτοι Κινέζοι χρησιμοποιήθηκαν από τους Βρετανούς τον 19 αιώνα ως ανθρακωρύχοι ή λιμενεργάτες, αλλά η μετέπειτα ανάπτυξη της Μαλαιικής χερσονήσου βρήκε τις κινεζικές κοινότητες ενεργά συμμετέχουσες σε όλους τους σημαντικούς τομείς της οικονομίας.

Ένα ενδιαφέρον ερώτημα είναι κατά πόσο το Πεκίνο προτίθεται να αξιοποιήσει όλες αυτές τις κοινότητες στη νοτιοανατολική Ασία και να μεγιστοποιήσει την επιρροή του στην ευρύτερη περιοχή. Προς το παρόν δεν φαίνεται να υπάρχει κάποια συγκεκριμένη πολιτική της Κίνας γι' αυτό το θέμα, ίσως γιατί προέχει η διευθέτηση εκκρεμοτήτων στο εγγύς εξωτερικό της χώρας, με προεξάρχουσα την εκκρεμότητα με την Ταϊβάν. Δεύτερον, οι κοινότητες αυτές δεν έχουν απαραίτητα άμεσες επαφές και το «δίκτυο μπαμπού» δεν διαθέτει δομή που να διευκολύνει την προώθηση ενιαίας πολιτικής του Πεκίνου στην περιοχή. Άλλωστε υπάρχει μεγάλη διαφορά μεταξύ της επίσημης γλώσσας της ΛΔΚ και του ιδιώματος Nanyang των Κινέζων του Νότου. Πάντως, το πιθανότερο είναι η συνεχώς αυξανόμενη αυτοπεποίθηση του Πεκίνου κάποια στιγμή στο μέλλον να μεταφραστεί σε μεγαλύτερο ενδιαφέρον για τους σινογενείς της νοτιοανατολικής Ασίας.

Οι Μουσουλμάνοι στο εθνικό μωσαϊκό του «Μεσαίου Βασιλείου»

της Δρ. Chiara Betta

Μια από τις πολλές ανακρίβειες περί Κίνας, την οποία δυστυχώς ασπάζονται πολλοί στη Δύση, σχετίζεται με την πεποίθηση ότι η χώρα αυτή αποτελεί ομοιογενή οντότητα, με τους κατοίκους της να συμπεριφέρονται τις ίδιες αξίες και πολιτισμικά πρότυπα και να ανήκουν στην ίδια θρησκεία. Η εικόνα αυτή απέχει κατά πολύ από την αλήθεια, καθώς η Κίνα ήταν ανέκαθεν πολυπολιτισμικό και εθνικά σύνθετο κράτος, το οποίο χαρακτήριζαν τεράστιες γλωσσικές και πολιτιστικές διαφορές.

Το «Μεσαίο Βασίλειο» (Zhongguo, όπως ονομάζουν οι Κινέζοι τη χώρα τους, σημαίνει «μεσαίο βασίλειο» ή «μεσαία χώρα») αποτελεί στην ουσία ένα εθνικό μωσαϊκό και οι διαφορές από περιοχή σε περιοχή είναι πραγματικά εκπληκτικές – ιδίως σε μέρη που είναι λιγότερο προσιτά στους Δυτικούς. Ένα από τα εύστοχα παραδείγματα είναι το Kaifeng της επαρχίας Henan, μια από τις αναρίθμητες υποβαθμισμένες κωμοπόλεις της ξεχασμένης κινεζικής ενδοχώρας. Το Kaifeng εμφανίζει όλες τις αδυναμίες της άνισης οικονομικής ανάπτυξης της Κίνας που έχει οδηγήσει στη γρήγορη διαρμόρφωση μιας μεσοαστικής τάξης – π.χ. στη Σαγκάη – και ταυτόχρονα ενός νέου στρώματος ανέργων και εξαθλιωμένων ανθρώπων, είτε βιομηχανικών εργατών είτε αγροτών.

ΤΟ KAIFENG

Πριν από εννιακόσια χρόνια, επί της βόρειας δυναστείας των Song (960-

1127), το Kaifeng ήταν η πρωτεύουσα της κινεζικής αυτοκρατορίας και πιθανώς μια από τις πλέον ανεπτυγμένες πόλεις του κόσμου την εποχή εκείνη. Μολονότι τα περισσότερα μνημεία της άλλοτε πρωτεύουσας έχουν πλέον καταστραφεί, η εθνική σύνθεση του Kaifeng έως και σήμερα μαρτυρεί το κοσμοπολίτικο παρελθόν του. Το σύγχρονο Kaifeng έχει μόλις μερικές εκατοντάδες κατοίκους, οι οποίοι κατάγονται από την αρχαία κοινότητα των εβραίων εμπόρων που έφτασαν εδώ στο απόγειο της βόρειας δυναστείας των Song. Στο διάβα των αιώνων οι Εβραίοι του Kaifeng, οι οποίοι αρχικά μιλούσαν μια παραλλαγή της περσικής γλώσσας, ενσωματώθηκαν στην κινεζική κοινωνία και έως τα μέσα του 15ου αιώνα, όταν καταστράφηκε η συναγωγή τους, είχαν πλέον πλήρως αφομοιωθεί από το πολιτισμικό περιβάλλον.

Απομεινάρια εκείνης της συναγωγής σώζονται σήμερα στο μεγαλύτερο τζαμί του Kaifeng, στο οποίο προσεύχονται οι ντοπιοι μουσουλμάνοι. Έως και 20% του πληθυσμού του Kaifeng αποτελείται από κινέζους μουσουλμάνους, τους Hui. Οι παρουσία των πρώτων Hui στο Kaifeng επίσης χρονολογείται από την εποχή της βόρειας δυναστείας

των Song, παρόλο που η πλειοψηφία των προγόνων τους κατέφθασε στην περιοχή από την Κεντρική Ασία επί της δυναστείας Yuan (1272-1368). Αυτές οι ξένες επιρροές στον πολιτισμό της σημερινής πόλης γίνονται ιδιαίτερα αντιληπτές στην νυχτερινή αγορά τροφίμων, όπου μπορεί κανείς να δοκιμάσει άπειρες συνταγές με χαρακτηριστικές γεύσεις από τη Μέση Ανατολή και την Κεντρική Ασία. Τα επίθετα των κατοίκων του Kaifeng επίσης αποδεικνύουν την ξενική προέλευσή τους. Λόγου χάριν, πολλές μουσουλμανικές οικογένειες έχουν το επίθετο Ma («άλογο» στη μανδαρινική γλώσσα), το οποίο όμως προέρχεται από την πρώτη συλλαβή του ονόματος Muhammed, του προφήτη δηλαδή.

Η πολύπλοκη ιστορία του Kaifeng και η εθνική σύνθεση του πληθυσμού του σίγουρα προκαλούν κατάπληξη στον ξένο επισκέπτη, αλλά κάθε άλλο παρά εξαίρεση είναι για την Κίνα. Σήμερα στη χώρα διαμένουν 55 αναγνωρισμένες εθνικές μειονότητες, παρόλο που τη δεκαετία του 1950 ο αριθμός των εθνικών ομάδων που διεκδίκησαν την αναγνώρισή τους ξεπέρασε τις 400. Μόνο οι μουσουλμανικές μειονότητες φτάνουν τις δέκα: Hui, Ουϊγούροι, Καζάχοι, Κυργίζιοι, Ουζμπέκοι, Τατζίκιοι, Τάταροι, Salar, Bao'an και Dongxiang, εκ των οποίων η πιο συμπαγής είναι αυτή των Hui. Περισσότεροι από 8 εκατομμύρια σήμερα, οι Hui ομιλούν διαλέκτους της κινεζικής γλώσσας και είναι διασκορπισμένοι σε όλη της χώρα, αλλά η μεγαλύτερη συγκέντρωσή τους είναι στις βορειοδυτικές επαρχίες Ningxia και Gansu. Με την πάροδο του χρόνου οι απόγονοί τους αναμίχθηκαν με τους ντόπιους, απορρόφησαν πολλά γνωρίσματα του κινεζικού πολιτισμού και αφομοίωσαν διαλέκτους της κινεζικής γλώσσας. Την ίδια στιγμή όμως οι Hui έχουν συναίσθηση της μουσουλμανικής πολιτιστικής κληρονομιάς τους,

H Chiara Betta είναι διδάκτωρ του School of Oriental and African Studies (SOAS) του Πανεπιστημίου του Λονδίνου, ειδικός στην Ιστορία της Κίνας.

παρά τις όποιες διαφορές από κοινότητα σε κοινότητα.

Παραδείγματος χάριν, οι Hui που κατοικούν κατά μήκος των νοτιοανατολικών παραλίων της Κίνας διατηρούν σχετικά χαλαρούς δεσμούς με το Ισλάμ. Η διαφοροποίησή τους από τους Κινέζους Χαν εκδηλώνεται μόνο ως προς την αποχή τους από το χοιρινό κρέας και την υπερήφανη επίκληση του γεγονότος ότι οι πρόγονοί τους ήρθαν στην Κίνα από πολύ μακριά. Ωστόσο, τα πράγματα είναι πολύ διαφορετικά στις βορειοδυτικές επαρχίες, όπου οι Hui διατηρούν με ευλάβεια τη θρησκεία τους και η πλειοψηφία τους ανήκει στο σουφισμό (Sufism), μυστικιστικό παρακλάδι του σουννιτικού Ισλάμ. Στις περιοχές αυτές οι γυναίκες συχνά καλύπτουν τα κεφάλια τους με σάλι και οι άνδρες με άσπρο καπέλο. Τα γένεια είναι επίσης στοιχείο ταυτότητας για τους άνδρες Hui, ιδίως αν τηρούν τις επιταγές του σουφισμού. Οι Hui έχουν κινεζικά επίθετα, αλλά τα μικρά τους ονόματα συνήθως αναφέρονται στη θρησκευτική τους παράδοση.

ΤΟ XINJIANG

Η δεύτερη μεγαλύτερη μουσουλμανική κοινότητα στην Κίνα είναι οι Ουϊγούροι, κάτοικοι της περιφέρειας Xinjiang στο κινεζικό τμήμα της Κεντρικής Ασίας. Πολιτισμικά, οι περίπου 7 εκατομμύρια Ουϊγούροι συνδέονται στενά με την Κεντρική Ασία και το γλωσσικό τους ιδίωμα, τουρκογενές ως προς την προέλευσή του, βρίσκεται πολύ κοντά στη γλώσσα των Ουζμπέκων. Οι Ουϊγούροι απασχολούνται κυρίως στην αγροτική οικονομία, στην ανατολική απόληξη του ιστορικού Δρόμου του Μεταξιού. Μια άλλη μουσουλμανική κοινότητα, αυτή των Καζάχων νομάδων, διαμένει στο βόρειο τμήμα του Xinjiang. Στις ίδιες περίπου περιοχές συναντά κανείς και Ουζμπέκους, Κυργίσιους και Τατάρους, ενώ 300.000 Τατζίκοι διαμένουν στο κινεζικό μέρος της οροσειράς Παμίρ.

Τις πολλαπλές ξένες επιρροές που δέχθηκε ο κινεζικός πολιτισμός μαρτυρεί η παρουσία και τριών άλλων μουσουλμανικών μειονοτήτων: των Salar, των Dongxiang και των Bao'an. Οι Salar ζουν σε δύσβατες περιοχές των επαρχιών Qinghai και Gansu και η πολιτι-

Στην πολυπληθέστερη χώρα του κόσμου αρκετές είναι οι μειονότητες που διατηρούν μέχρι σήμερα τα ιδιαίτερα πολιτισμικά χαρακτηριστικά τους.

στική τους ταυτότητα εμφανίζει πολλά αναγνωρίσιμα στοιχεία της Κεντρικής Ασίας, παρόλου που οι πρόγονοί τους εγκατέλειψαν το σημερινό Ουζμπεκιστάν πριν από πολλούς αιώνες, πιθανότατα επί της δυναστείας Ming (1368-1644). Όσον αφορά στους Dongxiang στα δυτικά της επαρχίας Gansu, η γλώσσα τους είναι κατά βάση μογγολική, αλλά με πολλές επιρροές από τα κινεζικά, περσικά, αραβικά και τουρκικά. Τέλος, οι Bao'an είναι πολύ μικρή εθνότητα, που επίσης προέρχεται από την Κεντρική Ασία.

ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΡΑΤΟΥΣ - ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΩΝ

Ιστορικά, οι σχέσεις μεταξύ του κινεζικού κράτους και των μουσουλμάνων κατοίκων της Κίνας πάντα χαρακτηρίζονταν από ένταση. Στα τέλη του 19ου αιώνα πολλές μουσουλμανικές κοινότητες στις δυτικές επαρχίες της χώρας εξολοθρεύθηκαν κατά τη βίαιη καταστολή των εξεγέρσεών τους από τις δυνάμεις της δυναστείας Qing. Έκτοτε η εθνική σύνθεση ολόκληρων περιοχών έχει αλλοιωθεί ανεπιστρεπτί. Μετά τη σύσταση της Λαϊκής Δημοκρατίας της Κίνας το 1949 οι μουσουλμάνοι της χώρας—όπως άλλωστε και πολλοί Κινέζοι Χαν—υπέστησαν διώξεις την εποχή του Μεγάλου Άλματος Μπρος και της Πολιτιστικής Επανάστασης, που έφεραν τη χώρα στο χείλος της οικονομικής κα-

τάρρευσης και την απομόνωσαν από τον υπόλοιπο κόσμο.

Η άνοδος στην εξουσία του Deng Xiaoping και η εφαρμογή οικονομικών μεταρρυθμίσεων μετά το 1978 οδήγησαν σε θεαματικούς ρυθμούς ανάπτυξης, η οποία όμως δεν ωφελεί στον ίδιο βαθμό τις παράκτιες περιοχές και την ενδοχώρα της Κίνας. Παράλληλα, τις τελευταίες δύο δεκαετίες οι μουσουλμάνοι της χώρας απέκτησαν το δικαίωμα να ασκούν ελεύθερα τη θρησκεία τους, να οργανώνουν τις θρησκευτικές γιορτές τους και να ανοίξουν ξανά πολλά από τα τζαμιά τους. Ωστόσο προκαλούν σοβαρό πονοκέφαλο για το Πεκίνο οι αποσχιστικές διαθέσεις τουρκογενών μειονοτήτων της χώρας, οι οποίες έχουν αναθαρρήσει μετά την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης και την εμφάνιση ανεξάρτητων κρατών στην Κεντρική Ασία.

Μια τελευταία παρατήρηση αφορά στην ανάγκη να ελεγχθεί η αυξανόμενη αντιπαράθεση μουσουλμάνων και Κινέζων Χαν. Αυτό θα μπορούσε να επιτευχθεί μόνο μέσω υψηλών ρυθμών οικονομικής ανάπτυξης των περιοχών όπου διαμένουν μουσουλμανικές κοινότητες. Και το κυριότερο: τα οφέλη αυτής της ανάπτυξης πρέπει να κατανεμηθούν κατά δίκαιο τρόπο μεταξύ των μουσουλμάνων και των υπολοίπων κινέζων πολιτών.

Ο πολιτισμός της Κίνας όπλο για το πολιτικό μέλλον της

του Θόδωρου Καρζή

Διατείνονται μερικοί πως «η Κίνα έχει τον αρχαιότερο πολιτισμό του κόσμου», αλλ' αυτό δεν είναι ακριβές: η Σουμερία και η Αίγυπτος προηγούνται. Αυτό, ωστόσο, δε σημαίνει τίποτα, γιατί η αξία ενός πολιτισμού προσδιορίζεται από το τι προσέφερε στον κόσμο και όχι από το πότε άκμασε. Ο αρχαίος ελληνικός πολιτισμός, αν και πολύ μεταγενέστερος, αναγνωρίζεται, εκτιμάται και θαυμάζεται σε οικουμενικό επίπεδο.

Η Μεγάλη Υπόγεια Στρατιά είναι το μεγαλύτερο αρχαιολογικό εύρημα. 7.500 πήλινοι στρατιώτες σε φυσικό μέγεθος, θαμμένοι εδώ και 2.200 χρόνια μαζί με τον πρώτο αυτοκράτορα της Κίνας Σι Χουάνγκ Τι, για να τον φρουρούν στο αιώνιο ταξίδι του

Πέρα από την όποια αξία του, που θα την εξετάσουμε αμέσως παρακάτω, ο κινεζικός πολιτισμός διαθέτει ένα χαρακτηριστικό διεθνώς ανεπανάληπτο: την αδιάλειπτη συνέχειά του επί 9.000 χρόνια. Οι άλλοι μεγάλοι πολιτισμοί της αρχαιότητας, είτε γεννήθηκαν, άνθησαν και πέθαναν, όπως ο σουμερικός, ή ο βαβυλωνιακός, είτε πεθαίνοντας μετασχηματίστηκαν, όπως ο ελληνικός σε βυζαντινό, ή ο ρωμαϊκός σε δυτικοευρωπαϊκό. Ο κινεζικός, στη μακρόχρονη εξελικτική πορεία του, παρέμεινε ίδιος – με κύρια έκφασή του τη γραφή, που τα ιδεογράμματά της του 21ου αιώνα προ Χριστού διαβάζονται (με λίγη προσπάθεια) και από τους Κινέζους του 21ου αιώνα μετά Χριστόν.

Φυσικά, κάθε λαός έχει το δικό του εθνικό πολιτισμό, διαφορετικό από των άλλων λαών. Από τους εθνικούς πολιτισμούς της Δύσης, σπουδαιότερος θεωρείται ομόφωνα ο ελληνικός, ως ακρογωνιαίος λίθος του δυτικού πολιτισμικού οικοδομήματος, αλλά και με βαθιές προεκτάσεις προς ανατολάς. Από τους εθνικούς πολιτισμούς της Ανατολής, επίσης ομόφωνα, σπουδαιότερος θεωρείται ο κινεζικός, για την ανάλογη ακτινοβολία του στον αντίστοιχο γεωγραφικό χώρο. Κανένα από τα έθνη που ήρθαν σε επαφή με τους Έλληνες δεν έμεινε ανεπηρέαστο από την ελληνική σκέψη και κανένα από τα έθνη που ήρθαν σε επαφή με τους Κινέζους δεν έμεινε ανεπηρέαστο από την κινεζική σκέψη. Η αφομοιωτική ικανότητα του πολιτισμού της Ελλάδας βρίσκει το ισοδύναμό της στην αφομοιωτική ικανότητα του πολιτισμού της Κίνας. Στον τομέα της φιλοσοφίας, η αρχαία Ελλάδα και η αρχαία Κίνα ακολουθούν πορεία παράλληλη. Τόσο στη μία,

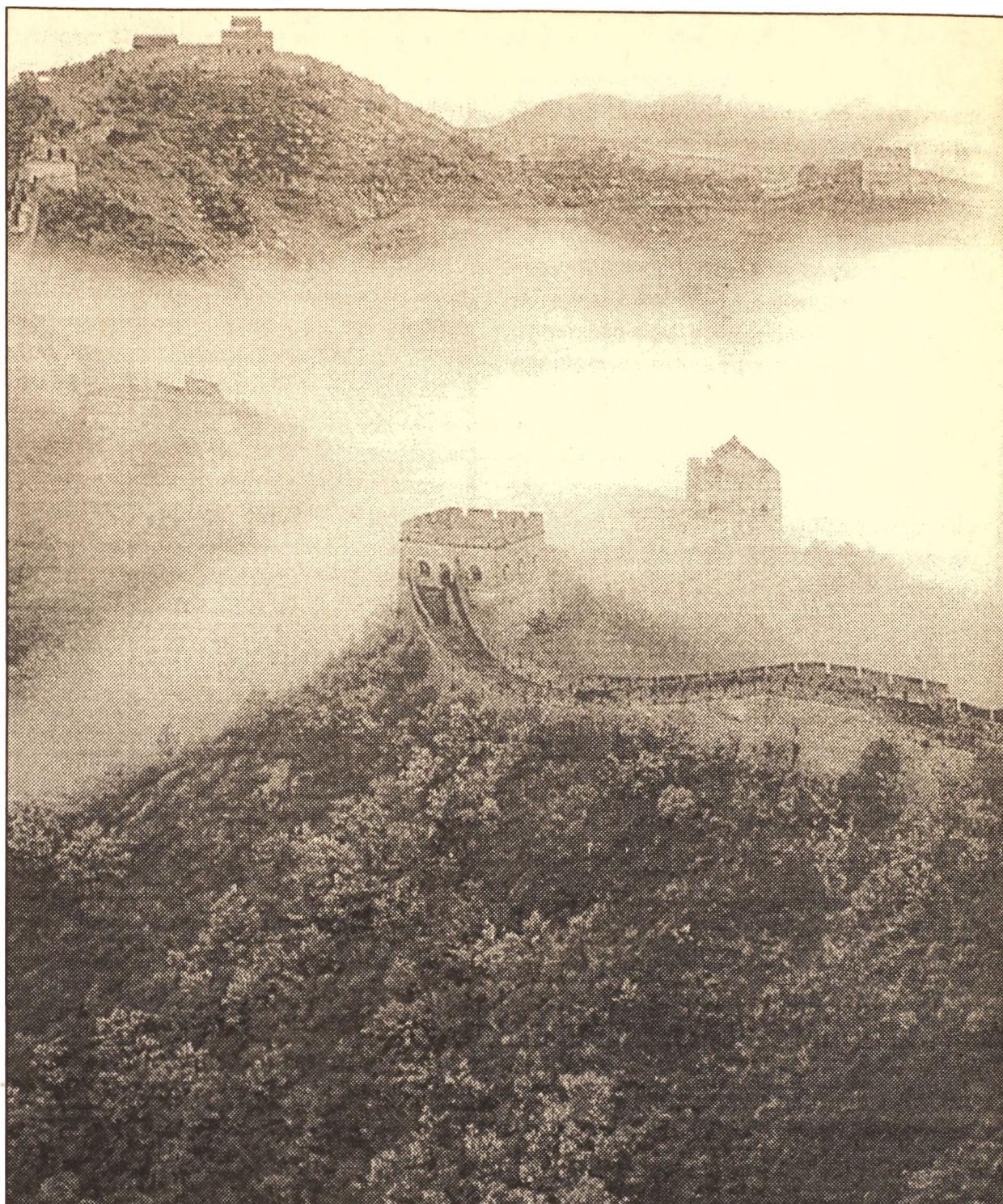
όσο και στην άλλη, οι ίδιοι προχριστιανικοί αιώνες, 6ος έως 3ος, αποθέτουν ανεξίτηλη τη διαχρονική σφραγίδα τους στη φιλοσοφική σκέψη των δύο λαών. Ο Ηράκλειτος, ο Σωκράτης, ο Αριστοτέλης εδώ, ο Λάο Τσε, ο Κομφούκιος, ο Μένκιος εκεί, λαμπρύνουν μια ιστορική περίοδο, κατά τα άλλα ποτισμένη με τους ποταμούς αίματος των Μηδικών και του Πελοποννησιακού Πολέμου εδώ, των Μαχόμενων Βασιλείων εκεί. Για την Ελλάδα είναι η αποθέωση της επιστήμης με τους προσωπικούς και η αποθέωση του λόγου με τους διαλεκτικούς, για την Κίνα είναι ο θρίαμβος της τεχνολογίας και η βαθύτατη μελέτη του όντος, με την άνθιση των λεγόμενων Εκατό Σχολών.

Η ΚΙΝΕΖΙΚΗ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΩΤΟΠΟΡΙΑ

Αν όμως σε θεωρητικό επίπεδο οι Κινέζοι φαίνονται να παρακολουθούν τους Έλληνες ή και να συμβαδίζουν μαζί τους, στον τομέα της πρακτικής και της τεχνικής προηγούνται αποφασιστικά όχι μόνο από τους Έλληνες αλλά απ' όλους τους λαούς της γης. Ο κινεζικός πολιτισμός είναι ο πατέρας των πολιτισμών της Ανατολής, μεγάλων και μικρότερων, με πρώτο τον ιαπωνικό. Και όπως η Ακρόπολη συμβολίζει την γέννηση της δυτικής πολιτισμικής οντότητας, έτσι και το Σινικό Τείχος αποτελεί το σύμβολο της κινεζικής πολιτισμικής επικυριαρχίας στον ανατολικό κόσμο.

Ο έλληνας αστρονόμος Ίππαρχος του 2ου προχριστιανικού αιώνα πραγματοποίησε το εκπληκτικό έργο (χωρίς επισημονικά όργανα) της καταγραφής 1.080 αστερών, που αποτέλεσε τη βάση για τις πολύ μεταγενέστερες έρευνες των Κέπλερ και Γαλιλαίου. Ναι, αλλά παρόμοιο έργο είχε δει το φως στην Κίνα 200 χρόνια νωρίτερα, από τον αστρονόμο Καν Τε και δύο συνεργάτες του. Βέβαια, η πατρότητα της δυτικής αστρονομίας ανήκει εξ ολοκλήρου στον Ίππαρχο, που εργάστηκε αυτόνομα, χωρίς να γνωρίζει τον πρωτοπόρο μακρινό συνάδελφό του. Όμως δεν παύει να είναι γεγονός ότι ο Καν Τε, με διαφορά δύο αιώνων, είναι ο πρώτος επιστήμονας-αστρονόμος του ανθρώπινου γένους.

Λίγο αργότερα, τον 1ο αιώνα, μεσουρανή στην Κίνα ο Τσανγκ Χενγκ, που η μαθηματική ιδιοφυΐα του θα γίνει αι-

Ένα απειροελάχιστο τμήμα του Μεγάλου Τείχους, ή Σινικού Τείχους, που αποτελεί το κορυφαίο τεχνικό έργο όλων των εποχών.

σθητή σε όλους τους τομείς των θετικών επιστημών. Εκτός από τις επιδόσεις του στην αστρονομία, βελτίωσε δραστικά τα όργανα μέτρησης των αποστάσεων, αναγνωρίστηκε ως πατέρας της επιστημονικής χαρτογραφίας και, το κυριότερο, επινόησε τον πρώτο σειсмоγράφο – σε μια χώρα όπου οι σεισμοί, ανέκαθεν, αποτελούσαν φαινόμενο ενδημικό και εθνική μάστιγα. Για ν' αξιολογήσουμε τη σημασία της ανακάλυψης ας σημειώσουμε ότι για να φτάσει στην Ευρώπη ο σειсмоγράφος θα χρειαζόταν 16 αιώνες.

Στην ιατρική τα κινεζικά επιτεύγματα έχουν την παγκόσμια αναγνώριση, αφού και σήμερα ακόμη, με τις τεράστιες ιατρικές προόδους στη Δύση, εκατοντάδες χιλιάδες Δυτικοί στρέ-

φουν το βλέμμα και αποθέτουν τις ελπίδες τους στην παραδοσιακή κινεζική ιατρική. Η τελευταία, σε αντίθεση με τις οπουδήποτε αλλού επιστημονικές αντιλήψεις, δεν εδράζεται στη φυσιολογία, αλλά στη φιλοσοφία. Με βάση τον απαραίτητο και πανταχού παρόντα Κομφούκιο, το ανθρώπινο σώμα θεωρείται μικρογραφική αναπαράσταση του Σύμπαντος: το κεφάλι αντιστοιχεί στον Ουρανό, τα πόδια στη Γη, η αναπνοή στον άνεμο, το αίμα στη βροχή κ.λπ. Αν, λοιπόν, η λειτουργία του οργανισμού πραγματοποιείται σύμφωνα με την αιώνια οικουμενική τάξη, ο άνθρωπος είναι υγιής· ενώ, αν ο οργανισμός λειτουργεί άτακτα και ανώμαλα, εξαιτίας ανεξέλεγκτων παθών (κακία, λαιμαργία, λαγνεία κ.ά.), τότε ανοίγει

Ένας καθηγητής
εξηγεί στους μαθητές
του προβλήματα
αριθμητικής.
Ξυλογραφία του
ζωγράφου Τενγκ
Νταγουέι,
φιλοτεχνημένη το
1593.

ο δρόμος για τις αρρώστιες, που κατά-
ληξή τους είναι ο θάνατος. Κατά συνέ-
πεια ο κινέζος γιατρός της παραδοσια-
κής ιατρικής είναι ένας ιατροφιλόσο-
φος που βλέπει το ανθρώπινο σώμα
σαν ενιαίο σύνολο και σε κάθε περι-
πτωση αρρώστιας ξεκινάει όχι από το
σημείο όπου ο ασθενής δηλώνει ότι πά-
σχει, αλλά από το νευρικό σύστημα και
τη μελέτη της οργανικής σχέσης που τα
διάφορα μέρη του σώματος έχουν με-
ταξύ τους. Εξετάζει το σφυγμό, αυτή
την αντανάκλαση της καρδιάς, όπου εί-
ναι σε θέση ν' αναγνωρίσει 28 διαφο-
ρετικούς χτύπους, ελέγχει τις αναπνευ-
στικές κινήσεις, που είναι περίπου
13.500 την ημέρα, πραγματοποιεί βελο-
νισμό –την πανάρχαιη και πάντα ακλό-
νητη αυτή κινεζική επινόηση– καθορί-
ζει διαιτολόγιο και χορηγεί κάποια από
τα απειράριθμα φάρμακα της βοτανο-
θεραπείας ή των εκχυλισμάτων από ζω-
ικά όργανα, μεταξύ των οποίων και η
αποτελεσματικότητά για τις ασθένειες
των πνευμόνων χολή του φιδιού! Ακό-
μη:

- Η ενδοκρινολογία, καύχημα της ευ-

ρωπαϊκής ιατρικής του 20ού αιώνα,
ήταν γνωστή στην Κίνα από τον 2ο αιώ-
να.

- Ο διαβήτης επισημάνθηκε από τους Κινέζους 1.900 χρόνια πριν τον ανακα-
λύψουν οι Ευρωπαίοι.
- Το εμβόλιο είναι κινεζική ανακάλυ-
ψη του 10ου αιώνα.
- Η γνώση του κυκλοφορικού συστή-
ματος, που στην Ευρώπη έχει ηλικία 4
αιώνων, στην Κίνα έχει επίσημη ηλικία
11 αιώνων, ενώ ανεπίσημη ίσως και άλ-
λων τόσων.

ΤΟ ΠΑΝΟΡΑΜΑ ΤΩΝ ΚΙΝΕΖΙΚΩΝ ΑΝΑΚΑΛΥΨΕΩΝ

Πέρα απ' αυτά, οπουδήποτε κι αν στρέ-
ψει κανείς το βλέμμα, δεν υπάρχει το-
μέας της ανθρώπινης ζωής όπου οι Κι-
νέζοι να μην έχουν κάτι να πουν και πά-
ντα νωρίτερα από τους άλλους.

Στη γεωργία ήδη τον 6ο αιώνα η κινεζι-
κή επινοητικότητα εφάρμοσε την εντα-
τική καλλιέργεια, μαζί με μία μέθοδο
πολλαπλασιασμού των αποδόσεων της
σποράς, την οποία η Δύση εισήγαγε μό-
λις το 18ο αιώνα και από τότε εξακο-

λουθεί να εφαρμόζει μέχρι σήμερα.
Στο 2ο προχριστιανικό αιώνα τοποθε-
τείται η ανακάλυψη της αυτόματης σπο-
ράς και του αυτόματου λιχνίσματος των
δημητριακών, με συσκευές απλούστα-
τες – οι οποίες, ωστόσο, χρειάστηκαν
δύο χιλιετίες για να φτάσουν στην ευ-
ρωπαϊκή ήπειρο.

Στην κεραμική οι κινέζοι αγγειοπλά-
στες κατόρθωσαν να συντηρήσουν αυ-
τή την τέχνη-τεχνική σε μian αδιατάρα-
κτη συνέχεια επί 9.000 χρόνια, από τη
νεολιθική μέχρι την πυρηνική εποχή.
Μέρος της κεραμικής είναι και το περι-
φημο είδος που ονομάζουμε πορσελά-
νη και που ανακαλύφθηκε στην Κίνα
τον 4ο αιώνα. Στο εξωτερικό, η πορσε-
λάνη έγινε γνωστή από το ναυτικό
εμπόριο και το Δρόμο του Μεταξιού,
ενώ οι αποικιακές αυτοκρατορίες της
Ευρώπης τη γνώρισαν μόλις το 18ο αι-
ώνα, χάρη στις υπερπόντιες πειρατικές
περιπλανήσεις τους. Πάντως, έστω και
τόσο αργά, η πορσελάνη θεωρήθηκε
στη Δύση είδος πολυτελείας, με τους
αριστοκράτες και τους ζάπλουτους
αστούς να τη χρησιμοποιούν με υπερη-
φάνεια για το στολισμό των μεγάρων
τους. Ιδιαίτερα οι άγγλοι αριστοκράτες
αγόραζαν πανάκριβα τα κινεζικά πορ-
σελάνινα αντικείμενα τέχνης από τους
εμπόρους-πειρατές τους, οι οποίοι τα
είχαν αγοράσει πάμφθινα, σε εξευτε-
λιστικές τιμές, από τους κινέζους παρα-
γωγούς τους.

Στις γέφυρες και τα κανάλια η Κίνα κα-
τέχει τα αναμφισβήτητα πρωτεία, χρο-
νικά και ποιοτικά. Είναι γνωστά τα έρ-
γα των ρωμαίων γεφυροποιών στην Ευ-
ρώπη, αλλά στους αντίστοιχους αιώνες
οι Κινέζοι έχουν να παρουσιάσουν γέ-
φυρες τοξωτές, κρεμαστές και σπα-
στές, που έπαιξαν σπουδαίο ρόλο στην
πολεμική ιστορία της Κίνας. Όπως π.χ.
η Γέφυρα του Μάρκο Πόλο, από την
οποία άρχισε η πολυαίμακτη ιαπωνική
επιδρομή για την αποικιοποίηση της
Κίνας το 1937. Επίσης και στα κανάλια
οι Κινέζοι πρωτοπόρησαν, αρχίζοντας
να χαράζουν τους υδάτινους δρόμους
τους από τον 5ο αιώνα και πετυχαίνο-
ντας βαθμιαία να συνδέσουν μεταξύ
τους τις περισσότερες μεγαλουπόλεις
τους, λύνοντας έτσι το επισιτιστικό
πρόβλημα των κατοίκων τους. Κορυ-
φαίο τεχνικό έργο αυτού του είδους εί-
ναι το Μεγάλο Κανάλι, που άρχισε από

τη δυναστεία των Σουί (581-618) και συνεχίστηκε απ' όλες τις επόμενες, για να συνδέσει τελικά τη Βόρεια με τη Νότια Κίνα και ν' απλωθεί σε μήκος 2.000 χιλιομέτρων...

Στην πυρίτιδα οι Κινέζοι σημειώνουν μια μεγάλη επιτυχία και μια μεγάλη αποτυχία. Η επιτυχία είναι ότι η ιδέα της πυρίτιδας πρωτοεμφανίζεται ήδη το δεύτερο προχριστιανικό αιώνα, ενώ ως πολεμικό όπλο χρησιμοποιείται από το 10ο αιώνα, όταν όλοι οι άλλοι λαοί διέθεταν μόνο ξίφη, δόρατα, τόξα και βέλη. Αλλά η αποτυχία έγκειται στο γεγονός ότι η πράγματι τρομερή αυτή εφεύρεση δεν αξιοποιήθηκε και δεν τελειοποιήθηκε όπως έπρεπε. Έτσι, όταν οι Ευρωπαίοι εμφανίστηκαν με τα πολεμικά πλοία τους στις κινεζικές ακτές, το 18ο αιώνα, διέθεταν βλήματα με τεράτια εκρηκτική ισχύ, που δε διέθεταν οι Κινέζοι, αν και την πυρίτιδα είχαν γνωρίσει από τους Κινέζους μόλις το 14ο αιώνα. Δηλαδή, οι μαθητές κατόρθωσαν να καταστρέψουν τους δασκάλους, χρησιμοποιώντας και τελειοποιώντας τα δικά τους όπλα!

Η ιστορία των κινεζικών επιτευγμάτων στον τομέα του πολιτισμού δεν έχει τέλος – για ορισμένα μάλιστα ούτε και αρχή. Η γεώτρηση, ο αργαλιός, το μαγανοπήγαδο, η πυξίδα, ο ανάγλυφος χάρτης, το αλεξίπτωτο, είναι κινεζικές εφευρέσεις. Επίσης και η μαγνητική βελόνη, ο νόμος της αδράνειας, το χαρτονόμισμα, το σκάκι, το μασάζ, η μπίρα. Και, τέλος(;), ο χαρταετός, η βεντάλια, η τράπουλα, τα δακρυγόνα και τα ασφυξιογόνα αέρια. Αφήσαμε εκτός απαρίθμησης, γιατί είναι εκτός συναγωνισμού, το Μέγα Τείχος, ή Σινικό Τείχος, που με τα 8.000 χιλιόμετά του κατέχει τη θέση του μέγιστου τεχνικού έργου όλων των λαών και όλων των εποχών. Και, μαζί του, τη Μεγάλη Υπόγεια Στρατιά των 7.500 πηλινών πολεμιστών σε φυσικό μέγεθος, που είναι το μέγιστο αρχαιολογικό εύρημα του πλανήτη.

ΠΩΣ Ο ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΓΙΝΕΤΑΙ ΜΕΡΟΣ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Πολλοί σινολόγοι έχουν αναρωτηθεί πώς ένας τέτοιος πολιτισμός και μια τέτοια αυτοκρατορία δεν κατόρθωσε ν' ανταπεξέλθει στις εχθρικές επιβουλές και ν' αποκρούσει τους πολυάριθ-

Πανεπιστήμιο του Πεκίνου, έτος 1967. το κτίριο είναι κατασκέπαστο από τις λεγόμενες εφημερίδες του τοίχου, που καταγγέλλουν ονομαστικά διάφορους ανθρώπους ως «ρεβιζιονιστές», ή «συνοδοιπόρους του καπιταλισμού».

μους επιδρομείς. Η απάντηση έχει δύο σκέλη:

1. Η έκβαση κάθε πολεμικής αναμέτρησης αποτελεί συνάρτηση των εθνικών, κοινωνικών, πολιτισμικών και στρατιωτικών δεδομένων της συγκεκριμένης εποχής. Όταν η Κίνα κατακτήθηκε από τους Μογγόλους, τους Μαντζουριανούς και τους Αγγλογάλλους βρισκόταν σε περιόδους παρακμής. Επιπλέον όμως:

2. Ο πολιτισμός ποτέ δε νίκησε την αγριότητα – και η Ελλάδα του Μαραθώνα και της Σαλαμίνας είναι μια από τις εξαιρέσεις που επιβεβαιώνουν τον κανόνα. Άλλωστε ο κανόνας ίσχυσε αμέσως μετά, με την υποταγή της Ελλάδας στους Ρωμαίους. Και αν «η Ρώμη κατέκτησε την Ελλάδα αλλά κατακτήθηκε από τον ελληνικό πολιτισμό», αυτό κατά τίποτα δεν αλλάζει το αρχικό γεγονός ότι η Ελλάδα κατακτήθηκε από τη Ρώμη.

Οπωσδήποτε όλα τα παραπάνω ανήκουν στην ιστορία του πολιτισμού, ελληνικού ή κινεζικού, και όχι στο σήμερα. Σήμερα η Κίνα βαδίζει σ' ένα διεθνώς πρωτοφανέρωτο «κινεζικό δρόμο

προς το σοσιαλισμό», που περιλαμβάνει και καπιταλισμό και κρατισμό και δημοκρατία σε ορισμένες περιοχές και δικτατορία σε άλλες. Είναι το εξαιρετικά δυσκολονόητο για τους μη Κινέζους μεταβατικό σύστημα της «δημοκρατικής δικτατορίας», όπως έχει χαρακτηριστεί κι εξαγγέλλθηκε επίσημα κατά τον πρόσφατο εορτασμό των 80 χρόνων του Κομμουνιστικού Κόμματος Κίνας. Ωστόσο η πολιτική πλευρά κάθε άλλο παρά καταργεί την πολιτισμική, όπως είχε αποπειραθεί να κάνει ο μακαρίτης Μάο με την καταστροφική του, επίσης μακαρίτισσα, Πολιτιστική Επανάσταση. Η μεταμαοϊκή πολιτική ηγεσία αναγνωρίζει, σέβεται και προβάλλει τα ιστορικά επιτεύγματα του κινεζικού πολιτισμού, τα οποία άλλωστε αποτελούν ένα ισχυρό όπλο για την αυριανή διεκδίκηση από την Κίνα μιας πρώτης θέσης στη διεθνή σκακιέρα.

Ο κινεζικός λαός βαδίζει προς το μέλλον φορτωμένος με τις πολιτισμικές αποσκευές του, οι οποίες, όπως συμβαίνει και με την Ελλάδα, έχουν την ιδιότητα να μετατρέπονται συχνά και σε γεωπολιτικό χαρτονόμισμα.

ΔΙΕΘΝΗΣ ΣΚΗΝΗ

Επιμέλεια: Σωτήρης Ντάλης

Προτεραιότητα η συμμετοχή των πολιτών

Το πρόσφατο «όχι» των Ιρλανδών στη Συνθήκη της Νίκαιας και τα βίαια επεισόδια στο Γκέτεμποργκ έδειξαν ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει χάσει σε μεγάλο βαθμό την επαφή της με τους ευρωπαίους πολίτες, δίνοντας μια αίσθηση αποσύνδεσης των κοινοτικών θεσμών από αυτούς. Αναγνωρίζοντας ουσιαστικά τις αιτιάσεις περί «δημοκρατικού ελλείμματος» της ΕΕ, ο γερμανός καγκελάριος δήλωσε ενώπιον της γερμανικής βουλής, ότι «δεν μπορεί να συνεχιστεί η αρνητική παράδοση που θέλει τους ευρωπαίους ηγέτες να προωθούν την ολοκλήρωση με συμβιβασμούς κεκλεισμένων των θυρών και στη συνέχεια να ανακοινώνουν τις αποφάσεις τους στους ευρωπαίους πολίτες». Οι Βρυξέλλες καλούνται να αντιμετωπίσουν την πρόσκληση της «συμφιλίωσης των πολιτών με την ΕΕ». Η Ένωση χρειάζεται σήμερα ένα Σύνταγμα, πιο απλές αλλά ισχυρότερες εκτελεστικές εξουσίες, έναν εκλεγμένο και όχι διορισμένο πρόεδρο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και ένα Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο με μεγαλύτερες αρμοδιότητες.

Είχε δίκιο ο βέλγος πρωθυπουργός Γκι Φερχοφστάντ όταν υπογράμμιζε ενώπιον του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου ότι θα πρέπει να ορίσουμε τις κατευθυντήριες γραμμές για μια μεγάλη αναμόρφωση της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Το Ιρλανδικό «όχι» πέρα από την επιβεβαίωση της νέας πραγματικότητας που θέλει τους

ευρωπαίους πολίτες να συμμετέχουν ενεργά στην ενοποιητική διαδικασία, φαίνεται να ενισχύει τη δυναμική για τη συγκρότηση της Ευρώπης σε κύκλους διαφοροποιημένης συμμετοχής. Ο εσωτερικός κύκλος θα περιλαμβάνει περιορισμένο αριθμό κρατών-μελών, καθώς από τις 15 χώρες-μέλη της ΕΕ μόνον οι εννέα εμφανίζονται ικανές και πρόθυμες να συμμετάσχουν σε όλες τις διαδικασίες (ανάμεσά τους και η Ελλάδα).

Έχουμε εισέλθει πράγματι σε μια κρίσιμη φάση της ενοποιητικής διαδικασίας και μάλιστα σε μια περίοδο όπου έχουμε ανάγκη από μια ισχυρή Ευρώπη η οποία θα πρέπει να είναι σε θέση να υπερασπίζεται πειστικά και να επιβάλλει αποτελεσματικά τις απόψεις της.

Η ανάπτυξη ενός ενεργότερου ρόλου της ΕΕ στο διεθνές σύστημα θα πρέπει ν' αποτελέσει βασική προτεραιότητα της ενοποιητικής διαδικασίας και να συνδεθεί με το σοβαρό θέμα της θεσμικής συγκρότησης της διευρυμένης ΕΕ. Η ΕΕ έχει ανάγκη από ένα σύστημα ευέλικτης εξέλιξης που θα σέβεται τη δυναμική των κοινωνιών και θα στηρίζεται στην κοινοτική μέθοδο ολοκλήρωσης.

**Η ΕΕ έχει
ανάγκη από ένα
σύστημα
ευέλικτης
εξέλιξης που θα
σέβεται τη
δυναμική των
κοινωνιών και
θα στηρίζεται
στην κοινοτική
μέθοδο
ολοκλήρωσης.**

Μια ακόμη εκχειρίδια

Η κυβέρνηση της ΠΓΔΜ υπέγραψε την Πέμπτη 5 Ιουλίου, το κείμενο της εκχειρίδιας που επιτεύχθηκε με τους αλβανούς αντάρτες, ύστερα από τις σχετικές προσπάθειες του ΝΑΤΟ.

Τη συμφωνία είχε υπογράψει προηγουμένως και ο Εθνικός Απελευθερωτικός Στρατός των αλβανών ανταρτών, ο UCK. Η εκχειρίδια αυτή αποτελεί μέρος ενός σχεδίου που αποσκοπεί στην υπογραφή πολιτικής συμφωνίας έως την 15η Ιουλίου και η οποία θα ανοίξει το δρόμο για την ανάπτυξη στην ΠΓΔΜ της νατοϊκής δύναμης που θα αφοπλίσει τους αντάρτες. Όπως τόνισε ο γενικός γραμματέας του ΝΑΤΟ Τζωρτζ Ρόμπερτσον, το ΝΑΤΟ προσφέρθηκε να στείλει δυνάμεις στην ΠΓΔΜ όταν θα υπάρξει μόνιμη εκχειρίδια. «Θα προσδιορίσουμε το πότε όταν οι συνθήκες θα είναι κατάλληλες για την ανάπτυξη των νατοϊκών δυνάμεων, δηλαδή όταν υπάρξει εκχειρίδια και μια ουσιαστική πολιτική διευθέτηση της κρίσης που θα κάνουν την ανάπτυξη των δυνάμεων αναγκαία και ασφαλή», κατέληξε ο λόρδος Ρόμπερτσον.

Πολλοί αναλυτές επισημαίνουν εύστοχα τη γενικευμένη αμφιβολία για την πρόθεση των δυο πλευρών να τηρήσουν την εκχειρίδια και προσθέτουν ότι η συμφωνία «είναι μόνον ένα μέτρο οικοδόμησης εμπιστοσύνης».

Η υπογραφή της εκχειρίδιας δεν επιτεύχθηκε με απευθείας διαπραγματεύσεις, αλλά χάρις σε εκ του σύνεγγυς συνομιλίες ανάμεσα στις αντιμαχόμενες παρατάξεις, με τον ειδικό απεσταλμένο του ΝΑΤΟ στην ΠΓΔΜ, τον Πίτερ Φέιθ, να παίζει το ρόλο ειδικού διαμεσολαβητή. Οι εκπρόσωποι των δύο πλευρών, ο Πάντε Πετρέφσκι εκ μέρους της ΠΓΔΜ και ο Αλί Αχμέτι ως πολιτικός ηγέτης των ανταρτών, συνυπέγραψαν το επίσημο κείμενο στην πόλη Πρίζρεν του νότιου Κοσσυφοπεδίου. Στη συμφωνία προβλέπονται επί-

σης η διενέργεια πρόωρων βουλευτικών εκλογών τον Νοέμβριο του 2001 καθώς και η χορήγηση αμνηστίας «σε όσους αντάρτες δεν έχουν διαπράξει εγκλήματα». Κεντρικό σημείο στον ειρηνευτικό διάλογο είναι το αίτημα των Αλβανών να αναβαθμιστεί η μειονότητα ως ισότιμη εθνότητα του κράτους, μέσω τροποποίησης του Συντάγματος. Από την πλευρά του ο πρόεδρος της ΠΓΔΜ εμφανίστηκε πρόθυμος να προωθήσει το διάλογο δηλώνοντας ότι «βάση των συνομιλιών θα αποτελέσει η δέσμη ιδεών του γάλλου συνταγματολόγου Ρομπέρ Μπαντεντέρ».

Οι Αλβανοί επιμένουν στην αλλαγή του προοιμίου του Συντάγματος και την αναφορά σ' αυτό των δύο κύριων εθνότητων ως ισότιμων, την εγκαθίδρυση θεσμού αντιπροέδρου της Δημοκρατίας, «ως εγγυητή των δικαιωμάτων των εθνότητων», που θα είναι Αλβανός και θα εκλέγεται από τη βουλή, την αναγνώριση της αλβανικής ως δεύτερης επίσημης γλώσσας του κράτους και τη χρήση της σε όλους τους θεσμούς. Τα παραπάνω «σκληρά» αιτήματα επιχειρούν να τα αμβλύνουν με την πρότασή τους να αναγνωρισθεί διεθνώς η χώρα με το συνταγματικό της όνομα (Δημοκρατία της Μακεδονίας).

Η εξέλιξη αυτή φαίνεται ότι προκάλεσε έκπληξη στην Αθήνα η οποία θεωρούσε ότι το θέμα της ονομασίας δεν περιλαμβανόταν στις προτεραιότητες των Αλβανών. Είναι προφανές ότι τα αλβανικά κόμματα ζήτησαν επισήμως τη διεθνή κατοχύρωση της συνταγματικής ονομασίας προκειμένου να αποτρέψουν κάποια διευθέτηση, η οποία ενδεχομένως θα ενίσχυε ακόμη περισσότερο το σλαβομακεδονικό στοιχείο.

ΣΩΤΗΡΗΣ ΝΤΑΛΗΣ

ΝΙΚΗΤΑΣ ΛΙΟΝΑΡΑΚΗΣ

ΟΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΟΥ «ΓΑΤΟΣΚΥΛΟΥ»

Κοινωνική Πολυπλοκότητα
και Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης

ΝΙΚΗΤΑΣ ΛΙΟΝΑΡΑΚΗΣ
ΟΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΟΥ «ΓΑΤΟΣΚΥΛΟΥ»

Ποιος θα 'λεγε πως μεταξύ των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων (αλλά και της θεωρίας του Χάους, του φιλελευθερισμού, του life style, της πολυπολιτισμικότητας, του cult, των αιρέσεων, των διεθνών οργανισμών, του Ισλάμ, των νέων κινημάτων, των λόμπι, της αποδόμησης, της μόδας, της νέας οπτικής για την Ιστορία, του φασόν, των... του...) και της κρίσης της Ενημέρωσης, βρίσκεται αραγμένο ένα «γατόσκυλο»; Και ποιος θα φανταζόταν πως οι πλέον εντυπωσιακές αλλαγές στο χώρο των ΜΜΕ θα ξεκινούσαν από τη συνειδητοποίηση πως ένα «γατόσκυλο» μπλοκάρει τη θέα τους προς το σημερινό πολύπλοκο κόσμο!

ΕΚΔΟΣΕΙΣ Παπαζήση

από το 1929

ΚΕΝΤΡΙΚΟ

ΝΙΚΗΤΑΡΑ 2 • 106 78 ΑΘΗΝΑ

• τηλ.: 3822.496, 3838.020 •

e-mail: papazisi@otenet.gr

ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑ

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ 11 • ΣΤΟΑ ΑΡΣΑΚΕΙΟΥ

• ΠΕΣΜΑΖΟΓΛΟΥ 5, 105 64 ΑΘΗΝΑ

• τηλ.: 3216.148, 3313.074

Ο UCK και οι γείτονες

Η κρίση που ξέσπασε στα Σκόπια τον περασμένο Φεβρουάριο συνεχίζεται και σύμφωνα με όλες τις ενδείξεις θα συνεχίζεται για πολύ ακόμα, όσο δεν θα ξεκαθαρίζονται οι εκκρεμότητες που παραμένουν ανοιχτές στα πολύπαθα Βαλκάνια.

Για ορισμένους η κρίση αυτή συνδέεται με την ανάγκη να πραγματοποιηθούν συγκεκριμένες αλλαγές στο σύνταγμα και την νομοθεσία των Σκοπίων, με γνώμονα την διασφάλιση των μειονοτικών, πολιτικών και κοινωνικών δικαιωμάτων των Αλβανών που ζουν στην χώρα αυτή.

Ηερμηνεία αυτή, που προβάλλεται συνεχώς και σε όλους τους τόνους στις δηλώσεις των ηγετών των αλβανικών κομμάτων, αποτελεί και μια «βολική» εξήγηση για την σλαβική ηγεσία, η οποία δείχνει πρόθυμη να προχωρήσει σε κάποιες υποχωρήσεις και παροχές προς την αλβανική εθνότητα, την οποία πάντως εξακολουθεί να αντιμετωπίζει απλώς σαν μειονότητα.

Αυτή η διάσταση άλλωστε αποτελεί και το επίκεντρο των προσπαθειών της διεθνούς κοινότητας, η οποία είναι φανερό ότι ενδιαφέρεται όχι τόσο για την ουσιαστική επίλυση των προβλημάτων που υπάρχουν, όσο να πετύχει τον τεματισμό των συγκρούσεων μεταξύ των

δύο μεγαλύτερων εθνοτήτων της χώρας, την αποκατάσταση της ειρήνης και της σταθερότητας στα ίδια τα Σκόπια, αλλά κυρίως την απομάκρυνση των κινδύνων που δημιουργούνται για την ευρύτερη περιοχή.

Μόνο που τα πράγματα δεν είναι τόσο απλά.

Ήδη από την αρχή της κρίσης τόσο η πολιτική ηγεσία των Σκοπίων όσο και η διεθνής κοινότητα, για διαφορετικούς λόγους σκοπιμότητας η κάθε μία, έχασαν αρκετό πολύτιμο χρόνο δείχνοντας να υποτιμούν το πραγματικό μέγεθος του προβλήματος, αποδίδοντας τις κινήσεις των Αλβανών σε μικρές και ασήμαντες ομάδες εγκληματικών στοιχείων, που είχαν μοναδικό στόχο να προκαλέ-

σουν αναταραχή στην περιοχή για την ικανοποίηση βρόμικων συμφερόντων.

Οι ερμηνείες αυτές όμως οδήγησαν στην απώλεια πολύτιμου χρόνου, καθώς η εξέλιξη της κατάστασης αποδείκνυε ότι οι κινήσεις των αλβανών εξτρεμιστών αποτελούσαν την εφαρμογή ενός σχεδίου που ήταν ήδη γνωστό από πολύ καιρό πριν σαν μέρος των ευρύτερων σχεδίων που έχουν στόχο την επίλυση του «αλβανικού ζητήματος» σε όλο τον χώρο της πρώην Γιουγκοσλαβίας, περιλαμβάνοντας το Κοσσυφοπέδιο, την νότια Σερβία και τα Σκόπια.

Στο πλαίσιο αυτό η διεθνής κοινότητα, με τη βοήθεια των στρατιωτικών και πολιτικών δυνάμεων που διαθέτει ήδη στο Κοσσυφοπέδιο, κατάφερε να μεθοδεύσει μία συμφωνία μεταξύ των γιουγκοσλαβικών αρχών και των εξτρεμιστών Αλβανών της νότιας Σερβίας, ενώ στην συνέχεια σκέφθηκε ότι θα μπορούσε να πετύχει κάτι ανάλογο και στα Σκόπια.

Ήδη όμως, η συμφωνία της νότιας Σερβίας παραμένει επισφαλής, όσο διαρκεί η εκκρεμότητα με το «στάτους» του Κοσσυφοπεδίου, ενώ από την άλλη πλευρά είναι βέβαιο ότι η κατάσταση στην περιοχή εκείνη δεν έχει καμία σχέση με την κατάσταση που υπάρχει στα Σκόπια.

Εδώ υπάρχει μια επίσημα αναγνωρισμένη αλβανική μειονότητα, η οποία μάλιστα, ιδιαίτερα τα τελευταία τρία χρόνια, συμμετέχει δυναμικά στην κυβέρνηση και τον κρατικό μηχανισμό, παίζοντας καθοριστικό ρόλο στις πολιτικές και κοινωνικές εξελίξεις που σημειώνονται στην χώρα.

Βεβαίως μετά την κήρυξη της ανεξαρτησίας και την δημιουργία του νέου κράτους το 1991 έγιναν πολλά λάθη εκ μέρους της σλαβικής ηγεσίας, η οποία προσπάθησε να χειραγωγήσει τους Αλβανούς, θέτοντάς τους σε δεύτερη μοίρα. Αυτό όμως προσέφερε τελικά περισσότερο έδαφος στην ενίσχυση των αλυτρωτικών και μεγαλοϊδατικών οραμάτων που ήδη υπήρχαν και τα

οποία οι Σλάβοι προσπαθούσαν να αποφύγουν.

Στο διάστημα των τελευταίων χρόνων ωστόσο η αλβανική εθνότητα πέτυχε να εξασφαλίσει πολλά οφέλη και να εξισορροπήσει αρκετά τις αδικίες που υπήρχαν τα προηγούμενα χρόνια σε βάρος της. Μόνο που αυτό ερχόταν σε αντίθεση με τα σχέδια που ανέπτυσαν εδώ και πάνω από δύο δεκαετίες διάφοροι πολιτικοί ηγέτες και διανοούμενοι της αλβανικής κοινότητας στην Πριστίνα και στο εξωτερικό και τα οποία, για να πετύχουν, ήθελαν την αλβανική εθνότητα να βρίσκεται στη θέση του θύματος, υπό συνεχή καταπίεση και διωγμό.

Αυτός ήταν και ο λόγος για τον οποίο ο UCK, που εμφανίστηκε ως «απελευθερωτής των αλβανικών εδαφών που βρίσκονται υπό ξένη κατοχή» είχε σαν πρώτο στόχο του να αφαιρέσει κάθε λαϊκό έρεισμα από τα πολιτικά κόμματα και να πάρει με το μέρος του την αλβανική εθνότητα, πράγμα που κατάφερε.

Ο δεύτερος στόχος ήταν με την χρήση στρατιωτικών μέσων να επιβάλει την παρουσία του και να υποχρεώσει την ηγεσία της χώρας να διαπραγματευθεί μαζί του, ενώ ένας τρίτος ήταν να ορίσει τα εδάφη που θεωρεί ως αλβανικά, κάτι που συνεχίζει μέχρι σήμερα.

Από την πλευρά των πολιτικών κομμάτων –τόσο το DPA του Αρμπέν Τζαφέρι, όσο και το PDP του Ιμέρ Ιμέρι– επιχειρήθηκε να στραφεί όλη αυτή η υπόθεση στην αναζήτηση αναγκαίων συνταγματικών και άλλων μεταρρυθμίσεων που θα προσφέρουν τα μεγαλύτερα δυνατά οφέλη στην αλβανική εθνότητα, καθιστώντας την απολύτως ισότιμη με την σλαβική.

Στο πλαίσιο αυτό μάλιστα έχει προκύψει μια τεράστια διαφορά, καθώς η σλαβική πλευρά, θέλοντας να αποφύγει την «μοιρασιά» του κράτους με τους Αλβανούς, επιδιώκει να επιβάλει τον χαρακτηρισμό του «κράτους πολιτών» χωρίς καμία αναφορά σε εθνότητες, ενώ οι Αλβανοί επιμένουν στον χαρακτηρισμό του «κράτους των δύο εθνότητων».

Η διεθνής κοινότητα, η οποία προσπαθεί να βρει δημοκρατικές λύσεις,

με στόχο να τελειώνει με αυτή την υπόθεση το συντομότερο δυνατό, έχει επιβάλει έναν πολιτικό διάλογο, στον οποίο όμως σλάβοι και αλβανοί πολιτικοί συνεχίζουν να «παζαρεύουν» τις λεπτομέρειες.

Μέχρι την στιγμή αυτή κερδισμένοι στο «παζάρι» εμφανίζονται οι Αλβανοί: τα κόμματα, με το πλεονέκτημα της παρουσίας των ένοπλων εξτρεμιστών, εμφανίζουν νέα και «δυσκολότερα» αιτήματα, προκαλώντας στην ουσία μια διαρκή καθυστέρηση, ενώ στο μεταξύ ο UCK συνεχίζει να επεκτείνει τις περιοχές που ελέγχει, δημιουργώντας μάλιστα σ' αυτές συνθήκες «εθνικής καθαρότητας», αντίστοιχες με εκείνες του Κοσσυφοπεδίου.

Από τις εξελίξεις αυτές γίνεται απόλυτα σαφές ότι στόχος των Αλβανών δεν είναι κατ' αρχήν η διασφάλιση των δικαιωμάτων των Αλβανών που ζουν στα Σκόπια, αλλά ο πλήρης διαχωρισμός τους από τους Σλάβους. Στο πλαίσιο αυτό επιδιώκεται ένας ξεκάθαρος εδαφικός διαχωρισμός, ο οποίος στην φάση αυτή μπορεί να γίνει με την δημιουργία καντονιών ή με μια ομοσπονδία: τα σχέδια για «μεγάλη Αλβανία» ή για «μεγάλο Κοσσυφοπέδιο» μπορούν να περιμένουν για αργότερα.

Μόνο που για την επίτευξη αυτών των στόχων, ο διάλογος που διεξάγεται αυτή τη στιγμή στα Σκόπια δεν είναι αρκετός. Έτσι θα χρειαστεί μία διεθνής διάσκεψη, την οποία επιδιώκουν με κάθε μέσο οι Αλβανοί, οι οποίοι για τον ίδιο λόγο προσπαθούν να προκαλέσουν μία άμεση στρατιωτική παρέμβαση του NATO, ώστε, αν είναι δυνατό, να καταστούν τα Σκόπια νέο διεθνές προτεκτοράτο αντίστοιχο του Κοσσυφοπεδίου.

Αν δεν γίνει έτσι και η διεθνής κοινότητα επιμένει στην πορεία της «επίλυσης» που ακολουθείται μέχρι σήμερα, είναι βέβαιο ότι οι εκκρεμότητες θα παραμείνουν στα Σκόπια, όπως παραμένουν και στην υπόλοιπη πρώην Γιουγκοσλαβία, πράγμα που αργά ή γρήγορα θα προκαλέσει νέες τριβές, εντάσεις και συγκρούσεις.

ΤΑΚΗΣ ΔΙΑΜΑΝΤΗΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ

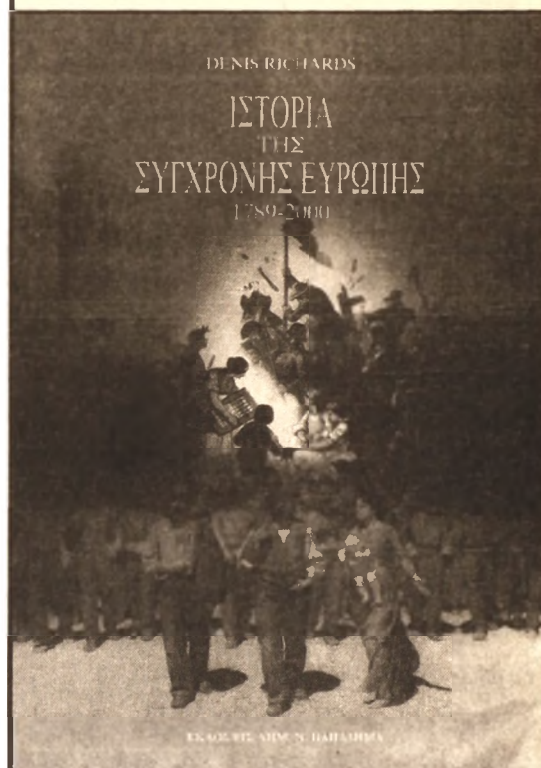
DENIS RICHARDS

Ιστορικός

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

Από τη γαλλική επανάσταση
ως το τέλος του 20ου αιώνα

Με ειδικό Παράρτημα
για την Ελληνική Ιστορία

Μετάφραση
Φ. Κ. ΒΩΡΟΣ

Δεμένο
με 788 σελίδες, 71 εικόνες
εκτός κειμένου και 23 χάρτες

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΦΟΣ

Προσφορά στον Πολιτισμό
Ιπποκράτους 8 Αθήνα
Τηλ.: 36.27.318

Η αναμενόμενη ένταξη της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση και οι τουρκικές αντιδράσεις

του Ανδρέα Θεοφάνους

Παρά το γεγονός ότι με τις αποφάσεις της διάσκεψης κορυφής της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο Ελσίνκι τον Δεκέμβριο του 1999 καθίσταται εφικτή η ένταξη της Κύπρου στην Ένωση έστω και χωρίς λύση του κυπριακού προβλήματος, η ελληνική πλευρά δεν θα πρέπει σε καμιά περίπτωση να επαναπαύεται και ούτε να υποτιμά τις τουρκικές αντιδράσεις και απειλές.

Ο λόγος των αντιδράσεων της Τουρκίας είναι προφανής. Η ευρωπαϊκή πορεία της Κύπρου έθεσε σε κίνηση διαδικασίες που βρίσκονται σήμερα σε εξέλιξη και που μπορούν να απαλλάξουν τη Μεγαλόνησο από την τουρκική ομηρία. Η Άγκυρα αντιλαμβάνεται σαφώς τα τεκταινόμενα και ως εκ τούτου προσπαθεί να στείλει το μήνυμα προς κάθε κατεύθυνση ότι δεν θα ανεχθεί διαφοροποίηση των δεδομένων στην Κύπρο και την ανατολική Μεσόγειο. Οι συχνά επαναλαμβανόμενες δηλώσεις Τζεμ και άλλων τούρκων αξιωματούχων περί αντιδράσεων της Τουρκίας «χωρίς όρια» στην περίπτωση της ένταξης της Κύπρου στην Ένωση πριν τη λύση είναι ενδεικτικές. Παράλληλα η Άγκυρα επιδιώκει ένα πλαίσιο λύσης το οποίο κατ' ουσίαν να νομιμοποιεί τον τουρκικό στρατηγικό έλεγχο επί της Κύπρου.

Οι μελλοντικές εξελίξεις θα καθορισθούν από τις κινήσεις των εμπλεκόμενων μερών. Είναι αυτονόητο ότι τόσο οι ΗΠΑ όσο και η ΕΕ θα διαδραματίσουν πρωταγωνιστικό ρόλο. Μπορεί η Κύπρος να είναι ένα μικρό κράτος αλλά αυτό δεν σημαίνει ότι η πολιτική που θα ακολουθήσουμε σε όλα τα επίπεδα στερείται σημασίας. Από τη δική της πλευρά η Αθήνα έχει ενεργήσει με τέτοιο

τρόπο τα τελευταία χρόνια που μπορεί να διεκδικήσει πειστικά θετικές για την Κύπρο εξελίξεις.

Τόσο οι Αμερικανοί όσο και οι Ευρωπαίοι θα προτιμούσαν λύση του κυπριακού προβλήματος πριν από την ένταξη. Συνεπώς αναμένεται ότι θα γίνουν διάφορες προσπάθειες όχι μόνο για επανέναρξη του διαλόγου αλλά και για λύση του Κυπριακού. Ωστόσο είναι τόσο μεγάλο το χάσμα μεταξύ των απόψεων των δύο πλευρών που δεν προβλέπεται τερματισμός του αδιεξόδου. Στην περίπτωση που η ελληνική πλευρά βρεθεί ενώπιον προτάσεων που εμείς θα κρίνουμε ως μη ικανοποιητικές θα πρέπει απ' ενός να τεκμηριώσουμε τη στάση μας με επιχειρήματα και απ' ετέρου να είμαστε προετοιμασμένοι για να καταθέσουμε τις δικές μας προτάσεις απ' όλης της ύλης. Οι προτάσεις αυτές θα πρέπει να στηρίζονται σε αρχές που είναι ευρέως αποδεκτές, όπως για παράδειγμα το ευρωπαϊκό κεκτημένο, και που ταυτόχρονα εξυπηρετούν τους στόχους της ασφάλειας, σταθερότητας και συνεργασίας στην περιοχή.

Είναι κάτω από αυτές τις περιστάσεις που τόσο η ΕΕ όσο και οι ΗΠΑ θα τοποθετηθούν εκ των πραγμάτων στο θέμα της ένταξης πριν τη λύση. Η ΕΕ δεν μπορεί να εκχωρήσει δικαίωμα βέτο στην Τουρκία, ενώ ταυτόχρονα και η ίδια η Ένωση έχει τους δικούς της λόγους να ενδιαφέρεται για τη διεύρυνση και προς την ανατολική Μεσόγειο. Από την πλευρά τους οι Αμερικανοί αντιλαμβάνονται ότι δεν μπορεί να γίνει δεκτή η πολιτική των απειλών της

Τουρκίας, αυτή τη φορά όχι μόνο έναντι της Λευκωσίας και των Αθηνών αλλά και έναντι των άλλων χωρών της ΕΕ. Επειδή πολλές φορές δίδεται ως παράδειγμα η περίπτωση των S-300, όπου οι τουρκικές απειλές επεκράτησαν, υπενθυμίζεται ότι στην περίπτωση εκείνη η ελληνική πλευρά ήταν απομονωμένη και καμιά ευρωπαϊκή χώρα δεν στήριζε την πολιτική της εγκατάστασης των πυραύλων στην Κύπρο.

Ο ρόλος των ΗΠΑ έχει ιδιαίτερη σημασία. Είναι γεγονός ότι μέχρι τώρα καμιά αμερικανική κυβέρνηση δεν πίεσε επαρκώς την Τουρκία για να διαφοροποιήσει τη στάση της. Είχαμε παραινέσεις προς την Άγκυρα οι οποίες, παρά τις μεγάλες υποχωρήσεις της Λευκωσίας και της Αθήνας, δεν οδήγησαν πουθενά. Από την άλλη όμως δεν πρέπει να μας διαφεύγει ότι υπήρξαν περιπτώσεις στο παρελθόν κατά τις οποίες οι Αμερικανοί δρομολόγησαν με τις ενέργειές τους θετικές εξελίξεις για την Κύπρο. Οι ΗΠΑ διαδραμάτισαν πρωταρχικό ρόλο στη συμφωνία της 6ης Μαρτίου 1995 με την οποία η Κύπρος εξασφάλιζε ημερομηνία έναρξης των ενταξιακών συνομιλιών και η Τουρκία την τελωνειακή ένωση με την ΕΕ. Εξίσου σημαντικός υπήρξε ο ρόλος των ΗΠΑ στη συμφωνία του Ελσίνκι. Η αμερικανική παρέμβαση, η οποία βασιζόταν και βασίζεται σε ευρύτερες γεωστρατηγικές προσεγγίσεις, εμμέσως πλην σαφώς αναβάθμισε το ρόλο της ΕΕ στο όλο ζήτημα. Και η ΕΕ, παρά τις απειλές της Τουρκίας, αντιλαμβάνεται ότι η ένταξη της Κύπρου ακόμα και πριν τη λύση δημιουργεί λιγότερα προβλήματα στην Ένωση απ' ότι η μη ένταξη λόγω της εκκρεμότητας στο Κυπριακό. Οι Αμερικανοί δεν έχουν αποκλείσει την προοπτική της ένταξης πριν τη λύση. Και αυτό συμβαίνει σε μια περίοδο κατά την οποία η Τουρκία εμφανίζεται να μην είναι ο σταθεροποιητικός

Ο Ανδρέας Θεοφάνους είναι καθηγητής Πολιτικής Οικονομίας και διευθυντής του Κέντρου Ερευνών καθώς και του Μεταπτυχιακού Προγράμματος Διεθνών Σχέσεων του Intercollege της Λευκωσίας.

παράγοντας στην ευρύτερη περιοχή που εθεωρείτο ότι ήταν κάποτε.

Συνεπώς ενώ η ένταξη της Κύπρου στην ΕΕ πριν τη λύση του Κυπριακού δεν πρέπει να θεωρείται ως γεγονός τετελεσμένο εντούτοις μπορεί να θεωρείται μια εφικτή πολιτική επιδίωξη. Χρειάζεται να ενεργήσουμε με σοβαρότητα και σύνεση ούτως ώστε να διασφαλισθεί ένα τέτοιο αποτέλεσμα. Η Κυπριακή Δημοκρατία θα πρέπει να πολιτεύεται σε όλα τα επίπεδα με ένα τρόπο που να δημιουργεί και να εμπνέει εμπιστοσύνη και αξιοπιστία και προς τα έσω και προς τα έξω. Επιπρόσθετα, είναι ζωτικής σημασίας να περάσουμε

με το μήνυμα ότι η Κύπρος μπορεί να αποτελέσει μεγάλο και πολύτιμο κεφάλαιο για τους εταίρους μας στην Ευρώπη σε αυτή την ευαίσθητη περιοχή. Μεταξύ άλλων τονίζεται ότι θα πρέπει να προωθηθούν οικονομικές μεταρρυθμίσεις με τρόπο που να αναδειξουν την Κύπρο σε ένα διεθνές οικονομικό κέντρο στο οποίο να εμπλέκονται ευρύτερα συμφέροντα.

Από την πλευρά της η Ελλάδα, μεταξύ άλλων, πολιτικά έχει κάθε δικαίωμα να απαιτήσει τη συμμετοχή της Κύπρου στο πρώτο κύμα διεύρυνσης. Θα ήταν σοφό η Αθήνα να επιμένει όπως το θέμα της εισδοχής των χωρών του πρώτου κύματος παραπεμφθεί στα εθνικά κοινοβούλια ως πακέτο, ούτως ώστε να αποφευχθεί ο κίνδυνος εμπλοκής της ένταξης της Κύπρου σε κάποιο ή κάποια από τα κοινοβούλια των χωρών μελών της ΕΕ. Σε σχέση με τις προσπάθειες για ελληνοτουρκική

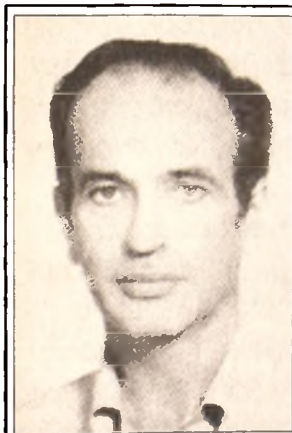
Παρά το γεγονός ότι η Τουρκία εμφανίζεται να μην είναι ο σταθεροποιητικός παράγοντας στην ευρύτερη περιοχή που εθεωρείτο ότι ήταν κάποτε, η ηγεσία της συνεχίζει να αντιδρά έντονα σε κάθε απόφαση ή δήλωση της ΕΕ που θεωρεί ότι προωθεί την ένταξη της Κύπρου στο πρώτο κύμα διεύρυνσης.

προσέγγιση, ενώ η ελληνική στρατηγική είναι κατανοητή, εντούτοις οι χειρισμοί και οι μεθοδεύσεις σε επίπεδο τακτικής δεν πρέπει σε καμιά περίπτωση να συνεπάγονται κόστος για την Ελλάδα ή την Κύπρο. Και προκύπτει κόστος όταν δημιουργείται η εντύπωση ότι η Ελλάδα είναι «δεδομένη» και πάντοτε έτοιμη αφογγύστως να προωθεί την προσέγγιση ανεξαρτήτως της στάσης της Τουρκίας. Για παράδειγμα, ενώ συζητούνται θέματα χαμηλής πολιτικής και εφαρμόζονται συγκεκριμένα μέτρα, οι τούρκοι αξιωματούχοι δηλώνουν κατ' επανάληψιν ότι η Τουρκία θα αντιδράσει «χωρίς όρια» στην περίπτωση ένταξης της Κύπρου χωρίς λύση. Η Αθήνα θα έπρεπε τουλάχιστον να διαμαρτυρηθεί έντονα και να υποδείξει και προς την Άγκυρα και προς την ΕΕ και τις ΗΠΑ και τη διεθνή κοινότητα ότι η εν λόγω πολιτική είναι αποσταθεροποιητική.

Η Κύπρος σε συνεργασία με την Ελλάδα θα πρέπει να δώσουν δείγματα πολιτικής συμπεριφοράς που να περιλαμβάνουν την ανάληψη ενός σοβαρού ρόλου στα πλαίσια των ευρωπαϊκών και ευρύτερων δυτικών συμφερόντων στην ανατολική Μεσόγειο. Η σωστή διάγνωση των δεδομένων του περιφερειακού και διεθνούς περιβάλλοντος και η σωστή στρατηγική καθίσταται ζωτικής σημασίας. Εξίσου σημαντικό είναι και το γεγονός ότι οι εξελίξεις στην Κύπρο θα δημιουργήσουν και ένα ισχυρό πολιτικό προηγούμενο το οποίο αναπόφευκτα ενδιαφέρει τη διεθνή κοινότητα. Σε μια εποχή όπου η συντριπτική

πλειοψηφία των χωρών δεν είναι μονοεθνικές και όπου υπάρχουν προβλήματα και εκκρεμότητες (π.χ. Σκόπια) αναζητούνται μοντέλα συμβίωσης τα οποία να κατοχυρώνουν αφ' ενός την ενότητα της χώρας και τη δημοκρατία και αφ' ετέρου τα δικαιώματα και τη συμμετοχή των μειονοτήτων στη δημόσια ζωή. Η Κύπρος μπορεί να συμβάλει δημιουργικά σε αυτές τις προσπάθειες προωθώντας, μεταξύ άλλων, σε ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο και ένα ελάχιστο πλαίσιο αρχών.

Εν κατακλείδι, με μια πολιτική αξιοπιστίας, συνέπειας και σταθερότητας από Αθήνα και Λευκωσία η Κύπρος θα ενταχθεί στην ΕΕ και η Μεγαλόνησος θα απεμπλακεί από τον τουρκικό στρατηγικό έλεγχο. Μετά την ένταξη θα δημιουργηθούν νέα δεδομένα τα οποία θα πρέπει να εκμεταλλευθούμε ούτως ώστε να ανοίξει ο δρόμος για μια βιώσιμη λύση του Κυπριακού.

Τόλης Καζαντζής
• ΟΙ ΠΡΩΤΑΓΩΝΙΣΤΕΣ
• Η ΠΑΡΕΛΑΣΗ-ΕΝΗΛΙΚΙΩΣΗ
[Διηγήματα]
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

Τάσος Καλούτσας
• ΤΟ ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΟ ΑΜΑΞΙ
• ΤΟ ΚΕΛΕΠΟΥΡΙ
• ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΩΝ ΣΕΙΡΗΝΩΝ
[Διηγήματα]
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

Επισημαίνουμε

Η παρέα του πολιτισμού και οι παρέες

Με αφορμή τα όσα γίνονται και τα όσα δεν γίνονται στην Πολιτιστική Ολυμπιάδα

Ο πολιτισμός, έκφραση της όποιας καθημερινότητας αλλά συγχρόνως και υπέρβασή της, ανέκαθεν γεννιόταν μέσα από τις παρέες των καλλιτεχνών και τη γόνιμη αντιπαράθεσή τους. Αυτές οι ψυχωμένες ομάδες δημιουργούσαν τις ρήξεις, πρότειναν το νέο (δηλαδή το άγνωστο), αμφισβητούσαν το παλιό (τουτέστιν το καθιερωμένο και το αναγνωρίσιμο), εξέφραζαν τον –εκάστοτε– κόσμο διαγράφοντας τα ούτως ή άλλως αλληλοεπηρεαζόμενα όρια ανάμεσα στην ατομική και τη συλλογική ζωή και δράση. Η υπόθεση της παρέας στον πολιτισμό είναι κάτι εξαιρετικά σημαντικό· γιατί σημαίνει διάλογο αλλά και σύγκρουση –μόνο οι άνοες και οι ατάλαντοι φοβούνται αυτά τα δύο–, επίδραση αλλά και ανατροπή, συνειδητοποίηση του «εμείς» αλλά και ψηλάφηση του «άλλου». Η δυναμική της παρέας υπερβαίνει κατά πολύ το ονομαστικό άθροισμα των μελών της. Αυτή είναι μια λογισμική της χάριτος που καμιά μικροαστική-μικροεκσυγχρονιστική λογική δεν μπορεί να καταλάβει.

Εδώ που τα λέμε και τον χρυσούν αιώνα της αθηναϊκής δημοκρατίας και την φλωρεντινή Αναγέννηση και την κλασική εποχή της μουσικής παρέες τις δημιούργησαν. Από τον Περικλή και τον Φειδία ως τους Μέδικους και τον Λεονάρντο και από τον Μοντεβέρντι ως τον Μπαχ ο δρόμος περνάει από μοναχικά εργαστήρια αλλά και από καπηλειά του συμποσιασμού και της συμφιλίωσης· από δωμάτια της ερημικής αγωνίας αλλά και από κατάμεστες αίθουσες που αδημονούν ν' ακούσουν τον κάντορα ή να δούνε τις τοιχογραφίες του maestro. Στην κορυφή του Παρθενώνα, στην εσωτερική ζωφόρο του, αυτό που απεικονίζεται είναι δύο παρέες που απολαμβάνουν η μία την άλλη. Πρόκειται για τις αγλαές μορφές των Ολυμπίων που κοιτάνε τους θνητούς –κι όμως αείζωους μέσα στις γλυπτές μορφές τους– καθώς, χαριτωμένοι και αυτάρκεις, μετέχουν στα Παναθήναια, στην κορυφαία στιγμή της δημοκρατίας.

Αυτά ως προς την παρέα του πολιτισμού: μια αγκαλιά που χωράει τους Ιμπρεσιονιστές αλλά και την γενιά των μπητνικς, τους ουτοπιστές της ρωσικής πρωτοπορίας με τον ασυμβίβαστο ρεαλισμό τους ή τους «κοσμικούς» της Pop Art. Αλλά και σε μας ό,τι πιο υψηλό, χτίστηκε από παρέες. Οι Λύτρας και Γύζης, η ομάδα του Παλαμά, η «Ομάς Τέχνη» κι ο Παρθένης, η γενιά του '30, ο Τσάτσος και ο Σεφέρης, η γενιά του '60, κ.λπ.

Και σήμερα; Φευ, έχουμε ήδη πλησίστιοι μπει στον αστερισμό του πιο αδιέξοδου ατομισμού, στην εποχή της σιωπής, της συγκατάνευσης και της άνευ ορίων αποδοχής. Λέμε σε όλα «ναι» ή αποστασιοποιούμεστε δήθεν «αριστοκρατικά» αρνούμενοι να σπάσουμε τ' αυγά. Σ' έναν τόπο όμως που απαγορεύονται διαρρήδην οι ρήξεις, οι διαφωνίες, οι συγκρούσεις –γιατί όχι;– αποκλείεται να πιάσει η ομελέτα. Το πολύ-πολύ να παρασκευασθεί ο ηλίθιος χυλός της –δήθεν– συναίνεσης, του συμψηφισμού, των μετριοτήτων της «επικράτειας των ημετέρων», δηλαδή η αποθέωση του κρατικοδίαιτου, κομματόφρονος «Μεταμοντερνισμού». Από την μια λοιπόν «όλα πάνε με όλα» κι απ' την άλλη «οι λίγοι ελέγχουν τα πάντα».

Αυτή *grosso modo* είναι –κατά τη γνώμη μου– η ιδεολογία της εξυφαινόμενης «Πολιτιστικής Ολυμπιάδας» για τις ανάγκες της οποίας στήνονται όπως-όπως ξεχαρβαλωμένοι και αποτυχημένοι μηχανισμοί του 1985 (Αθήνα, Πολιτιστική Πρωτεύουσα) και του 1997 (Θεσσαλονίκη, τοιαύτη)! Κι όλα αυτά ερήμην των δημιουργών, των νέων, των ζωντανών τελικά αυτού του τόπου. Στο υπουργείο Πολιτισμού –δεν φοβάμαι να το πω– βασιλεύει η κομματική κονκάρδα και στο ευρύτερο δημόσιο η λογική του «ημέτερου» και της «νομίμου» μίζας. Αυτά τα δύο δημιουργούν τα «μεγάλα έργα», τα «παγκόσμια projects», τις «διεθνείς συμμετοχές»: *cultural managers*, πολιτιστικάριοι με «άποψη», ποικίλοι παράγοντες ή «ειδικοί», και πάνω απ' όλα χρήμα που σπαταλιέται άκριτα, αφειδώλευτα, χυδαία.

«Δώσαμε χρήμα» που θα έλεγε και ο πρωθυπουργός. Μόνο που το χρήμα δόθηκε και δίνεται ερήμην του πολιτισμού και των ανθρώπων του, εναντίον της κοινωνίας και των αναγκών της, σαν ένα ακόμη μακάβριο ρουσφέτι της ανεπίτρεπτης παρέας ενός θνήσκοντος κόμματος. Εδώ και καιρό ο τόπος εξουσιάζεται από ευάριθμες τέτοιες «παρέες» στις οποίες συνωθούνται επιχειρηματίες, παντοίοι διανοούμενοι, κυβερνητικοί, δημοσιογράφοι και άλλοι αστέρες των οποίων το μόνο προσόν είναι ότι εντάχθηκαν εγκαίρως στον σοσιολαϊκισμό της εξουσίας. (Από την άλλη πλευρά είναι αστεία η περίπτωση κάποιων άλλων μπιστικών της «Κεντροαριστεράς» που επειδή προσήλθαν καθυστερημένα, δεν πρόκαμαν!)

Σ' αυτές τις παρέες μετέχουν ο κ. Σταύρος του Όρους, οι Πέτροι του «κινήματος» –ο παιδείας και ο με τις παιδίσκες–, ο αιώνιος υπεχωδές με τους τηλεκράτορές του, ο κ. Πατρίκιος των 5 εκατ. μηνιαίως, ο κ. Κωνσταντίνος, ο πρόεδρος του εθελοντισμού –οι «επαγγελματίες» βέβαια αμείβονται πλουσιοπάροχα, ρωτήστε και την Αρχοντορεμπέτισσα– και οπωσδήποτε ο πανταχού παρών κ. Χρήστος, οι βουλές του ή οι επιθυμίες του. Και οι άλλοι; Οι άλλοι σιωπούν ελπίζοντας ότι κάτι θα περισσέψει και γι' αυτούς, ότι έστω την τελευταία στιγμή θα τους καλέσουν στην «επικράτεια του πολιτισμού», στο κράτος της παρέας.

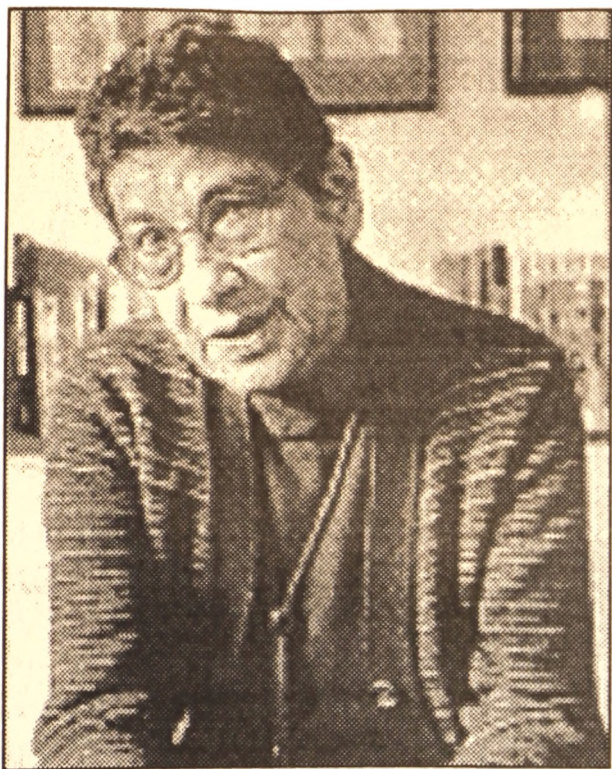
Τι μέλλει γενέσθαι; Κατ' αρχήν να καταγγείλουν όσοι ελευθερόφρονες την φενάκη όλης αυτής της επικίνδυνης και πολυδάπανης ιστορίας και να ζητήσουν να τεθεί υπό διακομματικό έλεγχο, ώστε να διασωθούν τόσο τα προσχήματα όσο και η ουσία. Ν' απαιτήσουν Ολυμπιακούς Αγώνες του Μέτρου και της λιτότητας με την λιγότερη δυνατή σπατάλη πόρων αλλά και περιβάλλοντος – το οποίο, φευ, δεν αναπληρώνεται. Να διεκδικήσουν ένα «ελληνικό» ύφος που να μην είναι φολκλόρ, είτε εντόπιο είτε αμερικάνικο. Και κυρίως ν' αξιοποιηθούν χωρίς υστεροβουλίες και στενοκαρδία οι αληθινοί δημιουργοί στη θέση των απρόσωπων ομάδων και των παρεών των «ημετέρων». Μήπως και δημιουργηθούν έτσι οι στοιχειώδεις προϋποθέσεις, ο αναγκαίος ιστός ώστε να ξαναγεννηθεί η τόσο απαραίτητη στους ομογενοποιημένους καιρούς μας «παρέα του πολιτισμού».

Μάνος Στεφανίδης

«Η μικροσκοπική οθόνη του παρόντος έσβησε»

ΚΑΙΗ ΤΣΙΤΣΕΛΗ (ΜΑΣΣΑΛΙΑ 1926-ΑΘΗΝΑ 2001)

Η Καίη Τσιτσέλη δεν είναι πια μαζί μας. Έφυγε από το παρόν μας αφήνοντας τη μόνιμη σκιά της παρουσίας της μέσα στα βιβλία της: τη σκιά του συγγραφικού της βλέμματος έτσι όπως παρατηρεί ανθρώπους, αντικείμενα, καταστάσεις.

Η γραφή της απηχεί τη συγγραφική βάσανο, που στην περίπτωση της διαμορφώνεται και από το εξωτερικό τεκμήριο της διγλωσσίας της. Γεννημένη στη Μασσαλία το 1926 από γονείς Έλληνες της διασποράς, πρωτομαθαίνει ελληνικά με τον ερχομό της οικογένειάς της στην Αθήνα το 1936. Φοιτά στο αμερικανικό κολέγιο, ενώ τα χρόνια της Κατοχής, από το 1941 ως το 1946, ζει στην Κεφαλονιά, την ιδιαίτερη πατρίδα του πατέρα της.

Η Καίη Τσιτσέλη ανήκει στη διεθνή οικογένεια της λογοτεχνίας: μιας λογοτεχνίας που δεν ταυτίζεται με εθνικά χαρακτηριστικά, αν και θα μπορούσε κανείς να εντοπίσει την αγγλοσαξωνική παράδοση στην αναλυτική μέθοδο της αφήγησης της. Γράφει κυρίως αγγλικά για να καταλήξει στο γέρμα του βίου της να γράψει ελληνικά. Ξεκίνησε με μια συλλογή διηγημάτων: *The easy way* (1957) και εξέδωσε συνολικά πέντε βιβλία στην αγγλική γλώσσα από τα οποία σε ελληνική μετάφραση εκδίδονται: *Ο δρόμος προς τον Κολωνό* (Ερμής 1979), *Το χαμένο πάτωμα* (Κέδρος 1984) και *Ο θάνατος μια πόλης* (Αγρα 2000). Η συλλογή διη-

γημάτων της *Ο χορός των ωρών* (Αγρα 1998, κρατικό βραβείο διηγήματος 1999) είναι και το μόνο βιβλίο που γράφει κατευθείαν στα ελληνικά και είναι μέσα από την έμμονη προσπάθεια και τη βαθιά αβεβαιότητα που αναδεικνύεται μια γραφή λιτή, άρτια μέσα από την ουσιαστική μεταγραφή των αισθημάτων. Γιατί και η βάσανος της γραφής είναι ακριβώς αυτή η διαρκής αβεβαιότητα ως προς την ακρίβεια της «μετάφρασης» του μέσα προς τα έξω. Και η Καίη Τσιτσέλη είχε διαρκή συνειδητότητα αυτής της δυσχέρειας.

Εξαιρετική μεταφράστρια, η Καίη Τσιτσέλη γνώρισε στο αγγλόφωνο κοινό τις *Ακυβέρνητες Πολιτείες* του Στρατή Τσίρκα, κείμενα του Άγγελου Βλάχου, του Ζήσιμου Λορεντζάτου, του Μένη Κουμανταρέα, του Πέτρου Αμπατζόγλου, της Ρέας Γαλανάκη. Μεταφράζει για βιοποριστικούς λόγους, αλλά είναι πάντα μια συγγραφέας που δίνει τη μάχη κατά της προδοσίας, που είναι η μετάφραση.

Η Καίη Τσιτσέλη, μια σεμνή και γοητευτική παρουσία στα γράμματά μας, μακριά από «λογοτεχνικές παρέες», αθόρυβη και συνεπής στο έργο της, αφήνει ένα ζωηρό χνάρι, μια ανεξίτηλη σκιά της παρουσίας της εν τη απουσία. Ένα είναι βέβαιο: το έργο της θα συζητηθεί πολύ περισσότερο στο μέλλον απ' όσο απασχόλησε τους «επαίοντες» στο παρελθόν.

ΠΡΟΤΕΙΝΟΥΜΕ

• Οι αδελφοί Κατσιμίχα μετά από δεκαετίες συνεργασίας χωρίζουν τις επαγγελματικές τους πορείες οριστικά. Στο **Ρωμαϊκό Ωδείο της Πάτρας** όσοι πιστοί, μπορείτε να παρακολουθήσετε μια από τις τελευταίες τους κοινές εμφανίσεις την Κυριακή 22 Ιουλίου.

• Στην Πάτρα επίσης, αξίζει να δείτε δυο ενδιαφέροντες εκθέσεις. Η πρώτη «**Έλληνες σκηνογράφοι-ενδυματολόγοι και Αρχαίο Δράμα**» στο Κέντρο Τεχνών και η δεύτερη «**Ελληνικά Λαϊκά Μουσικά Όργανα**» στις αίθουσες του παλαιού δημαρχείου, είναι ήδη ανοικτές.

• Στην Κάσο, τη Χάλκη και τη Ρόδο στις 2, 4, 6 και 7 Αυγούστου αντίστοιχα δεξιότεχνες μουσικοί παραδοσιακών οργάνων από διαφορετικές γωνίες της γης με κοινή θεματική τη θάλασσα έχουν σκοπό να φέρουν κοντά τους ανθρώπους από διαφορετικές πολιτιστικές αφετηρίες αλλά και με την πολιτιστική παράδοση των ίδιων των νησιών που τους φιλοξενούν. Αξίζει να σημειωθεί ότι την καλλιτεχνική επιμέλεια έχει ο **Ross Daly**. Μπορείτε να επικοινωνήσετε με τη Γραμματεία Νέας Γενιάς (ειδικά εκπαιδευτικά προγράμματα για τους νέους).

• Στην Ερεσό της Λέσβου στον θερινό εκθεσιακό χώρο του «Κέντρου Τέχνης» οργανώνεται μια συνάντηση καλλιτεχνών με στόχο να ανταλλάξουν ιδέες και στη συνέχεια να δημιουργήσουν έργα εμπνευσμένα απ' το Αιγαίο. Η θάλασσα λοιπόν από φυσικό εμπόδιο θα αποτελεί γέφυρα επικοινωνίας έως τις 7 Αυγούστου.

• Στην Ερεσό της Λέσβου στον θερινό εκθεσιακό χώρο του «Κέντρου Τέχνης» οργανώνεται μια συνάντηση καλλιτεχνών με στόχο να ανταλλάξουν ιδέες και στη συνέχεια να δημιουργήσουν έργα εμπνευσμένα απ' το Αιγαίο. Η θάλασσα λοιπόν από φυσικό εμπόδιο θα αποτελεί γέφυρα επικοινωνίας έως τις 7 Αυγούστου.

• Στην Ερεσό της Λέσβου στον θερινό εκθεσιακό χώρο του «Κέντρου Τέχνης» οργανώνεται μια συνάντηση καλλιτεχνών με στόχο να ανταλλάξουν ιδέες και στη συνέχεια να δημιουργήσουν έργα εμπνευσμένα απ' το Αιγαίο. Η θάλασσα λοιπόν από φυσικό εμπόδιο θα αποτελεί γέφυρα επικοινωνίας έως τις 7 Αυγούστου.

Εμμανουήλ Κριαράς

και το Λεξικό της Μεσαιωνικής Ελληνικής

Δημώδους Γραμματείας

Εισήγηση του Γ. Μ. Σηφάκη

σε τιμητική εκδήλωση της Παγκρήτιας Αδελφότητας Μακεδονίας (22.6.2001)

Ο Εμμανουήλ Κριαράς, ομότιμος καθηγητής της μεσαιωνικής φιλολογίας του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, έκλεισε φέτος τα 95 του χρόνια, χωρίς να πάψει ούτε στιγμή να γράφει και να κάνει την παρουσία του αισθητή στην πνευματική ζωή της χώρας. Η Παγκρήτια Αδελφότητα Μακεδονίας θέλησε να τιμήσει την επέτειο αυτήν με ειδική εκδήλωση που οργάνωσε στις 22 Ιουνίου στη Θεσσαλονίκη. Στην εκδήλωση μίλησαν για τον τιμώμενο ο πρόεδρος της Αδελφότητας, Νίκος Παπαδάκης, η καθηγήτρια της Παιδαγωγικής στο Πανεπιστήμιο Αθηνών Αλεξάνδρα Λαμπράκη-Παγανού, ο καθ. Κλασικής Φιλολογίας του Πανεπιστημίου της Νέας Υόρκης Γρηγόρης Σηφάκης, και ο καθ. Γλωσσολογίας του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης Χρίστος Τσολάκης. Ο κ. Σηφάκης μας έστειλε το κείμενο της εισήγησής του, το οποίο δημοσιεύουμε παρακάτω, συμμετέχοντας με αυτόν τον τρόπο στον τιμητικό εορτασμό για την μακρά επιστημονική πορεία του Εμμ. Κριαρά.

Ο Ε.Κ. γεννήθηκε το 1906 στον Πειραιά, μεγάλωσε και έκαμε τις εγκύκλιες σπουδές του στα Χανιά, και σπούδασε φιλολογία στην Αθήνα (1924-29), στο Μόναχο (1930) και στο Παρίσι (1938-39, 1945-48). Ήταν διευθυντής του Μεσαιωνικού Αρχείου της Ακαδημίας Αθηνών (1939-50) και καθηγητής στο ΑΠΘ από το 1950 ως το 1968, οπότε απολύθηκε από το καθεστώς της δικτατορίας ως αριστερός. Το φθινόπωρο της ίδιας εκείνης χρονιάς εκδόθηκε ο πρώτος τόμος του Μεσαιωνικού Λεξικού του, στο οποίο αφιέρωσε το μεγαλύτερο μέρος των δυνάμεών του από το 1968 κι έπειτα (έχουν εκδοθεί συνολικά 14 τόμοι ως τώρα). Μετά το 1974, εργάστηκε συστηματικά «για μια ευτυχέστερη λύση του γλωσσικού ζητήματος» μετέχοντας σε ειδικές επιτροπές για την ομαλή μετάβαση από την καθαρεύουσα στη δημοτική, την καθιέρωση του μονοτονικού, κ.λπ., και δημοσιεύοντας πολυάριθμα άρθρα στον τύπο.

Η γνωριμία μου με το όνομα Κριαράς άρχισε από τα γυμνασιακά μου χρόνια, όταν ο δάσκαλος και Μέντωρ μου στο Ηράκλειο, ο μακαρίτης Μενέλαος Παρλαμάς, με προέτρεπε να σπουδάσω φιλολογία όχι στην συντηρητική Αθήνα της καθαρεύουσας, αλλά στην προοδευτική Θεσσαλονίκη της δημοτικής, όπου δίδασκε τότε, στη δεκαετία του '50, ένας αστερισμός σπουδαίων φιλολόγων –Ανδριώτης, Κακριδής, Καψωμένος, Κριαράς, Κυριακίδης, Πολίτης, Τσοπανάκης– των οποίων τα ονόματα φάνταζαν θρυλικά στο μυαλό ενός εκκολαπτόμενου δημοτικιστή (που είχε διαβάσει τη *Δίκη των τόνων*), ιδίως σε σύγκριση με τα αντίστοιχα ονόματα των συναδέλφων τους στο Πανεπιστήμιο Αθηνών. Η τύχη δεν το θέλησε να σπουδάσω σ' αυτή την πόλη, αλλά η ιδέα που σχημάτισα για τους Αθηναίους δασκάλους μου από το πρώτο κιόλας έτος των σπουδών μου δεν βελτιώθηκε καθόλου, καθώς διάβαζα τις επιστημονικές εργασίες των καθηγητών της Θεσσαλονίκης τα ίδια εκείνα χρόνια –την έκδοση των βυζαντινών ιπποτικών μυθιστορημάτων από τον Κριαρά, τα ομηρικά του Κακριδή, την εν εξελίξει έκδοση του Σολωμού του Λίνου Πολίτη– που μεγάλωναν τον θαυμασμό μου γι' αυτούς.

Όταν πολύ αργότερα μπήκα στη Φιλοσοφική Σχολή ως νέος καθηγητής, η θερμή υποδοχή και φιλία με την οποία με περιέβαλαν τότε όλοι οι καθηγητές της Σχολής, νεότεροι και παλαιότεροι, εν ενεργεία και ομότιμοι, απομακρυνθέντες, όπως ο Κριαράς και ο Μαρωνίτης, ή παραιτηθέντες, όπως ο Κακριδής και ο Πολίτης, με έκανε να νιώθω σαν

να είχα γύρισει πια στο σπίτι μου – πράγμα που αλήθευε ως ένα σημείο, αφού γύρισα στην Ελλάδα το 1970, ύστερα από δυο χρόνια ξενιτειάς στο Πανεπιστήμιο της Καλιφόρνιας. Με τον Κριαρά επομένως με συνδέει τριακονταετής φιλία· όχι στενή (λόγω και της διαφοράς ηλικίας μας), αλλά στηριγμένη σε αμοιβαία εκτίμηση και κοινούς φίλους που μας έφερναν συχνά σε επικοινωνία· αναφέρομαι εδώ κυρίως στον έτερο των θρυλικών Κρητών της Φιλοσοφικής Σχολής, τον αείμνηστο Στυλιανό Καψωμένο, στου οποίου την ενθάρρυνση εν πολλοίς οφείλω τον ερχομό μου σ' αυτή την πόλη.

Η παλαιά εκείνη Φιλοσοφική Σχολή, στην οποία ο Κριαράς αφιέρωσε το 1996 ένα ωραίο δοκίμιο με τον τίτλο «Η Φιλοσοφική Σχολή Θεσσαλονίκης (1926-1996), πνευματικός φάρος 70 χρόνων»¹, αποδείχτηκε αντάξια των προσδοκιών μου. Τώρα μάλιστα που έχω συσσωρεύσει πρόσθετη πείρα δεκάδων ετών και από άλλα πανεπιστήμια της ημεδαπής και της αλλοδαπής, δεν μπορώ παρά να συμφωνήσω με τον χαρακτηρισμό της Σχολής ως πνευματικού φάρου από τον Κριαρά και να νιώθω υπερηφάνεια που υπηρξα μέλος της επί 22 χρόνια. Δεν ξέρω τι συμβαίνει σε άλλες σχολές και πανεπιστήμια, και τι αληθεύει απ' όσα κατά καιρούς φημολογούνται, αλλά στο διάστημα της εικοσαετίας που υπηρέτησα στη Φιλοσοφική Σχολή, όσο και στο διάστημα της προηγούμενης εικοσαετίας που υπηρέτησε την ίδια Σχολή ο Εμμανουήλ Κριαράς, δεν έγιναν ποτέ συλλογικές πράξεις, εκλογές, αποφάσεις, που να είναι ηθικά ή ακαδημαϊκά διαβλητές· ούτε παίρνονταν ποτέ αποφάσεις με διαφορά μιας ψήφου, αλλά πάντοτε με μεγάλη πλειοψηφία και αρκετές φορές ομόφωνα. Πράγμα που αποτελεί την καλύτερη απόδειξη ότι απουσίαζε από τη Σχολή ο φατριασμός και επικρατούσε κατά κανόνα η σύνεση και η αξιοκρατία.

Γι' αυτόν τον λόγο θα μου επιτρέψει να διαφωνήσω μαζί του ο αγαπητός κ. Κριαράς –ο οποίος άλλωστε είναι γνωστός για τα δημοκρατικά του φρονήματα, που του εξασφάλισαν τη σπάνια διάκριση να διωχθεί από δύο δικτατορίες, της 4ης Αυγούστου και της 21ης

Εμμανουήλ
Κριαράς

Απριλίου– θα μου επιτρέψει, λοιπόν, να διαφωνήσω με τον πρόσφατο χαρακτηρισμό εκ μέρους του² της εκλογής του αείμνηστου Λίνου Πολίτη, το 1948, στην έδρα της Νεοελληνικής Φιλολογίας, και της δικής του εκλογής, το 1950, στην έδρα της Μεσαιωνικής Φιλολογίας, ως «σκανδάλων». «Ο πνευματικός φάρος 70 χρόνων», η Σχολή του και Σχολή μου, δεν έκανε σκανδαλώδεις εκλογές. Μπορεί να έκανε λάθη ή και αδικίες, όπως κάνουν όλοι οι άνθρωποι, όταν αστοχούν στην κρίση τους, είτε ατομικά είτε συλλογικά. Αλλά το σκάνδαλο συνεπάγεται –αντιγράφω εδώ από τον ορισμό της έννοιας στο *Λεξικό της Σύγχρονης Ελληνικής Δημοτικής Γλώσσας* (Εκδοτική Αθηνών, 1995) του Εμμανουήλ Κριαρά– την «παρουσία ανώμαλου γεγονότος που προκαλεί τη δυσφορία του κοινού γιατί θεωρείται άπρεπο και ανήθικο». Με την έννοια αυτήν δεν έγιναν, πιστεύω, αντιληπτές σαν σκάνδαλα οι εκλογές εκείνες.

Δεν είμαι φυσικά σε θέση να τις αξιολογήσω, μισόν αιώνα αργότερα, ούτε να ξέρω πώς θα ψήφιζα ο ίδιος αν ήμουν μέλος εκείνης της Σχολής. Μπορώ όμως εκ των υστέρων να κρίνω το έργο που μας έδωσαν έκτοτε, καθένας από το δικό του μετερίζι, ο Κριαράς και ο Πολίτης, και να θαυμάζω απεριόριστα και το σολωμικό έργο του Πολίτη

–ιδίως τη σύλληψη και τον άθλο της εκτέλεσης των *Αυτογράφων* του ποιητή– και το τεράστιο έργο του Κριαρά το σχετικό με τη μεσαιωνική δημόδη λογοτεχνία, και την ιστορία της γλώσσας μας και του γλωσσικού ζητήματος – ιδίως τον άθλο του *Λεξικού της Μεσαιωνικής Δημώδους Γραμματείας*. Δικαιούμαι, επομένως, να κρίνω εκ του αποτελέσματος και να πιστεύω ότι αν δεν είχαν δρομολογηθεί έτσι τα πράγματα, όπως τα έταξαν οι εκλογές εκείνες, ούτε τα *Αυτόγραφα Έργα* του Σολωμού θα είχαμε σήμερα, ούτε το *Λεξικό της Δημώδους Γραμματείας*, όπως εξάλλου παραδέχεται και ο ίδιος ο Εμμανουήλ Κριαράς. Πρόκειται ακριβώς για μεγάλα έργα, που δυστυχώς σπανίζουν στον χώρο της ελληνικής φιλολογίας· αρκεί να θυμίσω ότι δεν έχουμε σχολιασμένη έκδοση του Ομήρου, ή ολοκληρωμένη μετάφραση του Πλάτωνα ή, ακόμα λιγότερο, του Αριστοτέλη, και ότι αξιόλογα λεξικά της ομιλουμένης μόλις αποκτήσαμε την τελευταία δεκαετία του εικοστού αιώνα· που όμως πολύ απέχουν ακόμα από το να σταθούν επαρκώς πλάι στα μεγάλα λεξικά των ευρωπαϊκών γλωσσών (τα λεξικά, ως γνωστόν, εξελίσσονται συν τω χρόνω).

Ωστόσο, το *Λεξικό της Μεσαιωνικής Δημώδους Γραμματείας* του Κριαρά είναι ακριβώς αυτό, ένα μεγάλο επιστημονικό λεξικό που δεν φοβάται τη σύ-

γκριση με οποιοδήποτε ανάλογο έργο άλλης γλώσσας και λογοτεχνίας. Θέλω τώρα να εξηγήσω γιατί θεωρώ το εν λόγω λεξικό μεγάλο επιστημονικό επίτευγμα· άλλωστε, οι παρόντες δεν είναι όλοι φιλόλογοι και δεν είναι υποχρεωμένοι να γνωρίζουν ούτε τι είναι η μεσαιωνική δημώδης γραμματεία.

Στην ιστορία της ελληνικής γλώσσας, από την εποχή του Ομήρου στον όγδοο αιώνα π.Χ. ως σήμερα, μεγάλος άγνωστος παραμένει η γλώσσα των Βυζαντινών. Και τούτο γιατί η επίσημη γλώσσα της αυτοκρατορίας, από την εποχή του Ιουστινιανού και ύστερα, η γλώσσα της παιδείας, των ιστορικών, των ποιητών, των ρητόρων, και των φιλοσόφων ή θεολόγων, ήταν η αρχαία ελληνική. Τι ελληνικά όμως μιλούσε ο πολύς κόσμος; Και πώς από την αρχαία προέκυψε η νέα ελληνική; μέσα από ποιά εξελικτικά στάδια;

Από τα 1100 περίπου και εξής εμφανίζονται τα πρώτα κείμενα σε δημώδη γλώσσα ανάμικτη με πολλά στοιχεία της αρχαίας (π.χ., απαρέμφατα, δοτικές, αρχαϊκές καταλήξεις ονομάτων και ρημάτων). Τα παλαιότερα από τα κείμενα αυτά είναι το «έπος» του *Διγενή Ακρίτη*, τα σατιρικά ποιήματα του Πτωχοπροδρόμου, το *Χρονικόν του Μορέως*, τα ιπποτικά μυθιστορήματα. Αλλά είναι η γλώσσα των έργων αυτών η ομιλουμένη της εποχής, ή γλώσσα ημιμαθών λογίων; Και τι γίνεται την ίδια εκείνη εποχή, ας πούμε από το 1000 ως το 1500, με την πληθώρα των κατά τόπους διαλέκτων που σώζονται ως τις μέρες μας; Ποιά η σχέση των νεοελληνικών διαλέκτων με τις αρχαίες, με τη δημώδη των μεσαιωνικών κειμένων, ή με την ελληνιστική κοινή;

Είναι φανερό ότι για να επιχειρηθεί οποιαδήποτε απάντηση στα ερωτήματα αυτά έπρεπε να προηγηθεί η συστημα-

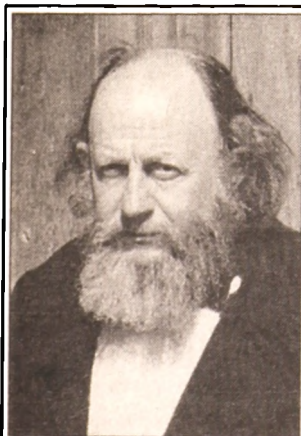
τική συγκέντρωση των τεκμηρίων, δηλαδή η έκδοση των κειμένων, η καταγραφή των βασικών λογοτεχνικών μορφών της προφορικής παράδοσης (τραγούδια, παραδόσεις, κ.λπ.), και η καταγραφή των ιδιωμάτων, για να ακολουθήσει η επεξεργασία και μελέτη τους, πρώτο στάδιο της οποίας θα ήταν η συγκρότηση λεξικών.

Λίγα χρόνια μετά την ίδρυσή της, το 1926, η Ακαδημία Αθηνών ανέλαβε αυτό το σύνθετο και μακρόπνοο έργο, ιδρύοντας το Μεσαιωνικό Αρχείο και το Ιστορικό Λεξικό της νέας ελληνικής (σήμερα τα «αρχεία» της Ακαδημίας έχουν μετονομαστεί σε ερευνητικά κέντρα). Σκοπός του Μεσαιωνικού Αρχείου ήταν η σύνταξη λεξικού της βυζαντινής γραμματείας (γραμματεία είναι το σύνολο των έργων του γραπτού λόγου που μας σώζονται, όχι μόνο των λογοτεχνικών), ενώ ο σκοπός του Ιστορικού Λεξικού ήταν η δημιουργία ενός νεοελληνικού λεξικού που θα τεκμηρίωνε εξαντλητικά τις νεοελληνικές διαλέκτους. Η σημασία των προγραμμάτων αυτών είναι προφανής, αλλά τα μεγέθη των επιστημονικών έργων τεράστια, η οργάνωση της νεαρής Ακαδημίας υποτυπώδης, και οι πιστώσεις ανεπαρκείς. Έτσι, τα επιστημονικά κέντρα της Ακαδημίας δεν κατόρθωσαν ποτέ να γίνουν παραγωγικά, και μάλλον λειτουργούσαν σαν εφιαλτήρια των ερευνητών προς τις απείρως ελκυστικότερες πανεπιστημιακές εδρες. Ίσως τώρα να έχουν βελτιωθεί τα πράγματα, αλλά και πάλι όλα τα ερευνητικά κέντρα της χώρας μειονεκτούν σε σχέση με τα πανεπιστήμια, γιατί το κράτος δεν αντιλαμβάνεται τη σημασία της βασικής επιστημονικής έρευνας και δεν την υποστηρίζει όπως θα έπρεπε.

Ο Εμμ. Κριαράς, εν πάση περιπτώσει, ξεκίνησε την επιστημονική του

σταδιοδρομία ως συντάκτης του Μεσαιωνικού Αρχείου (του οποίου χρημάτισε και διευθυντής από το 1939 ως το 1950), αλλά τα γεγονότα που συγκλόνισαν την Ελλάδα στις δεκαετίες του '30 και του '40 –δικτατορίες και πόλεμοι και εμφύλιος σπαραγμός– δεν άφηναν και πολλά περιθώρια για την προκοπή της συλλογικής επιστημονικής έρευνας. Όταν όμως ο Κριαράς βρέθηκε, θεληματικά ή άθελά του, καθηγητής της βυζαντινής φιλολογίας στη Θεσσαλονίκη, το 1950, δεν άργησε να βάλει σε εφαρμογή από τη νέα του θέση το μεγαλόπνοο, αλλά ανεκτέλεστο, σχέδιο της Ακαδημίας. Ούτε εδώ βέβαια υπήρχαν χρήματα, ούτε έμπειροι συνεργάτες, αλλά υπήρχε ισχυρή θέληση και πίστη στον σκοπό· υπήρχε επίσης η δυνατότητα της δημιουργίας δυνάμει άξιων συνεργατών μέσα από το διερχόμενο πλήθος των φοιτητών, κι ας μην υπήρχαν ακόμη μεταπτυχιακές σπουδές και υποτροφίες. Υπήρχε, τέλος, ελευθερία αποφάσεων και πρωτοβουλιών, που έλειπε από τους συνεργάτες των ερευνητικών κέντρων της Ακαδημίας.

Αν το κρητικό πείσμα έκαμε τον Κριαρά να μετατρέψει την εκλογή του στη μεσαιωνική έδρα από ατυχία σε μεγαλεπήβολο επιστημονικό πρόγραμμα, η μεγάλη αδικία του διωγμού του από το βδελυρό καθεστώς της δικτατορίας, το 1968, χαλύβδωσε τη θέλησή του να επιταχύνει την εκτέλεση του προγράμματός του, στο οποίο τώρα αφιερώθηκε σχεδόν ολοκληρωτικά. Ο ίδιος έχει αναφερθεί πολλές φορές στην προσπάθειά του αυτήν και στα ουκ ολίγα εμπόδια που έπρεπε να ξεπεράσει, επομένως αυτό που χρειάζεται να κάμω εγώ εδώ είναι να υπενθυμίσω απλώς χρονολογίες και μεγέθη: Ο πρώτος τόμος του *Λεξικού* εκδόθηκε το φθινόπωρο του

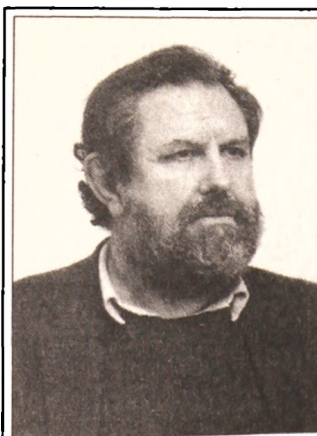

Η.Χ. Παπαδημητρακόπουλος

ΡΟΖΑΜΟΥΝΔΗ

[Διηγήματα]

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

Δημήτρης Πετσετίδης

ΤΡΟΠΙΚΟΣ ΤΟΥ ΛΕΟΝΤΟΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

1968, και δέκα χρόνια αργότερα, το 1978, οι τόμοι είχαν γίνει έξι. Τις επόμενες δύο δεκαετίες, προστέθηκαν άλλοι οκτώ τόμοι· ο τελευταίος, ο 14ος, βγήκε το 1997. (Τα λήμματα που έχουν καλυφθεί ως τώρα φτάνουν ως τη λέξη «παραθήκη».) Πρόκειται για ρυθμό παραγωγικότητας μοναδικό, νομίζω, στα χρονικά της ελληνικής φιλολογίας, που γίνεται εντυπωσιακότερος από το γεγονός ότι το έργο βελτιωνόταν στην πορεία, από τόμο σε τόμο, παρά το γεγονός ότι οι συνεργάτες δεν έμεναν σταθεροί, αλλά εκ των πραγμάτων έπρεπε να ανανεώνονται κάθε τόσο.

Χαρακτήρισα το έργο μεγάλο επιστημονικό επίτευγμα στην αρχή, και θέλω να προσθέσω τώρα ότι δεν αναφερόμουν μόνο στο μέγεθος. Υπάρχουν αντικείμενα μεγάλα με πολύ μικρό ειδικό βάρος – ο αέρας, λόγου χάριν. Αλλά το *Λεξικό της Μεσαιωνικής Ελληνικής Δημώδους Γραμματείας* έχει ακριβώς αυτό, μεγάλο ειδικό βάρος, γιατί τεκμηριώνει λεξικογραφικά μια μεγάλη περίοδο, από το 1100 ως το 1669 (χρονολογία της άλωσης του Χάνδακα) και μας επιτρέπει να ανασυγκροτήσουμε τη γλώσσα που ο Κριαράς ονομάζει «πρωτονεοελληνική». Όχι πια μεσαιωνική, επομένως, ή ιδιωματική, αλλά «πρώτη μορφή της νέας ελληνικής», που «διατηρούσε, καθώς φαίνεται, ζωντανά ως ένα βαθμό» αρκετά στοιχεία της αρχαίας. Παραδέχεται, βέβαια, ο Κριαράς «ότι τα όρια μεταξύ μεσαιωνικής κοινής και πρωτονεοελληνικής δύσκολα μπορούν να προσδιοριστούν»³, όπως δεν μπορούν να εξακριβωθούν πόσα από τα λόγια στοιχεία της δημώδους γλώσσας ανήκαν στην ομιλουμένη των μεγάλων αστικών κέντρων της εποχής και πόσα αποτελούν συνειδητούς αρχαϊσμούς. Όμως το γεγονός είναι ότι σήμερα δεν μιλούμε πια για ημιμαθείς

λογίους που δεν ήξεραν καλά τα αρχαία ελληνικά και τα ανακάτευαν με τις ομιλούμενες διαλέκτους, αλλά για μια λίγο πολύ ενιαία γλώσσα της οποίας μπορούμε να ανασυγκροτήσουμε τη γραμματική και τη σύνταξη· και τούτο οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στο *Λεξικό Κριαρά*, και στις προσπάθειες, ασφαλώς, μερικών εκδοτών κειμένων της περιόδου που μας απασχολεί. (Αποφεύγω να αναφέρω ονόματα, γιατί δεν θέλω να κάμω καμιά μεγάλη παράλειψη, μια και δεν είμαι ειδικός. Πρέπει όμως να πω ότι η μεσαιωνική ελληνική φιλολογία –σε διάκριση προς τη βυζαντινή, που αναφέρεται περισσότερο στα λόγια αρχαιόγλωσσα έργα και στη θρησκευτική ποίηση– γνωρίζει σημαντική άνθηση τα τελευταία είκοσι χρόνια, χάρις στις προσπάθειες ελλήνων και ξένων φιλολόγων, πολλοί από τους οποίους υπήρξαν μαθητές του Κριαρά.)

Δεν ξέρω αν οι νεοελληνικές διάλεκτοι διακλαδίζονται και διαφοροποιούνται από αυτήν τη μεσαιωνική κοινή ή πρωτονεοελληνική, όπως φαίνεται να πιστεύει ο Εμμανουήλ Κριαράς⁴, ή αν συμβαίνει το αντίθετο, αν δηλαδή η πρωτονεοελληνική είναι η συνισταμένη των διαλέκτων (που οι ρίζες τους ίσως ανάγονται στη κοινή των ελληνορωμαϊκών χρόνων), όπως μιλιόταν στην Κωνσταντινούπολη και άλλα μεγάλα αστικά κέντρα. Αλλά και τούτο, όπως και άλλα ζητούμενα της έρευνας θα απαντηθούν, όταν έρθει ο καιρός τους, επειδή θα υπάρχουν τα μεγάλα έργα υποδομής όπως το *Λεξικό Κριαρά*. Άμποτε και το απελπιστικά καθυστερημένο *Ιστορικό Λεξικό* της Ακαδημίας.

Μια τελευταία παρατήρηση που αφορά στα μεγάλα έργα της κρητικής λογοτεχνίας της ακμής. Η γλώσσα του Χορτάτση και του Κορνάρου ασφαλώς δεν

αποτελεί πρώτη μορφή της νεοελληνικής, ούτε ο *Ερωτόκριτος* και η *Ερωφίλη* ανήκουν στη μεσαιωνική γραμματεία· είναι καθαρώς νεοελληνικά έργα. Είμαι όμως πανευτυχής και ευγνώμων στον Κριαρά που τα συμπεριέλαβε στο *Λεξικό* του, γιατί έτσι διευκολύνεται η σύγκριση της γλώσσας τους με τα παλαιότερα έργα της κρητικής λογοτεχνίας, τα έργα της κυπριακής λογοτεχνίας και της βυζαντινής δημώδους· και γιατί αλλιώς δεν θα είχαμε καν την συνθετική λεξικογράφησή τους.

Έχοντας δηλώσει αναρμοδιότητα από την αρχή, δεν θα επεκταθώ στο άλλο, εκτεταμένο, έργο του Κριαρά. Άλλωστε, και η προλαλήσασά μου, κ. Λαμπράκη-Παγανού, αναφέρθηκε σ' αυτό, και το ίδιο θα κάμει, υποθέτω, και ο επόμενος ομιλητής, κ. Χρίστος Τσολάκης. Πριν όμως του παραχωρήσω το βήμα θέλω να κάμω στον τιμώμενο μία ευχή, που είμαι βέβαιος ότι τη συμμερίζονται όλοι οι παρόντες φίλοι, αλλά και σεις ο ίδιος, φίλτατε κ. Κριαρά: να βρει το *Λεξικό* αντάξιό σας συνεχιστές στο Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, στο οποίο το εμπιστευθήκατε· αλλά και να σας χαρίζει ο Θεός ευμερία, με την αρχαία έννοια της λέξης, ώστε να δείτε τον επόμενο, και γιατί όχι τους επόμενους τέσσερεις τόμους να έρχονται στο φως.

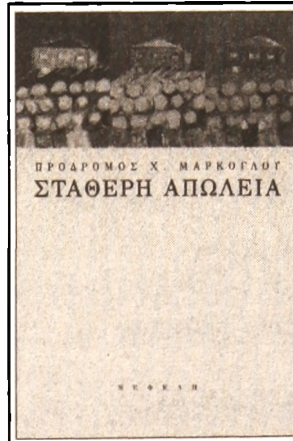
ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Ε. Κριαράς, *Επιλογή από το έργο του*, εκδ. Ζήτρος, Θεσσαλονίκη 2000, σσ. 305-308.
2. *Πραγματώσεις και όνειρα. Σταθμοί μιας πορείας*, εκδ. Ιανός, Θεσσαλονίκη 2001, σσ. 21-25 και εφημ. *Καθημερινή*, 11/6/01.
3. «Η νέα ελληνική στα κείμενα της ελληνικής γραμματείας από τον ενδέκατο αιώνα έως τις μέρες μας», στο Ε. Κριαράς, *Επιλογές από το έργο του*, ό.π., σσ. 288-89.
4. Αυτόθι, σ. 289.

Λουίζ Έρντριχ
**ΤΟ ΜΑΓΙΚΟ
ΦΙΛΤΡΟ
ΤΗΣ ΑΓΑΠΗΣ**
[Μυθιστόρημα]

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

Πρόδρομος Χ. Μάρκογλου
ΣΤΑΘΕΡΗ ΑΠΩΛΕΙΑ

[Διηγήματα]

Μόλις Κυκλοφόρησε

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

Οι συνέπειες του να γράφεις σε μια μικρή γλώσσα

Μία απ' τις συνέπειες του να γράφεις σε μια λεγόμενη μικρή γλώσσα, είναι να είσαι υποχρεωμένος να μιλήσεις γι' αυτήν στα αγγλικά.

Καταλαβαίνετε, λοιπόν, πως οι συνέπειες, οι επιπτώσεις, ή τα προβλήματα, του να γράφει κανείς σε μια μικρή γλώσσα, βρίσκονται όχι στο ίδιο το γεγονός της γραφής της, αλλά στο να αφήσει να της επιβληθεί η αγγλική ως γλώσσα ΟΛΩΝ.

Ετσι, δια μιας οι συνέπειες του προβλήματος, οι συνέπειες δηλαδή από το να γράφει κανείς σε μια μικρή γλώσσα (όπως ορίζεται ο τίτλος του θέματος που ανέλαβα να αναπτύξω), εμφανίζονται πολύ μικρότερες, απ' το να παραδώσει αμαχητί τη γλώσσα του (έστω τη μικρή του γλώσσα) στον γλωσσικό ιμπεριαλισμό.

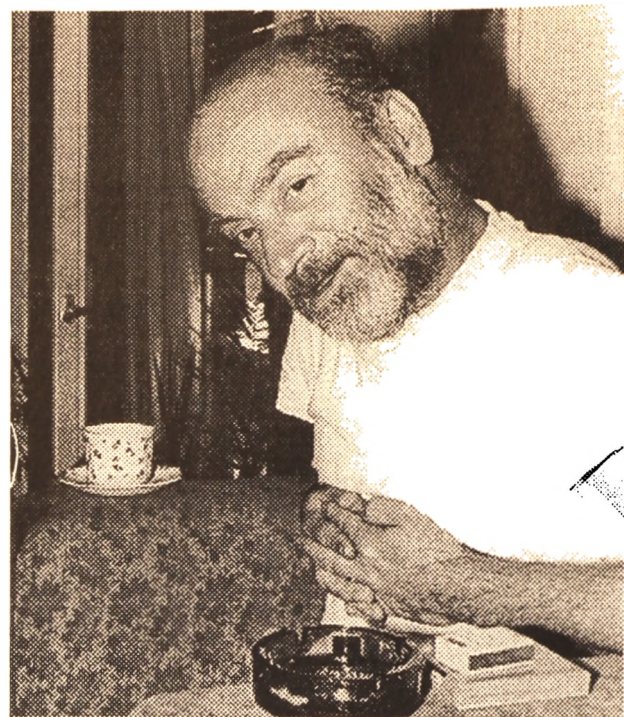
Είναι αρκετά προκλητικό κάτι τέτοιο, (προκλητικό με την έννοια του στοιχήματος και όχι της προβοκάτσιας), να μιλήσεις αγγλικά για τις συνέπειες που έχει να γράφεις σε μια μικρή γλώσσα, γιατί πρέπει να γνωρίζετε πως, σαν Έλληνες, έχουμε την ικανότητα να μην κλείνουμε τα μάτια μας σε τέτοιες προκλήσεις των καιρών. Έχουμε την τάση να τις αποδεχόμαστε, να τις αντιμετωπίζουμε. Γιατί αισθανόμαστε την ανάγκη, την επιθυμία της επικοινωνίας.

Όμως, όπως πολύ καλά γνωρίζετε, η γλώσσα δεν είναι μόνον εργαλείο επικοινωνίας. Είναι πρωτίστως φορέας πολιτισμού. Ο κώδικάς της, εκτός απ' αυτό που δείχνει, είναι και **κάτι άλλο**. Αυτό το **κάτι άλλο** δεν μπορεί παρά να εκφράζεται, πάντα και αποκλειστικά, στην γενέθλια γλώσσα του συγγραφέα, στη γλώσ-

σα που άκουσε τα παραμύθια του τόπου του και το νανούρισμα της μάνας του.

Είναι αλήθεια πως το να κατοικείς μέσα σε μια λεγόμενη μικρή γλώσσα συχνά καταντάει ασφυκτικό. Και η ανάγκη του συγγραφέα να βγει απ' τον περιορισμένο χώρο της γλώσσας του, τον βάζει καμιά φορά στον πειρασμό, όχι να μιλήσει σε άλλη γλώσσα απ' την δική του, αλλά να μιλήσει **με τον τρόπο μιας άλλης γλώσσας**. Γλώσσα όμως που διαπραγματεύεται έναν άλλο πολιτισμό, έναν άλλο τρόπο.

Από την άλλη μεριά, το κείμενο, το δημιούργημα του συγγραφέα, βρίσκεται εσείς σε αναζήτηση του αποδέκτη του, και τον ψάχνει παντού. Παντού όπου η ζωή εξακολουθεί να αναζητά το πνευματικό της νόημα. Κι αυτός ο αναγνώστης δεν περιορίζεται υποχρεωτικά στους ομόγλωσσους του συγγραφέα, κι εδώ υπεισέρχεται η ανάγκη της μετάφρασης, με ό,τι αυτό συνεπάγεται μια τέτοια απόπειρα. Και εκεί, στη μετάφραση, αποδεικνύεται αυτό που είπα πιο πάνω, πως το βαθύτερο κουκούτσι, εκείνο το κάτι άλλο, παραμένει κλειδωμένο σαν μυστικός κώδικας, το password του οποίου κατέχουν μόνον

εκείνοι που μετέχουν του ίδιου πολιτισμού, της ίδιας πνευματικής αγωνίας.

Για την μετάφραση, στην οποία πιστεύω πρέπει να πέσει ένα μεγάλο βάρος στο πλαίσιο της ΕΕ, για να έχουν πρόσβαση όλοι στα έργα της γραμματείας των μικρών γλωσσών της Ευρώπης, είναι καλό να θυμόμαστε τα λόγια του Σεφέρη, όταν αναφέρθηκε στο ίδιο ζήτημα, κατά την απονομή του βραβείου Νόμπελ: «Η μετάφραση ποτέ δεν επαναλαμβάνει το πρωτότυπο σε μια άλλη γλώσσα, αλλά αρχίζοντας απ' αυτό δημιουργεί ένα ισοδύναμο ποίημα. Τέτοιες είναι οι δυσκολίες των ποιητικών συναλλαγών. Οι συναλλαγές όμως αυτές είναι αναγκαίες για χάρη της συνεννόησης και της αλληλεγγύης ανάμεσα στους ανθρώπους, όποια κι αν είναι η γλώσσα τους».

Προσωπικά δεν πιστεύω πως υπάρχει πρόβλημα με τις γλώσσες όσο μικρές και να είναι. Και δεν έχω το πρόβλημα γιατί πιστεύω πως αν υπάρχει, είναι πρόβλημα ποσοτικό και όχι ποιοτικό.

Μια μικρή γλώσσα εξυπακούεται πως έχει μικρό αναγνωστικό κοινό σε σχέση με ένα μεγάλο. Ε, και; Ποιο ακριβώς είναι το ζητούμενο; Αν αυτό που

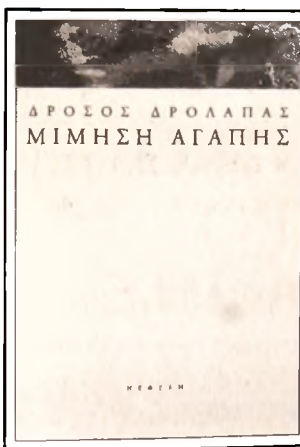

Άπαντα ΓΙΑΝΝΗ ΣΚΑΡΙΜΠΑ

- Το Βατερλώ δυο γελοίων
- Μαριάμπας

Επιμέλεια: Κατερίνα Κωστήου

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

Δρόσος Δρόλαπας

ΜΙΜΗΣΗ ΑΓΑΠΗΣ

[Μυθιστόρημα]

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

κυνηγάει ο συγγραφέας είναι το χέρι του άλλου («πάρε τη λέξη μου. Δως μου το χέρι σου», όπως λέει ο σουρεαλιστής ποιητής Ανδρέας Εμπειρίκος), αν δηλαδή ο συγγραφέας γράφει για να σωθεί απ' αυτό που τον πνίγει (που τον κατατρέχει) και όχι για να φουσκώσει ο τραπεζικός του λογαριασμός, τότε τι έννοια έχει, τι σημαίνει αυτή η βιασύνη για τους αριθμούς, για τα νούμερα των πωλήσεων; Για την όσο το δυνατόν μεγαλύτερη επικοινωνία;

Μερικές γλώσσες, παραμένοντας μικρές, αποτελούν ζωντανή αντίσταση σε μια ομογενοποίηση, σε μια ισοπέδωση, και σας αναφέρω το παράδειγμα των γλωσσών του Καυκάσου, όπου εδώ και αιώνες, μέχρι τις μέρες μας, επιβιώνουν γλώσσες που μιλιούνται από μερικές μόνον εκατοντάδες ανθρώπων.

Ο υλικός κόσμος έχει ημερομηνία λήξεως. Μια γλώσσα όμως που αντέχει στο χρόνο και συνεχίζει να ονομάζει τα

πράγματα (να παράγει έργο ποιητικό), δίνει ζωή στον κόσμο και δεν φοβάται τις συνέπειες, όσο μικρή και να είναι.

Δεν μιλάω για τα ελληνικά, (πως θα μπορούσα άλλωστε, αρθρώνοντας αυτά τα αγγλικά που ακούτε), μιλώ για τα μικρά, διαφορετικά και πολύχρωμα λουλούδια που ανθίζουν στην πλαγιά ενός Μεγάλου και αυστηρού Βουνού. Είναι αυτά που το κάνουν να γίνεται τόσο ελαφρύ κι αέρινο που μπορεί να αναληφθεί στον ουρανό ακριβώς λόγω αυτής της πανσπερμίας των χρωμάτων. Οι ρωγμές της τέχνης είναι σωτήριες, ακριβώς όπως το χρώμα της βιολέτας και το άρωμα του νάρδου. Επιτρέπουν στον άνθρωπο να ξεφεύγει από την καθημερινή πίεση της επιβίωσης.

Έχω την τύχη να μιλώ και να γράφω μια γλώσσα, να είμαι κάτοικος μιας γλώσσας, στην οποία τα βασικά αγαθά της ζωής, το έλαιον, ο άρτος και ο οίνος, εξακολουθούν να είναι οι ίδιες λέξεις,

και με τον ίδιο ήχο, εδώ και χιλιάδες χρόνια. Για να μην αναφερθώ σε λέξεις που αναφέρονται σε έννοιες που ξεπερνούν τις βιωτικές ανάγκες, όπως είναι ο ουρανός και η θάλασσα.

Αυτό το γεγονός μου δίνει μια αυτοπεποίθηση όταν μιλώ για τις μικρές γλώσσες. Όπως μου δίνει σιγουριά κι εκείνο το γεγονός της γραφής της Καινής Διαθήκης στην ελληνική γλώσσα κατά τον 1ο μ.Χ. αιώνα. Σε μια εποχή όπου τα λατινικά ήταν η γλώσσα της Παγκόσμιας Ρώμης τα Ευαγγέλια γράφτηκαν απευθείας στα ελληνικά. Σε μια γλώσσα δηλαδή, στην οποία οι πνευματικές αναζητήσεις εξακολουθούσαν να είναι ζωντανές. Ας είναι αυτό παρηγοριά μας, όχι το ότι γράφτηκαν στην γλώσσα μου, αλλά σε μια γλώσσα μικρή, όχι όμως και ηττημένη από την υπερδύναμη εκείνης της εποχής.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΝΟΛΛΑΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΛΥΤΥΠΟ

ΣΕΙΡΑ: ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΨΗΦΙΔΕΣ

- **ΔΑΝΙΗΛ ΙΑΚΩΒ**
Η αρχαιογνωσία του Οδυσσέα Ελύτη
- **Μ.Ζ. ΚΟΠΙΔΑΚΗΣ**
«ΑΡΙΑΔΝΗ». Μια σπουδή στον ερωτικό Σεφέρη
- **ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΕΧΑΓΙΟΓΛΟΥ**
«Εις την οδόν των Φιλελλήνων» του Α. Εμπειρίκου
«Ο Έρωτας στα χιόνια» του Αλ. Παπαδιαμάντη
Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης και πνευματική ζωή
- **ΑΝΤΕΙΑ ΦΡΑΝΤΖΗ**
Ερωτικές μεταμορφώσεις αντίδωρο στην Μάτση Χατζηλαζάρου
Ούτως ή άλλως
- **ΣΟΝΙΑ ΙΛΙΝΣΚΑΓΙΑ**
Επιστημάνσεις
- **ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΛΥΠΟΥΡΛΗΣ**
Πήγε να εγκοιμηθεί στο Ασκληπιείο της Επιδαύρου
- **ΒΙΚΤΩΡ ΙΒΑΝΟΒΙΤΣ**
Υπερρεαλισμός και «Υπερρεαλισμοί»

ΣΕΙΡΑ: ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΚΕΨΗ

- **ΝΙΚΟΣ ΠΟΥΛΑΝΤΖΑΣ**
Για τον Γκράμσι. Μεταξύ Σαρτρ και Αλτουσέρ
Παρεμβάσεις
- **ΠΙΕΤΡΟ ΙΝΓΚΡΑΟ**
Η κρίση και ο τρίτος δρόμος

- **ΡΑΛΦ ΜΙΛΛΙΜΠΑΝΤ**
Το κράτος στην καπιταλιστική κοινωνία του δυτικού συστήματος εξουσίας
- **ΤΣ. ΛΟΥΠΟΡΙΝΙ - Ε. ΜΠΑΛΙΜΠΑΡ - Α. ΤΟΖΕΛ**
Η κριτική της πολιτικής του Μαρξ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

- **ΜΗΤΣΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΠΟΥΛΟΣ**
Φύλλα-Φτερά
Ο Βασιλιάς που πέθανε
- **ΑΝΝΟΥΣΩ ΚΟΥΣΑΘΑΝΑ-ΡΟΕ**
Η άλλη μου πατρίδα
- **ΑΝΔΡΕΑΣ ΖΑΡΜΠΑΛΑΣ**
101 Ποιήματα
- **SALVATORE NICOSIA**
Το σήμα και η μνήμη

ΛΕΥΚΩΜΑΤΑ

- **Κάτι το «ΩΡΑΙΟΝ»**
Μια περιήγηση στην ελληνική κακογουστιά
- **Kitsch (Made in Greece) (Αγγλικό)**
- **ΓΙΑΝΝΗΣ ΙΩΑΝΝΟΥ**
Ο τρίτος δρόμος
- **ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΑΛΑΪΤΖΗΣ**
Τσιγγάνικη ορχήστρα
- **ΜΙΛΤΟΣ ΣΚΟΥΡΑΣ**
Ιστορία μιας γραμμής

- **ΑΝΔΡΕΑΣ ΠΕΤΡΟΥΛΑΚΗΣ**
Το ημερολόγιο του Ανδρέα

ΔΟΚΙΜΙΑ

- **ΒΑΣΙΛΗΣ ΚΑΡΑΠΟΣΤΟΛΗΣ**
Η αδιαχώρητη κοινωνία
- **ΓΙΩΡΓΟΣ ΔΗΜ. ΚΟΝΤΟΓΙΩΡΓΗΣ**
Πολιτικό σύστημα και πολιτική
- **ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΠΑΠΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ**
Θεσμοί, ιδεολογία και πολιτική στο Μεσοπόλεμο
- **ΠΕΤΡΟΣ ΠΙΖΑΝΙΑΣ**
Ο μαρξισμός της ιστορικής σοσιαλδημοκρατίας
- **ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΣΑΙΝ ΜΑΡΤΕΝ**
Λαμπράκηδες. Ιστορία μιας γενιάς
- **ΕΛΛΗ ΣΚΟΠΕΤΕΑ**
Το «Πρότυπο Βασίλειο» και η μεγάλη ιδέα
- **ΜΗΤΣΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΠΟΥΛΟΣ**
Μια συνάντηση: Σεφέρης-Μακρυγιάννης
- **ΠΕΤΡΟΣ ΜΑΡΤΙΝΙΔΗΣ**
Συνηγορία της παραλογοτεχνίας
- **ΥΓΕΙΑ-ΠΟΛΙΤΕΙΑ-ΚΟΙΝΩΝΙΑ**
Μελέτες για το σύστημα υγείας (συλλογικός τόμος)
- **ΓΙΩΡΓΟΣ ΑΝΔΡΕΟΠΟΥΛΟΣ**
Η χρήση και η κατάχρηση του αντιαμερικανισμού στην Ελλάδα
- **ΠΛΟΥΤΗΣ ΣΕΡΒΑΣ**
Το Κυπριακό. «Στρατηγική» και στρατηγική

Βιβλία που καλύπτουν τα ενδιαφέροντα και τους προβληματισμούς του σύγχρονου πολίτη

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΛΥΤΥΠΟ, Δημοχάρους 60, τηλ.: 72 32 819, fax: 72 26 107, e-mail: chrapou@otenet.gr
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: ΚΑΤΑΡΤΙ, Μαυρομιχάλη 9, 106 79 Αθήνα, τηλ.: 36 04 793 - 36 01 271, fax: 36 09 697

«Τον Αρχιμήδη», έλεγε ο σοφός μαθηματικός Hardy, «θα τον θυμούνται όλοι όταν ο Αισχύλος θα έχει ξεχαστεί, γιατί οι γλώσσες πεθαίνουν ενώ οι μαθηματικές αλήθειες είναι παντοτινές». Σπουδαία παρατήρηση, αλήθεια – κοιτώ την βιβλιογραφική υποσημείωση: εκδόθηκε στο Cambridge, έτος 1940. Χρονιά που ο Αισχύλος έμοιαζε να μιλά μια νεκρή γλώσσα, η αλήθεια της *Ορέστειας* έμοιαζε λιγότερο «παντοτινή» από εκείνη του Αρχιμήδη και ο Αλάστωρ πετούσε για μια ακόμη φορά πάνω από τον Οίκο της Ευρώπης.

Το θεώρημα «Ορέστεια»

Η *Ορέστεια* είναι ένα σπουδαίο επίτευγμα της ανθρωπότητας, και μαζί μια μεγάλη χάρη του χρόνου που τη διέσωσε. Η τριλογία αυτή αποτελεί την επαφή μας στο χώρο του αρχαίου δράματος με μια ολοκληρωμένη, αρχιτεκτονημένη παράθεση, ανάλυση και πρόταση λύσης ενός προβλήματος που αφορά στην πόλη ως σύστημα αξιών. Αυτό πιθανόν δε σημαίνει μια «παντοτινή» λύση, όπως των μαθηματικών, μπορεί όμως να σημαίνει μια διαχρονική κι αναλογική επανεξέταση του ίδιου του προβλήματος, των όρων του και της λύσης του μέσα στις συντεταγμένες της κάθε εποχής. Γιατί αφού η ανθρωπότητα (αυτο)τεθεί μέσα στον κόσμο πρέπει να αναρωτηθεί με ποιους θεούς, με ποιες αρχές και με ποιες αξίες θέλει να πορευτεί.

Γι' αυτό πιστεύω ότι η *Ορέστεια* αποτελεί για ένα σκηνοθέτη (μαζί σίγουρα με τον *Φάουστ* του Γκαίτε, μαζί ασφαλώς με δυο τρεις από τις τραγωδίες του Σαίξπηρ) ένα είδος οριακής πρόκλησης. Εκείνος που θα καταφέρει να «λύσει» παραστασιακά την *Ορέστεια* θα μοιάζει κάπως με τον μαθηματικό που έλυσε το θεώρημα του Φερμά.

Αν λοιπόν το φετινό θεώρημα της *Ορέστειας* από το Εθνικό υπήρξε το δοθέν πρόβλημα, ας δούμε ποια ήταν τα αρχικά δεδομένα για τη λύση του. Είχαμε έναν αναγνωρισμένο σκηνογράφο-σκηνοθέτη, τον Γιάννη Κόκκο. Και από ηθοποιούς, τόσους και τέτοιους που θα μπορούσαν να στελεχώσουν τουλάχιστον πέντε αξιόλογες παραστάσεις άλλων έργων. Μετρήστε και υπολογίστε: Λ. Κονιόρδου (Κλυταιμνήστρα), Αμ. Μοντούση (Ηλέκτρα), Όλ. Λαζαρίδου (Κασσάνδρα), Ν. Τσακίρογλου (Αγα-

μέμνων), Ν. Κουρής (Ορέστης), Μ. Ναυπλιώτου (Αθηνά) – παράξενο, αλλά θα μπορούσε κανείς να τους επιλέξει όχι μόνο για το ταλέντο τους, αλλά και για το γενικότερο ήθος τους. Όσο για τους Χορούς, είχαν επιλεγεί οι πλέον ταλαντούχοι, ανάμεσα στις παλιότερες και νεότερες δυνάμεις του Εθνικού. Με δυο λόγια: η παράσταση του Εθνικού είχε όλες τις προϋποθέσεις για να γίνει το πολιτιστικό γεγονός τουλάχιστον του φετινού καλοκαιριού.

Ασφαλώς ο Γ. Κόκκος ανέλαβε την προσπάθεια με μερικές πολύ καλές ιδέες στο μυαλό του. Κι είναι αλήθεια ότι υπήρχαν κάποιες στιγμές στην παράσταση όπου οι ιδέες αυτές έμοιαζαν ικανές να δημιουργήσουν κάτι σημαντικότερο από αυτό που τελικά παρακολουθήσαμε. Τον Κόκκο τον ενδιέφερε η εσωτερική εξέλιξη της τριλογίας να εικονογραφηθεί εξωτερικά και με (ενδιαφέρουσες υπό άλλες συνθήκες) διακειμενικές και διαπαραστασιακές αναφορές. Αν δεν απατώμαι, ο Κόκκος προσπάθησε να συνοψίσει όχι μόνο τη μετάβαση από την άγρια (πολιτική, με τη γενικότερη έννοια) κοινωνία της εκδίκησης στη διαλεκτική κοινωνία των ισορροπιών, αλλά ταυτόχρονα, και μέσα από όλα αυτά, και την εξέλιξη του ηρωικού προσώπου, την άνοδο του σκεπτικισμού και της διαλεκτικής και την κάθοδο του θεϊκού κατεστημένου στην ανθρώπινη, περισσότερο ψυχολο-

γημένη διάσταση, συνδιαλεγόμενος μάλιστα με κάποιες προηγούμενες παραστασιακές ερμηνείες της *Ορέστειας*. Ο Γιάννης Κόκκος προσπάθησε, με δυο λόγια, να βάλει πολλά πράγματα μέσα στο ίδιο καλάθι, έχοντας στα χέρια του μια ετερόκλητη ομάδα ηθοποιών (δηλαδή μια δύσκολη ομάδα) και μόνο δυόμισι μήνες στη διάθεσή του για πρόβες.

Ιδού το αποτέλεσμα: Ο Γιάννης Κόκκος ανέβασε τελικά σε κοινή παράσταση τα τρία έργα του Αισχύλου, και μάλιστα έναν μέτριο *Αγαμέμνονα*, κάτι αδιάφορες *Χοηφόρες* και βαρετές *Ευμενίδες*. Οι διακειμενικές και διαπαραστασιακές του φιλοδοξίες κατέληξαν να δούμε στη σκηνή της Επιδαύρου μια ανθολογία τριών συγγραφέων με διαφορετικό ήθος και ύφος (λίγο από Αισχύλο, λίγο από Σοφοκλή και λίγο από Ευριπίδη), που όχι μόνο δεν συνέκλιναν αλλά συσκοτίζαν το τελικό αποτέλεσμα. Προσθέστε σ' αυτά τρεις ασύμβατους άξονες υποκριτικής (Κονιόρδου, Κουρής, Λαζαρίδου) και, με την ανάλογη διαγλωσσική προσπάθεια του μεταφραστή Δημ. Δημητριάδη, προσθέστε τρεις γλώσσες (αρχαία ελληνικά, ελληνικά και κάτι άλλο απροσδιόριστο). Και όλα αυτά με μία μόνο μέθοδο εργασίας: την, άδικη για τον Γ. Κόκκο, «άρπα-κόλλα», και με μία μόνο διάθεση: την άμετρη αισιοδοξία που φοβούμαι πως δηλώνει μια εντελώς ξένη προς τον Κόκκο αλαζονεία.

Δεν ταιριάζουν ούτε σ' αυτόν ούτε σε παράσταση του Εθνικού οι ηθοποιοί που ελλείπει προβών κόντευαν να συγκρουστούν μεταξύ τους: ο Χορός που ακίνητος, άνευρος και βαριεστημένος περίμενε υπομονετικά να τελειώσει το έργο· οι γριφώδεις, αμήχανες και αήθεις κινήσεις (η Κασσάνδρα να πιάνει απ' το λαιμό έναν του Χορού!)· τα σκηνογραφικά ατοπήματα! (το άρμα είναι για να υπερβάλλει σκηνικά το μέγεθος του Αγαμέμνονα, όχι για να το εξαφανίσει). Πάνω απ' όλα η άκρως επιτηδευμένη και αντιθεατρική μετάφραση (ποιος έβαλε ανεύθυνα στο στόμα του Απόλλωνα το «θα σε χτυπήσω με τον ιπτάμενο, παλλόμενο όφη μου» και στο στόμα της Αθηνάς «πρόσεξε καλά, γιατί έχω τα κλειδιά από το δωμάτιο που φυλά ο Δίας τους κεραυνούς του!», γελοιοποιώντας τους όλους στο ακροατήριο;).

Ηθικό λοιπόν και παραβολικό δίδαγμα προς μαθηματικούς (και όχι μόνο): Πριν καταπιαστούν με οποιοδήποτε άλυτο θεώρημα, ας σκεφτούν τουλάχιστον ότι άλ-

λοι, διάνοιες όπως ο Γκάους ή ο Όιλερ, προσπάθησαν πριν από αυτούς και απέτυχαν. Δεν ήταν λιγότερο ικανοί. Το ίδιο το θεώρημα ασφαλώς δεν έχει τίποτα να

φοβηθεί. Κάθεται εκεί, χαμογελά και περιμένει τη λύση του.

ΓΡΗΓΟΡΗΣ ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ

ΕΠΙΔΑΥΡΙΑ και φέτος...

Το 1954 ο *Ιππόλυτος* (Αλ. Αλεξανδράκης) του Ευριπίδη, σε σκηνοθεσία Δ. Ροντήρη, παρουσιάζεται στο αρχαίο θέατρο της Επιδαύρου. Το Φεστιβάλ της Επιδαύρου ωστόσο ανοίγει επίσημα την αυλαία του το 1955 με την *Εκάβη* του Ευριπίδη και την Κατίνα Παξινού. Το φεστιβάλ υπήρξε ένα όνειρο ζωής για τον Ροντήρη, που έφτασε πολύ κοντά στην πραγματοποίησή του, αλλά υλοποιήθηκε από τον Χουρμούζιο.

Εδώ και πενήντα σχεδόν χρόνια, μέσα από μια τελετή μύησης θα έλεγε κανείς, το νεοελληνικό πνεύμα έρχεται σε επαφή με το αρχαίο ελληνικό μέσω της σύγχρονης προβληματικής. Άλλοτε με σεβασμό και ευθύνη, άλλοτε ακόμα και με έπαρση, αναβιώνουν τα έργα των αρχαίων μας δραματουργών στον καθαγιασμένο χώρο που κατασκεύασε ο Πολύκλειτος στα μέσα του 4ου αιώνα π.χ. Το Φεστιβάλ Επιδαύρου αποτελεί τον σημαντικότερο θεατρικό θεσμό της χώρας μας και κάθε καλοκαίρι προσελκύει έναν μεγάλο αριθμό θεατών που δεν διστάζουν να διανύσουν μεγάλες αποστάσεις για να γίνουν μέτοχοι σ' αυτήν την ιερή μυσταγωγία. Αποτελεί όμως σήμερα μυσταγωγία μια θεατρική παράσταση στην Επιδαύρο; Αποκαλύπτει κάτι από την συμπαντική αλήθεια που κρύβουν τα έργα των τραγικών μας, αλλά και του Αριστοφάνη, στους θεατές της; Δεν θα ήθελα να δώσω την απάντηση. Αναμφιβόλως όμως οι προθέσεις είναι πάντα καλές.

Φέτος την αυλαία άνοιξε το Εθνικό μας Θέατρο με μια παραγωγή που εναγωνίως περίμενε ο πνευματικός και καλλιτεχνικός κόσμος, την *Ορέστεια*, την Αισχυλική τριλογία, σε σκηνοθεσία-σκηνογραφία Γιάννη Κόκκου.

Το Ε.Θ. θα συνεχίσει και την επόμενη εβδομάδα (13, 14 Ιουλίου) παρουσιάζοντας, κατά την παράδοσή του μια αριστοφανική κωμωδία. Φέτος είναι οι *Νεφέλες*, που έκαναν ήδη πρεμιέρα στο αρχαίο θέατρο της Εφέσου. Την σκηνοθεσία υπογράφει ο Γιάννης Ιορδανίδης, σε μετάφραση Ερρίκου Μπελλιέ. Τα σκηνικά έκανε ο Ανδρέας Σαραντόπουλος και τα κοστούμια ο Γιάννης Μετζικώφ. Στους δύο κεντρικούς ρόλους ο Γιώργος

Μοσχίδης (Σωκράτης) και ο Γιώργος Αρμένης (Στρεψιάδης).

Θα ακολουθήσει το Σύγχρονο Θέατρο Αθήνας στις 20 και 21 Ιουλίου με την *Αντιγόνη* του Σοφοκλή. Ο Γιώργος Κιμούλης σε ένα δύσκολο και επικύνδυνο εγχείρημα επιφορτίζεται τόσο με την σκηνοθεσία όσο και με τον ρόλο του Κρέοντα. *Αντιγόνη* η Πέγκυ Τρικαλιώτη. Μαζί τους ο Δημήτρης Ήμελλος (Αίμων) και ο Άρτο Απαρτιάν (Τειρεσίας). Η μετάφραση είναι του Κ. Χ. Μύρη που φέτος υπογράφει την μετάφραση τεσσάρων από τις δέκα (έντεκα με τον *Κύκλωπα*) παραστάσεις που θα ανέβουν στην Επίδαυρο.

Το Θέατρο Διαδρομή θα φέρει στην Επίδαυρο τους *Ιππείς*, στις 27 και 28 Ιουλίου, σε σκηνοθεσία Κώστα Μπάκα. Πρωταγωνιστικό δίδυμο ο Τάσος Χαλκιάς και ο Γιώργος Παρτσαλάκης, που πέρσι πήρε το βραβείο καλύτερης ερμηνείας για τον ρόλο του Τρυγαίου στην *Ειρήνη* του Αριστοφάνη.

Το Κ.Θ.Β.Ε. προχωρά σε μια διπλή παράσταση. Την *Εκάβη* και τον *Κύκλωπα* του Ευριπίδη στις 3 και 4 Αυγούστου. Η κοινή παρουσίαση των δύο έργων έρχεται ως αποτέλεσμα έρευνας, από τους σκηνοθέτες Διαγόρα Χρονόπουλο και Γιάννη Ρήγα, πάνω στη λειτουργία του αρχαίου δράματος. Στόχος να φέρουν στη σκηνή την εκτόνωση της τραγικής κάθαρσης με την κωμική ακολουθία μετά την τραγωδία ενός σατυρικού δράματος. Το ρόλο της Εκάβης θα ερμηνεύσει η Δέσποινα Μπεμπεδέλη, ενώ ο Κώστας Καζάκος θα ερμηνεύσει τον Πολυμήστορα αλλά και τον Κύκλωπα. Μαζί τους ο Χρήστος Βαλαβανίδης στο ρόλο του Σίληνού. Την μετάφραση της *Εκάβης* υπογράφει ο Νίκος Χουρμουζιάδης και σκηνοθετεί ο Διαγόρας

Χρονόπουλος. Στον *Κύκλωπα* η μετάφραση είναι του Κ.Χ. Μύρη, η σκηνοθεσία του Γιάννη Ρήγα, τα σκηνικά του Γιώργου Ζιάκα.

Το Θέατρο Τέχνης και ο Μίμης Κουγιουμτζής καταφεύγουν σε μια ακόμα επανάλληψη περασμένης επιτυχίας τους, και θα παρουσιάσουν στις 10 και 11 Αυγούστου τον αριστοφανικό *Πλούτο*, σε μετάφραση Γιώργου Γιατρομανωλάκη, σκηνικά και κοστούμια Δημ. Μυταρά και μουσική Χρήστου Λεοντή. Στον ρόλο του Πλούτου θα δούμε τον γνωστό Καραγκιοζοπαίκτη Σπαθάρη και στο ρόλο του Χρεμύλου τον Δημήτρη Οικονόμου.

Ο Θεατρικός Οργανισμός Κύπρου θα παρουσιάσει στις 17 και 18 Αυγούστου τους *Επτά επί Θήβας* του Αισχύλου σε μετάφραση Κωστή Κολώτα και σκηνοθεσία Βαρνάβα Κυριαζή. Στον ρόλο του Ετεοκλή ο Γιάννης Βούρος.

Το Αμφιθέατρο του Σπύρου Ευαγγελάτου θα παρουσιάσει την *Μήδεια* του Ευριπίδη (24, 25 Αυγούστου) σε μετάφραση και σκηνοθεσία φυσικά του ίδιου και μουσική Μίκη Θεοδωράκη. *Μήδεια* η Λήδα Τασοπούλου και *Ιάσοντας* ο Μιχάλης Μαρμαρινός.

Το Φεστιβάλ θα κλείσει με το Απλό Θέατρο, Θεατρικός Οργανισμός Φάσμα, και τις *Τρωάδες* του Ευριπίδη σε μετάφραση Κ.Χ. Μύρη, σκηνοθεσία Αντώνη Αντύπα, σκηνικά-κοστούμια Γιώργου Πάτσα. Την μουσική γράφει η Ελένη Καραϊνδρου, κάνοντας την παρθενική της εμφάνιση στον χώρο της τραγωδίας. Στους κεντρικούς ρόλους η Μάρθα Βούρτση (*Εκάβη*), η Μάνια Παπαδημητρίου (*Ανδρομάχη*), η Ταμίλα Κουλίεβα (*Κασσάνδρα*) και ο Άρης Λεμπεσόπουλος (*Ποσειδώνας*).

Θα κλείσω με τα λόγια της Ελένης Χαλκούση:

«Ποια μεγάλη τιμή και ευτυχία για έναν ηθοποιό, να έρχεται να συνεχίσει την παράδοση, ύστερα από δυόμισι χιλιάδες χρόνια...» (*Απογευματινή*, 10/9/1969).

Ας ευχηθούμε ο χώρος της Επιδαύρου και το Φεστιβάλ να είναι πάντα έτσι...

ΕΙΡΗΝΗ ΜΟΥΝΤΡΑΚΗ

Τον Γιώργο Θαλάσση, τον αχόρταγο Σπίδα, την Κατερίνα, που υπήρξαν αχώριστοι σύντροφοι δύο γενεών, δόν, δέλησε να φέρει στη σκηνή ο Δημήτρης Πιατάς και ή να τους γνωρίσει στους νεότερους ή να κάνει τους παλιότερους να θυμηθούν και να νοσταλγήσουν. Οι περιπέτειες του Μικρού Ήρωα, του Γιώργου Θαλάσση δηλαδή, και των συντρόφων του, δεν είναι η πρώτη φορά που απασχολούν τον Δημήτρη Πιατά. Και στο παρελθόν έχει σκύψει με ενδιαφέρον πάνω από την ηρωϊκή παιδική τριάδα που δημιούργησε ο Στέλιος Ανεμοδουράς και που έζησε για 798 τεύχη με επιτυχία.

Ο Μικρός Ήρωας σε περιπέτειες...

Το αποτέλεσμα όμως δεν ήταν ανάλογο των προσδοκιών. Η παράσταση, την σκηνοθετική ευθύνη της οποίας έχει ο Δ. Πιατάς και ο Χάρης Μανταφούνης, στηρίχτηκε στα βιβλία του *Μικρού Ήρωα* και στις περιπέτειες του, αλλά παράλληλα την εμβόλισαν, θέλοντας να την εμπλουτίσουν, παρακινημένοι πιθανότατα από κάποια αβεβαιότητα και ανασφάλεια, με σκηνές και στοιχεία διάσπαρτα (όπως ο Σαρλώ Δικτάκτωρ και η εμβόλιμη σκηνή της δικτατορίας με το 114) που δημιουργούν σύγχυση και προκαλούν σε αρκετά σημεία χαλάρωση. Το πρόβλημα του ρυθμού όμως είναι γενικότερο στην παράσταση: σκηνές πλατιάζουν αδικαιολόγητα, όπως η σκηνή με την Μαύρη Τίγρη, η σκηνή στο καμπαρέ κ.ά, και κουράζουν άσκοπα το κοινό. Τα καλύτερα σημεία της παράστασης είναι τα λιτά, άμεσα κομμάτια που προέρχονται απευθείας από τον *Μικρό Ήρωα*, με την αυθεντικότητα, και την τρυφερότητά τους.

Εκεί που ευτύχησε η προσπάθεια ήταν στο πρωταγωνιστικό τρίο. Ο Γιώργος Θαλάσσης, ο Σπίδας και η Κατερίνα βρήκαν τους ενσάρκωτές τους στον Πέτρο Αλατζά, τον Δημήτρη Πιατά και την Κατερίνα Παπουτσάκη. Ο Π. Αλατζάς με το παιδικό και συνάμα ευγενικό παρουσιαστικό του έδωσε φυσιογνωμικά με το παιδί-φάντασμα. Συνδυάζοντας ζωντάνια, ενεργητικότητα και εμφανέστατα πολύ δουλειά,

ιδιαίτερα στην κίνηση του (γενικότερα, η κίνηση των ηθοποιών, την οποία επιμελήθηκε ο Χάρης Μανταφούνης, ήταν ιδιαίτερα προσεγμένη και με σαφέστατο προσανατολισμό στα κόμικς) κατάφερε να αποδώσει με τον καλύτερο τρόπο τον Γιώργο Θαλάσση (αν είχε βοηθηθεί και από τους ρυθμούς της παράστασης, που δυστυχώς τον τραβούσαν πίσω, το αποτέλεσμα θα ήταν πολύ πιο ουσιαστικό).

Ο Δημήτρης Πιατάς σίγουρα είναι ο ιδανικός Σπίδας από πλευράς φυσιογνωμίας. Ενσάρκωσε το πειναλέο και λίγο αργόστροφο παιδί, που είναι έτοιμο να θυσιάσει και τη ζωή του για τους φίλους του (αλλά όχι και το φαί του), τόσο πειστικά που σχεδόν ταυτίζεις τον παιδικό ήρωα με τη μορφή του.

Η παρουσία της Κατερίνας Παπουτσάκη ως Κατερίνα, άλλοτε σεμνή και μετρημένη και άλλοτε ως κορίτσι-φάντασμα, υπήρξε λιτή, προσεγμένη και ουσιαστική.

Ωστόσο η επιλογή των ηθοποιών στους άλλους ρόλους δεν ήταν ιδιαίτερα επιτυχημένη. Οι περισσότεροι, με εξαίρεση τον «αικίνητο» Αλέξανδρο Ζαχαρέα στο ρόλο του Σειτάν Αλαμάν, δεν μπόρεσαν να στηρίξουν ανάλογα με το πρωταγωνιστικό τρίο την παράσταση, συμβάλλοντας και αυτοί στην ατονία των ρυθμών και την μείωση της έντασης της παράστασης.

Τα σκηνικά και τα κοστούμια, που έκανε ο Τάσος Ζωγράφος, συνδυάζαν

την χρηστικότητα και το απέριττο με την ποικιλία και τον εντυπωσιασμό. Ο χώρος της «Τεχνόπολις» στο Γκάζι, αποδείχθηκε ιδανικός για την παράσταση. Αξιοποιημένος στο έπακρο έγινε αναπόσπαστο στοιχείο της παράστασης. Θύμιζε την κατοχική Αθήνα με τις μάντρες και τα πέτρινα σπίτια, τους τοίχους με τα συνθήματα ελευθερίας και τις αυλές που παιζόταν ο Καραγκιόζης. Με κύριο σκηνικό έναν δρόμο και την πρόσοψη ενός σπιτιού, η δράση απλώθηκε σ' όλο το χώρο και με μεγάλη ευκολία και ελάχιστα σκηνικά αντικείμενα μετατρεπόταν σε σπίτι, γραφείο, καράβι, δάσος, καμπαρέ και ό,τι μπορεί να φανταστεί κανείς. Πλήθος προσεγμένων κουστουμιών συνόδευε τις συνεχείς εναλλαγές στον χώρο και στην δράση.

Ιδιαίτερα οφείλω να αναφερθώ στο εξαιρετικό πρόγραμμα της παράστασης που επιμελήθηκε ο Άρης Μαλανδράκης. Εξαιρετικό και από αισθητικής πλευράς, αλλά κυρίως περιεχομένου, αφού δίνει την ευκαιρία στους νέους ανθρώπους που δεν είχαν την τύχη να μεγαλώσουν με τον *Μικρό Ήρωα* να τον γνωρίσουν καλά και ταυτόχρονα να κερδίσει το ενδιαφέρον τους. Σήμερα που σε ένα πρώτο επίπεδο όλα αυτά φαίνονται τόσο μακριά από μας, ο *Μικρός Ήρωας* είναι το ίδιο επίκαιρος όσο και πρώτα.

ΕΙΡΗΝΗ ΜΟΥΝΤΡΑΚΗ

Σε συνθήκες κυριαρχίας του χρηματιστηριακού κεφαλαίου και της λεγόμενης «παγκόσμιας τάξης» ο κινηματογράφος επιχειρεί να λειτουργήσει συχνά ως το άλλοθι της εθνικής ταυτότητας προβάλλοντας στοιχεία πολιτισμικά στον αντίποδα ενός ασαφούς και μερικές φορές επιπόλαιου κοσμοπολιτισμού.

Η κρίση ταυτότητας του εθνικού κινηματογράφου σαν κρίση του ίδιου του πολιτισμού

Παρ' όλα αυτά τέτοια φαινόμενα μόνο σαν αμήχανες αντιδράσεις ενός συλλογικού «θυμικού» του εθνικού καλλιτεχνικού γίνεσθαι μπορούν να εκληφθούν. Κι αυτό γιατί το ζητούμενο δεν είναι η προβολή στενών εθνικών στερεοτύπων – πού να βρεθούν άλλωστε όταν η κυριαρχία του δυτικού πολιτισμού και του αντίστοιχου τρόπου ζωής είναι καθολική; Είναι αλήθεια ότι η περίφημη κρίση της κινηματογραφικής γλώσσας είναι αποτέλεσμα της κρίσης του ίδιου του πολιτισμού, ο οποίος επιχειρεί να υπερβεί τα αδιέξοδά του διττά: από τη μια προβάλλοντας σχεδόν γραφικά το εθνικό ως κυρίαρχη πρόταση η οποία υποτίθεται ότι αφορά ολόενα και περισσότερους, και από την άλλη, προβάλλοντας την παγκόσμια οπτική ως τη μόνη διέξοδο στο αδιέξοδο των στενών τοπικών κριτηρίων.

Η κρίση της κινηματογραφικής γλώσσας όμως, κατά τη γνώμη μου, είναι –εκτός αυτού– αποτέλεσμα της βίαιης κυριαρχίας του μοντέλου της αναπαράστασης καθώς και της μετατροπής του κινηματογράφου σχεδόν καθ' ολοκληρία σε βιομηχανία του θεάματος, η οποία δεν επιτρέπει στην εθνική ιδιαιτερότητα να αναπνεύσει και καταπνίγει το τοπικό και πολιτιστικά ιδιαίτερο ως κάτι περιθωριακό, αδιάφορο για το ευρύ κοινό και συνεπώς μη αξιοποιήσιμο για τις συνθήκες της σύγχρονης αγοράς.

Είναι αλήθεια πως η κυριαρχία της «μαζικής κουλτούρας» επέβαλε όρους στη συζήτηση για την ταυτότητα

μιας εθνικής κινηματογραφίας συνώνυμους με εκείνους της Wall Street! Κι αν για τους τζογαδόρους των διεθνών χρηματιστηριακών κέντρων η ύπαρξη ή μη μιας πραγματικής εταιρείας για να «παίξουν» δεν είναι απαραίτητη, καθ' ότι η παγκόσμια οικονομία πια κινείται με όρους του φαντασιακού, για τους κινηματογραφιστές οι οποίοι εξακολουθούν να προβάλλουν στο σελλιόιντ το συλλογικό ασυνείδητο της πατρίδας τους, είναι απαραίτητη όχι μόνο η φαντασία αλλά και το ιστορικό Είναι.

Για την Ελλάδα, θα ήθελα, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι απολυτοποιώ αυτή τη θέση, να μεταφέρω τα λόγια κάποιου έλληνα υψηλόβαθμου αξιωματικού: «Οι επιρροές αυτού του έθνους φαίνονται όσο πουθενά στις στρατιωτικές στολές των ελληνικών ενόπλων δυνάμεων. Πριν τον πόλεμο οι στολές ήταν γαλλικές, κατά την περίοδο της προπολεμικής δικτατορίας του Μεταξά ήταν γερμανικές, μετά τον πόλεμο αγγλικές και σήμερα αμερικάνικες...». Χωρίς να θέλω να σχηματοποιήσω την παραπάνω μελαγχολική δήλωση και σκεπτόμενος ότι πολλά παραδείγματα ελλήνων κινηματογραφιστών ξέφυγαν και ξεφεύγουν από αυτόν τον κανόνα, επισημαίνω απλώς ότι αντίσταση στην κυριαρχία της «μαζικής κουλτούρας» δεν γίνεται με προβολή των εθνικών στερεοτύπων, αλλά εκείνων των αρχετυπικών στοιχείων που βρίσκουμε στη διαδρομή ενός λαού και που αναγνωρίζονται άμεσα, διαχρονικά και κατά συνέπεια καθίστανται επίκαιρα.

Τα δόγματα δεν αρκούν για να σώσουν τις εθνικές κινηματογραφίες. Αν μιλούσαμε με όρους θεολογίας, ίσως. Για την καλλιτεχνική πράξη όμως –και επαναλαμβάνω το αυτονόητο: ο κινηματογράφος είναι τέχνη– οι όροι της ομιλίας μας πρέπει να συμβαδίζουν με την πλήρη ελευθερία και την αποδέσμευση από τα δόγματα, τις περίφημες εθνικές σχολές αλλά και τα σεμινάρια για «καλούς κινηματογραφιστές».

Μέσα από μια «επιστροφή στο μέλλον» θα έλεγα παραφράζοντας ένα αξιοπρόσεχτο μόνο ως προς τον τίτλο του αμερικάνικο φιλμ, οι κινηματογραφιστές πρέπει να επιστρέψουν στην πηγή τους μελετώντας και κατανοώντας όλες τις κατακτήσεις αυτού του φιλικού αιώνα. Οφείλουν να επιστρέψουν στους πρωτεργάτες του βωβού και να θυμηθούν εκείνο τον υπότιτλο στην ταινία «Φάουστ» του Μουρνάου: «Ένα ποίημα με εικόνες...».

Δεν μπορώ παρά να σκεφτώ ότι σε μια χώρα σαν την Ελλάδα η υπέρβαση αυτών των προβλημάτων δεν νοείται χωρίς την ένταξή τους στους διεθνείς κανόνες του παιχνιδιού δηλαδή στην παραδοχή της κρίσης και στην μελέτη της φύσης της. Ο Νόαμ Τσόμσκι αναφερόμενος στην παγκόσμια κυριαρχία του αμερικάνικου πολιτιστικού μοντέλου είπε εύστοχα: «Η δύναμη της Αμερικής είναι η αδυναμία της», βλέποντας πίσω από την αυταπάτη μιας οριστικής νίκης της καταναλωτικής βαρβαρότητας.

Η δύναμη της Ελλάδας όμως βρίσκεται ακριβώς στην ίδια τη φύση της κρίσης: δηλαδή στην μετατροπή αυτής της έλλειψης σαφούς εθνικού στοιχείου ταυτότητας σε έργο, αφού είναι σαφές ότι ο πολιτισμός δεν αναγνωρίζει νικητές και συχνά στην ιστορική διαδρομή της τέχνης τα προβλήματα γίνονται προοπτικές.

Κι αν κάποτε η καθυστέρηση αποδοχής της μοντέρνας σκέψης έγινε η αιτία σ' αυτή τη χώρα για παρεξηγήσεις και δυσάρεστα φαινόμενα, σήμερα η δικαιολογία δεν μπορεί να είναι αυτή.

Το εθνικό είναι διεθνές εφόσον είναι καθαρό και συνδέει υπόγεια τις διαδρομές του δυτικού πολιτισμού σε όποια γωνία αυτής της ηπείρου κι αν βρίσκεται κανείς.

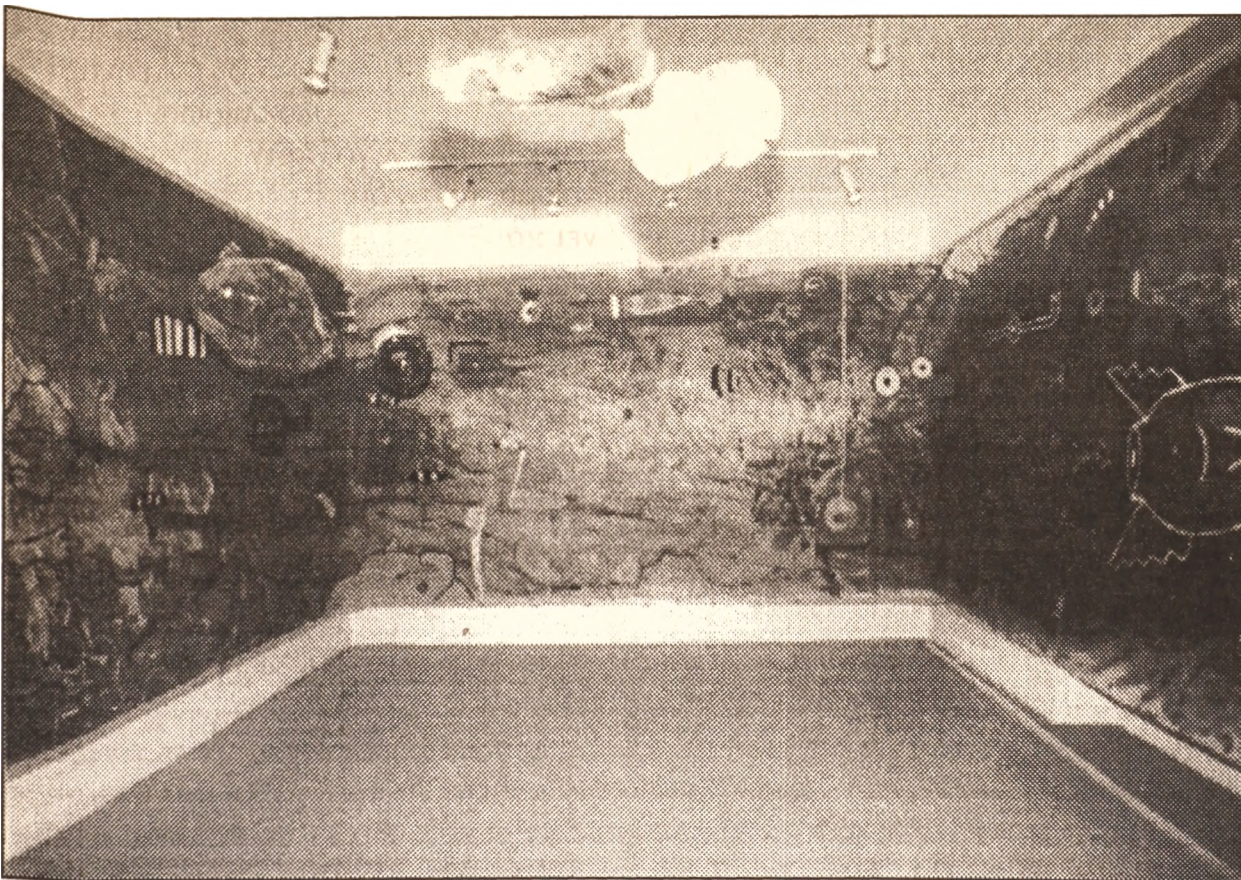
ΒΑΣΙΛΗΣ ΜΑΖΩΜΕΝΟΣ

Σκηνοθέτης (e-mail: mazo@otenet.gr)

Ο Τζίμης Ευθυμίου δεν εκδέτει ποτέ με την τρέχουσα σημασία του όρου. Δρα, παρεμβαίνει, στήνει κόσμους και προσκαλεί με τον πιο ανάλαφρο τρόπο τον επισκέπτη να παίξει μαζί του, φυλάσσοντας μόνο για τους υποψιασμένους την κινητήρια δύναμη της καλλιτεχνικής του δράσης: Οργή για το παράλογο των δυνάμεων καταστολής των ονείρων. Οργή που γίνεται δράση διονυσιακή μέσα από το λόγο, τον αυτοσχεδιασμό, τη ζωγραφική, τις κατασκευές, τα γκράφιτι, τη μουσική, τον ίδιο τον τρόπο ζωής του.

Οι ουρανοί είναι δικοί μας. Σ.σ.: με τη γη τι θα γίνει;

Ο Τζίμης, μαθηματικός, μουσικός, εικαστικός, είναι κατά κύριο λόγο επαγγελματίας της μέθεξης και ο κυριότερος –για μένα– εκφραστής της σύγχρονης Underground τέχνης στην Ελλάδα. Ό,τι κάνει –από performance και graffiti μέχρι ζωγραφική, κατασκευές και μουσική– έχει τη σφραγίδα του πειραματισμού και του «απεταξάμην» τα κυρίαρχα ρεύματα και τις εμπορικές αξίες στην τέχνη.

Και βέβαια, εκλεκτικές συγγένειες έχει συνειδητά με καλλιτέχνες από τον διεθνή χώρο της σύγχρονης τέχνης: Οι σχεδιασμένες υβριδικές φιγούρες και τα ζωηρά χρώματα του πρόωρα χαμέ-

νου Keith Haring και οι αιωρούμενες συνθέσεις-γλυπτά assemblage της Annette Messager ή τα ιπτάμενα αντικείμενα του ευρηματικού περφόμερ Panamarenko είναι αφορμές για τον Τζίμη Ευθυμίου, που τις χρησιμοποιεί όπου τον βολεύει για να αφηγηθεί το δικό του παραμύθι, να πει με φόρμες, ήχους, πράξεις, «έλα να παίξουμε» και το παιχνίδι να είναι ταξίδι στα βαθιά νερά του Λόγου και της Πράξης.

«Οι ουρανοί είναι δικοί μας» ήταν ο τίτλος μιας τέτοιας πρότασης για πτήση, λίγο παιγνιώδης, όσο χρειάζεται για να κρυφτεί η τραγικότητα μιας προτροπής στα ίχνη εκείνου του απόκοτου φευγά-

του γιου του Δαίδαλου, που του αλλοίωσαν στους συνειρμούς μας το χαρακτήρα μιλιταριστικά δάνεια. Ας είναι. Ο Τζίμης προτείνει πτήση σ' έναν ουρανό ήδη κεκτημένο από τους ζηλωτές της φαντασίας, βάφει μέτρα γαλάζιο διάφανο χρώμα, με γρήγορες κινήσεις, να προλάβει να το κατοικήσουν πλάσματα που σχεδιάζει γρήγορα επίσης, γιατί η ζωή τους είναι λίγη, φανταστικά ζώα, κορίτσια με καλοκαιρινό φουστάνι, υποβρύχια, μικρά-μικρά όντα κι αντικείμενα, σαν ειδωμένα μέσα από ένα αλλόκοτο μικροσκόπιο, μιας σταγόνας από ζωή που δεν θα αναγνωρίσουν οι βιολόγοι. Κρεμάει στο ταβάνι να αιωρούνται μηχανές-κατακτητές του ουρανού, φτιαγμένες από παιδικά παιχνίδια, από αντικείμενα ετερόκλητα, πεταμένα από παιδιά που δεν τους είπε ποτέ κανείς παραμύθια. Αυτοί οι ουρανοί και τα ιπτάμενα πλάσματά τους κατοίκησαν στην αίθουσα τέχνης «Αγκάθι», ως κέλυφος και ως κυρίως θέμα ταυτόχρονα δύο δράσεων, στο άνοιγμα και στο κλείσιμο της παραμονής του περιβάλλοντος εκεί. Για την έναρξη, ο Λόγος-απαγγελία-performance στο δρόμο, πάνω σε μια σακαράκα, από τους ποιητές Didi και «Κοστ Σιγαρέτ». Για το κλείσιμο, μουσικός αυτοσχεδιασμός από πνευστά και κρουστά, στον χώρο-περιβάλλον. Τόσο στη δράση της έναρξης όσο και στη δράση του τέλους, άνθρωποι και γεγονότα καταγράφηκαν στο βίντεο ως πρώτη ύλη ενός καινούργιου έργου video δράσης αυτή τη φορά. Γιατί τόσο η παρουσίαση του εικαστικού περιβάλλοντος όσο και ο ίδιος ο ανοικτός σε περισσότερες ερμηνείες τίτλος, οι δύο δράσεις και η βιντεοσκόπηση θεωρώ ότι εντάσσονται στα πλαίσια μιας δράσης που διαδραματίστηκε στο «Αγκάθι» αλλά και στα παραλιακά πάρτι και στις εκδηλώσεις διαμαρτυρίας για τη διάσωση του Σχοινιά, στη ζωή του Τζίμη, μέσα κι έξω από το κείμενο της πρόσκλησης για το εικαστικό γεγονός, πίσω από τις γραμμές εντέλει.

ANNA XATZHIANNAKH

Αννα Χατζηγιαννάκη: Curator της εικαστικής διαδικτυακής έκδοσης Artopos (www.artopos.org) και του Διεθνούς Φεστιβάλ Τέχνης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα (www.humanrights.gr), μέλος της AICA-HELLAS και της ΕΣΗΕΑ.

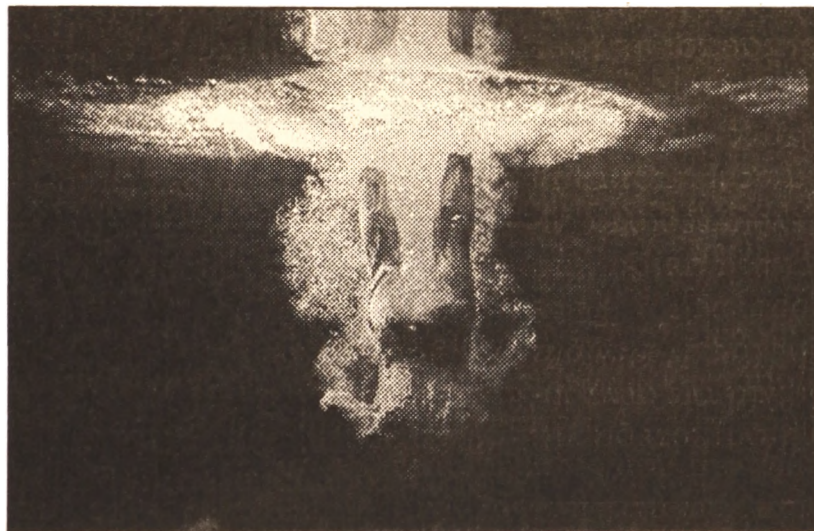

Η αποτύπωση του ανθρώπινου συναισθήματος, μέσω χρώματος, χειρονομίας, υφής, αποτέλεσε πρωταρχικό μοτίβο για το μοντερνισμό στις παραστατικές και στις αφηρημένες του εκφάνσεις και αναζήτησε την ομορφιά στον πρωτογονισμό και την ωμότητα της όψης του. Από μια απλή φυσική αντίδραση σε ένα ερέθισμα, ο άνθρωπος ιστός σαρώνεται από παλλόμενες φλέβες και τεντωμένα νεύρα και ξεδιπλώνει τον πιο αρχέγονο λόγο ύπαρξης – αισθάνομαι άρα ζω – μα και τον πιο επώδυνο τρόπο επιβίωσης. Η ύλη συναντά το πνεύμα, και η σάρκα αποτυπώνει τη στιγμή της συνεύρεσης.

Bill Viola: Ηλεκτρονικός Υπαρξισμός

Οι αναφορές του Βιόλα εντοπίζονται στην περίοδο από Πρώιμη έως Υψηλή Αναγέννηση, μια εποχή που χαρακτηρίστηκε από την εξέλιξη της προοπτικής ως θεμέλιο βήμα μιας πιο φυσικής αναπαράστασης θρησκευτικών κατεξοχήν θεμάτων. Οι εικόνες πλέον δεν κοσμούν μόνο τον οίκο του Κυρίου, αλλά, σε μικρότερη κλίμακα, τις κατοικίες μιας εύρωστης μεσαιάς τάξης που αποτυπώνεται και ταυτίζεται με το Πάθος στα τρίπτυχα με φιγούρες που θρηγούν κάτω από τη Σταύρωση, την Πιετά, το μαρτύριο του Αγίου Σεβαστιανού και της Αγίας Τερέζας, τις φυσιογνωμικές ασκήσεις στωικού πόνου του Ρένι και τον παραλογισμό στα έργα του Μπος.

Χαρά, φόβος, θυμός, θλίψη – τα τέσσερα πρωταρχικά συναισθήματα είναι οι πρωταγωνιστές στην καινούργια δουλειά του Βιόλα που παρουσιάζεται αυτή την εποχή στο Λονδίνο. Το ανθρώπινο πρόσωπο και σώμα ως ταμπλό βιβάν, επιδίδεται σε ένα αντάξιο έκφρασης, αποτυπωμένο σε αργή κίνηση. Η δράση εξελίσσεται μέσα από οθόνες πλάσματος καταπληκτικής, ομολογουμένως, ευκρίνειας, με πάχος όσο ενός ζωγραφικού πίνακα, και μοιάζει να απλώνεται απειλητικά στο χώρο του θεατή. Κάθε οθόνη παρουσιάζει τον πρωταγωνιστή σε ένα σκοτεινό, απροσδιόριστο φόντο και μέσα σε εκκωφαντική σιωπή, να ξε-

φλουδίζει με βραδείς, βασανιστικούς ρυθμούς μια-μια τις εξωτερικές στοιβάδες της ψυχοσύνθεσής του και να γδέρνει τον πυρήνα της ύπαρξης, καθώς εκρήγνυται σε μύρια κομμάτια ακατέργαστου συναισθήματος.

Δεν θα μάθουμε ποτέ την αιτία του ξεσπάσματος. Ο,τιδήποτε δεν συμμετέχει στην αποκαλυπτική αυτή στιγμή δεν αναφέρεται, απλώς αφαιρείται. Για τον Βιόλα η κάθε απειροελάχιστη απόχρωση συναισθήματος είναι η εφήμερη στιγμή της απόλυτης δημιουργίας, σε συνεχή ενεστώτα χρόνο. Μια δημιουργία χωρίς τέλος, μια τραγωδία χωρίς κάθαρση. Μόνο καυτή, συνεχόμενη ροή καθαρού συναισθήματος που συνεχώς εκπλήσσει. Είναι δυνατή η απόλυτη ταύτιση; Και αν ναι, με ποιο συναίσθημα, με ποιον απ' όλους τους εαυτούς μας; Μέσα από χίλιες συσπάσεις το πρόσωπο αναιρεί την ατομικότητά του και σχεδόν αφαιρείται, ένα διαχρονικό τοπίο σκαμμένο από το διάβα της ανθρωπότητας. Γιατί λοιπόν ο πόνος να θεωρείται

τόσο σπαραχτικά αποκλειστικός;

Γενετικό κληροδότημα ή όχι, στην επόμενη ενότητα βίντεο το συναίσθημα εμπειρικλείεται στην έννοια του χρόνου ως αέναη ενέργεια. Μια λιγνή γυναικεία φιγούρα κινείται μέσα σε ένα δωμάτιο, σε διαφορετικές ώρες της ημέρας σύμφωνα με το φως που μπαίνει από το παράθυρο, το μοναδικό άνοιγμα στον έξω κόσμο. Σαν πίνακας του Βερμέρ, η ιεροτελεστία των ενεργειών της καθώς ράβει ή στρώνει το κρεβάτι, δηλώνει προετοιμασία και αναμονή. Η υφέρπουσα θρησκευτικότητα που αναδύεται από την προσήλωση της γυναίκας στην επανάληψη των καθημερινών καθηκόντων έρχεται σε αντίθεση με την ανοιχτά θεολογική εικονογραφία των δυο διπλανών πάνελς με πρόσωπα που προβάλλονται επάνω σε φύλλο χρυσού. Το αποτέλεσμα είναι μια σχεδόν κρυστάλλινη ματιέρα που εγκλωβίζει την ψυχή και τις αισθήσεις και παραπέμπει στα εμπνευσμένα έργα του Λεονάρντο, εκείνα που δεν ολοκλήρωσε ποτέ. Η στιγμή που λίγο πριν εισχωρήσει το χρώμα, το σχέδιο στρογγυλεύει, σαρκώνει και ξεκινά να ανασαίνει και μετουσιώνεται γλυπτικά σε φορτισμένους και ελεύθερους γραμμικούς δαιδάλους, πυκνές σκιές και φανταστικές μορφές.

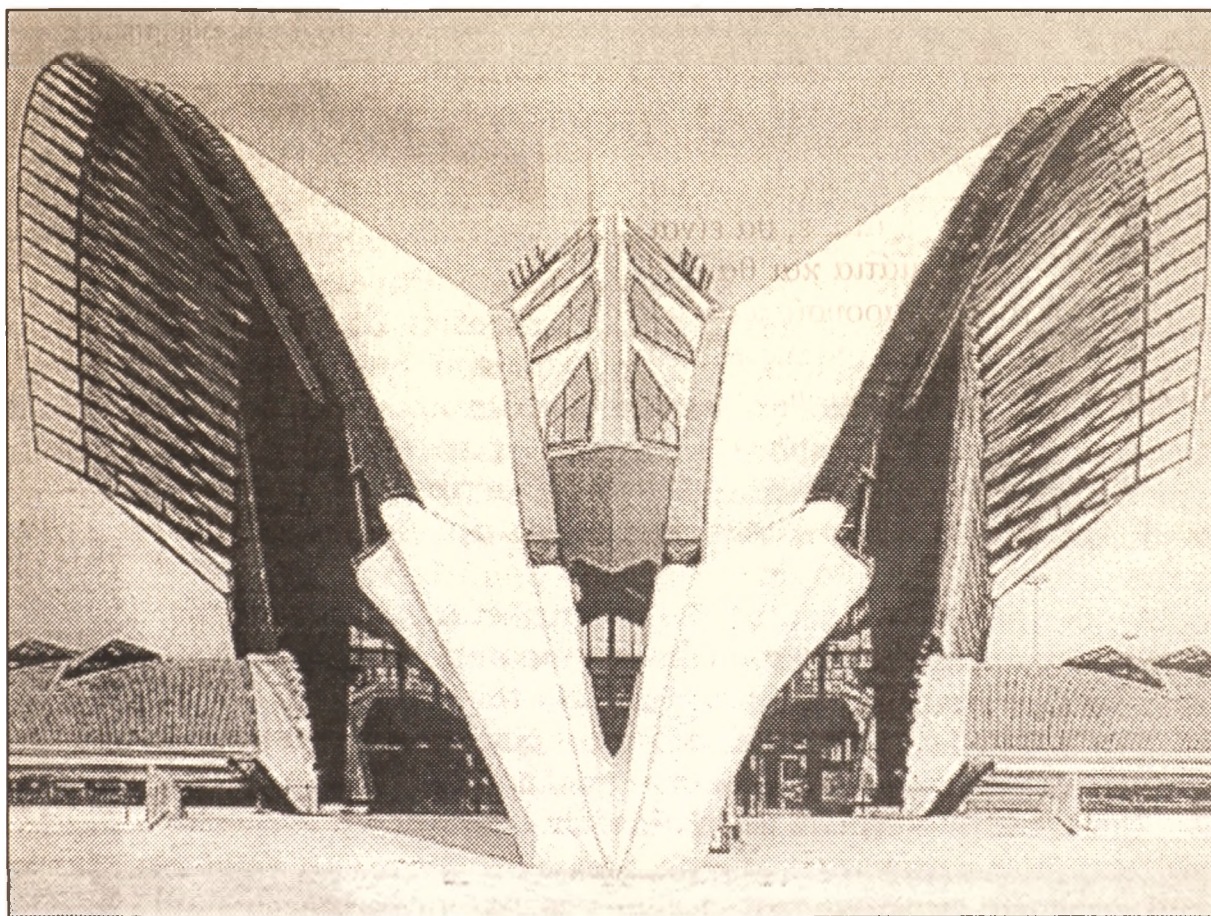
Η τελευταία μνημειακή ενότητα βίντεο έχει τον επίκαιρο τίτλο *Πέντε Άγγελοι της Χιλιετίας* και μεταφυσικές αναφορές σε παλιότερες δουλειές του Βιόλα, όπως το βίντεο της Γέννησης και του Θανάτου, του γιου και της μητέρας του καλλιτέχνη, αντίστοιχα. Πέντε φιγούρες βουτούν στο υγρό στοιχείο και αναδύονται από αυτό. Κατά την «Αναχώριση» το βλέμμα πασχίζει να ακολουθήσει μια φιγούρα που εκτοξεύεται μέσα από το σκοτεινό βιολέ λυκόφως. Η «Γέννηση» δημιουργεί μια δίνη στα ρυτιδωμένα νερά που εξαφνα κοκκινίζουν σαν «Φωτιά», και η φιγούρα ξαναεμφανίζεται και αιωρείται για λίγο στην «Άνοδο», μόνο για να καταδυθεί και να εξαφανιστεί για πάντα μέσα στην υγρή άβυσσο. Στην τελευταία του εμφάνιση, στη «Δημιουργία», το ανθρώπινο σώμα, λευκό και άυλο, έξω από το νερό πια, παίρνει τη μορφή του Σταυρού, με χέρια ανοιχτά και τεντωμένα. Θυσία, Εξευμενισμός, Λύση, Γνώση ή απλά Διαφυγή. Η τέχνη καλεί σε διάλογο, ακόμα.

ΦΑΙΗ ΤΖΑΝΕΤΟΥΛΑΚΟΥ

Τους τελευταίους μήνες είχαμε πολλές ευκαιρίες, έστω συγκυριακά, να γιορτάσουμε την παρουσία της σύγχρονης αρχιτεκτονικής στην Ελλάδα. Η μεγάλη έκθεση έργων του διάσημου ισπανού αρχιτέκτονα Calatrava στην Εθνική Πινακοθήκη, η λαμπρή τελετή απονομής βραβείων του Ελληνικού Ινστιτούτου Αρχιτεκτονικής στο ΕΙΕ, η έκθεση έργου αρχιτεκτόνων της Κρήτης στο ΚΑΜ στα Χανιά – όλες αυτές οι εκδηλώσεις έδωσαν την αφορμή να «ανοίξει» πάλι το δέμα της αρχιτεκτονικής.

Η παρουσία της αρχιτεκτονικής στον τόπο ως μη-κριτική

Συμπληρωματικά έγιναν πολυπρόσωπες συζητήσεις για την κριτική της αρχιτεκτονικής, δημοσιεύτηκαν αρκετά σχετικά άρθρα και συνεντεύξεις στον τύπο, και έτσι ζωντάνεψαν πάλι οι ελπίδες αναζωπύρωσης του ενδιαφέροντος για αυτή την τόσο παραμελημένη –όπως λέγεται– τέχνη στην Ελλάδα.

Η συζήτηση αυτή έχει γίνει αρκετές φορές ως τώρα, κάτω από διάφορες ομαλές ή ανώμαλες (το συνηθέστερο) συνθήκες, ευρύτερα πολιτικές (θυμίζω

την αρθρογραφία του Δ. Φατούρου στην Επταετία) ή στενότερα κοινωνικές-αισθητικές (βλέπε την υπόθεση εργοστασίου Φιξ ή πιο πρόσφατα, των κτιρίων του αεροδρομίου Ελ. Βενιζέλος). Αν έπρεπε η ντόπια αρχιτεκτονική κριτική να παραμείνει συνεπής στις αρχές της, θα έπρεπε αδιάκοπα να υπενθυμίζει τις τραγικές παραβλέψεις των κρατικών υπηρεσιών, την εγκληματική αδιαφορία της κοινωνίας, την περιφρόνηση γενικά του λειτουργήματος που λέγεται αρχιτεκτονική. Αυτοί

οι μύδροι θα συνοδεύονταν με νουθεσίες προς κάθε κατεύθυνση ώστε να αποκατασταθεί η δικαιοσύνη και να λάμψει η αλήθεια – άμποτε.

Όμως εφόσον θα έκανε τόσο καλά τη δουλειά της, η κριτική (πάντα μαχόμενη, επίκαιρη, καυστική) δεν θα είχε βέβαια την άνεση να ασχοληθεί με τίποτε άλλο. Γιατί πώς να έχει στομάχι να ψάλλει τους σχετικούς ύμνους σε κάποιο νέο αξιόλογο αρχιτεκτόνημα, όταν την ίδια στιγμή την πολιορκούσαν άπειρες οδυνηρές περιπτώσεις κακόβουλης συμπεριφοράς απέναντι σε άλλα έργα (παραποιήσεις, κατεδαφίσεις), σε σεβασμίους τόπους (η ειρωνεία της προστασίας ενός περιβάλλοντος-φάντασμα) ή σε καταξιωμένους αρχιτέκτονες (οι καθημερινά γνώριμοι προπηλακισμοί-εξευτελισμοί). Ή, για να μην το ξεχνάμε, όταν υπάρχει ένα ευρύτατο πεδίο για τη (νέα) κριτική, να ασχοληθεί (μεταθέτοντας εύσχημα τη συζήτηση) με τη σύγχρονη δυναμική πόλη και τα δεινά της.

Άλλωστε, ο ρόλος της κριτικής δεν θα ήταν βέβαια να εγκωμιάζει μόνο τα «καλά» έργα, αλλά θα έπρεπε με την ίδια (τουλάχιστον) συχνότητα να κατακρίνει όσα θεωρεί «κακά». Γιατί αλλιώς, τι σόι κριτική θα ήταν αν δεν αξιολογούσε; Όμως εκεί τα πράγματα δυσκολεύουν αφάνταστα σ' αυτόν τον ευλογημένο τόπο. Αδιαφορώντας για το πόσο (πονηρά) κοντά στη διαφημιστική προβολή –που τώρα πια συμπλέει με τη διάθλαση του life style– θα βρίσκονταν οι «υμνητικές» κριτικές, όλοι συγκεντρώνουν το ενδιαφέρον τους αποκλειστικά στα αρνητικά σχόλια που μπορεί να διατυπωθούν για κάποιο έργο, όσο προσεκτικά ή ευγενικά σερβίρονται.

Στην πράξη δεν υπάρχει έλληνας δημιουργός που να δέχεται έστω την υποψία επιφυλακτικής στάσης απέναντι σε κάποιο έργο του. Ακόμα περισσότερο, δεν πρόκειται να παραδεχτεί ότι επηρεάστηκε από (ή μιμήθηκε) κάποιον. Αυτή η διαδομένη τεχνική του «ούτε μύγα στο σπαθί τους» καταλήγει σε ιλαροτραγωδίες που συχνά οδηγούν σε αθεράπευτα μίσση ή παρανοϊκούς αποκλεισμούς. Και ποιος έχει την όρεξη να αντέξει τέτοιες δοκιμασίες, όταν «όλοι βράζουμε στο ίδιο καζάνι μέσα σε έναν μικρό τόπο»; Ίσως θα άξιζε μάλιστα κάποιος, με τις ανάλογες ψυχικές αντοχές, να ασχοληθεί με το φαινομενικά παράδοξο ότι όλοι όσοι επίμονα ζητούν

να γίνεται κριτική είναι εκείνοι που λιγότερο ανέχονται να την δεχτούν για τη δουλειά τους. Θα είχε πολλά να κερδίσει σχετικά με τα μυστήρια της ανθρωπίνης φύσης...

Δεν είναι λοιπόν περίεργο που η κριτική αποστρέφεται τους ίδιους τους (συχνά τόσο ευέξαπτους και χολερικούς) αρχιτέκτονες –εκτός αν θελήσει να τους υμνήσει δουλικά ή έστω καιροσκοπικά– και ασχολείται με κάποια γενική κατηγορία της αρχιτεκτονικής χωρίς ονόματα, χωρίς συγκεκριμένες εικονογραφικές αναφορές, δίνοντας την ψευδή εντύπωση ότι υπάρχει κάποιο δήθεν αργές μέτωπο μιας μετουσιωμένης «ιερής» τέχνης πάνω από τα πράγματα και πάνω από τους ανθρώπους. Όσο πιο θεωρητικά γίνεται αυτό, τόσο το καλύτερο. Εκεί, στο απυρόβλητο, στην ασφάλεια των αιθέρων, μπορεί ο κριτικός να μιλάει ανεμπόδιστα για την αγαπημένη του τέχνη, έστω με τη μορφή κάποιων διαφημιστικών σποτ όπου τον βολεύει ή τον παίρνει. Για τα υπόλοιπα, η (εύλογη) σιωπή. Κοινός άνθρωπος είναι ο δυστυχής και όχι ήρωας!

CALATRAVA Ή ΤΟ ΜΑΥΡΟ ΣΚΟΤΑΔΙ

Όμως οι πιο πρόσφατες ειδήσεις –αυτές που αφήνονται να «επιπλεύσουν» στις εφημερίδες– πιστοποιούν ότι ο μεγάλος Calatrava δεν αρκέστηκε σε ένα μάθημα άψογων δημόσιων σχέσεων προς τους έλληνες συναδέλφους του, αλλά «παραχώρησε δωρεάν» μια εξαίσια μελέτη για το ΟΑΚΑ κάτω από τις επευφημίες όλων. Αμέσως του προσφέρθηκε το επόμενο δώρο: ο νέος σταθμός Νερατζιώτισσας πλάι στις ολυμπιακές εγκαταστάσεις, και λίγο αργότερα, με την ευκαιρία των εγκαίνίων της νέας λεωφόρου Παπανδρέου στον Πειραιά, ο κ. Λαλιώτης δήλωσε ότι θα δώσει κι αυτός το κάτι τι του στον Calatrava, μια γέφυρα.

Δεν θα πρέπει να έμεινε διόλου δυσαρεστημένος ο διάσημος ξένος μας με τη γενναιοδωρία της ελληνικής κυβέρνησης και του Οργανισμού «Αθήνα 2004». Του φέρθηκαν όπως αναμενόταν, προσφέροντάς του γη και ύδωρ. Φτάνει να ευλογήσει τον τόπο με ένα μικρό αριστούργημα, ένα ελάχιστο δείγμα της μεγάλης τέχνης του. Έτσι, για να μπει η Ελλάδα για άλλη μια φορά στον χάρτη (η προηγούμενη ήταν με την παράσταση του Βαγγέλη Παπαθανασίου που στάλθηκε στο Διάστημα).

Βέβαια, ορισμένοι έλληνες αρχιτέκτονες δεν κρατήθηκαν όσο έπρεπε και έστω κάπως μασημένα παραπονέθηκαν για τον παραμερισμό του ντόπιου δυναμικού. Οι συζητήσεις στις παρέες άναψαν με την ευκαιρία: είναι η δουλειά του Calatrava «αρχιτεκτονική» ή πρόκειται για κάποιας ανωτέρας ποιότητας «γλυπτική»; Μπορεί αυτός ο κύριος να σχεδιάσει κάτι παραπέρα από άψογους συνδυασμούς από «πτερύγια» και «σκελετούς», μερικά από τα οποία κινούνται σαν βεντάλιες; Μπορεί ένα τέτοιο «οστεοφυλάκιο» να ανταποκριθεί σε σύγχρονες γήινες ανάγκες χωρίς να αρκεστεί στον ρόλο της καλόγουστης διακόσμησης;

Από την άλλη μεριά, ακούστηκαν αντίθετα επιχειρήματα, ότι ακόμα κι ένα κοκαλάκι να καταφέρει να στήσει ο Calatrava, αυτό θα είναι μεγάλο κέρδος για την υπόθεση της αρχιτεκτονικής, γιατί θα πείσει επιτέλους το ελληνικό δημόσιο ότι η αρχιτεκτονική μπορεί να είναι κράχτης, μπορεί (ακόμα πιο σημαντικό) να σε κάνει να ξεχνάς τη μιζέρια της καθημερινότητας. Αίφνης εκείνη η θεσπέσια γέφυρα που θα σχεδιάσει για τον Πειραιά, ε, θα είναι ένα βάλαμο για τα μάτια και θα μας παρηγορήσει για την παρουσία μιας λεωφόρου-τέρατος στο κέντρο της πόλης.

Να λοιπόν που ανακαλύπτουμε τις θεραπευτικές ιδιότητες της αρχιτεκτονικής. Μιας αρχιτεκτονικής που έρχεται να «ντύσει» και να «νοικοκυρέψει», να μεταμορφώσει με το μαγικό ραβδάκι της την πραγματικότητα.

Άλλωστε, λίγο είναι στην επόμενη έκθεση του κ. Calatrava, ίσως σε κάποια άλλη περιφερειακή χώρα που καίγεται για αναγνώριση, να φιγουράρει και κάποια (ή κάποιες) μακέτες από μεγάλο σχημα έργα του στην Αθήνα – αδιάφορο αν έχουν ή όχι χτιστεί; Να πώς μπαίνει κανείς στον χάρτη σχετικά ανέξοδα, κάνοντας διαφήμιση σε φωτισμένους και προνοητικούς υπουργούς και δημόσιες υπηρεσίες. Γι' αυτό συνιστώ ανεπιφύλακτα σε όλες και όλους να επισκεφτούν την έκθεση στην Πινακοθήκη για να έχουν αρκετό ονειρικό υλικό για αναμάρτημα στα επόμενα πέτρινα ευρω-χρόνια. Η αρχιτεκτονική έχει τη δύναμη να διαρκεί περισσότερο από οποιαδήποτε άλλη (πολιτισμική) μπαταρία και να εξαφανίζει τα σκοτάδια.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΦΙΛΙΠΠΙΔΗΣ

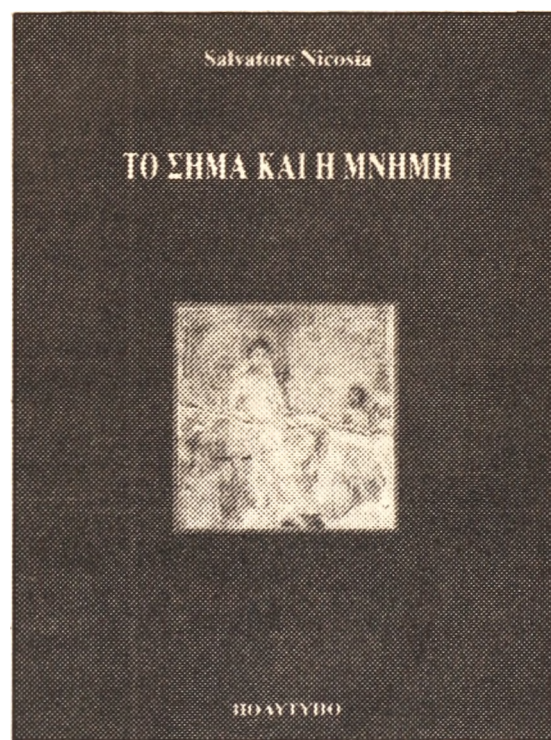
Salvatore Nicosia

ΤΟ ΣΗΜΑ ΚΑΙ Η ΜΝΗΜΗ

Ταφικά επιγράμματα
από την αρχαία Ελλάδα

Μετάφραση:
Ευριπίδης Γαραντούδης

Ύπό τις χιλιάδες επιγραφές που διασώθηκαν παρουσιάζεται μία σημαντική επιλογή που περιέχει κείμενα από τον 7ο π.Χ. αιώνα μέχρι τον 4ο μ.Χ. Αρχαίο κείμενο, μετάφραση, σχόλια. Έκτενης εισαγωγή του ελληνιστή Σαλβατόρε Νκοζία. Τετράχρωμες απεικονίσεις από τις επιτύμβιες στήλες της Δημητριάδος.

Η επιτύμβια επιγραφή διακονίζει τό ὄνομα καί τήν ταυτότητα ἑνός ἀτόμου, μαρτυρεῖ τόν τρόπο πού ἔζησε καί πέθανε, χαράζει τήν παρουσία του στή μνήμη τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου, προτείνοντάς τον σαν ἥρωικό πολιτικό, ἠθικό παράδειγμα καί τοῦ ἑξαναδίνει τή μοναδική μορφή ὑπαρξῆς πού μπορεῖ νά συνεχίσει ἀκόμα καί μετά τό θάνατο.

Ἐκδόσεις
ΠΟΛΥΤΥΠΟ

Ωραία παρουσίαση της
ποίησης του **Φώτη
Αγγουλέ**, και το κείμενο
του **Γιώργου Μπλάνα**,
γεμάτο ενδιαφέρουσες
παρατηρήσεις· άλλο ένα
βιβλίο της σειράς «εκ
νέου» (εκδ. Γαβριηλίδη,
2001): «**Κάρμα
μπουνάτσα! Με
καθρέφτη / μοιάζει ο
γιαλός που εγαληνεύτη /
και μήτε μια ζαρωματιά /
δε βλέπει η πένθυμη
ματιά / στο γαλαζί
κρουστάλλι ως πέφτει. //**
**Κρίμα που δεν μπορεί
να γίνει / και στην ψυχή
μου έτσι γαλήνη».**

Λειθαλής και έμμονος ο
ποιητής **Έκτωρ
Κακναβάτος**, γεμάτος
από τον οίστρο που μόνο
ο υπερρεαλισμός
πρόσφερε στους
ποιητές, γεμάτος από
την πνοή που
συνεπαίρνει, μας
στέλνει το **ΑΚΑΡΕΙ** (εκδ.
Άγρα, 2001): «**Το
λιοπύρι ανάσκελα στην
άμμο / Στο πεζούλι της
Νίσυρος / αφημένο το
εσώρουχο της θάλασσας
// Και ξάφνου όρθια / κι
ακίνητα τα κουπιά του
Ηράκλειτου / ... που αν
θα χτυπήσουν πάλι τα
νερά / θά 'ναι που / θά
'χουν πια διαβεί τα μάτια
σου / και το σάστισμα
θά' χει κοπάσει..»**

Βαριά η σκιά της
ελληνικής επανάστασης
του '21, πηγή έμπνευσης
των ποιητών και των
ζωγράφων, άφησε το
χνάρι της με το «κίνημα»
του φιλελληνισμού όπου
γης. Η έκδοση **Η
ελληνική επανάσταση
του 1821 στον καθρέφτη
της ρωσικής ποίησης**
(επιλογή, εισαγωγή,
επιμέλεια: **Σόνια
Ιλίνσκαγια**, εκδ. Εστία,
2001) αποκαλύπτει έναν
μοναδικό πλούτο
δημιουργίας, μια
σπουδαία ώρα της

ΚΡΙΤΙΚΗ βιβλίου

Για μια επανάσταση που δεν έγινε

**Κωστή Παπαγιώργη,
Ο Χέγκελ και η γερμανική επανάσταση,
Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 2000,
σελ. 185.**

Ο Κωστής Παπαγιώργης στο ανά χείρας
βιβλίο διεξέρχεται τόσο την ιστορία της με-
ταρρύθμισης και του ίδιου του Μ. Λουθή-
ρου, καθώς και της Γαλλικής Επανάστασης,
όσο και την ιστορία των ιδεών, από το φυ-
σικό δίκαιο, τους θεωρητικούς του Κοινω-
νικού Συμβολαίου, Χομπς και Ρουσώ, μέχρι
και τον γερμανικό ιδεαλισμό, με κύριους
εκπροσώπους του τον Καντ και τον Χέγκελ.

Ο συγγραφέας συνδέει τη μεταρρύθμιση,
τον προτεσταντισμό, με τον εγελιανισμό ως
θεωρία φιλοσοφικής ενοποίησης, η οποία
έρχεται να ολοκληρώσει την προτεσταντική
επανάσταση στρεφόμενη κατά του έως τότε
γερμανικού ιδεαλισμού, ο οποίος αντί να
ενοποιήσει τον κόσμο, οριστικοποιεί το χω-
ρισμό του μέσω της πόλωσης υποκειμένου-
αντικειμένου. Ωστόσο, εμείς ερωτούμε από
πού προήλθε ο έως τότε γερμανικός ιδεαλι-
σμός.

Μήπως η πιο «εσωτερική» πλευρά της με-
ταρρύθμισης, ο πιετισμός, δεν συνδέεται
άμεσα με την καντιανή κριτικότητα απέναν-
τι στην τρέχουσα πραγματικότητα, ακόμα
και ως «ιδεολογική» καταγωγή του ιδίου
του Καντ (όπως μαρτυρεί η ιστορία της φι-
λοσοφίας, βλέπε και τον Ι. Μπερλίν); Μή-
πως ο ρόλος της μεταρρύθμισης, ως γερμα-
νικής επανάστασης –και στην αρχή του έρ-
γου ευφυώς αναφέρει ότι κάθε γερμανική
επανάσταση φαντάζει «ατομική» σε σχέση
με τη γαλλική μαζική εξέγερση– δεν είναι
τόσο σαφής όσο τον βλέπει ο συγγραφέας;
Ή πάλι, εξαιτίας αλλά και πέραν του λου-
θηρανισμού, πιο πολύ για την ανάγκη ενο-
ποίησης του γερμανικού έθνους βάρυνε ο
οριστικός του περιορισμός με τη συνθήκη
της Βεσφαλίας ήδη από το 1648, που ύψω-
σε φράγμα στην ενοποίηση αλλά και σε κά-

θε προοπτική ιμπεριαλιστικής εξάπλωσης
του γερμανικού έθνους, σε αντίθεση με τα
υπόλοιπα νεότευκτα εθνικά κράτη της άλ-
λης –εν πολλοίς παπικής– Ευρώπης.

Όλα αυτά αποτελούν μια καταπιεστική αρ-
γοπορία η οποία επεβλήθη άνωθεν εκ μέ-
ρους των παπικών νικητών. Ο λουθηρανι-
σμός ως θρησκευτική και συνειδησιακή επα-
νάσταση επιτυγχάνει, αλλά ως γερμανική
εθνική επανάσταση αναβάλλεται επ' αόρι-
στον. Η ανάμνηση αυτή της ακύρωσης, βιώ-
νεται από τους Γερμανούς μέχρι και τον Β'
Παγκόσμιο Πόλεμο, αλλά τους βοηθά στη
συγκρότηση αφηρημένης σκέψης, τέτοιας
που ποτέ δεν αξιώθηκαν οι άλλες εθνότητες.
Ο ίδιος ο Χέγκελ γράφει στο έργο του *Δια-
φορά των φιλοσοφικών συστημάτων του Φί-
χτε και του Σέλλινγκ*: «Όταν η δύναμη της
ενοποίησης εξαφανίζεται από τη ζωή των
ανθρώπων και οι αντιθέσεις, έχοντας απολέ-
σει τη ζωντανή σχέση και την αμοιβαία τους
ενεργητικότητα, αυτονομούνται, τότε ακρι-
βώς γεννιέται η ανάγκη της φιλοσοφίας».

Θέλουμε να πούμε μ' όλα αυτά ότι η ανά-
γκη ενιαίας συνείδησης του λαού και του
έθνους δεν ήταν απότοκο της ίδιας της με-
ταρρύθμισης αλλά της πολιτικής αποτυχίας
της εξάπλωσής της. Μήπως ο γερμανικός
διαφωτισμός και ο διεθνισμός του Καντ,
αλλά και του Γκαίτε, η αντίθεσή του οποί-
ου στα εθνικά γερμανικά ιδεώδη καθώς
και η λατρεία του για τον Ναπολέοντα εί-
ναι γνωστή, δεν επιτρεπόταν μόνο, αλλά
και ευνοούνταν από τη βαθύτερη ουσία της
μεταρρύθμισης, την ατομική ελευθερία της
συνείδησης; Ακόμα περισσότερο, μήπως
και η ιστορική συνείδηση του Χέγκελ δεν
είχε πολλά να κάνει με μία νιτσεϊκού τύπου
γερμανολατρεία –που αποτελεί μία «στιγ-
μή» του Χέγκελ– και πόρρω απέχει από
τον πανγερμανισμό που εκφράζεται πολύ
έντονα στην αρχή του 20ου αιώνα; (Ανα-
φέρουμε ενδεικτικά το έργο του Τόμας
Μαν, αποκηρυγμένο κατόπιν από τον ίδιο,
Στοχασμοί ενός απολιτικού). Επειδή προ-
φανώς δεν έφτανε στους Γερμανούς η ιδε-

ολογική κατάληξη της επανάστασης που έγινε στο πνεύμα και μέσω του Χέγκελ, αλλά εκείνο που ακριβώς τους έλειπε ήταν η επιβεβαίωσή τους ως εθνικό κράτος.

«Ο “Λόγος”, η “Ζώη”, το “Άπειρο”, το “Απόλυτο” αποτελούν τα νέα θεωρητικά μέσα που θα επαναφέρουν τη χαμένη ενότητα». Η εμμονή σε αυτές τις έννοιες του συγγραφέα φαντάζει περισσότερο νιτσεϊκή

παρά εγελιανή. Αυτά είναι, σε γενικές γραμμές, τα ερωτήματα που μας γεννά το έργο του Κωστή Παπαγιώργη. Ωστόσο δίνει μια ανάγλυφη περιγραφή των συνθηκών της εποχής γύρω από το θέμα της συγκρότησης της Γερμανίας σε εθνικό κράτος και διαβάζεται σίγουρα με ενδιαφέρον.

Έρη Κασίμη

Ο ρόλος της πολιτικής ενημέρωσης

Δημήτρη Ρέππα,

Πρόσωπο με Πρόσωπο

με τα Μαζικά Μέσα Ενημέρωσης,

Εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1999.

Το σχετικά πρόσφατο βιβλίο του υπουργού Τύπου και ΜΜΕ και κυβερνητικού Εκπροσώπου Δημήτρη Ρέππα δεν περιέχει μόνο τον απολογισμό του έργου του ως επικεφαλής του υπουργείου από τον Ιανουάριο του 1996 (τις κανονιστικές ρυθμίσεις για την ψηφιακή εποχή, το θεσμικό πλαίσιο για τα ΜΜΕ, την επικοινωνιακή πολιτική κ.λπ.), τις απόψεις του για τις σχέσεις πολιτείας και ΜΜΕ καθώς και τις αντιλήψεις του για τη σημερινή κοινωνία της πληροφορίας, αλλά και ενδιαφέρουσες ενδοσκοπήσεις αναφορικά με το ρόλο και τη λειτουργία του κυβερνητικού εκπροσώπου, που συμπυκνώνει στον επίλογο του βιβλίου του. Ωστόσο οι απόψεις του αυτές αναπόφευκτα συνδέονται με τις αντιλήψεις του για το ρόλο και την πρακτική των ΜΜΕ, ειδικότερα φυσικά στην Ελλάδα.

Διότι αυτονόητο είναι πως ο πολιτικός λόγος του κυβερνητικού εκπροσώπου δεν λειτουργεί σε κενό, ούτε μπορεί να αγνοήσει κώδικες επικοινωνίας και τεχνικές που προσιδιάζουν στο υφιστάμενο επικοινωνιακό περιβάλλον. Εξάλλου εκφορά και επίσημη ερμηνεία της κυβερνητικής πολιτικής και μεταφορά των πολιτικών μηνυμάτων αποτελούν ουσιώδεις παράγοντες της δημοκρατικής πολιτικής διαδικασίας, ιδιαίτερα μάλιστα όταν συνοδεύονται από προσωπικό κύρος και αξιοπιστία. Αποτελεί πολιτικό καθήκον του κυβερνητικού εκπροσώπου η προσπάθεια καθορισμού της ημερήσιας διάταξης της πολιτικής συζήτησης.

Ωστόσο ο κυβερνητικός εκπρόσωπος έχει να αντιμετωπίσει σοβαρούς αντιπάλους. Κατ' αρχήν την εγγενή ένταση που διακρί-

νει τις σχέσεις της εξουσίας –κάθε εξουσίας, πόσο μάλλον της πολιτικής– με τα ΜΜΕ. Ο ρόλος ελέγχου της εξουσίας, που εξ ορισμού εναποτίθεται στα ΜΜΕ –κι από εδώ εκπληγάζει ίσως το λανθασμένο μάλλον δόγμα ότι καλή δημοσιογραφία είναι μόνον η κριτική δημοσιογραφία– πλέκει έναν ιστό υπέρμετρης καχυποψίας έναντι των επισήμων εκδοχών και συχνά εγκλωβίζει τη δημοσιογραφική στάση σε εκ προοιμίου συνωμοτικές ερμηνείες που πρέπει οπωσδήποτε να μεταφερθούν στην κοινή γνώμη εφόσον οι κυβερνώντες και κάθε είδους εξουσιαστές εξ ορισμού αποκρύπτουν, συγκαλύπτουν, μεταθέτουν και τα συναφή. Πόσο συχνά όμως γίνεται παραδεκτό ότι και τα ΜΜΕ σφάλλουν ή είναι εκτεθειμένα στους ίδιους πειρασμούς; Εάν η εξουσία είναι εξ ορισμού ύποπτη, πόσο αθώα είναι τα ΜΜΕ;

Βέβαια, σε μία ελεύθερη κοινωνία τα ΜΜΕ είναι ελεύθερα να σφάλλουν ακόμα δε και να είναι ανεύθυνα. Αυτό δεν σημαίνει ότι πρέπει να τίθενται υπεράνω κριτικής και ρυθμίσεων δεοντολογικής υφής. Περαιτέρω, το σημερινό επικοινωνιακό περιβάλλον κάθε άλλο παρά ευνοεί τη σοβαρή πολιτική επικοινωνία. Ο λυσσαλέος ανταγωνισμός μεταξύ των ΜΜΕ για κυκλοφορία, ακροαματικότητα και τηλεθέαση, οδηγεί σε επικίνδυνους ατραπούς όπου πλεονάζουν η υπεραπλούστευση, η προκατάληψη, η παρερμηνεία, η αυθαίρετη επιλογή, ο κατακερματισμός, η παραγνώριση των αποχρώσεων, η χονδροειδής κατασκευή, η υποβάθμιση της αισθητικής, η προσφυγή στον εντυπωσιασμό σε βάρος της ουσίας και άλλα αμαρτήματα ων ουκ έστιν αριθμός.

Αποτέλεσμα, μεταξύ άλλων, είναι συχνά οι κακές ειδήσεις να διώχνουν τις καλές, όπως το κακό νόμισμα διώχνει το καλό, σύμφωνα με το νόμο του Gresham. Τελικά όμως τα ΜΜΕ πάντα έχουν τον τελευταίο

ρωσικής ευαισθησίας, που εμπνέεται από τον ξεσηκωμό των Ελλήνων: Αλέξανδρος Πούσκιν, Βίλχελμ Κιουχελμπέκερ, Κόντρατ Ριλέγεφ, Βλαδίμηρος Ραγέφσκι, Βασίλι Καπνίστ, Φιοντόρ Γκλίνκα, Βασίλι Τουμάνσκι, Ντιμίτρι Βενεβιτίνοφ, Ορέστ Σομόφ, Βασίλι Γκριγκόριεφ, Ιβάν Κοζάοφ, Πάβελ Κατένιν, ποιήματα μιας ώρας ρομαντικής έξαρσης, μεταφρασμένα από άξιους ποιητές: Στρατής Πασχάλης, Κώστας Παπαγεωργίου, Ρούλα Κακλαμανάκη, Χριστόφορος Λιοντάκης. Η έκδοση συμπληρώνεται με ένα πληροφοριακό κείμενο της Σβετλάνα Αρταμόνοβα για «το ελληνικό ταξίδι του Β. Ορλόφ-Νταβίντοφ» και μια εικαστική επιλογή τοπίων και τόπων της Ελλάδας του 1835.

Για τα Ποιήματα της Μέλπως Αξιώτη διαθέτουμε πλέον μια φροντισμένη έκδοση (φιλολογική επιμέλεια: Μαίρη Μικέ, εκδ. Κέδρος, 2001).

Περιλαμβάνει τις συλλογές Σύμπτωση (1939), Κοντραμπάντο (1959-1960), Θαλασσινά (1961), καθώς επίσης «Το τραγούδι του Δνείπερου» και ανέκδοτα ποιήματά της γραμμένα στα γαλλικά (1947-1949). Η έκδοση συμπληρώνεται με την πολύτιμη ανέκδοτη, ως τώρα, αλληλογραφία της Μέλπως Αξιώτη με τον Γιάννη Ρίτσο, που αναφέρεται, κυρίως, στην έκδοση της συλλογής της Κοντραμπάντο (1960): «... Μόνο κάτω στα μυστικά θεμέλια του

σπιτιού / βαδίζουν
κανονικά τα καλοκαίρια
και οι χειμώνες και
σύμφωνα με το
γραμμένο / πάνω στα
θεμέλια του, να μην
τυχόν κανείς θαρρεί πως
τάχα η γης επέτρωσε, /
το σπίτι πάντοτε θα
συνεργάζεται στενά με
τα θεμέλια».

Διαπεραστική, όπως
πάντα, η ποίηση της
Κικής Δημουλά στην
πρόσφατη συλλογή της
Ήχος απομακρύνσεων
(εκδ. Ίκαρος, 2001) μας
οδηγεί όλο και πιο
άμεσα στο συναίσθημα
της απώλειας και του
αναπότρεπτου, χωρίς
ίχνος μελοδραματισμού:
«Υπό τον λύχνον της
επιβίωσης σκυμμένες /
μερόνυχτα οι στερήσεις
μας έγιναν / ευφραδείς
είτε πεζά μονολογώντας
/ είτε με περίπλοκους
νευμάτων συνδυασμούς /
χάρη στο τυφλό σύστημα
που εφαρμόζει / ο
λυρισμός σου». Μια
ποίηση που εξωθεί στην
επικοινωνία και τη
σύμπραξη· ένας λόγος
που ακόμη κι όταν
δηλώνει
«απομάκρυνση»
παραμένει εδώ στα καθ'
ημάς, ανήσυχος,
δραστικός και
ολοζώντανος,
διατηρώντας μιαν
ειρωνική οξύτητα στην
παρατήρηση και το
σχολιασμό της ζωής μας.
Τα άλλα παραδίδονται
στον «Ανώτατο κριτή:
Ελάχιστες διορθώσεις. /
Έσβησα ένα και / μια
και δεν είχε τίποτα να
δέσει / βολεύτηκαν στη
θέση του / μερικά
φίλεργα όχι / κι έδωσα
τα κλειδιά στο ανώτατο /
Προς τι / να μπαίνει
όποτε θέλει ελεύθερα /
στο κείμενο στην
πρόθεση και στην
υπογραφή».

ο χαρτοκόπτης

λόγο, πάντα έχουν τη δυνατότητα να πυρο-
βολούν τελευταία. Εξ ου και η αγωνία του
κυβερνητικού εκπροσώπου.

Στο βιβλίο υπάρχουν εύστοχες επισημάν-
σεις για τη σημερινή «πολτοποίηση των πά-
ντων στο μίξερ της ενημέρωσης και της επι-
κοινωνίας» (σελ. 27). Πράγματι, ακόμη και
οι ειδήσεις έχουν πλέον προσλάβει τη μορ-
φή ψυχαγωγίας, τεμαχίζονται και μεταδίδο-
νται, συχνά εκτός πλαισίου, με απουσία κά-
θε άλλης αναφοράς, συσχετισμού ή ανάλυ-
σης, ως δραματοποιημένες προσωπικές
ιστορίες. Δεν είναι καθόλου τυχαίο που η
τάση αυτή ανάμειξης του πληροφοριακού
και του ψυχαγωγικού στοιχείου
(infotainment) τείνει να επικρατήσει, του-
λάχιστον στα ιδιωτικά ΜΜΕ.

Αν κανείς προβεί σε αφαίρεση της σχετι-
κής θέσης ισχύος του κυβερνητικού εκπρο-
σώπου, τα αυτά, πιστεύω, ισχύουν *mutatis
mutandis* και για τους εκπροσώπους Τύπου
ισχυρών κέντρων εξουσίας. Πόσο μάλλον
όταν πρόκειται για κατοχυρωμένο θεσμικό
ρόλο στο πολίτευμα, όπως αυτόν της αξιω-
ματικής αντιπολίτευσης.

Οι εκπρόσωποι δεν είναι βέβαια ούτε οι
μόνοι ούτε οι αποκλειστικοί φορείς καθορι-
σμού της πολιτικής ημερήσιας διάταξης.
Αλλά είναι αυτοί που δίνουν τον *τόνο* και
σε μεγάλο βαθμό καθορίζουν το πλαίσιο
και την ποιότητα της δημόσιας πολιτικής
αντιπαράθεσης. Γι' αυτό ο *εκπρόσωπος*
επωμίζεται βαριές πολιτικές ευθύνες έχο-
ντας διαρκώς στραμμένους στο πρόσωπό
του τους προβολείς της δημοσιότητας,
όντας περισσότερο εκτεθειμένος και δια-
φανής ως πολιτικό πρόσωπο, ισχυρός αλλά
και ευάλωτος συνάμα, διαρκής στόχος ευ-

κολότερα προσφερόμενος για εξιλαστήριο
θύμα ή αποδιοπομπαίος τράγος, κατ' ου-
σίαν μόνος. Προστατεύει αλλά σπανίως
προστατεύεται. Φθονείται για τη δημοσιό-
τητα που απολαμβάνει αλλά μπορεί και να
(αυτο)καταστραφεί απ' αυτήν.

Τέλος, γενικότερα στο αναδυόμενο και
κατακερματισμένο επικοινωνιακό περιβάλ-
λον με την έλευση της ψηφιακής τεχνολο-
γίας και την προσφορά περισσότερων επι-
λογών, συμπεριλαμβανομένου και του δια-
δικτύου, η *πολιτική ενημέρωση* αντιμετωπί-
ζει νέες προκλήσεις που ταυτίζονται σχε-
δόν με τις προκλήσεις που αντιμετωπίζει η
ίδια η δημοκρατία σήμερα, της οποίας η
επιβίωση και ορθή λειτουργία εξαρτάται
από την πολύπλευρη ενημέρωση των πολι-
τών της για τα συμβαίνοντα στη δημόσια
σφαίρα.

Υποστηρίζεται ότι οι νέες τεχνολογίες θα
αυξήσουν εξ αντικειμένου τις δυνατότητες
του «κοινού» να αποφεύγει την πολιτική
ενημέρωση, όπως τουλάχιστον τη γνωρίζου-
με σήμερα. Εάν έτσι έχουν τα πράγματα, οι
φορείς της πολιτικής ενημέρωσης επιφορτί-
ζονται με την επιπρόσθετη ευθύνη αντιμε-
τώπισης τέτοιων τάσεων που εν μέσω ενός
γενικότερου κλίματος απαξίωσης της πολι-
τικής εξασθενίζουν ακόμη περισσότερο την
πολιτική συμμετοχή. Μια τέτοια ανάληψη
ευθύνης όχι μόνο συντελεί στην ανύψωση
του επιπέδου της δημόσιας σφαίρας αλλά
ακυρώνει και τις προσπάθειες νεόκοπων
spin doctors να υποκαταστήσουν την ουσία
της πολιτικής αντιπαράθεσης με επικοινω-
νιακές πομφόλυγες.

Βασίλης Καπετανγιάννης

ΓΝΩΡΙΣΜΑΤΑ

Χρήστου Σπουρδαλάκη,
Α. Φυτοκνάμου,
Εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2001.

Πρόκειται για το δεύτερο μυθιστόρημα
του Χρήστου Σπουρδαλάκη. Το
προηγούμενο είχε κυκλοφορήσει το
1994 από τις εκδόσεις «Δελφίνι» με τον
τίτλο *Πορφυρίων*.

Ο ήρωας του δεύτερου αυτού
μυθιστορήματος του Χρήστου
Σπουρδαλάκη θέτει ένα περίεργο
στοίχημα.

Στοιχημάτιζε και τη ζωή του ακόμα πως
αν όλα τα κουκιά του κόσμου
βλάσταιναν, θα επαναλαμβανόταν το

ίδιο αόρατο θαύμα: θα ευδοκιμούσαν
χιλιάδες κουκιά που θα έμοιαζαν τόσο
πολύ μεταξύ τους, ώστε φυτό κυάμου
να ονομάζεται η καθεμιά
ανεπανάληπτη μονοετής ζωούλα.
Όμως, έτσι όπως συμβαίνει και με τους
ανθρώπους, αυτή η ανεπανάληπτη
μοναδικότητα θα ήταν ταυτόχρονα και
το πιο κοινό τους γνώρισμα.
Και φαίνεται ότι αυτό ακριβώς το
στοιχείο της μοναδικότητας είναι που
κάνει τις πιο προσωπικές, τις πιο
μοναχικές από τις στιγμές του ήρωα να
καθρεφτίζουν κάτι από το είδωλο του
δικού μας προσώπου.

Σωτήρης Ντάλης

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ 1789-2000

Denis Richards

Μετάφραση: Φ. Κ. Βώρος
Εκδόσεις Παπαδήμα
Αθήνα 2001, σελ 688

Διαισθανόμενος ίσως την ασάφεια που επικρατεί στο κεφάλι των περισσότερων για το τι πραγματικά είναι η σύγχρονη ιστορία, ο συγγραφέας πριν απ' όλα διευκρινίζει το νόημα ακριβώς αυτού του όρου χρησιμοποιώντας μερικά πολύ ευδιάκριτα και σημαντικά γεγονότα των οποίων οι συνέπειες επηρεάζουν ή καθορίζουν τη ζωή των ανθρώπων μέχρι σήμερα. Αναμφισβήτητα ένα τέτοιο γεγονός είναι η Γαλλική Επανάσταση με την οποία και ξεκινά μια πολύ σημαντική περίοδος της ευρωπαϊκής ιστορίας. Η άνοδος της αστικής τάξης, η υποχώρηση της φεουδαρχίας, η διατύπωση των δι-

καιωμάτων του ανθρώπου, η επίσημη κατάργηση της δουλείας και δουλοπαροικίας, η εμφάνιση των πρώτων σοσιαλιστικών ιδεών, η ενδυνάμωση των ιδεολογιών του εθνισμού και του φιλελευθερισμού είναι μερικές μόνο από τις εξελίξεις που επέφερε η Γαλλική Επανάσταση. Ο Richards ωστόσο δεν αρκείται στην παράθεση των ιδίων των γεγονότων, και αυτό ίσως είναι ένα χαρακτηριστικό που επιτρέπει να θεωρούμε το βιβλίο του πολύ σημαντικό, αλλά επιχειρεί την σύνδεσή τους με όσα προηγήθηκαν ή ακολούθησαν. Έτσι στις σελίδες του βιβλίου μπορεί κανείς να μάθει για την κατάσταση που επικρατούσε στην Ευρώπη πριν την επανάσταση, για την άνοδο και την πτώση του Βοναπάρτη, τα ιδιαίτερα γνωρίσματα της δεύτερης γαλλικής δημοκρατίας, την άνθηση της Αυστροουγγρικής Αυτοκρατορίας, την ενοποίηση της Ιταλίας, τους πολέμους του Βίσμαρκ και την ενοποίηση της Γερμανίας, το Ανατολικό ζήτημα και πλήθος άλλων γεγονότων που φτάνουν μέχρι τις μέρες μας. Θετική και η προσθήκη του παραρτήματος με το συνοπτικό διάγραμμα της νεοελληνικής ιστορίας. Επιπλέον βοήθεια για τον αναγνώστη μπορούν να θεωρηθούν άλλωστε οι 23

χάρτες και οι 40 σελίδες ένθετων εικόνων.

Ο ΤΥΦΛΟΣ ΔΟΛΟΦΟΝΟΣ

Μάργκαρετ Άιγουντ

Μετάφραση: Πόλυ Μοσχοπούλου
Εκδόσεις Ωκεανίδα
Αθήνα 2001, σελ 704

Φιλόδοξο, δραματικό και καλά δομημένο βιβλίο, το μυθιστόρημα της Άιγουντ τιμήθηκε το 2000 με το φημισμένο λογοτεχνικό βραβείο Booker. Ευφυής και άρα καλή παρατηρητής η канаδή συγγραφέας αξιοποιεί στο έπαρκο τις γνώσεις της για την ανθρώπινη φύση παρουσιάζοντάς μας μια ιστορία τουλάχιστον αξιόλογη.

Η Άιρις, μεγαλύτερη αδελφή της Λώρας, παντρεμένη στα δεκαοχτώ της μ' ένα σημαντικό βιομήχανο, αλλά φτωχή στα ογδονταδύο

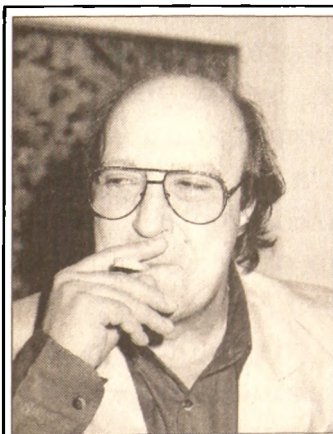
της, ζει σε μια πόλη όπου πριν από τον Πρώτο Παγκόσμιο κυριαρχούσε η πλούσια οικογένειά της. Τώρα η Άιρις αναπολεί το παρελθόν και ιδιαίτερα τα γεγονότα γύρω από το θάνατο της αδελφής της. Κυριότερο από αυτά είναι η έκδοση του «Τυφλού Δολοφόνου», έργου της Λώρας, που περιγράφει ένα φλογερό δεσμό στη δεκαετία του 1930 ανάμεσα σε μια πλούσια κοπέλα κι έναν κυνηγημένο άντρα, και χάρισε στη νεκρή αδελφή της φήμη και φανατικό κοινό...

Στις κρυφές συναντήσεις τους οι δυο εραστές plάθουν μια ιστορία, που εξελίσσεται σ' ένα μυθικό πλάνητη, τον Ζάκρον. Και όπως αυτή η φανταστική ιστορία σφραγίζεται από τον έρωτα, τη θυσία και την προδοσία, το ίδιο σφραγίζεται και η πραγματική, ενώ και στις δυο τα γεγονότα οδηγούν στον πόλεμο και στην καταστροφή. Με άλλα λόγια τρία επιμέρους μυθιστορήματα πλέκονται και αφηγούνται ένα βαθύ και συγκλονιστικό οικογενειακό δράμα.

Η ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΗΣ ΘΕΑΣ

Marija Gimbutas

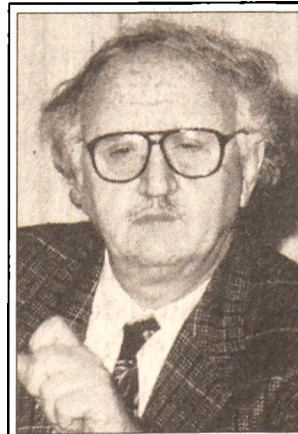
Μετάφραση: Ντίνα Σιδέρη
Εκδόσεις: Αρχέτυπο
Θεσσαλονίκη 2001, σελ. 352

Νίκος Βασιλειάδης

- ΑΓΑΘΟΣ
- ΑΓΗΜΑ ΤΙΜΩΝ
- Ο ΣΥΜΒΟΛΑΙΟΓΡΑΦΟΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

Μάρκος Μέσκος

- ΨΙΛΟΒΡΟΧΟ

[Ποίηση]

- ΠΡΟΣΩΠΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

[Δοκίμια]

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

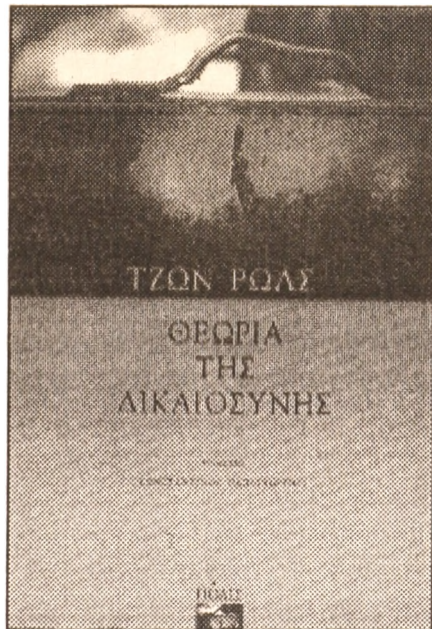
Τι υπήρχε πριν από τους ιστορικά τεκμηριωμένους πατριαρχικούς πολιτισμούς που αναπτύχθηκαν στον ευρωπαϊκό χώρο; Ποια είναι η προϊστορία της γηραιάς ηπείρου; Και ποια είναι η σχέση μας μαζί της; Έπειτα από πολύχρονες έρευνες σε όλη σχεδόν την Ευρώπη, η συγγραφέας ξεδιπλώνει στις σελίδες του τελευταίου βιβλίου της τον Πολιτισμό της Μεγάλης Θεάς, ανατρέποντας με τρόπο ριζοσπαστικό πολλά από τα ισχύοντα επιστημονικά δεδομένα. Πρόκειται για ένα συναρπαστικό ταξίδι στις ρίζες του ευρωπαϊκού πολιτισμού – ακολουθώντας τα ίχνη των παλαιο-ευρωπαϊκών «μητρογραμματικών» κοινωνιών της Νεολιθικής Περιόδου και της εποχής του Χαλκού που, σύμφωνα με τη συγγραφέα, παρήκμασαν εξαιτίας της μετανάστευσης ινδοευρωπαϊκών πατριαρχικών φύλων. Ιερά και ναοί, ταφικά μνημεία και ειδώλεια, ζωγραφικές παραστάσεις και λαογραφικές παραδόσεις, μεγάλοι λίθοι και μάσκες αποκαλύπτουν την εσωτερική γεωγραφία ενός κόσμου που αν και έχει βυθιστεί στον ορίζοντα του χρόνου, έχει αφήσει σημάδια της ύπαρξής του πίσω

του. Η μεγάλη Μητέρα Θεά αναδύεται μέσα από τις τοιχογραφίες της Κνωσού και της Φαιστού, τις θεές και τους θεούς της αρχαίας Ελλάδας, τους ετρουσκικούς ναούς, τον βασκικό και κελτικό πολιτισμό, τις γερμανικές θεότητες και τις βαλτικές γλώσσες. Μεγάλο βιβλίο από μια μεγάλη επιστήμονα που θα αρέσει σε οποιονδήποτε διατηρεί το μεράκι της γνώσης.

ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ

Τζων Ρωλς

Μετάφραση: Συλλογική
Επίμετρο: Κωνσταντίνος Παπαγεωργίου
Εκδόσεις Πόλις
Αθήνα 2001, σελ. 700

Από τα σημαντικότερα για πολλούς βιβλία της σύγχρονης φιλοσοφίας, *Η Θεωρία της Δικαιοσύνης* του Τζων Ρωλς θέτει μια σειρά από απολύτως ενδιαφέροντα ζητήματα, όπως η απόκτηση μιας ελεύθερης, δίκαιης και πολιτικά βιώσιμης κοινωνίας και οι τρόποι με τους οποίους θα μπορούσε να επιτευχθεί κάτι τέτοιο. Φιλόδοξος ο αμερικανός φιλόσοφος επιχειρεί να θέσει ή μάλλον να καθορίσει το πλαίσιο εντός των οποίου

θα ήταν δυνατό να εξελιχθούν οι μελλοντικές κοινωνίες σε κάτι θετικότερο απ' ό,τι είναι σήμερα. Το ενδιαφέρον στην θεωρία του εντοπίζεται καταρχήν στο γεγονός πως δεν μασάει τα λόγια του και το κυριότερο, δεν φοβάται να συγκρουστεί με όσους συναδέλφους του (και είναι πολλοί) αρέσκονται σε θεωρίες ελάχιστα εφαρμόσιμες. Τι λέει λοιπόν ο Ρωλς; Πρώτα απ' όλα πως οι θεσμοί οφείλουν να είναι απόλυτα σεβαστοί όταν εξασφαλίζουν στον καθένα τόση ελευθερία ώστε να μην παραβιάζεται η ελευθερία των υπολοίπων. Δεύτερο και εξίσου σημαντικό (αν και για κάποιον ουτοπιστή θα φανεί τουλάχιστον ύποπτο), ότι η κατ' εξαίρεση ανοχή των κοινωνικών ανισοτήτων μπορεί να επηρεάσει θετικά τη δικαιοσύνη μιας κοινωνίας με την προϋπόθεση πως αυτές θα αποβαίνουν προς όφελος και των ασθενέστερων οικονομικά ενώ η υπεροχή κάποιων προσώπων θα συνδέεται με διαδικασίες ανοικτές σ' όλους

ΔΟΚΙΜΙΑ

Francis Bacon

Μετάφραση: Σπύρος Φέγγος
Επιμέλεια: Ι.Σ. Χριστοδούλου
Εκδόσεις Ζήτηρος
Θεσσαλονίκη 2001, σελ. 304

Ο Francis Bacon δεν υπήρξε κανένας σπουδαίος τύπος, τουλάχιστον αν τον εξετάσει κανείς από την σκοπιά της ηθικής. Αυλικός, κόλακας, ραδιούργος, ευμετάβολος, έτοιμος να θυσιάσει τα πάντα για να διατηρήσει την εύνοια που απολάμβανε, εμφανίζεται ιστο-

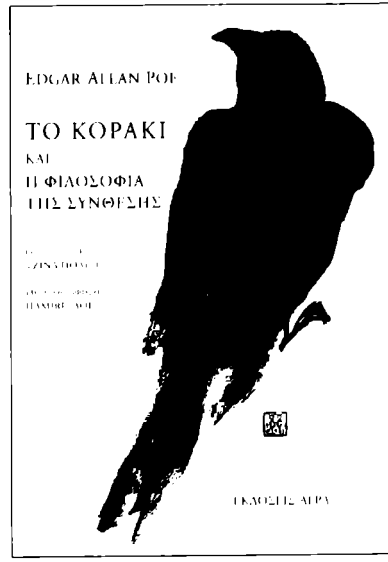
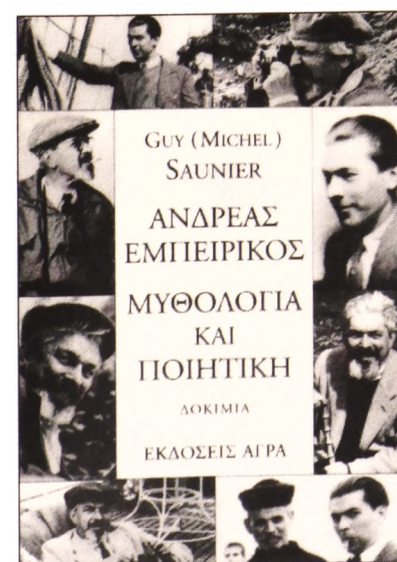
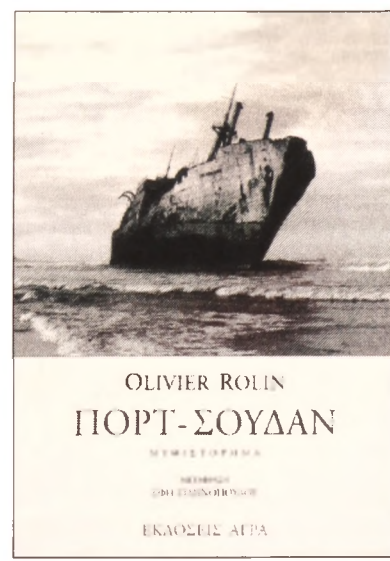
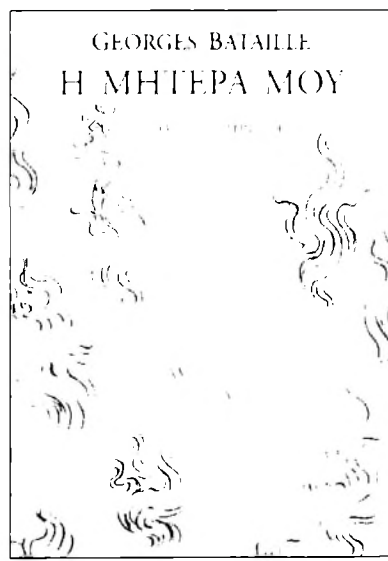
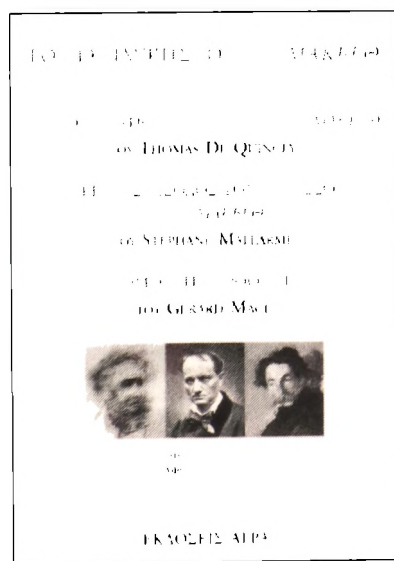
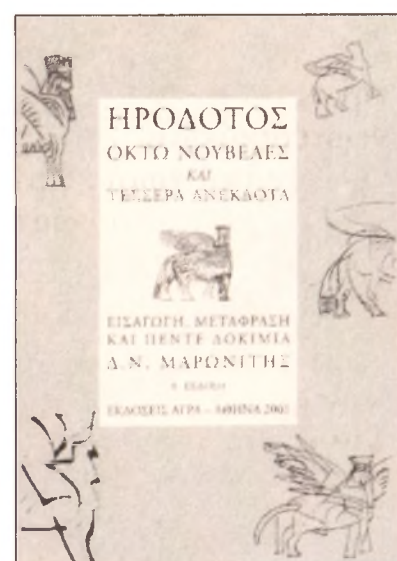
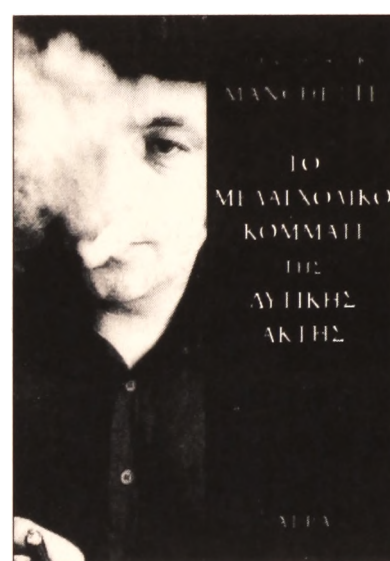
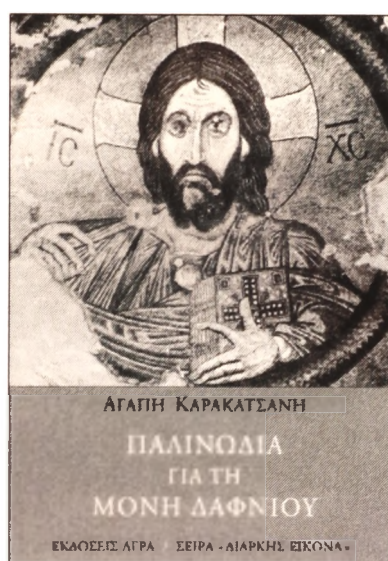
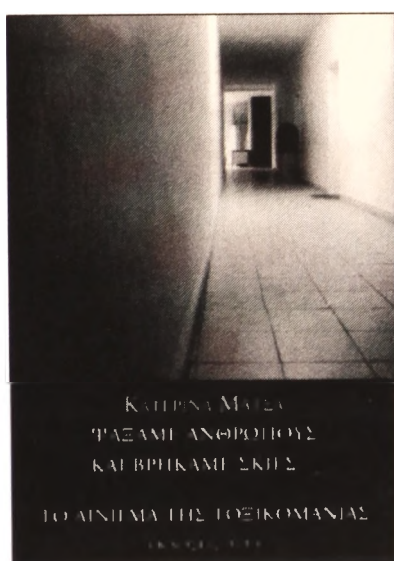
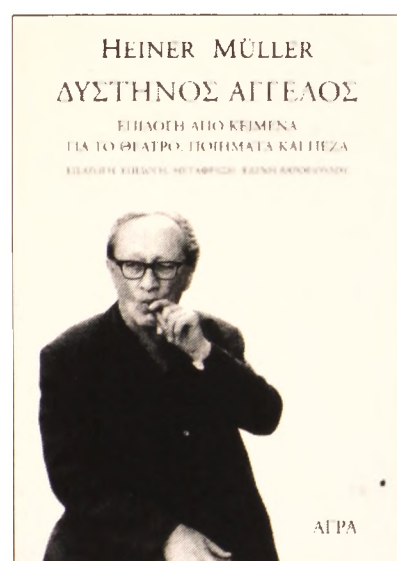
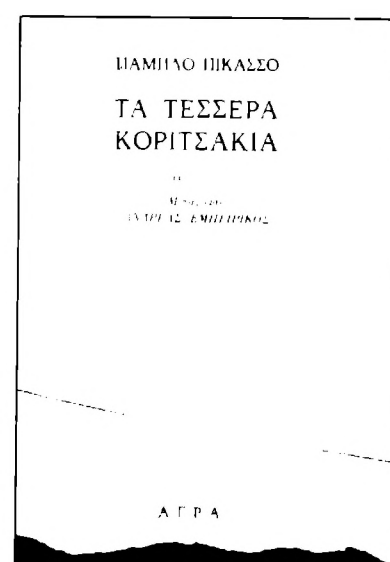
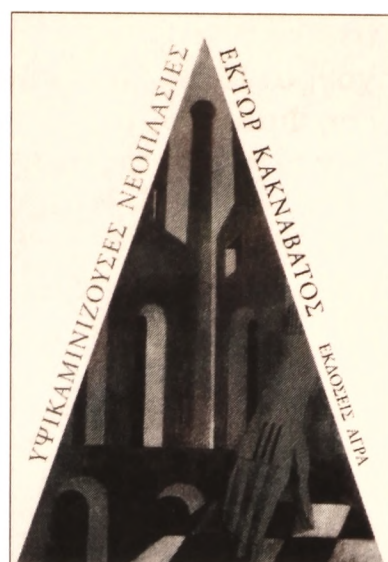
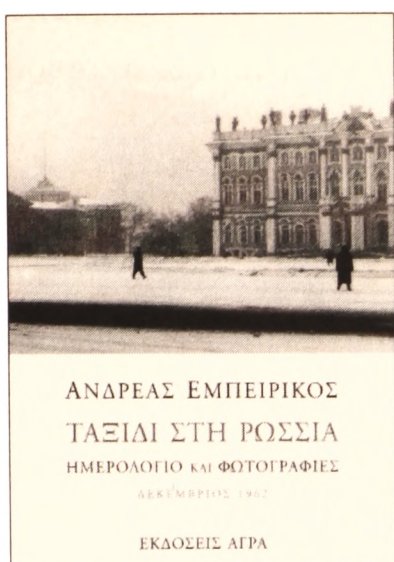
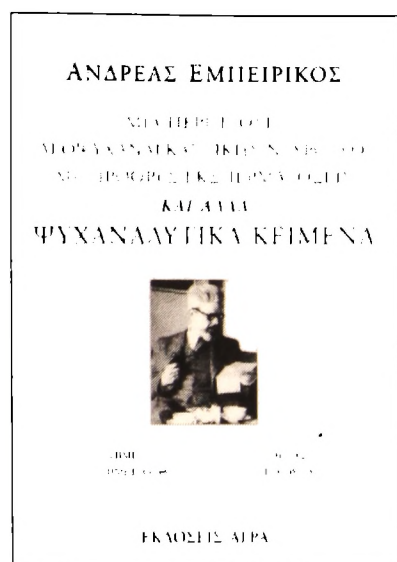

ρικά. Και όμως ο ίδιος αυτός άνθρωπος υπήρξε λαμπρός ρήτορας και διέθετε μια ασυνήθιστη διάνοια. Απόδειξη εκ των υπολοίπων γραπτών του τα 58 δοκίμια που περιλαμβάνονται στο συγκεκριμένο βιβλίο. Τόσο η θεματική τους όσο και οι μέθοδοι ανάπτυξής τους μαρτυρούν την ύπαρξη μιας διεισδυτικής και ευρείας σκέψης. Ο χρόνος που μεσολάβησε βέβαια από την εποχή που γράφτηκαν τα δοκίμια συνέβαλε να χαθεί ένα μέρος της προκλητικότητας και –γιατί όχι;– της νεωτερικότητας που διέθεταν αρχικά χωρίς ωστόσο να τα πλήξει τόσο ώστε να θεωρούνται πια ξεπερασμένα. Αναφέρω ενδεικτικά μερικά από τα ζητήματα που πραγματεύεται ο Bacon: Για την αλήθεια, την εκδίκηση, τη δυστυχία, την υποκρισία, τον έρωτα, την τόλμη, την αθεία, την πανουργία, τους κατ' επίφαση σοφούς, για το θυμό, για την αστάθεια των πραγμάτων. Καλή η μετάφραση του Φέγγου όπως και η εισαγωγή του, προσθέτει πολλά στο βιβλίο ενώ εντάσσεται αβίαστα στην πραγματικά σπουδαία δουλειά που κάνουν οι άνθρωποι αυτού του εκδοτικού οίκου από την Θεσσαλονίκη.

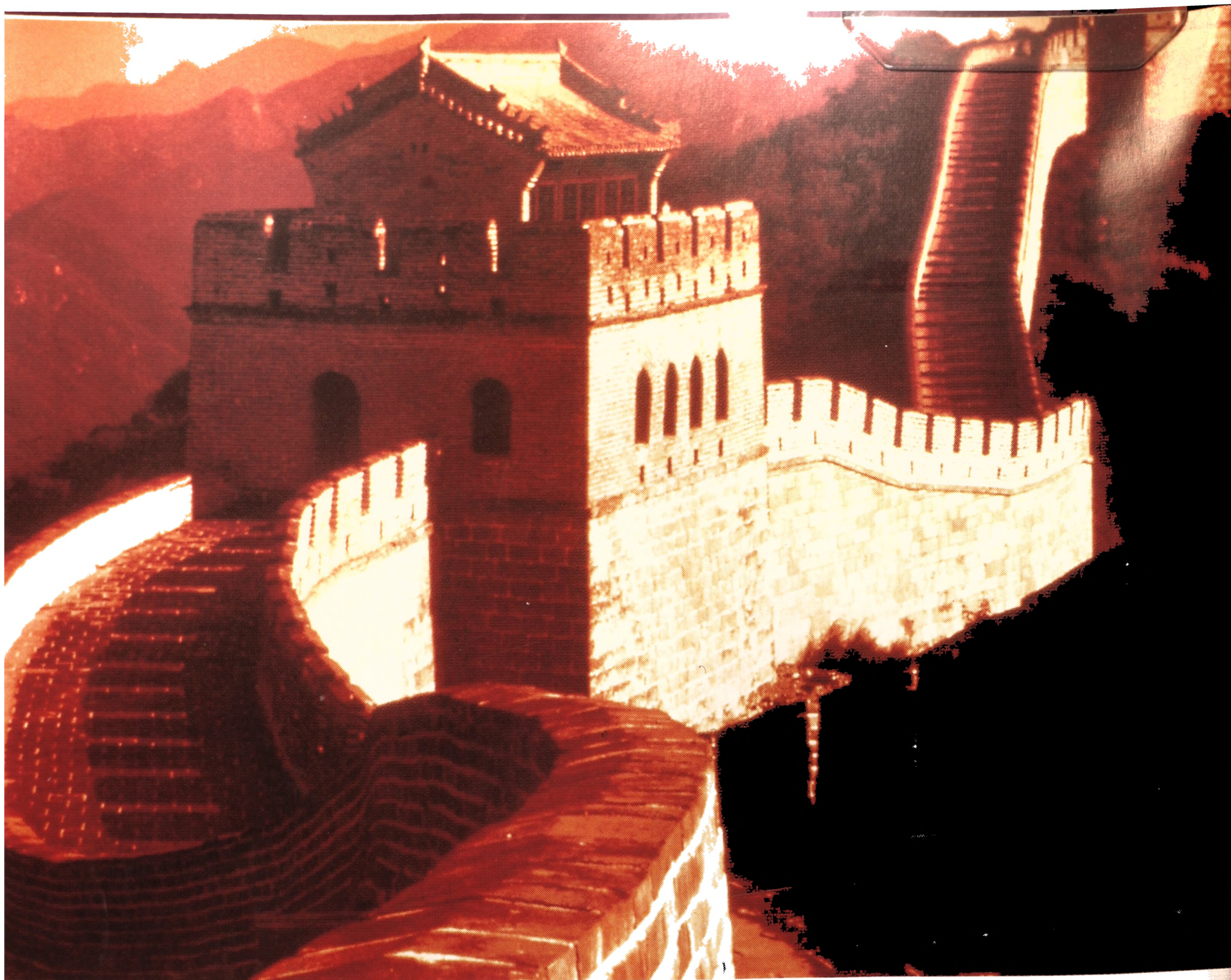

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΓΡΑ

Η εμπιστοσύνη σας μας φτάνει μέχρι την άκρη του κόσμου.

Ξεκινήσαμε το 1934 ως μια εξαγωγική εταιρία βιομηχανικών ορυκτών. Σήμερα, εξορύσσουμε και επεξεργαζόμαστε τα βασικά ορυκτά μας, τον μπεντονίτη, τον βωξίτη και τον περλίτη στις περισσότερες χώρες της Ευρώπης, στις Η.Π.Α., στην Τουρκία, στη Γεωργία και από το 1996 στην Κίνα. Επεκτεινόμαστε συνεχώς σε νέες γεωγραφικές περιοχές και νέα προϊόντα με θυγατρικές εταιρίες, παραγωγικές μονάδες και κέντρα διανομής. Τα τελευταία 3 χρόνια οι ενοποιημένες πωλήσεις μας αυξάνονται κατά 62% και τα καθαρά κέρδη κατά 39% κατά μέσο όρο ετησίως.

Κάθε νέο βήμα μας οδηγεί μέχρι την άκρη του κόσμου και πιο κοντά στην πραγμάτωση του οράματός μας:

Να είμαστε μέχρι το 2010 μια από τις μεγαλύτερες διεθνείς εταιρίες βιομηχανικών ορυκτών.

Να δικαιώνουμε με κάθε επιλογή μας την εμπιστοσύνη σας.

A.E.E. ΑΡΓΥΡΟΜΕΤΑΛΛΕΥΜΑΤΩΝ & ΒΑΡΥΤΙΝΗΣ

ΑΜΕΡΙΚΗΣ 21 Α, 106 72 ΑΘΗΝΑ, ΤΗΛ.: 369 0111 - FAX: 360 1169 - <http://www.SandB.gr>